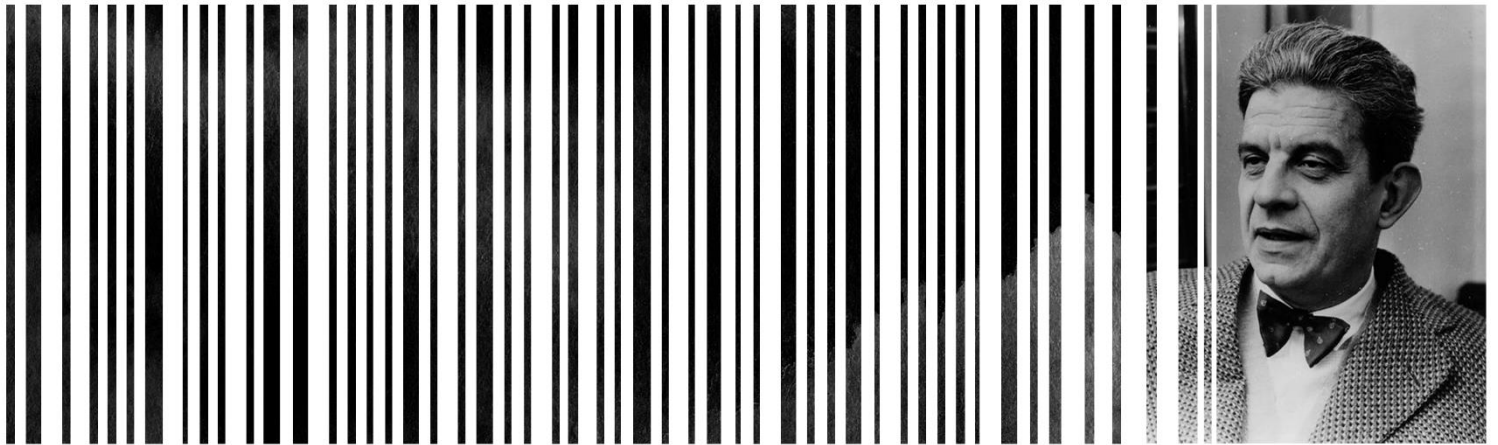

Doktorego Tesia
2023, Donostia

LACAN ETA EKONOMIA POLITIKOAREN UZTARKETA

Adierazlearen logikak
psikoanalisi lacandarrean eta
bere homologia ekonomia
kapitalistako balioaren logikekin

Manex Rodríguez Coca

Zuzendaria | Iñaki Bizente Barcena Hinojal

Doktorego Progama | "Gizartea, Politika eta Kultura"

(c) 2024 Manex Rodríguez Coca

ESKERTZAK ETA AITORTZAK

Orain bai, 2023ko azaroaren 21a da, eta azken zuzenketak burutu ditut. Oierrek hiru aste ditu eta lau bat urteko bidea bukatzera bidean noa... eskertzak, beraz:

Aneri, lehenengo: bizitza zara... “¿Cómo iba yo a saber? Que venía mi turno y mi vez... Y que era esto querer... esto, esto, esto...” Zeinek esan, Ane?

Lurri eta, honezkero, Oierri ere bai, beste hainbeste zaretelako bizitza.

Aitari erantzun ez zizkidan galdera guztiengatik: bide bat ibiltzeko. Amari, bere legearen kontra ikasi nuen errebelatzen. Gainera, azken urteetako laguntza eta sostengu ikaragarriengatik, eskerrikasko.

Ximuni, fisika kuantikoaz eta futboleko estrategiez zor dizkidan esplikazioengatik.

Maddiri, biok dakizkigunengatik.

Maddiri eta amari, berriz, laguntza tekniko ezberdinak eta premiazkoak (Marta Aguirreri ere bai, arrazoi berengatik)

Rodrigetzarrei, zuengan lana eta festa ikustea iruditu zitzaidan. Eredu bat eta asko. Liburuetan ez den jakinduria. Joseri, interesagatik.

Iñakiri, lanean jarri ninduzulako, kaosean lege apur bat txertatu zenuelako, baina, batez ere, bide zailei neurria eta gizatiartasuna eman zenielako. Ohartzerako asko ikasi dut.

Cristina Lasa eta Javier Aguirreri, erantzuteagatik. Ez behin, sarritan. Nire zuzendari ez zarete izan azkenean baina presente egon zarete eta garrantzizko laguntzak eman dituzue. Zuen inpronta badu lan honek.

A Vilma Cocoz, torre de control en este complicado aterrizaje. Una esperanza.

A los amigos de Kaxilda, a Dario. Quizás no lo sabéis, pero hace ya unos cuantos años me regalasteis un deseo. Quien sabe todavía lo que eso significa lo entenderá. ¡Hasta aquí ha llegado ese deseo!

Houri, tesi hau irakurriko duzulakoan. (Tesi honentzako lehen ideiak hainbat marxistek Donostian orain urte batzuk egindako mintegi batean jaio ziren, oso bide ezberdinak ibili dituen arren gerora. Onarpena merezi du)

Iñigo Martinez Peñari, ezinezkoen eta ikusezinen zaindari, baita Lacanen euskerazko itzulpen ederrena.

Mikel Urdangarini, bide bakartietan lagun. Aldizkako bazkari beharrezko horiengatik, eskerrikasko, irakurketa elkarbanatuengatik, gutxi izaten baitira.

Irakurri nituen liburu guztiei eta bakoitzari. Gehiago ez irakurri izanaren damua dut. Liburutatik ateratzeko gomendatzen zenidaten guztiei: ez duzue akaso sekula jakingo zein oker zeundeten.

Zoriontsu izan naiz eta itzuli nahi nuke, beste era batera, toki berera. Bide luze bat amesten dut.

Aurkibidea

1. SARRERA. JUSTIFIKAZIOA, HIPOTESIA, METODOLOGIA	1.1. LANAREN JUSTIFIKAZIOA	7
1.2. HIPOTESIA		8
1.3. LANAREN EGITURA		12
1.4. METODOLOGIA ETA DIZIPLINARTEKOTASUNA		15
2.KAPITULUA. ADIERAZLEAREN LOGIKAK PSIKOANALISIAN ETA BALIOAREN LOGIKAK EKONOMIA KAPITALISTAN		32
2.1. SARRERA		32
2.2. ZEINUAREN ETA SALGAIAREN BI ZATIKO EGITURA		35
2.3. FORMA ERLATIBO-DIFERENTZIALA ETA FORMA EKIBALENTZIALA		38
2.4. DESBERDINTASUNAREN PRINTZPIO SAUSSUREARRA ERRADIKALIZATZEA ETA SALBUESTEA		42
2.4. ERREPRESIOA EDO EZ-OSOIA		48
(A) ERREPRESIOA		49
(B) EZ-OSOIA		51
2.6. HAUTAKETA ETA KONBINAZIOA. PREZIOEN ZEHAZTAPENETAN LOGIKA SINBOLIKOAK ARAKATUZ		53
2.7. TESI GEHIGARRI BATZUK		55
(A) DOMINAZIO ABSTRAKTUA		55
(B) GIZARTE-BITARTEKOTZA		59
2.8. LABURPENA		60
3. KAPITULUA. KONTSUMO EKONOMIKOA ETA BESTEAREN INSTANTZIA PSIKOANALISIAN		61
3.1. KONTSUMOA ETA BESTE IMAJINARIOA		61
3.1.1. ALDERDI PSIKOANALITIKOAK		61
3.1.2. KONTSUMOA: IMAGINARIO PSIKOANALITIKOTIK INSTITUZIO EKONOMIKO ETA SOZIALERA		74
3.2. KONTSUMOA ETA BESTE SINBOLIKOA		82
3.2.1. KONTSUMOAREN IRAKURKETA ESTRUKTURALISTA BAUDRILLARDEN		85
3.2.2. KONTSUMOA NAOMI KLEINEN IKUSPUNTUTIK		91
3.3. EKOIZPENAREN ETA KONTSUMOAREN ARTEAN. LERROKADURAREN VEL-A LACANENGAN, ZENBAIT PARADOXA EKONOMIKORI APLIKATUTA		102
3.4. LABURBILKETA		109
4. KAPITULUA. DIALEKTIKA ETA GARAPEN EKOMIKO KAPITALISTAK		111
4.1. GARAPEN EKONOMIKOAREN ARAZOAREN PLANTEAMENDUA. "SOLIDOA DEN ORO AIREAN LURRUNTZEN DA"		111
(C) MOZKETA SAKABANATZAILEA EDO BIRSORTZEA?		122

(E) BERRIKUNTZA TEKNOPRODUKTIBOAK	131
(G) KAPITALISTA PLAZERAZ HARATAGO	140
(J) LEHIAREN LOGIKA	152
(K) AURRERAPENARI BURUZKO GOGOETA.....	157
4.3. LABURPENA.....	159
5. KAPITULUA. ADIERAZLE FALIKOAREN ETA DIRU-MERKANTZIAREN HOMOLOGIA ESTRUKTURALA.....	161
5.1. TRUKEA	173
5.2. EZ DAGO METAHIZKUNTZARIK.....	176
5.3. AURREKO PERSPEKTIBA MONETARIOEN ONDORIO POLITIKO BATZUK	179
5.3.1. PERPSEKTIBA KEYNESIARRA	179
5.3.2. HAYEKIAR PERSPEKTIBA.....	185
5.4. LABURPENA.....	187
7. ONTOLOGIA ETA ARAZO FILOSOFIKOAK	190
7.1. MERKANTZIAN ETA PSIKOANALISIAN INPLIKATUTAKO ONTOLOGIA.....	191
7.1.1. IZATEAREN AUZIA HEIDEGGERREN ETA LACANEN ARTEAN.....	196
7.1.2. BALIOAREN MATERIALITASUNA	200
7.1.3. KANTIAR ERRESONANTZIAK	207
7.1.4. ERREALA. PSIKOANALISIAK FILOSOFIA ORO ERAGOZTEN DU	212
7.1.5. ONTOLOGIA ETA ETIKAREN GURUTZAKETA.....	216
7.2. BI FETITXISMOAK. ALDEAK.....	222
7.2.1. SARRERA.....	222
7.2.2. FETITXISMOA FREUDEN	223
7.2.3. FETITXISMOA MARXEN	224
7.2.4. FETITXISMOA ZIZEKEN	227
7.2.5. ONDORIOA FETITXISMOAZ.....	228
7.3. OSZILAZIO LACANDARRAK KAPITALISMOAREN KONTZEPTUALIZAZIOAN	229
7.4. ONDORIO BATZUK.....	235
8. MARGINALISMOA. ADOSTASUNAK ETA DESADOSTASUNAK.....	236
8.1. UTILITARISMOAREN KRITIKA.....	237
8.1.....	237
8.1.2. ANTROPOLOGIA ANTIUTILITARISTAK	240
8.1.3. ERABILGARRITASUN BEHERAKORRA ETA KRITIKA PSIKOANALITIKOAREN TESIA....	242
8.2. BALIOAREN TEORIA (ETA TRUKEARENA, LEHIARENA ETA PREZIOEN ERAKETARENA) ...	244

8.3. LANAREN ETA KAPITALAREN TEORIA	250
8.3.1. KAPITALAREN TEORIA	250
8.3.2. LANAREN TEORIA.....	252
8.3.3. BALIOA ZEHAZTEA: ESKAINTZAREN ETA ESKARIAREN ARABERA EDO PRODUKZIO-KOSTUEN ARABERA?	253
8.3.4. ESTATIKA ETA DINAMIKA. BA AL DAGO IRABAZIRIK BALIOKIDEEN ELKARTRUKEAREN LEGEAREKIN?	255
8.4. DIRUAREN TEORIA.....	256
8.5. KAPITULUAREN LABURPENA.....	258
9. ONDORIOAK	259
10. GEHIGARRIA. FIGURAK, TAULAK ETA ESKEMAK	271
10.1 FIGURAK.....	271
10.2. TAULAK.....	273
10.3 ESKEMAK.....	276
11. BIBLIOGRAFIA.....	279

1. SARRERA. JUSTIFIKAZIOA, HIPOTESIA, METODOLOGIA

1.1. LANAREN JUSTIFIKAZIOA

Izenburuak adierazten duen bezala, jarraian aurkezten dudan lanak lacandar teoria psikoanalitikoaren eta ekonomia kapitalistaren analisiaren arteko zubiak eraikitzeke aukerak aztertu nahi ditu; hasiera batean, Marxen balioaren teoriaren alderdi batzuekiko lotura posiblean zentratzen gara, baina, era berean, teoria ekonomikoaren beste alderdi batzuetan sartu ahal izan garela uste dugu, hala nola teoria monetarioan, kontsumoaren teorian eta garapen ekonomikoaren teorian, betiere lacandar psikoanalisiaren optikaren arabera aztertuta.

Lacandar psikoanalisiak hurbileko diziplinekin nolabaiteko elkarrizketa izan duen bezala (Lacanen lana horren froga da), hala nola epistemologia, filosofia, kriminologia eta, oraintsuago, teoria politikoa (adibidez, Laclairen populismoaren teorian), guk dakigunez, ekonomiaren edo ekonomia politikoaren teoriarekin duen elkarrizketa oraindik ez da oso esploratua.

Gure helburua, testu honetan, gabezia hori konpontzea eta eskema teoriko lacandarrak ekonomiaren eremura estrapolatzea posible dela frogatzea da hein batean. Behin helburu hori planteatuta, gure ikerketarekin erantzuten saiatuko garen galdera batzuk aurkitu ditugu:

- Subjektuaren funtzionamendu psikikoaren funtsezko mekanismo batzuk azaldu nahi dituen psikoanalisi bezalako zientzia batek ez al du zerikusirik subjektu hori bizi garen gizartean murgilduta dagoen eremu ekonomikoarekin? Edo, beste era batera esanda: psikoanalistarengana jotzen duen inkontzientearen subjektua erabat bereizita dago lanari, kontsumoari, aurrezkiari eta abarri buruzko erabaki ekonomikoak hartzen dituen subjektuarengandik?

- Zein da hurbilketa teorikoaren maila lacandar psikoanalisi eta teoria ekonomikoa bezain desberdinak diruditen eremuen artean?
- Hurbilketa hori posible bada, zeintzuk dira hori ahalbidetzen duten kontzeptuak?
- Teoria psikoanalitikoko adierazlearen logikaren eta ekonomia kapitalistako balioaren logikaren artean postulatzeko dugun homologiarik, bi eremuak parekatzen jarraitzea ahalbidetuko duten homologia berriak jarraituko zaizkio, edo homologia hori neurri baterainokoa bakarrik izango da, eta hortik aurrera eremu bakoitzaren espezifikotasuna eta ezberdintasuna adierazi beharko dira? Hurrengo atalean azalduko dugun bezala, kontzeptu psikoanalitikoak arlo ekonomikora estrapolatze hori, psikoanalisiak Lacanen sinbolikoaren kategorian eta Marxen balioaren teorian oinarrituko da batez ere. Hala ere, enbor nagusi horretatik abiatuta, eta jarraian azalduko dugun bezala, saiatuko gara frogatzen badirela beste homologia batzuk, lehen homologia hori indartu eta sakontzen dutenak.

1.2. HIPOTESIA

Beraz, gure hipotesi nagusia honako hau da:

- (1) Lacanen sinbolikoaren kategoriak, zein bere jarraian datozen beste hainbat teoriak, psikoanalisi balio ekonomikoaren teoriarekin, zein bere luzapenekin, uztartzea ahalbidetzen du.

Lacanen teoria psikoanalitikoaren zati handi bat sinbolikoaren kategoriaren inguruan estrukturatzen da. Antropologia estrukturetik hartuta hasiera batean, baina baliabide teoriko anitzekin aberastuta, sinbolikoaren kategoriak Freuden berrirakurketa, birlanketa eta pentsamenduaren sakontze bat ahalbidetzen du. Horrela, Lacanek Freud-i buruz egiten duen berrirakurketa ia guztia sinbolikoaren kategoriaren inguruan

egituratzen bada ere, enbor nagusi horrek haren inguruan kontzeptu ugari eta askotarikoak lotzen ditu. Horrela, Lacanek kontzeptu psikoanalitikoak berriz lantzen ditu lantzen ditu, hala nola transferentzia, identifikazioa, erresistentzia, nartzisismoa, pultsioa, nia, inkontzientea, eta abar. Horretarako, hainbat baliabide jartzen ditu zirkulazioan, esan dugun bezala: literatura, filosofia, matematika, logika, eta abar. Azkenik, gutxi gorabehera berezko dituen kontzeptuak lantzen ditu: imajinarioaren triada, sinbolikoa eta erreala, ispiluaren estadioa, a objektu txikia, Beste Handia, edo subjektuaren kontzeptu filosofikoa berteorizatzea.

Bada, gure lanaren interes handienetako bat aberastasun teoriko hori ustiatzea da, sinbolikoaren kategoriaren inguruan artikulatua, ekonomiaren eremura estrapolatzean nolabaiteko konplexutasun eta aberastasunaren azterketa egiteko. Sinbolikoaren lacandar kontzeptua ekonomiaren eremura estrapolatzeko aukera argudiatzen saiatuko gara, bibliografia zabal eta askotarikoan bi eremuetan logika, artikulazio, arazo eta paradoxa homologoak aurki ditzakegula frogatzen saiatuz. Gure hipotesi nagusia indartu egingo da, adibidez, psikoanalisian faloren kontzeptua eta logika ekonomiaren eremura itzultzeko aukera frogatzea lortzen badugu. Edo, beste adibide bat jartzearen, hipotesi nagusia berretsiko da, baldin eta Lacanek extimitatearen¹ kontzeptuarekin (barneko-denaren eta kanpoko-denaren arteko bereizkortasun-eremu hura) mugatzen saiatu zenetik hurbil dauden paradoxak aurkitzea lortzen badugu.

Beraz, gure hipotesi nagusiaren alde argudiatzeko, hipotesi osagarriak formulatzera garamatzate. Hipotesi horiek, frogatu ahal izanez gero, gure oinarrizko hipotesia indartuko dute, hau da, sinbolikoaren kategoriak eta haren luzapenek Lacanen teoria psikoanalitikoan balio ekonomikoaren eta haren luzapenen teoria artikulatzea ahalbidetzen dutela.

Garrantzitsua da, beraz, hipotesi osagarri edo azpi-hipotesi horiei arreta berezia eskaintzea. Orduan, Lacanen obran elkarren artean artikulatutako kontzeptu psikoanalitiko batzuk aurkitu nahi ditugu, analisi ekonomikoaren arloan hainbat

¹ Lacanek "extimidad" neologismoa asmatu zuen intimitatearen eta kanpoaldearen uztartze bat teorizatzeke.

baliokide aurkituko dituztenak. Adibidez, identifikazioaren kontzepturako, transferentziaren kontzepturako, desioaren kontzepturako, etab. Lanean zehar ikusiko dugu helburu horiek lortu ditugun ala ez. Ikerketan aurrera egin ahala, baieztatuak izango direnan zein ez direnak baieztatuak izango. Hona hemen hipotesi horietako batzuk:

(2) Ontologia. Saiatuko gara frogatzen, hainbat autorek merkantziaren eta filosofiaren (edo, zehazkiago, ontologiaren) artean ezartzen dituzten erlazioek antzekotasun batzuk dituztela beste autore psikoanalitiko batzuek adierazlearen logika psikoanalitikoaren eta ontologiaren artean ezartzen dituzten erlazioen artean. Puntu honetan dugun azpi-hipotesia da, beraz, bai sinbolikoak bai balioak dimentsio ontologikoa plantetzen dutela eta ontologiaren diziplina teorikoak planteatzen dituen antzeko arazoak dituztela.

(2) Kontsumoa. Gure azpi-hipotesia, puntu honetan, aurreko puntuko azpi-hipotesiaren kontrapartida da, lanari dagokiona. Lehen esan dugun bezala, gure ustez, Lacanen aforismoa, zeinaren arabera "adierazle bat subjektua beste adierazle baten aurrean errepresentatzen duena den", itzultzeak esan nahiko luke merkantziak (subjektuak produzitutakoak) subjektua beste merkantzia baten aurrean (kontsumitu behar duen merkantzia horren aurrean) errepresentatzen duela. Lanak subjektuaren eta Idealaren arteko harremana eskatzen bazuen, kontsumoak subjektuaren eta Bestearen arteko harremana eskatzen du. Horrek nolabaiteko garrantzia du, Lacanek Bestearekiko harremana lehenetsi baitzuen subjektibotasunaren eraketan funtsezkotzat. Identifikazioa eta lana identifikazio simbolikoaren / lan abstraktuaren eta identifikazio imaginarioaren / lan konkretuarne artean bereizten diren bezala, subjektuak Bestearekin eta kontsumoarekin duen harremanak ere bi alde dauzkala: simbolikoa eta imaginarioa.

(3) Garapen kapitalista. Atal honetan, "gertakariaren" kontzeptuak (Lacanez teorizatzen zuena, eta greziar filosofiari jarraiki "tyche" deitzen ziona) Schumpeterrek azaltzen duen logika kapitalista artikulatzeko balio duela

defendatuko dugu. Hala ere, puntu honetan dugun ideia da atal honetan Lacanen teorizazioa ez dela nahikoa aurre egin behar diegun arazoan kontzeptualizazio zuzenerako, gure ustez garapen kapitalistak duen dimentsio dialektikoa falta zaiolako. Beraz, Alain Badiou filosofoaren ekarpenekin osatu behar ditugu bere ekarpenak. Alde batetik, esan dugun bezala, hori ikerketaren xedeak ezartzen digun artikulazio teoriko gogobetegarriaren bilaketaren ondorio dela argudia dezakegu. Bestalde, azaltzen saiatuko garen bezala, Badiouren teoriaren funtsezko baliabide batzuek teoria lakaniarraren jarraipen eta eragin garrantzitsua dutelako egiten dugu.

- (4) Dirua. Uste dugu gai izango garela frogatzeko “dirua” merkantziak adierazle falikoak inkontzientearen egituran dakarren logikaren antzeko logika planteatzen duela. Lehenengoa, dirua merkantzia, subjektuak gainerako merkantziekin dituen harremanen matrizea da. Bigarrena, adierazle falikoa, subjektuak adierazlearen eremuarekin duen harremanaren matrizea da.
- (5) Lana. Gure hipotesi nagusiaren koherentzia lortzeko ahaleginak berak, Lacanen sinbolikoaren teoria eta ekonomia kapitalistako balioaren teoria artikulatuz, honako azpi-hipotesi honetara eramán gaitu: subjektuak lanarekin duen harremana subjektuak bere idealekin duen harremanaren homologoa da (errebisatu, originalean ere bai ...). Psikoanaliaren alorrean zein ekonomiaren arloan, horrek alienazioaren kontzeptua dakar. Arrasto horri jarraituz, gure ustez, aforismo lacandarra itzul daiteke, zeinaren arabera “adierazle bat subjektua beste adierazle baten aurrean errepresentatzen duena den”, eta idatzi merkantzia (subjektuak produzitutakoa) subjektua beste merkantzia baten aurrean (kontsumitu behar duen merkantzia horren aurrean) errepresentatzen duen hori dela. Horrek esan nahiko luke, adibidez, ekoiztako merkantziak, subjektuaren lanak, ahalbidetzen diola subjektuari balioaren esparruan sartzea eta beste merkantziak, kontsumituko dituen salgaiak, eskuratzea. Bestalde, gure ustez, identifikazio sinbolikoaren eta identifikazio imaginarioaren bereizketa lacandarra Marxen lanaren

bereizketarekin (lan abstraktua eta lan konkretua bereizten dituenarekin) artikulatzea posible da.

- (6) Ontologia. Frogatzen saiatuko garenez, hainbat autorek merkantziaren eta filosofiaren (edo, zehazkiago, ontologiaren) artean ezartzen dituzten erlazioek antzekotasun batzuk dituztela beste autore psikoanalitiko batzuek adierazlearen logiken eta ontologiaren ezartzen dituzten erlazioekin. Puntu honetan dugun azpi-hipotesia da, beraz, bai sinbolikoak bai balioak dimentsio ontologikoa dutela eta ontologiaren diziplina teorikoak planteatzen dituen antzeko arazoak dituztela.
- (7) Azken azpihipotesia marjinalismoari buruzkoa izango da. Gure hipotesia da merkataritza-logikaren alderdi desberdinak mugatzeko balio izan digun logika orokorra bateraezina dela teoria marjinalistaren adierazle nagusien oinarri partekatu batzuekin. Kapitulu honetan, tesi honetako kapituluetan garatutako gure ikuspegiaren eta euren ikuspegiaren arteko desberdintasunak zein diren zehazten saiatuko gara.

1.3. LANAREN EGITURA

Lan honen helburuak, hipotesi orokorra eta bigarren hipotesiak, metodologia eta abar azaltzen dituen lehen zati honen ondoren, bigarren zatian gure tesia 7 kapituluatan banatuko da, lehenengoan gure hipotesi nagusia planteatuz eta hurrengoetan aurretik azaldutako azpi-hipotesiak.

Lana egituratu nahi izan dugu, irakurlea, pixkanaka, azaldutako ideien logika orokorrean barneratzeko moduan. Lanaren kapituluak bata besteari erreferentzia egiten diote etengabe. Lanaren instituzioari buruz esan nahi duguna ulertzeko, kontsumoari buruzko kapituluak azaltzen duguna ulertu behar da, eta alderantziz. Bi kapitulu horiek gainerako kapituluarekin ere artikulatzen dira, hala nola garapen kapitalistari buruzko kapituluarekin edo diruari buruzko kapituluarekin. Bestalde, ontologiari eta auzi filosofikoei buruzko kapituluak lanaren iruzkin moduko bat da, filosofiaren ikuspegitik. Psikoanalisiari eta ekonomiari buruzko kapituluaren ondorio filosofikoak zein diren argitzen saiatzen gara. Marjinalismoari buruzko azken kapituluak, bestalde, lan osoan ateratako ondorioak

marjinalismoaren kritikari aplikatzen saiatzen da. Edo, nahi izanez gero, psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko gure garapen teorikoaren ikuspegi orokorretik ateratako ondorioak ateratzen saiatuko gara marjinalismoarekiko desberdintasunak eta kointzidentziak zein diren aztertzeko. Eta hori guztia ulertzen dugulako marjinalismoaren garrantzi teorikoa eta egungo zientzia ekonomiko askoren ikuspegi orokorra oinarritzea. Beraz, interes polemiko handiko kapitulu bat da, eta aukera ematen du gure ikerketaren emaitza positiboak argiago ezartzeko.

Bigarren kapituluan, behin gure lanaren hipotesiak, justifikazioa eta metodologia aurkeztu ditugunean, gure hipotesi orokorraren alde argudiatuko dugu: psikoanaliaren alorreko adierazlearen logikaren eta arlo ekonomikoko balioaren logikaren arteko egiturazko homología. Kapitulu hau izango da gure ondorengo garapen guztiaren giltzarria, eta, nolabait ere, beste kapitulu batzuekin etengabeko elkarriketan egongo da. Hauek, berriz, lehen kapitulu honetan azaldutako tesia indartu eta zehaztu baino ez dute egin nahi, urratsez urrats.

Hirugarren kapituluan, kontsumoaren instituzioaren artikulazio sinbolikoa frogatzen saiatuko gara. Kontsumo ekonomikoaren instituzioa Bestearen instantzia psikoanalitikoarekin lotuko dugu. Baliteke gure lanaren kapitulurik errazenetako bat izatea, baina ez horregatik garrantzi gutxiagokoa. Lacanek Bestearen instantziaren subjektibitatearen eraketan eman zion garrantziak pistaren gainean jartzen gaitu. Funtzio horrek arlo ekonomikoaren izan dezakeen itzulpena argitzen saiatuko gara. Adibidez, lanari buruzko kapitulu kapitulu honetako tesi nagusiak ezarri ondoren bakarrik argitzen da. Por ejemplo, el capítulo anterior sobre el trabajo sólo se esclarece una vez establecidas las tesis principales en este capítulo sobre el trabajo.

Laugarren kapituluan, garapen kapitalistaren logikaren inguruko hipotesi batzuk garatuko ditugu. Kapitulu honetan ikusiko dugu nola Lacanengandik pixka bat harago joan eta beste baliabide teoriko batzuetara jo behar dugun garapen horren logikari heltzeko. Nagusiki, Badiouren dialektikari buruzko teoriak erabiliko ditugu bere "Subjektuaren teoria" lanetik hartuak. Lacanen kontzeptuetatik aldenduko garen

bigarren eta azken puntua da, betiere ekonomia kapitalistaren funtzionamendua hobeto ulertzeko.

Bosgarre kapitulu, adierazle falikoa eta merkantzia monetarioa parekatzearen alde argudiatzen saiatuko gara. Kapitulu hau ere beste batzuekin elkarrizketan sartuko da; batez ere, teoria psikoanalitikoaren eta teoria ekonomiko keynestarraren artean egingo ditugun artikulazioei esker, diruaren logika eta lanaren logika lotu ahal izango ditugu honek kapitalarekin duten harremanean.

Seigarren kapitulu, identifikazioaren logika eta psikoanalisisiko ideala eta ekonomia kapitalistako lanaren erakundearen logika parekatuko ditugu. Kapitulu hau funtsezkoa da bertan bat egiten baitute lanean beste kapituloetan airean geratu diren hainbat harik. Garrantzitsua da, halaber, lanean landu dugun pentsalari ekonomikoen zerranda ikusita, Marx izan baitzen Lacanek teoria psikoanalitiko argitzeko garrantzitsutzat jo zuen bakarra. Ikusiko dugun bezala, gure ikerketek teoria psikoanalitiko lakaniarrak garrantzi handiko gai ekonomiko batzuk ulertzeko duen interesaren ideian jarraitzen dute; hala ere, paradoxikoki puntu honetan eztabaidatu beharko dugu Lacanekin eta adierazi Marxen pentsamenduaren irakurketa dibergentea nola egiten dugun.

Zazpigarrenean, berriz, adierazle psikoanalitikoak eta ekonomiaren balioaren logikak arazo ontologiko eta filosofiko berdintsuak planteatzen dituztela argudiatuko dugu. Kapitulu honetan, ontologia motak eta filosofia motak kapituluetan egingo ditugun lineamenduak zein diren hainbat angelutatik aztertzei aukera izango dugu. Esan bezala, ikerketa guztiaren iruzkin filosofiko orokor gisa har daiteke.

Azkenik, zortzigarren kapitulu, kapitulu horietan guztietan garatutako diskurtsoa eskola marjinalistarekin alderatuko dugu, bi ikuspegiaren artean bateraezintasunak dauden puntuak azalduz. Azken kapitulu honetan, teoria marjinalista kontrapuntu gisa erabiltzen saiatuko gara, eta horri aurre eginez eta aurkakotasun horretan, gure ikerketa osotik ateratako emaitza teoriko positiboak zein diren ezarri ahal izango dugu.

Ondoren, atera ditugun ondorioak azalduko ditugu, eta kapitulu bakoitzean proposatutako hipotesiak frogatu ditugula uste dugun ala ez azalduko dugu.

1.4. METODOLOGIA ETA DIZIPLINARTEKOTASUNA

Helburu eta hipotesi horiek frogatzeko giza zientzia teorikoak eta metodologia erabili dira, hau da, ikerketa azterketa bibliografikoan oinarritu da nagusiki. Landutako gaiei buruzko saiakerak, liburuak, artikuluak eta abar aztertu dira, defendatzen genituen hipotesiak frogatzeko, edukiak sintetizatuz eta, bereziki, teoria psikoanalitiko lacandarraren esparruko kontzeptuak eta arlo ekonomikoaren esparruko kontzeptuak komunean jarriz.

Analisi teorikorako, lehenetsuna eman diegu erreferentziazko egileen testuei, ahal den neurrian. Horrela, adibidez, ontologiari buruzko kapitulan, gaiari buruzko testu klasikoak bistatik ez galtzeko ahalegina egin dugu, hala nola Aristotelesen Metafisika, edo Heideggerren *Ser y tiempo* eta abar. Edo, beste adibide bat jartzearen, lanari buruzko kapitulan, lan horrez haratago egon litekeena teorizatzen saiatzerakoan, adibidez, interesgarria iruditu zaigu kapituluaren atal oso bat Marcuseren *Eros y civilización* (Eros eta zibilizazioa). Gure ustez, hemen aurkezten dugun lanaren emaitza positiboetako bat erreferentziazko testu horiekin guztiekin elkarrizketan hasteko gaitasuna da. Hala ere, argi dago horrelako ideiak eta teoriak ulertzeko, bigarren mailako bibliografia erabiltzea funtsezkoa dela.

Psikoanalisiari dagokionez, hiru egilerengana jo dugu nagusiki: Freudengana, Lacanengana eta Millerengana. Gure erreferentzia nagusia Lacan izan da, baina teoria lakaniarra ez litzateke existituko psikoanalisiaren sortzaile izan zen Freuden lanik gabe. Izan ere, Lacanen ibilbide teorikoaren zati handi bat (batez ere bere irakaskuntzaren lehen zatia deitutakoa) teoria freudiarraren berridazketatzat har daiteke gure ustez. Millerrek dioen bezala, Lacanek pentsamendu freudiarra errealaren, sinbolikoaren eta irudimenezkoaren triada teorikora itzultzen du, eta beti, berak etengabe adierazten duen bezala, praxi psikoanalitikoari erreferentzia eginez. Horregatik, gure erreferentzia nagusia Lacan izan bada ere, saiatu gara une bakar batean ere ez galtzen bere teoriak Freuden pentsamenduari zor dion guztia. Bere aldetik, Freudengana jo dugu, ez bakarrik

badaezpada edo Lacanen kontzeptuek azaldutako problematika modu osoagoan maneiatzeagatik, baita une jakin batzuetan pentsamendu psikoanalitiko ekonomiareneremura itzultzeko xehetasun teoriko batzuk egon direlako ere, zeinak zabalago agertzen baitziren honen obran frantses psikoanalistarenean baino. Gogoan daukagu, adibidez, "superniaren paradoxa" deitu zena, zeinaren arabera, kontzientzia morala zenbat eta gehiago asebate, orduan eta asezinago eta zorrotzago agertzen baiten. Lacanek Freuden pentsamenduaren une honi erreferentzia egiten badio ere, uste dugu ez duela funtsezko zereginik bere lanketan. Horrelako uneetan ibili gara jatorrizko pentsamendu freudiarrean.

Millerri dagokionez, teoria psikoanalitikoaren arloan hirugarren autore garrantzitsuena den aldetik, bere funtsezko zeregina bere indar pedagogikoagatik da, gure ustez. Badakigu Lacanen estiloa, enuntziatzeko modua, zaila eta batzuetan ilun samarra izan zela. Aurkezpen-modu horren arrazoi eztabaidan sartu gabe, uste dugu argudia daitekeela Miller izan dela Lacanek utzitako idazkien eta diskurtsoen transmisio argi baten alde lan gehien egin duen teorikoetako bat.

Interesgarria litzateke psikoanalistek ikerketa-metodoari buruz zer iritzi duten laburki aztertzea. Alde horretatik, esan genezake psikoanalistek oso begirada berezia dutela gaiaren inguruan. Izan ere, psikoanalisisa, teoriak gain, egile garrantzitsuez gain edo horrelako unibertsitate-tesiez haratago, ikerketa-metodo bat da nahitaez. Terapia psikoanalitiko bat egiaren bilaketa bat besterik ez da, baldin eta egia horretara hobeto iristeak nolabaiteko ongizatea ekarriko badu. Horrela, adibidez, teknika psikoanalitikoak, kasuz kasu, paziente bakoitzarekin egia eskuratzeko estrategia eta moduen teoriak har genezake.

Zer ondorio ateratzen dituzte, beraz, psikoanalistek ikerketa-metodoari buruz? (Hector & Elkin Ramirez, 2012).

- Lehenik eta behin, azpimarratu ohi da, objektibotasun huts eta neutroaren kritika baten ondorio gisa, interesgarria dela ikerlanean bertan uztea ikertzailearen beraren lanaren aztarnak.

- Bigarrenik, psikoanalisi desira teorizatzen saiatzen den heinean, berau funtsean asegabea den aldetik, beti gehiago nahi duen instantzia bezala, eta pultsio epistemikoari funtsean loturikoa izateagatik (subjektuak psikoanaliaren arabera jakin nahi du), gehiago balioesten da esperientziagabearen lekua adituarena baino. Lehenengoarentzat < dena berria da, berezitasunarekiko sentikorragoa da>. Psikoanaliaren subjektua ez dakien eta galderak egiten dituen subjektua da, ez erantzunak dakizkien subjektua. Adituarekiko mesfidantza dago, jakintzarekin asebetetzat hartzeko errakuntzan eror baitaiteke, eta dena delako eremuan denak berekin ez dituenaren jakintza-desiratik sortzen da. Logika beraren barruan ere susmo txarra hartzen zaio dagoeneko pilatuta dagoen jakintzari, horrek sortzen duen infatuazioagatik, eta berritasunaren bila irtetera animatzen da: metatutakoaren (gaiaren egoera) eta berriaren alderdien arteko dialektika mantendu behar da.

- Hirugarrenik, autore batzuek diziplinartekotasuna ere aipatzen dute, edo, deitzen dioten bezala, jakintzaren extraterritorialitatea, disciplina itxi batetik haratago joateko gaitasuna izatea. Hector & Elkin Ramírez-ek adierazten duten bezala: «Formazioaren lurraldez kanpokotasun moduko bat dago». Freud ere ez zen bere unibertsitate ikasketetara mugatu: klasikoak irakurri zituen bere kabuz, arkeologia eta antzinako historia maite zituen, alemaniar erromantizismoaren aliteratura buruz ikasi zuen eta Kixote irakurri zuen gaztelaniaz. Bere liburutegia ez zen medikuntzara, neurologiara eta psikiatriara mugatzen; han artearen historia, filosofia, filologia, erlijioen historia eta beste hainbat gai zeuden. Beraz, zantzuen paradigman, interdisziplinarioa da jakintza. Esan dezakegu Lacanek ere diziplinartekotasun hori izan zuela, matematika, etologia, antropologia, literatura edo filosofia erabiliz. Gure ustez, hori psikoanaliaren logikarekin zerikusia duen zerbait da. Psikoanalistak kontsultan jasotzen duen subjektua diskurtso horiek guztiek eta askoz gehiagok zeharkatzen dute, eta psikoanalistak nolabaiteko orientazio orokorra izan behar du zibilizazioaren mugimenduari buruz, subjektu bakoitzaren partikularitasunaren mugimenduan orientatzeko.

- Azkenik, psikoanalisitik gehiago balioesten da aurkitutakoaren adierazgarritasuna, nahiz eta hori batzuetan xehetasun bat besterik ez izan.

Horrela, laburtzeko irizpideak ere balio du analisi-saioan, baldin eta zorrotza bada eta ondo idatzita badago. Hobe da saio labur bat egitea, subjektuak ondo esan dezan, funtsezko adierazlea izenda dezan, amaierarik gabeko hitz-jarioa baino (Hector & Elkin Ramirez, 93).

Gure ustez, horiek dira psikoanalistek eskatzen dituzten baldintzetako batzuk, egiten duten ikerketa-metodoaren zati gisa. Esan behar da ez direla nahitaez psikoanalisiaren balio eksklusiboak. Beste ikerketa mota batzuetan ere diziplinartekotasuna dago, eta unibertsitate-ikerketaren logika orokorrak gero eta gehiago profitatzen du testu labur eta eraginkorra, obra zabal baina ez-eraginkor handia baino, adibidez.

Nola aurkezten da gure lana baldintza horiei dagokienez? Ikerketa honen esparru orokorra kontuan hartuta, eta unibertsitate-tesia izanik, uste dugu testuaren barruan ez dagoela leku handirik historia pertsonala azaltzeko, alegia, aztarna subjektiboa, testuaren ekoizpenaren atzean. Bistan da badagoela bide hori eta subjektibotasun hori, baina testu akademiko batean ez du axola. Ezezkoaren eta jakitearen balioari dagokionez, adituak baino lehen esperientziarik gabekoaren balorazioari dagokionez, iritzi anbiguoagoa dugu. Prestakuntza ofizialik ez genuen arlo teorikoetan sartu behar izan badugu ere, uste dugu unibertsitateko ikerketak, bere berezitasunagatik, adituaren iritzia eta jakintza gehiago baloratu ahal izango dituela. Bestalde, uste dugu argi geratzen dela jakintzaren lurraldez kanpoko izaera, edo, hobeto esanda, diziplinartekotasuna, gure ikerketaren funtsezko baldintza dela. Azkenik, unibertsitate tesi batek duen beharrezko hedapenak, detaile huts bat baino gehiago aurkeztera garamatza. Aurkezten duguna osotasun zabala da, hainbat xehetasun dituen. Oso diskurtso garatua da. Hala ere, ukazina da unibertsitateko tesi orok proposamen berri bat duela, sortzailea, zuzena edo okerra.

Esan bezala, gure garapen teorikoa eremu psikoanalitikoaren eta eremu ekonomikoaren arteko zubiak ezartzeko ahaleginean oinarritzen zen. Erronka horrek planteatzen zuen arazoetako bat zen psikoanalisian sortutako kontzeptuek zientzia ekonomikoan sortutako kontzeptuez bestelako izenak dituztela. Eremu edo gai mugatu bati buruzko lana ez bezala, zeinak iada ezarritako lenguaia duen, eta zeinetan gure ikerketa txerta

genezakeen, beharrezkoa izan da interpretazio handi bat egitea, eta, beraz, baita sormen-lana ere, jokoan dauden testu eta kontzeptuei dagokienez. Inon ez zegoen ezarrita, adibidez, falo psikoanalitiko ekonomiko merkantzia monetarioarekin alderatzerik. Nolabait, baliokidetasun horiek izan dira diskurtso teoriko gisa sartu nahi izan ditugunak: hori izan da gure ekarpena. Beraz, horrelako interpretazioak sartu behar izan ditugu behin eta berriz, eta horretan rol aktiboa hartu dugu, interpretaziokoa, eta ez hartzailea soilik, jorratutako jakintzaren aurrean.

Hala ere, interpretazio horiek sartu ondoren, atzeraeraginez justifikatu behar izan ditugu. Urratsez urrats, bi eremuen arteko baliokidetasunak argudiagarriak zirela adierazi dugu, parekatutako kontzeptuak antzeko sare problematiko batean txertatzen zirelako. Horrela egin dugu, adibidez, subjektuak Idealarekin duen harremana eta lanak Kapitalarekin duen harremana parekatuz, edo baliokidetasuna sartuz. Beraz, funtzionatzeko moduak, kontzeptu bakoitzak dagokion eremuan dituen lotura kontzeptualek eta teorikoek justifikatzen zuten beste eremukoekin parekatzeko aukera. Kapitulu kapitulu, gure argumentazioaren eta gure interpretazioaren indarra multzoaren koherentziak ematen zuen. Ez bakarrik kapitulu bakoitzaren barruan, baizik eta gai baten eta bestearen arteko etengabeko elkarrekiko erreferentzialitateagatik, harik eta psikoanalisiaren eta ekonomiaren arteko elkargune bat mugatuta geratu arte, gure ustez.

Gure azterketa kualitatiboa izan dela ere adierazi nahi dugu. Ia ez dago datu estatistikoei edo faktore kuantitatiboei buruzko aipamenik. Horrek, agian, zailtasun bat dakar proposatzen dugun diskurtsoarentzat, gure lanaren helburuentzat berentzat. Analisi kuantitatiboa funtsezkoa da teoria ekonomikorako. Ez, ordea, jorratu dugun teoria psikoanalitikorako. Lacanen teoriak, behin eta berriz elaborazio matematikoei erreferentzia egiten badie ere, psikoanalisi matematizatze ahalegina edo anbizioa ere badago, ez du inoiz neurketa kuantitatiborik egiten.

Freudek zientzia psikoanalitiko natur zientzien ereduaren arabera eraikitze ahalegina izan zuen, eta faktore kuantitatiboa bere garapenaren une garrantzitsu batzuetan

agertzen da, hala nola “Proyecto de psicología para neurólogos” (Freud, 1895) testuan. Hala ere, alderdi kualitatiboak dira nagusi bere obran.

Zentzuaren gaiari buruz ere hitz batzuk esan behar ditugu. Gure proposamen teorikoak datu kuantitatiboak inon ez aipatzeak ere ez du zentzuaren eremu kualitatiboan kokatzen. Psikoanalisi inkontzientearen interpretazioaren zientzia eta artea da. Horregatik, ez da harrizkoa bere esparruaren dimentsio oso batek “esan nahi dena” ezartzeko saiakera bati erantzutea (sintomaren esanahiari, lapsusarenare, ametsarenari, etab.). Ordea, psikoanaliaren dimentsio hermeneutikoa dei genezakeen hori asebetetze korporal batek lagundua dago beti. Diskurtso inkontziente orok, bere zentzumen ageriko eta ezkutuekin, bere nahasteekin, subjektua gozarazteko baino ez du balio. Lacanek, bere aldetik, zentzuaren dimentsioa gainditu nahi izan zuen beti, hark berarekin batera dakarren nahasmendua saihestu eta ahalik eta zientzia matematizagarriena sortzeko. Bada, psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko lotura hori dimentsio hermeneutikotik ere urruntzen dela uste dugu. Beraz, esan dezakegu gure proposamen teorikoak ez duela ahalbidetzen ez hermeneutika bat, ez zientzia kuantitatibo bat. Zentzuaren dimentsiotik urrun dago, baina diskurtso kualitatiboa da. Eta, gainera, zati batean matematizatua, lanari buruzko 6. kapituluari Lacan-i jarraiki zenbait elaborazio topologiko sartu ahal izan ditugulako.

Ez da soberan esatea teoria ekonomikoa matematizatzeko aukera ere arazo epistemologiko bat dela, eta ez duela zertan konponbide guztiz gogobetegarria aurkitu. Teoriko ekonomikoek badakite, adibidez, elkarrekintza ekonomikoan inplikaturako eragileen erabakien atzean subjektu batzuk daudela, eta subjektu horien plazer, atsekabe, asebetetze eta abarren maila neurtzea zaila dela, matematizatzeko zailena dena matematizatzea ekarriko lukeelako: subjektibotasuna. Hala ere, ekonomian, psikoanalisian ez bezala, dimentsio kuantitatiboa egitate bat da, de facto emana dago. Teorizazioa baino lehen, ekonomia matematikoa da.

Esan bezala, matematizazioaren gaia, eta, zehazki, analisi kuantitatiboaren gaia, lan honek konpontzen ez duen arazoa da, eta, horregatik, ekarpen esanguratsuak egiteari utzi gabe, gure ustez. Gure ustez, bi zientzien artean zubiak ezartzeko egiten dugun

ahaleginak gure aldetik edo bere kabuz berriro ekin nahi dionaren aldetik nolabaiteko jarraipena badu, aipatutako arazoak konpontzen saiatu beharko du.

Gure lanaren berezitasun eta zailtasun bat, eta akaso bere aspektu interesgarriena diziplinartekotasuna da. Tesi honek psikoanaliaren eta ekonomiaren artean ez ezik, filosofia, soziologia edo analisi ekonomikoaren orientabideak ere erabiliko ditu. Ohartarazi behar da, bestalde, eremu desberdinen arteko joan-etorri horrek nolabaiteko eragin desorientatzailea izan dezakeela idazkia irakurtzen duenaren prestakuntzaren arabera. Lanaren koherentzia psikoanaliaren aldetik dator, analisi ekonomikoaren aldetik baino gehiago. Esan dezakegu errazagoa izango dela gure hipotesia onartzea Lakaniako psikoanalista batentzat ekonomista batentzat baino. Gure apustua indartsuagoa da, gure ustez, psikoanaliaren ikuspegitik ekonomia kapitalista nola ikus daitekeen azaltzen saiatzerakoan, psikoanalisi analisi ekonomikoaren ikuspegitik nola ikus daitekeen azaltzerakoan baino.

Nolabait esateko, gure diskurtsoak teoria psikoanalitikorako berrikuntzarik ez dakarrela uste dugu, eta teoria ekonomikorako ere ez dituela ekartzen. Egiten badu, modu tangenzialean egingo du. Psikoanaliari dagokionez, Freudengandik eta Lacanengandik jasotako jakintza, adibidez, ez dugu ezagutzera eman. Ekonomiaren arloan ere ez dugu uste berrikuntza teorikorik planteatu dugunik, baina agian lotuta ez zeuden ikusmolde batzuk erlazionatu ahal izan ditugu. Gure ekarpen teorikoa, gure ustez, bi eremuen arteko elkargunea da: elkargune horren edukia eta horren justifikazioa bera, haren existentziaren aukera.

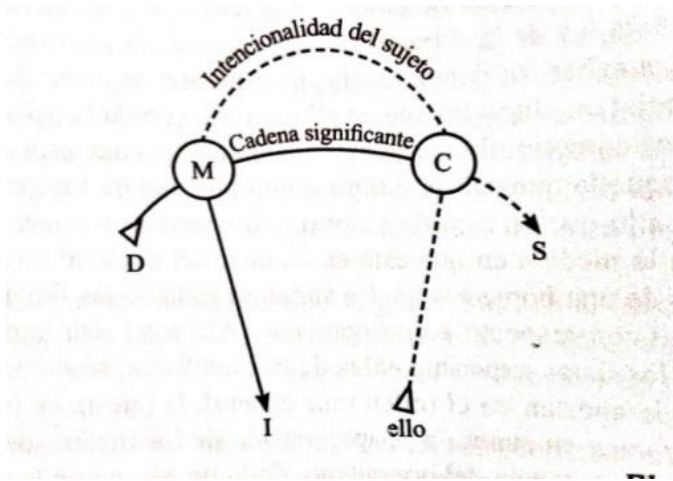
Ekonomiaren tratamenduari dagokionez, beste gai bat jorratu behar da. Teorizazio ekonomikoa mikro ekonomiaren eta makro ekonomiaren artean banatzen da. Mikro ikuspegitik begiratuta, ekonomiak norbanakoei buruzko arazo ekonomikoak azaldu beharko lituzke. Aldiz, makro-ikuspegiak bere gain hartuko luke aldagai ekonomikoen multzo zabalago baten teorizazioa eta ekonomiari oro har heltzeko ahalegina. Horrela, badirudi, lehen begiratuan, psikoanaliak ezagutza ekonomikoari zerbait ekartzen badio, mikro mailan egin daitekeela. Perspektiba hori etorkizun handikoa izan liteke lehen begiratuan, gero eta gehiago saiatzen baita eragileen eta gizabanakoen erabaki

ekonomikoetan inplikaturako psikologiaren konplexutasuna aurkitzen. Gauzen ikuspegi hori baztertu behar dugu. Psikoanalisiak, hasieratik bertatik ikuspegi intersubjektibo bat eskatzen du. Adibidez, ez dago idealik, ezta identifikaziorik ere, abiatzen bagara eta gizabanako hutsera mugatzen bagara. Ez dago Ediporik gizakiarentzat monada bezala, eta ezin da baieztatu, Lacanek egiten duen bezala, subjektuaren inkontzientea Bestearen diskurtsoa dela, edo gizakiaren desira bestearen desira dela, etab. Faloaren kontzeptuak ere sendotasun teoriko guztia galtzen du psikoanaliaren aplikazioa norbanako isolatuari murriztuz gero.

Kapitulu honetan, sarreran aurkeztutako hipotesietan sartu aurretik, horiek guztiak eskematizatutako dituen irudi bateratu bat eskaini nahi dugu. Gure lana logika psikoanalitikoak ekonomiaren eremura itzultzeko lan bat denez, eskema honetan egingo duguna ere itzulpen-lan bat izango da.

Lacanek “Desira eta bere interpretazioa” izeneko bere seigarren mintegian eskema grafiko bat garatu zuen, "Desioaren grafoa" deiturikoa. Freud-en berrirakurketan kontzeptu psikoanalitiko ugari landuta, gure ustez gida gisa, marrazki orientatzaile hau eskaini zuen, non kontzeptu horiek elkarrekintzako logika sekuentzialetan ordenatzen ziren.

Interesgarria da gogoratzea, hasteko, urte hartan “desio berriro txertatu” nahi zuela teoria psikoanalitikoran eta haren eztabaidan terminoa (Lacan, 2014/2017, 13). Beraz, iruditzen zaigu ez dela menturazkoa proposatzea kontua, hein handi batean, desira, berau inplikatzeko duten kontzeptu guztien logikan eta segidan kokatzea dela. Halaber, Lacanek adierazi zuen beharrezkoa dela “subjektuak han bere lekua hartzea” (Ibidem., 20), edo “gure (bere) arazoa subjektuak adierazlean duen inplikazioa dela” azaldu zuela (Ibidem., 21). Beraz, kontua ez da desira kokatzea bakarrik, subjektuaren funtzioa ere bai.

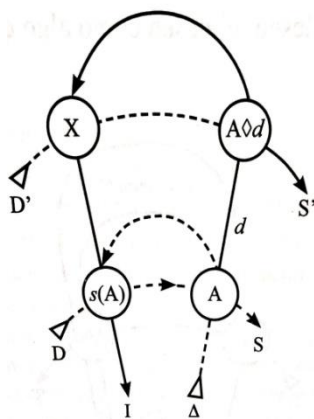

1 FIGURA. "Desiraren grafoa". Lehen pisua

Autorea: Lacan, 6. Seminarioa, "El deseo y su interpretación", 20. orrialdea

Horrela, funtsezko eskema bat garatu zuen, korapilatuz eta konplexutuz joan zena, haren hiru bertsio eskaini arte, eta ohartarazi zuen "eskema horietan ez direla garapenaren etapa tipikoak ikusten; aitzitik, generazio bat da, horietako bakoitzak aurrekotasun logiko bat duena, ondoren datorrenarekiko" (Ibidem., 20).

Grafo horren gutxieneko zirriborroa, Lacanek lehen etapa deitzen duena, honela aurkezten da:

2 FIGURA. "Desiraren grafoa", 2. pisua

Autorea: Lacan. 6. Seminarioa, "El deseo y su interpretación", 23.orrialdea

Grafoaren lehen formulazio horrek azpimarratzeko moduko zenbait gai planteatzen ditu. Lacanek azaltzen du nola oso goiz, subjektuak ikasi behar duen bere beharren adierazpenak bide horretatik, mehargune² horretatik, igarotzera jaitsi behar direla asebetek izateko (Ibidem., 21). Hau da, komunikazio-eskema bat besterik ez den eskema horretan, subjektua sartu egin behar da, eta haren beharrak sartu. Adibidez, kontsumoari buruzko 3. kapituluaren garatuko dugun bezala, beharrak eskaritik eta Besteari zuzendutako dei batetik igaro behar dira, desioa sor dadin. Grafoan, behetik eskuinera abiatzen den lerroan, Lacanek “zera” idazten duen lekuan, sortzen dira beharrak. Horiek beste lerroarekin gurutzatuko dira, hau da, marrazkiaren ezkerretik eskuinerantz abiatzen denarekin, hau da, esanahi artikulatuen katea eta truke simbolikoa baino ez denarekin. Horrek Lacanen ideia dakar: subjektuaren beharrak, gizakiarentzat, diskurtsotik igaro behar direla. Ikusiko dugun bezala, diskurtsotik pasatze horrek Bestetik igarotzea ere esan nahi du, eta, horrela, intersubjektibitate bat inplikatzeko da. Gure ustez, Lacanek bere logiketan eta sekuentzietan desioa aurkitzeko komunikazio-eskema bat erabili izanak itzulpen ekonomikoa egiteko aukerara hurbiltzen du bere enpresa, trukea baita merkatu-ekonomiaren funtsezko gertakarietako bat.

Bestalde, beharrak komunikazio-mailan inplikatzearen gaia ez ezik, grafoak atzeraeraginezko sekuentzia bat dakarren komunikazio-logika bat artikulatzen du. Ikus dezakegunez, zentzu komunak pentsarazten badigu komunikazio-egintzan, nolabait, subjektuak zerbait esan nahi duela lehenik, eta, bigarrenik, esateko baliabidera jotzen duela, hura transmitituko duten adierazleetara, eskema horrek kontrakoa dakar berekin: lehenik, kodearen adierazleek beren jokoak ezartzen dituzte, eta atzeraeraginez subjektuaren mezua zehazten da. Beraz, mezuaren aurrerapena dago kodearekiko eta kodearen atzeraeragina mezuarekiko. Orain, ikuspegi horrek analisi ekonomikoa dituen ondorioak ikusiko ditugu.

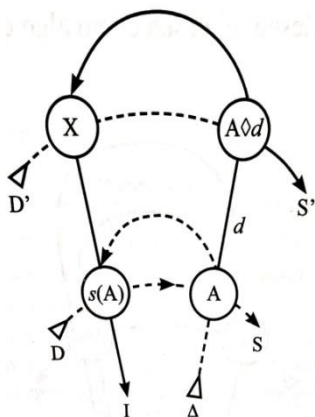
Zeintzuk dira analisi ekonomikoaren planorako zirriborrotutako lehen logika horien ondorioak? Labur-labur, grafoaren beste faseak osatzean beherago xehetasun

² Lacanen “desfiladeros del significante” espresioa erabili ohi zuen. Mendiaren erreferentzia bigarren mailakoa denez, “mehargune”-rekin konformatu gara. Iruditu baitzaigu hobe esperesatzen duela Lacanek esan nahi zuena

handiagoz azalduko dugulako, honako hau adieraziko dugu: (1) gizarte kapitalistan ere subjektuaren beharrek, asebetek izateko, balio ekonomikoaren eta haren trukeen planoan zeharkatu behar dute. Horrela, komunikazioan trukaturako adierazlearen katearen eta merkataritza-zirkulazioan trukaturako salgaien edo truke-balioen katearen arteko homologia ezartzen dugu; bigarrenik, (2) merkataritza-trukeari ere atzeraeraginezko logika bat dakarkiola uste dugu, ez esanahia zehaztekoa, baizik eta balioa zehaztekoa. Merkatuak bakarrik esango du, atzeraeraginez, zer balio duten beren produktuek eta merkantziek, ekoizleek merkatuan eskaini dituzten ekoizpenek eta lanek.

Horrela, bi baliokidetasun ezarri ditugu: lehenik, kodearen lekua, hizkuntza batean eskuragarri dauden adierazle guztiak elkartzen diren lekua, merkatuarentzat homologoa dela, trukeerako eskuragarri dauden merkantzia guztiak elkartzen diren leku gisa; bigarrenik, mezuaren lekuan, subjektuak bestearekin trukatu nahi duen esanahi-zelula hori subjektu horrek sortutako salgaiaren homologoa dela, eta subjektu horrek beste merkantzia batzuekin trukatu nahi duela.

Baina oinarritzko eskema hori konplexuagoa da Lacanek grafoaren bigarren solairua sartzen duenean:

Zer artikulatu nahi du orain?

Lehenengo etapan, diskurtsoaren katea subjektuaz haraindi existitzen den zerbait

bezala artikulatzen duenak subjektuari bere forma ezartzen dio, nahi ala ez. Horretan, esan badaiteke, subjektuak hizkuntza-formaren atzemate inuzentea egiten du. Baina artikulazio horretatik harago, atzemate horretatik haratago, hizkuntzaren esperientzia horretan oinarritzen den beste zerbait gertatuko da, hots, subjektuak Bestea bere horretan atzematea. Hona hemen eskema egiteko bigarren etapara pasarazten gaituena. Bestea da subjektuari erantzuna eman diezaiokeena, bere deiari erantzuna eman diezaiokeena. Beste horri, funtsean, zer nahi duzu? galdera egiten dio. Besteari galdetu dio zer nahi duen (Ibidem., 23)

Grafoaren lehen logikan, beraz, elementu berriak sartuko dira: desira, Bestearen nahia eta Bestea. Komunikazio-eskema, gure ustez, desioaren eskema bihurtzen da hemen, dimentsio intersubjektibo gisa.

Gure ustez, Lacanen berritasuna bestearen desiraren funtsezko gaia txertatzea da, subjektuarentzat estugarria eta ezezaguna. Gure ustez, ordea, Bestearen desira hori txertatzeak, grafoaren eraikuntzaren azken bertsiora arte jarraitzera bultatzen gaitu. Zergatik sinesten dugu? Izan ere, 5. kapituluan diruari buruz azaltzen saiatu garen bezala, merkatuaren desira zalantzarri horren aurrean subjektuak hainbat defentsa planteatuko ditu, ni-a izan, fantasma³ izan, etab.

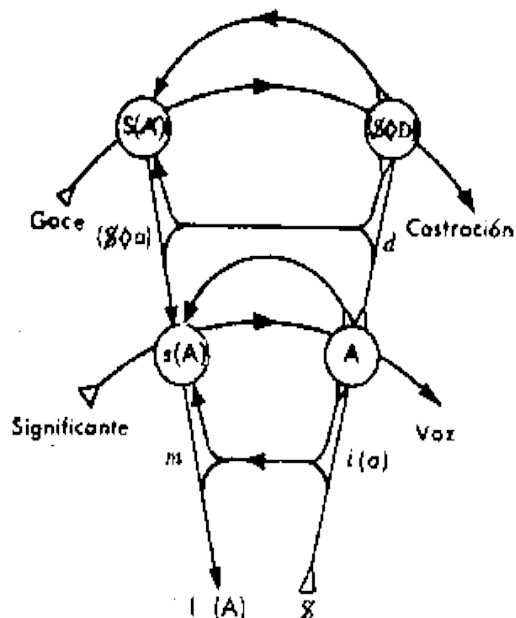
Komenigarria da, beraz, azken aldaketa hori planteatzea.

³ “Fantasma” hitza mantenu dugu euskararako itzulpenean. Inolaz ere ez dio erreferentzia egiten mamua hitzak esan nahi duenari. Grekeratik dator fantasma hitza eta hizkuntza diferentetan mantendu izan da. Lacanengan, nolabait elementu imaginario zein sinbolikoz osatuta dagoen instantzia da, subjektuaren marko subjektibo moduko bat, hura bizitzan orientatuko duena inkontzienteki.

giza desirak finkatuta, egokituta, lotuta egoteko propietate hori, ez objektu bati, baizik eta beti fantasma bati. (Ibidem., 28)

Horrela, dagoeneko ikusgai dauden grafoaren funtsezko elementuak ditugu. Hala ere, grafoaren ekoizpenaren lehen etaparekin egin dugun bezala, hurrengo bi faseetan sartu ditugun elementuak arlo ekonomikora itzultzea falta zaigu orain.

Horrela, goian planteatutako hipotesien hariari jarraituz, psikoanalisitik ekonomiaren eremura egindako itzulpen hori honela ager liteke (ezkerretara Lacanen grafikoa, eskuinetara gure itzulpena):

3. FIGURA. "Desiraren grafoa", 3. formulazioa

Autorea: Lacan. 6. Seminarioa, "El deseo y su interpretación", 26. orrialdea

bada, edo Besteak bere horretan ere desira, Lacanek S (A) idazten duena. Lacanek osatu gabeko hori egia baten ezintasun logikotzat hartzen du, edo metahizkuntzaren ezintasun logikotzat, edo haren azken bermetzaaren ezintasuntzat. Hau itzuli dugu, diruari buruzko kapituluan, balio baten gaineko baliorik ez dagoela bezala. 6. kapituluan diruari buruz azaldu dugun bezala, urre-patroiak rol hori jokatu zuen denbora batez prezioen egonkortasunaren bermatzaile gisa. Deuseztapena, beraz, bat dator balioaren gaineko baliorik ezin dela izan dioen egiaztapen teorikoarekin. Lehengaiak sekuentzia honetan betetzen duten lekuari buruzko grafo ekonomikora itzulitako goiko oharra justifikaziorik gabe geratu da gure lanean, eta 5. kapituluan garapen kapitalistari buruz jorratu dugun logika dialektikoak ere ez du bere islapena eskema honetan aurkitzen.

Amaitzeko, aipatu behar da Lacanentzat grafoaren goiko solairua inkontzienteari dagokiola. Guretzat, grafoaren beheko solairua ondasunen zirkulazioaren laburpena da, eta goiko solairua, berriz, Marxek “produkzioaren egoitza ezkutua” deitzen duena, merkataritza-ekonomiaren funtzionamenduaren dialektika garrantzitsu baina ezkutuenetako batzuk jokatzen diren eremua.

Beraz, ikusten denez, grafia honek ondo islatzen ditu planteatu ditugun hipotesien zati handi bat, ikerketan zehar frogatzen saiatuko garemak. Gure hipotesi nagusiaren sendotasuna (1. kapituluan), beraz, arrakastaz argudiatzea lortzen dugun azpi-hipotesi bakoitzak babestuko du.

2. KAPITULUA. ADIERAZLEAREN LOGIKAK PSIKOANALISIAN ETA BALIOAREN LOGIKAK EKONOMIA KAPITALISTAN

2.1. **SARRERA**

Lan honetan guretzat funtsezkoak diren hiru egileren hurrengo lau aipamen luzeetan (batez ere Marx eta Lacan, baina baita Saussure ere, Lakaniako teorizazioarako erreferentzia erabakigarria) tesi honetan gure lan guztia laburbiltzen dela esan daiteke. Hemen dago esan nahi dugunaren funtsa, eta gure lana izango da bere potentzialtasun teoriko guztia atera nahi duen analisia aberastea. Marxek honako hau dio merkantziaren barne-dualtasunaz:

“Merkantziak erabilera-balioen edo merkantzien gorputzen forma hartzen dute: burdina, mihisea, garia, etab. Hori da beren forma natural prosaikoa. Hala ere, beren dualtasunagatik, erabilera objektuak direlako eta, aldi berean, balio-eramaileak direlako baino ez dira merkantziak. Merkantzia gisa soilik aurkezten dira, beraz, edo merkantzia forma dute, forma bikoitza duten heinean: forma naturala eta balio forma” (...) (Marx, 2010, 58-60)

Balioaren erlatibotasunari dagokionez, berriz, honako hau adierazten du:

“Ezin dut, adibidez, mihisean oihalaren balioa adierazi. Mihisezko 20 haga dira 20 hagin haga, eta horiek ez dute inolako balio-adierazpenik egiten oihalaren balioan (...) ikusten dugun bezala, balioak erlatiboki baino ezin da adierazi (...) Zalantzarik gabe, mihisezko 20 haga = jaka 1 esamoldeak alderantzizko erlazioa dakar berekin: jaka 1 = mihisezko 20 haga. Beraz, merkantzia berbera ezin da, balioaren adierazpen berean, aldi berean bi formen pean aurkeztu. Horiek, aldiz, modu polarrean baztertzen dira” (Marx, 2010, 58-60)

Saussure:

“Aurreko guztiak esan nahi du hizkuntzan diferentziak besterik ez daudela. Are gehiago: diferentzia batek, oro har, termino positiboak suposatzen ditu, eta horien artean ezartzen da, baina hizkuntzan termino positiborik gabeko diferentziak baino ez daude. Baina hizkuntzan dena negatiboa dela esatea adierazle eta esanahiei buruz baino ez da egia, biak bereizirik hartuta, betiere. Zeinua bere osotasunean kontsideratzen dugun heinean, gauza positibo baten aurrean gaude bere ordenan. Sistema linguistikoa soinu-diferentzien serie bat da, ideia-diferentziekin konbinatua; baina zeinu akustiko jakin batzuen eta pentsamenduaren masan egindako beste hainbeste ebakiduren arteko konfrontazio horrek balio-sistema bat sortzen du; eta sistema hori da zeinu bakoitzaren barruko elementu foniko eta psikikoen arteko lotura eraginkorra. Nahiz eta adierazlea eta esanahia, bakoitza aparte hartuta, negatibo eta diferentzial hutsak izan, horien konbinazioa egitate positiboa da; Zeinuak elkarren artean alderatzen direnean — termino positiboak —, jada ezin da diferentziaz hitz egin; (bestela esanda, hizkuntza forma bat da, eta ez substantzia bat (ikus 137. or.). Inoiz ez gara aski ohartuko egia horretaz, zeren gure terminologiako akats guztiak, hizkuntzaren gauzak izendatzeko modu oker guztiak hizkuntzaren fenomenoan substantzia bat dagoela nahi gabe uste izatetik datoz” (Saussure, 1945, 144-145)

Lacan:

“Hizkuntza-diziplinaren sorrera adierazteko, zientzia ororentzat zentzu modernoan berdina bada, diziplina hori oinarritzen duen algoritmo baten une eratzailan datzala esango dugu. Algoritmo hau honako hau da:

Adierazlea / Esanahia ⁵

⁵ Gazteleraz: *significante / significado*

eta honela irakurtzen da: adierazlea esanahiaren gainetik. “Gainetik” horrek, bere bi pisuak bereizten dituen barrari erantzuten dio.

Horrela idatzitako zeinua Ferdinand de Saussureri egozte behar diogu, (...) Horregatik, zilegi da hari omenaldia egitea “adierazlea / esnahia” formalizazioagatik, hizkuntzalaritzaren garai modernoko eskola aniztasunaren funtsezko ezaugarria.

Zientzia honen gaia, izan ere, une horretatik aurrera esekita dago adierazlearen eta esanahia ordena desberdin gisa bereizi dituen posizio nagusitik. Hark, halaber, biak ala biak bereizten ditu esanahiarekiko erresistente den barrerak.

(...)

Bide horretatik, beste esanahi batekiko erreferentzian oinarritzen ez den esanahirik ez dagoenaren demostrazioa baino haratago ezin dira eraman gauzak: azken buruan onartuz ez dagoela hizkuntzarik esanahiaren esparrua osoki barne hartuko ez duenik, bere hizkuntza izatean baitatza behar guztiei erantzuteko gaitasuna(Lacan, 2013d, 464-465)

Aipu horietatik funtsezko bi ideia ateratzen ditugu, bai eta balio-eremuaren eta adierazlearen eremuaren arteko lotura egiteko aukera ere. Lehenik eta behin, adierazlearen eta esanahiaren arteko bereizketa hizkuntza eremuan, eta truke-balioaren eta merkantziaren erabilera-balioaren arteko bereizketa ekonomian. Bigarrenik, balioaren edo esanahiaren zehaztapena adierazleen arteko edo merkantzien arteko erremisio-joko baten emaitza delako ideia (azken batean, erremisio infinituak, Lacanek esanahiaren eremua estaltzeko adierazlearen eskasiaz hitz egitean adierazten duen bezala, eta guk atal honetan garatuko duguna). Merkantziaren eta hizkuntza-adierazlearen alorrean partekatutako arazo teoriko horiek adierazten dute, dagoeneko, haren egiturazko homologiaren justifikazioa teorikoki garatzeko aukera.

2.2. ZEINUAREN ETA SALGAIAREN BI ZATIKO EGITURA

Aztertu ahal izan dugun literaturatik, Baudrillard da errealitatearen bi ordena horiek, zeinua eta merkantzia, modu argiengan baliokidetzan jartzen dituen. Horrela, autore honen elaborazioetara jotzen dugunaren oinarritzko puntua da ekonomia politikoaren kritikak egin zuen forma/merkantziaren analisiaren baliokidea den zeinuaren analisia egin nahi duena. “Merkantzia, aldi berean, truke-balioa eta erabilera-balioa den bezala, zeinua adierazlea eta esanahia da aldi berean” (Baudrillard, 2010, 155). Beraz:

- TB (Truke balioa) /EB (Erabilera balioa) = Adierazlea / ESanahia

Guretzat apustu teorikoa den ideia horrekin, logika berean bil ditzakegu adierazlea eta merkantzia. Gure lanean etengabe epigonoak garatuko dituen aliantza bat izango da. Oraingoan, haren oinarritzko ideia mugatuko gara. Bi ordenek egituraketa bipolarra dute. Horrela, gure testuaren hasiera honek, era berean, Postoneren proposamenera bitartez garamatza, bere planteamenduan funtsezkoa dela uste dugun tesi batetik abiatuta. Marxen berrirakurketarako, kanadarrak bi aberastasun mota bereiztea funtsezkoa izango da: aberastasun materiala eta balioa. Aberastasunaren bi forma horiek merkantziaren barneko bi dimentsioei dagozkie, Marxek ulertzen duenez: balio abstraktua eta erabilera-balioa. Aldi berean, lana bera banatuta dago, aberastasun bereizi horiek sortzen dituzenez, lan abstraktuaren eta lan zehatzaren artean. Horrela, gizarte kapitalistak bi aberastasun mota ezagutzen ditu, merkantziaren barne-dualtasunarekin korrelazioan, gizartea egituratzeko modu gisa: merkantzia, horrela, kapitalismoan egiten den lanaren izaera dualaren objektibazio materiala da (...) Kapitalismoaren funtsezko printzipio egituratzailea da (Postone, 2006, 134). Horrela, bada, forma bikoitz, dual hori, “lanean eta merkantzian kapitalismoaren aurkakotasun antinomikoen oinarrian dago”, baita sortzen dituen dinamika kontrajarrietan ere (Ibidem, 134). Hemen, lan honetan zehatz-mehatz garatuko ez dugun arren, Postonerentzat kapitalismoaren funtsezko ezaugarria bere izaera kontraesankorra izango da, eta, halakoa den aldetik, bere konstituzio bererako barne-dinamika bat bideratuko du. Beraz, balioa eta aberastasun materiala bereizte horrekin, Postonek

kritikatu egiten du salgaia erabilera-objektu huts gisa ulertzea, edo bestela esanda: "Merkantziak ondasun edo produktu gisa duen itxurak balioaren eta balioa sortzeko lanaren kontzeptuak baldintzatzen ditu. Hau da, badirudi merkantzia ez dela balio bat, gizarte-bitartekaritza bat dela (...) gizarte-formaren espezifikotasuna lausotuta geratuko litzateke" (Ibidem, 146). Beraz, Kanadakoarentzat, merkantziaren balio-dimentsioa ezkutuan geratzen da, ustez agerikoa den erabilera-ondasun gisa ulertuta. Horrela, gauzen berehalako ulermenean: "aberastasun materialaren eta balioaren arteko aldea axolagabe bihurtzen da" (Ibidem., 146). Laburki eskematizatzen:

- Balio abstraktua, truke-balioa, lan abstraktua
- Aberastasun materiala, erabilera-balioa, lan zehatza

Horrela, bi errealitate ordena hauen ekibalentzia justifikatzen saiatu gara, zeinua eta merkantzia, argudiatuz estruktura bipolar bera konpartitzen dutela. Baina kointzidentzia gehiago daude bien artean. Gure ikuspegi teorikoa garatzeko, funtsezkoa da bi errealitateen izaera erlazionala.

Gogora dezagun, lehen aipatutako Lacanen testuaren zati bat errepikatuz, psikoanalistak nola irakurtzen duen adierazlearen naturaren Saussurear aurkikuntza:

"Zientzia honen gaia, izan ere, une horretatik aurrera adierazlearen eta esanahiaren posizio nagusitik esekita dago, ordena bereziak diren aldetik, eta hasieran esanahiarekiko erresistentea den hesi batek bereizten dituelarik (...) Horrek ahalbidetuko du adierazlearen berezko loturak eta esanahiaren sorreran duen funtzioaren zabaltasuna zehatz-mehatz aztertzea" (Lacan, 2013d, 465).

Bere erretorika propioan, errealitatean erretorika baino gehiago inplikazio teoriko konkretuz beterik dagoena, Lacanek atentzioa deitzen du zeinuaren funtsezko banaketaren inguruan, zeinak adierazlearen eta esanahiaren artean bereizten duen Saussureren teorian. Horrela, bada, adierazleak "esanahiaren genesian duen funtzioaz" hitz egiteak inplikazio teoriko-politiko beteta dago, zeintzuek adierazlearen eta esanahiaren lehentasun banaketa inozoa litzakeena alderantzizkatzen duten, zeinaren

arabera esanahiari lehenetasuna emango geniokeen adierazlearen gainetik, azken hau bere garraibide huts gisa planteatuz.

Salgaiaren ordenak ere inbertsio horren beharra dakar. Gure lanaren azken zatian helduko diogu gai horri. Atxiki dezagun oraingoz funtsezkoena: zeinuaren bi polotako egitura, guk merkantziaren bi polotako egituraren baliokide egiten duguna.

Horrela, merkantzia formaren eta zeinu formaren arteko lehen hurbilketa dugu. Gure lanean zehar argudiatzen saiatuko garen bezala, hori ondorioz beteta geratzen bada ere, ez da nahikoa defendatu nahi dugun ikuspegirako. Bi objektu teorikoen arteko baliokidetasun berri batekin egin behar dugu aurrera: haien (bien) izaera diferentziala defendatu behar dugu. Marxek arazoaren lekua adierazten duen hitz-tartea egin du:

“Merkantzien objektibotasuna, balio gisa, Mrs. Quickly-tik bereizten da nondik heldu ez dakigulako. Merkantzien gorputzaren objektibotasun sentsoialki zabarrarekin kontraesanean, substantzia naturalaren atomo bakar bat ere ez da hark balio gisa duen objektitatearen zati. Horregatik, edozein merkantzia jiratu eta manipulatu arren, ezin ulertuzkoa izango da balioa den heinean”. (Marx, 2010, 58).

Ontologiari buruzko atalean ikusiko dugun bezala, materialtasunaren arazoaren eta merkantziaren formaren objektibotasunaren kontzientziak Marx filosofo kategorian sartzearen egokitasun oro adierazten du gure ustez. Horrela, pentsatzen dugu egokia dela Postonek ekonomia politiko klasikoaren kuestionamendu marxianoa ulertzeko moduari buruz egiten duen oharra: Postoneren arabera, Marxen hainbat testuk iradokitzen dute bere "ekoizpen erlazioen" nozioa ezin dela ulertu soilik banaketa distribuzio ekonoikoaren termino hutsetan (Postone, 2006, 26). Adierazi dugun bezala, beraz, aberastasunak bere determinazio historiko kapitalistan duen espezifikotasun material eta objektiboa azaleratu nahi da. Kontua ez da bakarrik nola banatzen den, baizik eta zer banatzen den: banatzen denaren forma. Horrela, Marxek “balioa aberastasunaren modu historikoki espezifikoki” gisa tratatzen du (Ibidem, 45-46).

Marxen ustez, galdera horren zentzua zertxobait desberdina da: ez hainbeste filosofia inplizituari buruzko galdera forma horretan berrabiaraztea, baizik eta objektibotasun mota horren oinarritzko formak zalantzan jartzeko aukera. Marxek, horrela, zalantzan jarri nahi du ekonomia burgesak planteatu ere egin ez zuen zerbait: balioaren eta diruzko formaren sorrera eta logika (Marx, 2010, 58). Nahiz eta argitu behar dugun Marxentzat forma horren sorrera argitu nahi den tokian, guretzat haren artikulazio logikoa argitzen saiatuko garela. Horrela honek, objetibitate domeinu honen natura edo esentziaren auzia implikatzen du; bereziki bere diferentzialtasunarena, bere erlatibitatearena. Marxen aparato kontzeptualean, berau banaezina da forma ekibalentziala pentsatzeki. Marxek berak seinalatzen duen bezala, diferentzialitatearen eta ekibalentziaren auziak merkantziaren auzia balio ekibalentearen auziarekin lotzen du: diruaren auziarekin

Beraz, merkantziaren izaera diferentzialaren gaiari helduko diogu bi norabidetan, zentzu dibergentean. Alde batetik, galderak diru formaraino eramango gaituen bide batetik, esan dugun bezala. Bide horretan, Laclauk Marxen teorien iruzkingile argitzailearena egingo du. “Forma erlatibo-diferentziala eta forma ekibalentzialaren” atalaz ari gara. Hurrengo urratsean, bere erradikaltasunera eramandako printzipio diferentzial horren ondorioei buruz galdetuko diogu geure buruari: objektibotasunaren eremua erabat ixteko ezintasuna, printzipio diferentzial horrek bakarrik osatzen baitu.

2.3. FORMA ERLATIBO-DIFERENTZIALA ETA FORMA EKIBALENTZIALA

Horrela, bada, Marxekin batera adieraz dezagun nola merkantziaren forma, materialtasuna eta espezifikotasun kontzeptuala galdekatzeko proiektu honek objektibotasun hori osatzen duten bi printzipioren arteko artikulazioan planteatzera garamatzan auzia. Merkantziaren formaren bi poloak dira, eta urrats bakoitzean forma erlatibo-diferentzialaren eta forma baliokidearen artean eztabaidatzen dira:

“Balio-forma erlatiboa eta forma ekibalentziala alderdi interkonektatuak eta banaezinak dira, elkarri baldintzatuak; baina aldi berean mutur baztertzailak edo kontrajarriak dira, hau da, balio-adierazpen bereko poloak” (Marx, 2010, 60).

Aipatu dugun bezala, Laclau, bere alderdirik ontologikoenean, oso baliagarria da merkantzia marxiarraren logikari buruzko iruzkina egiteko. Bere teorizazio-eremuan, Laclauk gizartea baliokidetasunaren eta diferentziaren (erlatibitatearen) arteko tentsio bereko locus gisa problematizatzen du: “identitate oro diferentziaren logikaren eta baliokidetasunaren logikaren arteko tentsio horren barruan eraikitzen da” (Laclau, 2005, 95).

Diruaren sorreraren azterketan (guk artikulazio logiko gisa irakurriko duguna) Marxek, Laclauk bezala, balioaren forma erlatiboaren beharra du abiapuntu. Merkantzia orok bere balioa adierazi beharko du, beste merkantzia bati erreferentzia eginez. Hala ere, inoiz ez du adieraziko bere balioa bere baitan, autoerreferentzialki. Balioaren forma erlatiboan, merkantzia bat beti izango da edo adieraziko du bere balioa beste merkantzia batean, eta ez du adieraziko beste merkantzia baten balioa. Beraz, bi aukerak baztertzaileak izango dira: zerrenda bakoitzean, merkantzia batek aukera bat edo bestea aukeratu beharko du. (Marx, 2010, 60). Horrela, Laclauk, politikaren eremu ontologikoaren eraketaren egitura adierazgarriari buruzko bere galderan, Saussureren teorizazioei heltzen die berriro, haren eraketa eremu diferentzial (erlatibo) gisa adierazteko. Filosofoak “objektibotasunaren eraketaren eremu nagusi” bezala definitzen du diskurtsoa (Laclau, 2005, 92). Diskurtso/objektibotasun-eremu hori, Saussure-ri jarraiki, ezberdintasunez soilik osatuta egongo da, eta, beraz, “hizkuntzan ez dago termino positiborik, baizik eta soilik desberdintasunak” (Ibidem, 92). Hala ere, salgaia eta adierazlea modu erlatiboan teorizatzeke abiatu beharra adierazten duten definizio horietan bertan ikus daiteke forma erlatiboa ezin dela modu baliokidean bereizi. Horrela, Marxentzat merkantziak beste merkantzia batean bakarrik adieraz badezake bere balioa (hortik dator forma erlatibo-diferentzialaren beharra), balioaren adierazpena da, hau da, artikulazio baliokide bat: mihisezko hagek beren balioa jakan bakarrik adieraz badezakete, adibidez, txaketa, horrek esan nahi du une oro jaka bat 20 mihiseko makilaren baliokidea izango dela. Nolabait, forma baliokidearen garapenean, haren osaeraren kontrako poloa espresuki erabiltzeko balio bat: balio-forma, nahiz eta “ezein merkantziak ezin duen bere burua baliokidetzat hartu” (...) beste merkantzia bati

egin behar dio erreferentzia, hau da, beste merkantzia baten azal naturala bere balio-forma propioa bihurtu behar du (Marx, 2010, 69).

Balioaren lehen aurkezpen hori forma erlatibo bat da, Marx forma baliokide bihurtzen ez duena, zeren eta merkantzia baten balioa beste batera bidaltzeak serie infinitu batean amaitzen baitu: Marxi ez dio balioaren forma erlatiboa asetzen; izan ere, merkantzia batetik bestera, beste batetik hirugarren batera, kuarta batera, etab (Marx, 2010, 78) balio-erremisio serie amaigabe bat sortzen du. Horrela, honako forma hau lortzen dugu: (20 mihiseko haga = jaka 1, edo = 10 libera te, edo = 40 libra kafe, edo = 1 quarter gari, edo = 2 ontza urre, edo = tona burdina, edo abar) (Marx, 2010, 77) Marxentzat, beraz, kontua da merkantzia baten balioaren igorpen infinitu hori baliokide orokor baten erekzioan sinplifikatu behar dela. Horri balioaren forma orokorra deituko zaio. Honela lortzen da: balio-forma orokorra.

Txaketa 1 =	
10 te libera =	
40 cafe libera =	
Gari kuarter bat =	20 ohial makila
2 urre ontza =	
Burdin tonelada erdia =	
X bider A merkantzia =	

1. TAULA. "Balioaren forma orokorra"

Autorea: Karl Marx, "El Capital", 85. orrialdean

Marxek adierazten duen bezala, "baliokidetasun-formara egindako urrats honetan sinpletasuna eta batasuna irabazi dugu balioa adieraztean" (Marx, 2010, 80). Aurrerago, adierazten du hemendik aurrera baliokide gisa jardungo duen salgaiak diruzko merkantzia edo diruaren rola beteko duela (Ibidem, 85). Adierazi dugun bezala, atal honetan aurrerago kapitalismoan merkantziaren logika hobeto delineatzea ahalbidetuko diguten hainbat garapenen oinarriak jarriko ditugu. Beraz, ezin dugu

aipatu gabe utzi, zehazki, diruak garapen tematiko bat izango duela gure lanean, eta altuera horretan egin ditzakegun seinalamenduek ez dutela bere nondik norakoa antzematen zuten. Oraingoan, balioaren eta merkantziaren objektibotasunaren bereizketaren esparru orokorrean kokatu behar da haren premia logikoa.

Marxen teorian laclausiar teoriarako urrats hau artikulatzeko, nabarmendu nahi dugu forma orokor honek osotasun baten erreferentzia dakarrela: merkantzia guztiak balio edo merkantzia bakar bati dagozkio orain, eta balio edo merkantzia horrek salgaien mundu osoa ordezkatzeko du. Modu orokor horrek, beraz, laclausiar tesiaren homologia bat adierazten du, zeinaren arabera eremuko elementuetako batek (balioaren adierazlea) eremu osoko baliokidetasunaren irudikapena bere gain hartu beharko baitu:

“Totalizazioak elementu diferentzial batek ezinezko osotasun baten errepresentazioa bere gain hartzea eskatzen du. Horrela, desberdintasun guztien eremutik datorren identitate jakin batek gorpuzten du funtzio totalizatzaile hori. Hori da – gure aurreko galderari erantzuteko – pribilegiatzea esan nahi duena. Antzinako fenomenologia-kategoria bat berpiztuz gero, funtzio hori gizarte-mailaren horizontea ezartzean datzala esan genezake, haren barruan adieraz daitekeenaren muga” (Laclau, 2005, 107).

Lehenik eta behin, balioa edo baliokidea artikulatzeko desberdintze-erlatibitateak abiatzea beharrezkoa dela adierazi genuen, eta horrela, baliokidetasunaren eta erlatibo-diferentzialaren arteko tentsioa bera, baina azken urrats horrek ñabardura interesgarri bat dakar: osotasunaren beharra edo baliokidearen forma orokorra.

Atal hau kaleratu aurretik, hala ere, tarteki labur bat egin nahi genuke. Orain arte, gure lanketa adierazlea eta merkantzia baliokidetasun logikoetan jartzea izan da. Adierazi dugu, halaber, atal honek, garatu gabe, gerora gure lanaren hurrengo kapituluetan sakonduko ditugun problematikak adieraziko dituela. Hala ere, gure ustez, propioko psikoanalitiko dena ez dela argi geratu paragrafo hauetan. Nahiz eta adierazlearen logikaren eta merkantziaren logikaren arteko baliokidetasuna garatzeak zimenduak jartzen dituen lan honetan guztian ekonomia politikoaren eta psikoanalisiaren arteko

harremanak pentsatzeko, benetan psikoanalitiko dena estalita geratzen da hemen. Azkar esan dezagun dirua merkantziaren baliokidetasun-funtzioak ez duela azaltzen merkantzia horrek ekonomia inkontzientean faloak duen funtzioari dagokionez duen homologia-lekua baino, zeren eta “(faloa) esanahiaren efektuak oro har izendatzeko adierazlea adierazlea baita”. (Lacan, 2013e, 657)

2.4. DESBERDINTASUNAREN PRINTZIBIO SAUSSUREARRA ERRADIKALIZATZEA ETA SALBUESTEA

Aurreko atalean merkantzia-sistemaren egituraketaren eta adierazlearen logiken arteko egiturazko homologia planteatu ondoren, azken horiek sakonago garatu nahi ditugu Millerren eskutik.

Has gaitezen egiturazko hizkuntzalaritzaren proposamen saussurearra arautzen duen printzipiotik. Adierazlearen izaera bere erlatibotasuna da, bere adierazle batzuekiko. Bestalde, merkantziaren baliokidetasun-logika garatzean printzipio horren nolabaiteko inplikazioa garatu ahal izan dugu nolabait, adierazleak bere nortasunari eusteko beste batzuk erabili behar izateak erraz eraman dezake nolabaiteko sistema grin batera. Ez elementua, baizik eta objektibotasun-eremua da lehen planora pasatzen dena (eta horrek justifikatzen du, gure ustez, merkantziaren ontologiaz hitz egitea, lan honen 2. kapituluan ikusiko dugun bezala). Millerrek adierazten duen bezala: (...) beti iruditu zitzairen estrukturalistei adierazlearen definizioak osotasuna inplikatzeko zuela (321-322, Miller, 2017). Beraz osotasun bat eskatzen zuen, eta horren barruan simetria, elkarrekikotasun, baliokidetasun logiko eta abarreko erlazioak zituzten elementuak antolatzen ziren. (Ibidem, 321-322). Huts egin gabeko osotasun bat zekarren, sistema autoklausuratu bat. Laclauk ere, saussurear eta lacandar elaborazioen oinordekoak, adierazlearen printzipio diferentzialaren ondorio teoriko horren berri ematen du. “Izan ere, identitate bereizgarri hutsez ari garenez, nolabait zehaztu behar dugu identitate horiek, desberdin gisa, zein osotasunen barruan eratzen diren” (Laclau, 2005, 93-95). Esan bezala, aukera teoriko hori aipatu dugu gure erara, eta Marxen laguntzarekin, merkantziaren forma baliokide erlatiboa modu diferentzian – erlatiboan – eratortzen saiatzean: merkantzia arruntetik, dirua den merkantzia espezifiko horretatik.

Bestalde, desberdintasunaren printzipio saussurearrak Lacan sistema osotasun gisa ixteko ezintasunaren logikara eramaten badu, eta beraz, “extimitatearen”⁶ instantzia artikulatzen badu, Marxek ere orain arte planteatutakoetatik oso hurbil dauden paradoxak aurkituko ditu. Marxen arazoa desberdina da: nola eragin dezake baliokideak trukatzek gainbalioa? Hala ere, horrek ez gintuzke gelditu behar bi ildo teorikoen arteko homologiak zehazteko gure lanean, Lacanek berak adierazi baitzituen.

Beraz, Marxen arazora itzultzeko: “merkantzia baten balioa sozialki beharrezkoa den lan-denbora da”. Orduan, nola zehazten da hamabi orduko lanaldi baten balioa? (...) “Hamabi orduko lanaldi batek hamabi orduko balioa du, beraz, tautologia bat da. (Ramas San Miguel, 2018, 119 or.). Marxentzat, beraz, lanaren balioaz hitz egitea kontraesana da. Egia esan, lan-indarraren eguneroko balioa erreproduzitzeko behar den lan-denboraren arabera zehazten da (Ibidem, 119 or.). Aipatu dugun bezala, Marxen arazoa baliokideen trukearen printzipioa eta lanaren eta kapitalaren arteko truke problematikoa uztartzea zen (Ibidem. 124 or.). Horrela, gure ikuspegitik, Marxen baliokideen trukearen arazoa eta adierazleen sistemaren totalizazioaren arazoa gauza bera dira adierazleari dagokionez.

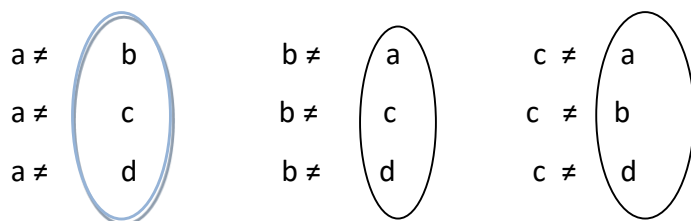
Hala ere, Millerrek dio, eta hori da orain interesatzen zaiguna, Lacanek printzipio estrukturalista horretatik ateratzen dituen ondorioak ez datozela bat sistema-grin horrekin. Horrela, gertatzen da estrukturalismoak printzipio diferentzialetik osotasun artikulatu baten beharra amaitzen zuen bitartean, Saussureren printzipio diakritikoa erradikalizatzen bada, nabarmena dela an-isotopia esanguratsu bat dagoela, eta ez dagoela adierazleen erabateko lekurik (adierazleen lekua, instantzia, ez dagoela totalizatua, alegia) (Miller, 2010, 29-30 or.). Beste estrukturalistengandiko ondorio diferenteak atera zituen beraz Lacanek, printzipio berdinetik abiatuz:

⁶ “Extimitatearen” kontzeptua, aurrerago ere erabiliko duena, Lacanen espresio bat izan zen nolabait ez kanpoan ez barruan ez dagoen horren lekua adierazteko.

“Lacanen berezkoa da egituraren eta osotasunaren artean dagoen esentziaren aurkakotza bereizi eta erakutsi izana. (...) Ez-oso⁷ bere irakaskuntzaren hasieratik agertzen den printzipioa da, baita bere izena ez dagoenean ere, eta funtsezkoa da egituraren kontzeptu lakaniarra mugatzeko” (Miller, 2010, 24-25 or.).

Horrela, labur-labur, Saussureko printzipio estrukturalista erradikalizatzean, hau da, adierazle bat beste batekiko desberdintasunean zehazten dela esatean, Lacanek hasieratik zirriborratzen du ez-osotasunaren logika, garatzen ari garen atal honetan guretzat erabakigarria dena. Marxek, lehenago jaso dugun aipamen batean, aukera teoriko hori adierazi du honako hau adierazten duenean: merkantziaren balioaren adierazpen erlatiboa osatugabea da, irudikatzen den serieak ez baitu amaierarik aitortzen. Balio-ekuazio bat hurrengoarekin lotzen den kateatzea mugarik gabe luza daiteke (Marx, 2010, 78). Marxek aukera hori balioaren modu baliokide batean garatzeko premiaren tesiarekin uztartzen du, eta horrek diru moduan dedukziora eramango du.

Gure ustez, puntu honetan interesgarria da frogatzen saiatzea zergatik den Saussureko printzipioa bera, hau da, eremu adierazgarrian desberdintasunak besterik ez daudela, sistema destotalizatzea. Miller jarraituz (Miller, 2017, 372-373) lau elementu (a, b, c, d) eta harreman bakarra har ditzakegu, Saussure jarraituz: diferentzia. Elementu bat identifikatzeko, beste elementu baten aurka jarri beharko dugu. Horrela,

⁷ “Ez-oso” bezala itzuli dugu gazelerazko “no-todo” delakoa. Beste aukera bat zen “ez-dena” espresioarekin itzultzea, zeinak nolabait kondentsatuko lituzkeen osotasunaren erreferentzia logiko-matematikoa eta izatearen erreferentzia filosofiko eta metafisikoa. Azken esanahi hauek ez zaizkio guztiz arrotz Lacani “ez-osoaren” logika garatzen duenean, baina gure eztabaidagairako momento honetan funtsezkoak ez direnez eta bi eremuen arteko loturak Lacanengan konplexuak direnez, “ez-oso” gisa itzuli dugu eta bere balio logikoetara mugatu gure diskurtsoaren garapena puntu honetan.

1. ESKEMA. Diferentziaren logika

Autorea: Jacques Alain Millerengan inspiratua, 2017, 374-378 orrialdeak

Baina, behin arazoa horrela planteatuta: “argi dago bide horretatik ez dugula aukerarik lau elementu horietatik abiapuntuko multzo zehatza lortzeko. Lau partzialtasun baino ez ditugu lortzen, aldiro kanpoan elementu bat uzten dutenak” (Ibidem, 373) Bilkura-eragiketa egiteko aukera bagenu, multzo oso hori egin ahal izango genuke, baina printzipio diferentziala bakarrik izanda, ez: beti faltako da elementu bat.

Beraz, adierazlearen eta merkantziaren logikak berak osotasunaren kritikara garamatza, dena barne hartuko lukeen osotasunaren kritika batera, alegia. Bada, funtzio horri deituko dio Lacanek extimitatea. Printzipio diferentzialak berak eskatzen du termino bat sistematik kanpo geratzea. Termino extimo bat izango da, sistema hori eratzeko printzipioaren barruan eskatzen baita, baina haren lekua sistematik kanpo egongo da.

Horrela, neologismo horrek egituraren ihes-puntu hori adierazten du, eta horrek esan nahi du adierazleen sistema diferentzian nolabaiteko impasse edo hutsune bat dagoela, baina sistema horri lotuta dagoela. Instantzia extimo hori, Millerrek adierazten duen bezala, “kanpoan dago, baina erlazioan (...) ez dago subjektibatuta, eta, hala ere, ez dago hor gutxiago” (Ibidem, 85 or.). Beraz, eta adierazle guztien ideiarekin erlazionatuz: “Hasieran, adierazleen bateria osoa da. Jakitearen zulora eramaten gaituena (...) subjektuaren errepresentazioa da, subjektuaren kontsiderazio bat sartzea, adierazleen abiapuntuko bateria desegiten duena”. (323 or.) Lacanen adierazlearen definizioak: adierazlea subjektua beste adierazle batentzat errepresentatzen duen hori da; sistema, adierazleen multzoa, jakintzaren eremua, desosatzearen efektua du, beraz (321-322 or.). Ikusten dugu, beraz, sistema esanguratsu osoa desosatzen duena subjektua besterik ez dela.

Ramas San Miguelek Marxen Kapitalaren 4. kapituluak aipatzen du, “Dirua kapital bihurtzea”. Nolabait, gainbalioaren ekoizpenak, Marxek aurkezten duen bezala, kapitalaren eta lanaren arteko truke paradoxiko horretan, isotopia baten ideia ere

ekartzen du gogora, merkataritza-trukearen edo sistema adierazlearen baliokidetasun osoarekin kontrastean dagoena:

“Gure diruaren jabeak, kapitalistaren larba gisa bakarrik denak oraindik, merkantziak bere balioan erosi behar ditu, bere balioan saldu, baina prozesuaren amaieran berak sartu zuena baino balio handiagoa atera behar du. Metamorfosiak zirkulazioaren esferan gertatu behar du, eta ez du bertan gertatu behar. Hauek dira arazoaren baldintzak” (Ramas San Miguel, 2018, 124. or.).

Hemen Lacanen extimitate terminoa inplikatzeko duen topologia bera ikusten dugu: merkantzien/adierazleen sistemaren barruan/kanpoan dagoen instantzia bat. Beraz, Marxek burgesen zientzia ekonomikoa kritikatu du, “ezin izan duelako kapitalaren eta lanaren arteko trukea azaldu, aldi berean baliokideak trukatzeko legea errespetatuz”. Ekonomialariek ez zuten ikusten < lan-indarra > kategoria falta zitzaientzen (...) kategoria baten gabezia ezkutatu zuen betetasun faltsu bat (Íbidem, 124. or.). Guretzat nolabaiteko garrantzia du "betetasun faltsua" esamoldeak, horrekin adierazleen/merkantzien sistemaren itxiera/jostura hori ameskeria bezala, eta, azken batean, porrot egindako bezala planteatzea dakarrelako. Ramas San Miguelen arabera, Marxen soluzioa kontzeptu berri bat sartzea izan zen, aurreko zientzia ekonomikora iritsi ez zena: “lan-indarra” “lan” hutsetik aldentzen da, horrela kapitalaren eta lanaren arteko elkartrukearen lehen aipatutako aporien azalpena artikulatu ahal izateko (Íbidem, 125. or.). Baina, orduan, non kokatzen da gainbalioaren ekoizpen-prozesu hori, baliokideen trukeari dagokionez? Zirkulazioaren barruan/kanpoan:

“Arazoaren baldintza guztiak kontuan hartu dira, eta ez dira inola ere urratu salgaien trukearen legeak (...) Trantsizio hori guztia, haien dirua kapital bihurtzea, zirkulazioaren esparruan gertatzen da, eta ez da zirkulazioan gertatzen. Zirkulazioaren bidez jarduten da, merkatuan lan-indarra erosteak baldintzatzen duelako. Eta ez da zirkulazioan gertatzen, balorizazio-prozesua hastera mugatzen baita, eta balorizazio-prozesu hori ekoizpenaren esparruan gertatzen da” (Marx, 2010, 235-236).

Hala, bereizi egin behar dira balioa sortzeko prozesua eta balorizatzeko prozesua. Balorizazioak, balioaren hazkundera eta hedapena zekarren heinean, kapitalaren eta lanaren arteko trukea kapitalaren truke ordaindutako lan-indarraren balioa ordezkatzeko duen puntu berri batetik haratago joatea dakar (Marx, 2010, 236).

Logika diferentzialetik ateratzen diren ondorioak, alde batetik, adierazlearen aldetik falta bat eskatzen dute, eta, bestetik, "plus" bat: gozamen-plusa, sistema adierazgarria artikulatua, baina haren gainetik. Lacanek adierazi zuen gozamen-plusaren kontzeptua Lacanen gainbalioaren nozioan oinarritu zela (guk ez ditugu berehalakoan baliokide egingo). Millerrek dioen bezala:

“Guzti horretatik uler dezakete hain misteriotsua dirudien Lacanen printzipio hori: < Ezer ez da dena >. Esaldiak, < multzo ororentzat bada gutxienez haren parte ez den elementu bat >, hain zuzen ere, < ezer ez da dena > hori itzultzen du. Hori nahikoa da guztiz absolutua den idealaren suntsipena idazteko”. (Miller, 2010, 25-27 or.).

Millerrek, beraz, esanahi-sistemaren itxierari buruzko termino gehigarri bat adierazten du, elementu extimo bat. Ziurrenik (lanari eskainitako atalean pentsatzen saiatuko gara) gainbalioaren tokia da hori (Lacanek gainbalioaren eta gaingozamenaren artean proposatu zituen baliokidetasunei hurbiletik baina nolabaiteko distantziaik jarraituz). Bestalde, azkar gehituko dugu termino gehigarri horri falta baten korrelatu bat dagokiola: subjektu marratua da, edo lan-indarra, ekonomia politiko klasikoak ikusezin bihurtu duen kontzeptu gisa, Marxek salatzen duen bezala. Logika horiek lanari, kapitalari eta ekoizpenari buruzko atalean garatuko ditugu.

Interesgarriak dira Oszelcuk eta Madrak horri buruz egiten dituzten oharrik: merkantzien trukaketan itxuraz dagoen berdintasunak atzealde ezkutua duela. Unibertso kapitalista baliokideen trukearen nagusitasun gisa eratzeko da. Baina Lacanek adierazi zuen bezala, lege oro salbuespen batean oinarritzen da (adierazlearen logikei buruzko aurreko atalean garatu den bezala, eta desberdintasunaren printzipio

gidariaren ondorioz). Beraz, baliokideen elkartrukearen legeak ere badu bere urratzea: kapitala. Oszelcuk eta Madrak azaldu dutenez (Oszelcuk & Madra, 2011a, 9. or.):

“Enpresa kapitalistaren azpian dagoen guztiaren multzo unibertsala salbuespen batek osatzen du, gizonezkoen logikaren hizkuntza lakaniarra erabiltzeko, trukean ezer eman gabe beste batzuen gainbalioa gozatzen duen entitate batek (...) jabetze-unea, enpresa kapitalista moduan purifikatua (join-stock), < baliokideen trukaketa>Legearen salbuespena da”.

Marxek zentzugabeko instantzia gisa kalifikatzen du eskabide hori, eta itzuli gabe jasotzen du. Marxen keinu desmistifikatzailea salgaien elkartrukearen lege baliokideari eusten dion gehigarri urratzaile hori biluztea da (Oszelcuk & Madra, 2011a, 12. or.):

“Zirkulazioaren esferaren barruan, denak berdintzat hartzen dira, baina behin < ekoizpenaren egoitza ezkutura joan ezkerro, berdintasunaren diskurtsoa airean lurruntzen da”. (...) Izan ere, Marxen kritikak lege burgesari bere eratze-gezurra jartzen dio aurrez aurre, eta ekoizpenaren esparruan inplikatzeko duen urratze gisa identifikatzen du.

Ikuspegi horretatik, Oszelcuk eta Madrak teoria psikoanalitikoan Aitaren Izenak duen lekua ematen diote Kapitalaren eskariari; haiek arduratzen dira adierazleen/merkantzien eremua jostean, sistemari ihes egiten diona zapalduz.

2.4. ERREPRESIOA EDO EZ-OSOIA

Bestalde, diferentzialitatearen-printzipioaren erradikalizazio horrek bi alternatiba teoriko eta politiko desberdin dakarzkigu. Alde batetik, Laclairekin eremu diferentziala josteko, ixteko eta ixteko baldintzak aztertzen saiatuko gara, adierazlearen eta merkantziaren eremuan forma baliokideak egin dezakeela esan dugun bezala. Beraz, aurreratu egingo dugu itxiera hori errepresioaren kontura bakarrik izango dela posible. Bestalde, eremua irekita mantentzeko aukera ere egongo da, baldin eta ez bada betetzen. Hori artikulatzen saiatuko gara, bai Negriren ikuspegiarekin, "Balioa eta

afektua" atalean, bai Oszelcuk eta Madra-ren nota batzuekin, horiek guztiak ez-osoaren logika lakaniarraren eta merkantziaren eremuaren arteko artikulazioari dagozkiolarik. Has gaitezen, beraz, gure lehen aukeratik: eremua ixtea nolabaiteko errepresioaren kostuarekin.

(A) ERREPRESIOA

Horrela, bi poloak, erlatibo-diferentziala eta gizarte-objektibotasunaren eremuaren edo merkantziaren eremuaren eraketaren baliokidea, artikulatu ondoren, Laclauk beste urrats bat eman behar du: eremu osoa mugatzeko kanpoalde paradoxiko bat eratzea. Horrela, lehen azaldu dugun bezala, printzipio bereizgarriak elementu indibiduala beste elementuekin dituen harremani buruz galdetzera behartzen du, eta, azken batean, sistema osoaren erreferentzia inplikatzera. Baina, jarraian,

(...) “osotasun hori kontzeptualki atzemateko, bere mugak hartu behar ditugu, hau da, bere baitatik desberdina den zerbaitetik bereizi behar dugu. Beste desberdintasun hori, ordea, beste desberdintasun bat baino ezin da izan, beste desberdintasun hori – kanpoaldea hornitzen duena, osotasuna eratzeko aukera ematen diguna – barnekoa izango litzateke, eta ez azken horretatik kanpoko; beraz, ez litzateke egokia izango lan totalizatzaileko. Orduan, hirugarrenik, benetako kanpoalde bat izateko aukera bakarra izango litzateke kanpoa ez izatea beste elementu bat, neutrala, baizik eta bazterketa baten emaitza, osotasunak bere baitatik kanporatzen duen zerbaitena, eratze aldera” (Laclau, 2005, 93-95).

Horrela, gure tesia honako hau da: balioaren objektibotasun-eremua eratzeko errepresio baten beharra aurreraxeago dago Marxen Kapitalean; ez balio-legea eta erabilera-balioen baliokidetasunen artikulazio logikoaren frogapena egiteko ataletan, baizik eta gainbalio absolutuaren ekoizpenaren inguruko eztabaidan.

Marxen arabera, balioaren logika baliokidean jarraitzen dugun bitartean ez dago lekurik irabazi bat lortzeko. “Gure kapitalista zur eta lur geratzen da. (...) Aurreratutako balioa ez da balorizatu, (...) aurretik dagoen balio gehitze hutsetik ezin da inoiz gainbaliorik

sortu” (...) (Marx, 2010, 231-232). Non lortzen da, bada, irabazi hori? Horrela, Marxek lan-indarraren balioaren eta produkzio-prozesuan duen balorizazioaren arteko bereizketa egin behar du:

“Ikus dezagun kasua hurbilagotik. Lan-indarraren eguneko balioa 3 txelinekoa zen, bertan lanaldi erdia objektibatu zelako, hau da, lan-indarra ekoizteko egunero behar diren biziraupen-bitartekoek lanaldi erdia balio dutelako. Baina lehenaldiko lana, lan-indarrean sartuta, eta lan bizia, eguneroko mantentze-kostuak eta eguneroko errendimendua, bi magnitude erabat desberdinak dira. Lehenengoak truke-balioa zehazten du, besteak erabilera-balioa. 24 orduz bizirik mantentzeko lanaldi erdia beharrezkoa izateak ez dio inola ere eragozten langileari lanaldi oso batean lan egitea. Beraz, lan-indarraren balioa eta lan-prozesuan duen balioa bi magnitude desberdin dira. Kapitalistak oso gogoan zuen balio-diferentzia hori lan-indarra hartu zuenean. Bere propietate erabilgarria, irutea edo botinak egitea, *conditio sine que non* bat besterik ez zen, balioa eratzeko lana modu erabilgarrian gastatu behar delako” (Ibidem, 234).

Lan-indarraren erreproduktzioarako beharrezko balioa eta lan horren erabilerak eman dezakeen balioa desberdinak dira. Marxek horrela azaltzen du lanaren eta balio-indarraren arteko bereizketak gainbalioa nola gertatzen den ulertzeko aukera eman diezagukeela. Izan ere, lan-indarrari eustea lanaldi erdia baino ez da kostatzen, eta lanaldiaren bigarren zatian gainbalioa produzitzeko denbora eta balorizazio-denbora bere gain hartzen ditu. Marxek dioen bezala, zorte aparta da eroslearentzat, baina inolaz ere ez saltzailearen kalterako (Ibidem, 234-235).

Gure ustez, beraz, Laclauk adierazitako logikari jarraiki, interesgarria litzateke Marxek aipatzen dituen paradoxa horiek nolabaiteko errepresioari buruzkoak direla esatea. Lan-indarraren zati bat (soberakina, ordaindu gabea) erreprimitu nahi da, merkantzien eremu baliokidean ordainketa baliokiderik edo ordezkariarik aurkituko ez duena. Horri errepresioa dei dakioke. Bestalde, hizpide dugun errepresio hori ekonomia politiko klasikoaren errepresioa ere bada; izan ere, Marxen proposamenak adierazten du bere aparatu kontzeptualaren koherentziari eusten zitzaiola kontzeptu berri bat sartuz gero:

lan-indarraren kontzeptua. Ez bakarrik lan-indarra erreprimitu egiten da merkataritza-ekonomian, ez baita ordaintzen, baizik eta ekonomia landu zuten diziplina teorikoek epistemologikoki erreprimitu zuten irabazien jatorriari buruzko azalpenetan, etab.

(B) EZ-OSOIA

Bestalde, adierazi dugun bezala, salgaien eremu diferentziala ez ixtea aukera daiteke. Horrela, errepresioa saihestu ahal izango dugu, baldin eta onartzen badugu eremu diferentzial hori, Lacanek egin zuen adierazpenean bezala, “ez-osoia”, ez dela erabatekoa, irekia dela, ezin dela itxi. Oszelcuk eta Madrak beren artikulu batzuetan lantzen duten ikuspegia da.

Horrela, merkantzia-osotasunaren logikari, egileek “komunista” gisa definitzen duten ez-osotasunaren logika kontrajartzen diote. Ez-osotasunaren logika hori Lacanen sexuazioaren logiketan oinarritzen da, zehazki, emakumeen sexualitatea logifikatzeko moduan; beraz, etika femeninoa da. Merkantzien lege unibertsalaren izaera logikoa azpimarratzen duten bezala, ez-oso komunistak ere izaera formala du: forma enpiriko oso ezberdinak har ditzake. Aldi berean, ez-osotasunaren logika horrek etiko-politiko dena ekonomiaren eremuan sartzen du (Oszelcuk & Madra, 2011, 23. or.):

“Jabetzearen salbuespenezko posizioa dinamitatean, axiomak zatiketa/ezberdintasun ekonomiko bat (ustiatzailea eta ez-ustiatzailea) agerian jartzeaz gain, soberakina maneiatzeko moduari dagokionez, borroka- eta asmakuntza-eremu zehaztugabe bat ere irekitzen du. Alde horretatik, komunismoaren axiomak etiko-politiko dena sartzen du berriro arlo ekonomikoan”.

Tradizio marxistan, komunismoa lege kapitalistaren inbertsio gisa ulertu izan da. Hala eta guztiz ere, egileentzat inbertsioaren logikak abiapuntu berera itzuli besterik ezin du egin, Lacanek Iraultzaren ideiarri buruz adierazi zuen bezala. (Oszelcuk & Madra, 2011, 12-13 or.):

“Izan ere, tradizio marxistaren barruan, askok Marxek esplotazio kapitalistari

egindako kritika interpretatu dute, komunismoa lege kapitalistaren inbertsio soilaren bidez antolatzen den sistema sozial gisa kontzeptualizatzea ekarri duen moduan (...) Gure ikuspegi psikoanalitikotik atsekabetuta sentitzen gara komunismoaren ulermen berezi honekin, ulermen hori oraindik gertuegi baitago kapitalista guztia informatzen duen fantasiako agertokitik. Hasteko, gozamenaren ekonomia kapitalista, soberakinari dagokionez, eduki beharreko zerbait bezala berrinskribatzen du”.

Egileek uko egiten diote gainproduktua jabetzeko zerbait delako ulerkerari. Aitzitik, Oszelcuk eta Madra jaun-andreek komunismoa birformulatzea proposatzen dute, gainproduktuari buruz inork ez duela jabetze-eskubide eksklusiborik adierazten duen printzipio logiko gisa. Horrela, komunismoa sistema gisa proposatu beharrean, hura axioma gisa birformulatzea proposatzen dute: (Oszelcuk & Madra, 2011, 15. or.):

Puntu honetan tarteki bat baino ez dugu egin behar. Nolabaiteko zailtasuna dago “komunismo”aren edo “komuna”ren logika ez-osotasunaren logika horrekin bat etortzeko; izan ere, logika hori, Lacanengan, unibertsialitatea, “guztientziako-berdin” bat, ezeztatzeko ideiarekin eraikitzen da, komunaren logika bere etimologiatik unibertsalari lotutako bere historia kontzeptual politikora (produkzioetik, iraultzatik, etab.) dago. Interesgarria dirudi, ordea, gainproduktuari dagokionez garatzen duten ideia: ez osoaren logikak jabetzearen logika nolabaiteko linboan uzten duela, merkantziaren jabetze – esparrutik kanpo, eta abar.

Puntu honekin amaitzeko, interesgarria da orain Negriren testu bati buruzko aipamen labur bat egitea, termino extimo baten adierazlerako eta merkantziarako behar logikoa garatu dugun honetan. Leku extimo hau, Ramas San Miguelen testuarekin, gainbalioari eskainia dagoela iradoki dugu; bada, orain berehala adieraziko dugu Negri lan indarra extimotasun horretan, edo asko hurbiltzen zaion zerbaitetan, kokatzen duela: (...) “Nire lehen tesia, dekonstruktibista eta historikoa, da ezinezkoa dela lana neurtzea, edo, beraz, antolatzea eta balio-teoria batera bideratzea, gaur egun gertatzen den bezala, lan-indarra jada kapitalaren agintetik kanpo edo barnean ez dagoenean” (Negri, Balioa eta afektua). Horrela, lan-indarraren lokalizaziorik eza, ez kapitalaren barruan ez

kanpoan, tesi historizista da Negriengan; guretzat, berriz, hipotesi logikoa/deduktiboa da. Bigarrenik, Negrirentzat deslokalizazio hori neurtzeko ezintasunarekin korrelatiboa dela nabarmendu behar da. Ikuspegi lakaniarretik, emakumeen gozamenak (lan honetan lan-indarraren kontzeptuari lotu dioguna) bi alderdi hauek ere konbinatzen dituela entzuten da: esanahitik kanpoko deslokalizazioa eta kontabilizatzeko ezintasuna, neurria adierazlearen (edo balioaren) barnekoa baita beti. Beraz, Negrirentzat “neurria bideraezina denean, neurrigabea bihurtzen da” (Negri, Balioa eta Afektua). Negrirentzat interesgarria da horrek produkzio- eta erreproduzio-arloaren arteko mugaren nolabaiteko definiezintasuna inplikatzeko, balio-ekoizpenaren plano biopolitiko batean kokatzen ari baikara: “ekoizpena erreproduzioari koestentsiboa egiten zaio, testuinguru biopolitiko batean” (Negri, Balioa eta afektua). Beste leku batean, “erlazio sexual ezaren” gaia garatzen saiatuko gara, merkantziaren eta lanaren logikarekin lotuta.

2.6. HAUTAKETA ETA KONBINAZIOA. PREZIOEN ZEHAZTAPENETAN LOGIKA SINBOLIKOAK ARAKATUZ.

Teoria marxistatik teoria ekonomiko garaikidera jauzi eginez, adierazlearen logikak merkantzia baten prezioaren finkapenean arakatzeko ahalegina egin dezakegu. Horrela, bada, lehia perfektuko merkatu batean prezioak baldintzatzen dituzten eskari-kurben teoriaran rol nagusia merkantzien arteko prezio-erlazioek jokatzen dute: ordezkapen-erlazioek eta konbinazio-erlazioek. Ordezko ondasunen nozioa honela aurkez daiteke:

“Bi ondasun ordezkoak dira, baten prezioa igotzearen ondorioz kontsumitzaileek bestea baino gehiago erosi nahi badute. Ordezko bi ondasun, normalean, paper bera betetzen duten ondasunak dira: kafea eta tea, opilak eta errokillak, treneko bidaiak eta hegazkineko bidaiak. Ordezko ondasunaren prezioa igotzeko kontsumitzaile batzuk ez erostera eta jatorrizko ondasuna *bere lekuan* erostera bultzatzen ditu (...) “Hala ere, batzuetan, ondasun baten prezioa igotzen bada, kontsumitzaileek beste ondasun batetik gutxiago erosi nahi izaten dute. Horrelako ondasun-bikoteak osagarriak dira. Ondasun osagarriak, oro har,

batera kontsumitzen diren ondasunak dira: ordenagailuak eta programa informatikoak, autoa eta gasolina” (Krugman, Wells, Grady, 2015, 75)

Hautaketa- eta konbinazio-mekanismo bi horiek guztiz asimilagarriak dira teoria psikoanalitiko lacandarraren funtsezko alderdi batekin, gure iritziz. Roman Jakobson izan zen, izan ere, afasiaren bi talde handi ordenatu ahal izan zituen artikulu batean, hizketa-ekintza orok bi eragiketa hauek behar dituela nabarmendu zuena: hautaketa eta konbinazioa. Jakobsonen arabera: “Hitz egiteak aldi bereko bi eragiketa egitea dakar: alde batetik, hizkuntza-entitate jakin batzuk hautatzea, eta, bestetik, horien konbinazioa” (Jakobson, 1967, 105).

Hala ere, interesgarria da gai bat nabarmentzea inplikazio filosofiko garrantzitsuak baititu: hizkuntza-agentea (gure kasuan libidinala/inkontzientea edo ekonomikoa) bere hitzak aukeratzeko orduan ez da erabat libre, hitz egiteko, aldez aurretik aurrez prestatutako kode bat behar duelako. Hala ere, guretzat garrantzitsuena “aldibereko erakundeen eskumenari eustea da, eta elkarren segidako entitateen kateatzea dira hitzunik hizkuntza-elementuak konbinatzeko erabiltzen ditugun bi moduak” (Ibidem, 1967, 106-107).

Interesgarria da, hizkuntzaren eta merkatuaren artean egituratu nahi dugun homologia-harremanaren ikuspegitik, hautaketaren gaiari buruz Jakobsonek egiten duen adierazpena: “hautabideen arteko aukeraketa batek hautaketaren eta ordezkapenaren bidez bata bestearekin ordezkatzeko aukera eskatzen du” (Ibidem., 109. or.).

Hizkuntzaren alderdi horiei (hautaketa eta konbinazioa) prozesu metaforikoa (hautaketari) eta prozesu metonimikoa (konbinazioari) deitzen die (Jakobson, 1967, 14. or.), eta, ondoren, Freudek ametsaren formazio lanean identifikatu zituen funtsezko bi prozesuetara asimilatzen ditu: kondentsazioa lehenengoarentzat eta metonimia bigarrenarentzat.

Hala ere, posible da azken garapen hori aurrekoekin lotzea. Marxekin eta Laclairekin esan bezala, merkantzia - forma forma erlatiboaren eta forma diferentzialaren artean

artikulatzen da etengabe. Marxek berak aipatzen zuen merkantzia/erabilera baten balioa beste bati amaigabeki igortzean definitzearen auzi teorikoa. Han aurki zitekeen metonimiaren logika linguistiko eta psikoanalitikoak. Bestalde, forma baliokideak, forma-diruarekin amaitzen zenak, logika metaforikoa zekarren, gure ustez. Merkantzia-dirua erabilera-balioaren metafora besterik ez litzateke, eta, beraz, merkataritza-transakzio txiki bakoitzean, logika metaforiko jakin bat erabiltzen du: adibidez, erabilera-balio bat erostea (demagun, erloju bat), hura ordeztuz eta diru kopuru jakin batean metaforizatuz (20 euro). Ikusten da, beraz, metafora baino ez dela.

2.7. TESI GEHIGARRI BATZUK

Uste dugu xehetasun apur batekin garatu dugula gure lanaren giltzarria. Adierazlearen logika hizkuntzalaritzan eta psikoanalisian merkantziak ekonomiaren arloan duen logikaren parekoa da. Horrela, logika diferentziala nola artikulatzen den azaltzen saiatu gara, baliokidearen logikak, objektibotasun-eremu baten paradoxa desberdinak bere artikulazio teoriko politikoekin, hala nola termino baten errepresioa sistema ixteko, edo hari irekita geratzeko aukera lezaniarra ez denaren logikarekin. Era berean, plusbalioa logika baliokidearekin artikulatzeko modu hasiberriak garatu ditugu, eta abar.

Hala ere, badira bi eremuen arteko antzekotasun gehiago, eta horiek oso garrantzitsuak

(A) DOMINAZIO ABSTRAKTUA

Aurreko atalean Lacanek adierazleaz egiten duen tratamenduaren eta Baudrillardek eta Postonek merkantzien balioaz egiten dutenaren arteko korrelazio posible bat frogatzen saiatu bagara, orain erakutsiko dugu nolabaiteko lotura dagoela marxiar ikertzailearen arabera balio kapitalistaren sistemarekiko alienazioaren eta Frantziako psikoanalistaren arabera adierazgarria den sistemarekiko alienazioaren artean.

- Alienazioa eta errepikapen-automatismoa

Postoneren zenbait balioespenek berriki bere logika eta aporiekin eztabaidatu dugun sistema-grina⁸ gogorarazten dute. Horrela, gizartea forma-merkantziaren pean egituratzeak nolabaiteko osotasuna egituratzen duela adierazten du, eta, gainera, ekonomia eta politikari eusteko funtzioa duela gaineratzen du: osotasun abstraktu menderatzailea, "gizartea, gizabanakoen aurka dagoen eta haiengan hertsapen inpersonala gauzatzen duen Beste ia independentea, abstraktua eta unibertsala den aldetik, kapitalismoan egiten den lanaren izaera dualak alienatutako egitura gisa eratzten da" (Postone, 2006, 137-138). ("Bestearen" kontzeptura itzuliko gara kontsumoari buruzko atalean) Egoeraren irakurketa honek, aldi berean, nolabaiteko aldaketa eskatzen du menderatzea ulertzeko moduan, marxismo tradizionalaz bestelakoa. Menderatze abstraktuaren kontzeptuarekin, pentsalari marxistak menderatzearen analisiaren azentua alboratzen du. Hemendik aurrera, menderatze hori ez da hainbeste oinarrituko langileak ez diren klaseek soberakina bereganatzean, kapitalismoan lan egiteko moduan baizik (Íbidem., 139). (Alienazio hau bestela ikusiko dugu lanaren kapituloan) Nagusitasun mota berri hori, tradizio marxistaren menderatze klasikoaren kontzeptuaz bestelakoa, oso interesgarria da guretzat, ondoren ikusiko dugun bezala, inkontzienteak desioaren subjektuaren gainean duen nagusitasuna baizik ez baitu gogora ekartzen. Baina, batez ere, forma arriskutsu bat hartzen du, ez baitirudi inola ere soziala denik, baizik eta "naturala" (139 or.), eta, azken batean, giza kontroletik kanpo dauden dominazio-logikak sortzen ditu (Ibidem, 140), agian "automatikoak" edo "autotelikoak" dei genitzakeenak.

Interesgarria da ikustea irakurketa honek zer aldaketa eskaintzen dituen "alienazioaren" funtsezko kontzeptuan. Postonek jada ez du ulertuko alienazioaren kontzeptu hura bezala, hegeliar tradiziokoa, arrotasunean, kanporatzean eta giza esentzia bat desjabetzean datzana. Postoneren ustez, esplotazioaren kritikari ez ezik, balioaren forma autonomizatuak subjektuen gainean sortzen duen menderatzeari ere adi, "alienazioa lan abstraktuaren objektibazio-prozesua" baino ez da izango. Ez du esan nahi aurretik existitzen zen giza esentzia bat kanporatzen denik (140, or). Aldi berean, esan

⁸ Estrukturilistez ez esan zen, beren epistemologiak, hura aplikatzen zuten eremu teorikoetan, nolabaiteko sistema grina zekarrela, esparru guztiak sistematik abiatuta ulertzekoa.

liteke merkantziaz osatutako gizarte batean gizabanakoa historikoki eratuta dagoela, baita merkantziaren antzera zatituta ere:

(...) Gizabanako horiek ez dira soilik beren nahimenaren arabera jarduten duten "subjektu" autodeterminatuak, baizik eta derringortzeen eta betebeharen objektiboen sistema baten mende ere badaude, beren borondateetatik aparte jarduten duena — eta, zentzu horretan, "objektuak" ere badira. Merkantziak bezala, gizarte kapitalistan eratutako gizabanakoak ere izaera duala hartzen du (Ibidem, 141).

Postoneren lanean menderatzearen eta alienazioaren kontu honek, merkantzia-formaren eta adierazlearen logikaren arteko baliokidetasunaren ideia luzatuz, merkataritza-menderatzearen eta menderatze inkontzientearen arteko paralelismo berri bat saiatzeari ahalbidetzen digu, teoria psikoanalitikoak zirriborrotzen duen bezala. Lacanen hurrengo aipua ezin hobeto egokitzen zaio ideia postoniarrari, ez kapitalisten nagusitasunaren ideiare, baizik eta forma-merkantziarenari, dominazio "abstraktu" eta "inpersonal" ideiare:

"Adierazle-paso hori beraz, giza izaeraren dimentsio berri bihurtzen da, ez baita gizakia bakarrik hitz egiten duena, baizik eta gizakiarengan "zera" horrek hitz egiten du, eta bere izaera hizkuntzaren estrukturaren efektuek ehuntzen dute, non bera hizkuntza estruktura horien materia bihurtzen den (...)" (Lacan, 2013e, 656).

Horri dagokionez, Lacanen idazkietatik gehien interesatzen zaiguna, beharbada, Poeren "Gutun lapurtua" ipuinaren iruzkinari buruzkoa da. Era berean, eta bertan beren pentsamenduaren garapenerako hedatutako ideiek duten erliebea atzemateko, besteen aurretik obertura gisa doan testua da. Gure ikuspuntutik, testu hau bereziki interesatzen zaigu Lacanentzat hizkuntzak eta hitzak dialektika intersubjektiboen egituraketan duten dimentsioa erakusteko. Ipuin horren iruzkinaren bidez, beraz, Lacanek

“(…) aztertzen ari garen pentsamendu freudiarraren unetik ondorioztatzen den egia zuentzat ilustratzea, hots, ordena sinbolikoa dela subjektuarentzat osatzailea dena, subjektuak adierazle baten ibilbidetik jasotzen duen funtsezko determinazioa historia batean erakutsiz” (Lacan, 2013a, 24).

Ordena sinbolikoak osatzen du subjektua, eta ez alderantziz. Subjektua, Lacanentzat, inkontzienteki errepikatzen duen trama esanguratsu batek menderatzen du: “Horrela, errepikatzen den ekintzaren modulu intersubjektiboa kontuan hartuta, errepikapen-automatismo bat aitortzea falta da, Freuden testuan interesatzen zaigun zentzuan” (Ibidem, 27). Subjektua, ordena sinbolikoari lotzen dion konpulsio horrek menderatzen du. Bestalde, Lacan menderatzearen logikak subjektu-aniztasuna berekin dakarrela nabarmentzen duen kontraargudiotik babesten da,. Lacanek etengabe gogorarazten du Freuden teoriaren berrirakurketaren funtsezko ardatzetako bat egituratzen duen maxima bat: subjektuaren inkontzientea “bestearen” diskurtsoa izatea (Lacan, 2013, 256). Eta horrela artikulatzen ditu inkontzientea, errepikapen-automatismoa eta, nahiz eta bere adierazpena ez izan, “menderatze inkontzientea” subjektuak plano intersubjektiboan elkarrekin topo egiten duten tokira

dauden planora doan menderatze inkontzientea. Gaur egun interesatzen zaiguna da subjektuak errepikapen intersubjektiboaren igarotzean nola txandakatzen diren (Lacan, 2013, 28). Gure aldetik esango dugu, gaur-gaurkoz, Lacanen eta Marxen irakurketen gerturatzean, honaino baino ezingo garela heldu. Inkontzientea, Bestearen diskurtso gisa (ziurrenik azken Lacanentzat jada baliozkoa izango ez den formula), gure iritzira “domeinu abstraktu” postoniarreara gehien hurbildu daitekeen formula psikoanalitiko da. Izan ere, azalpen honek guztiak Lacanek Poeren ipuinaren “benetako subjektuari” buruz planteatzen duen auzia baino ez du proposatu nahiz: “(…) gutuna da, izenburuak adierazten duen bezala, ipuinaren benetako gaia edo subjektua (Lacan, 2013, 40). Hori bat dator tesi postoniarrearekin: Kapitalaren benetako subjektua ez da proletalgora – gizarte-bilbean egituraz definitutako leku jakin bat betetzera baino etorriko ez litzatekeena –, kapitala bera eta haren dinamika baizik. Lacanek tesi hori azpimarratzen du: “Freudek komentatzen dugun testuan erakusten diguna da subjektuak sinbolikoaren

mehargunea jarraitzen duela (...) ez soilik subjektuak, baizik errenkadan doazen subjektuak (...) eta, tentelak baino otzanago, beren izatea adierazle katean tokatzen zaien lekuaren arabera moldatzen dute” (Ibidem, 40). Tramaren protagonista ez da, beraz, subjektua, baizik eta sinbolikoa, eratzailera, eratu baino gehiago, eta subjektuen joan-etorriak agintzen dituen benetako eragilea, “bere ekintzetan, patuan, arbuioetan, itsutasunetan (...)” (Lacan, 2013, 40), erreflexu baino ez izatera behartuak (Ibidem, 41), haiek maneiatzen ez duten beste trama nagusi hartako bigarren mailako aktoreak.

(B) GIZARTE-BITARTEKOTZA

Bestalde, garapen horren funtsezko alderdi bat ere adierazi nahi genuke. Tesi horien garapenarekin Lacanek subjektua ordena sinbolikora alienatu dela frogatzeaz gain, horrek nolabaiteko trama intersubjektiboa dakarrela adierazi nahi du, arestian aipatutako esaldietan ikus daitekeen bezala. Beraz, ordena sinbolikoa da intersubjektibitatearen leku nagusia:

“Lapurtutako gutun bat egon ahal izateko, geure buruari galdetuko diogu: norena da gutun bat? (...) Gutuna itun baten sinboloa da, eta hartzaileak ere ez du itun hori onartzen. Gutunaren existentziak kate sinboliko arrotz batean kokatzen du, bere fedea osatzen duen kate batean” (Lacan, 2013, 38-39).

Esango dugu, beraz, gure hipotesiaren hariari jarraituz, hau da, merkantziaren logika eta adierazlearena baliokideak direla, batak zein besteak gizarte-bitartekotzaren funtzioak dakartzatela, Postoneren moduan esateko. Kanadarrak, horrela, gizarte prekapitalistetako lanaren eta gizarte kapitalistetako lanaren arteko bereizketa proposatzen du:

“Kapitalistak ez diren gizarteetan, lana ageriko gizarte-harremanen bidez banatzen da. Merkantzia-formaren unibertsaltasuna ezaugarri duen gizarte batean, horren ordeztu, lanak berak ordeztu dituzten harreman horiek (...) eta lana bera gizarte-bitartekotza bat da, gizarte-harreman irekien ordeztu” (Postone, 2006, 129-130).

Horrela, Postonerentzat, eta forma-merkantzia sortzen duen osotasun abstraktuaren ideiarekin araberak, lana subjektu ezberdinen arteko bitartekotza baino ez da bihurtzen.

2.8. LABURPENA

Atal honetan, beraz, gure gainerako lanaren oinarri izango den giltzarria argudiatzen saiatu gara. Ekonomiaren eta psikoanalisiaren arteko zubiak aurkitzeko aukera, gure ikerketan, merkantziaren formaren egituraren eta psikoanalisiaren adierazlearen egituraren arteko homologia planteatzean datza. Horrela, bi eremuak logika diferentzialen eta baliokide logikaren artean artikulatu behar direla nabarmentzen saiatzen gara, lan honetan aztertzen ari garen esparruetan objektibotasun mota oro eratzen duten bi polo bezala. Paradoxa horiek, logika horiek, errepikatu egiten ziren, kopiatu egiten ziren, oihartzuna ematen zuten, hizkuntza-zeinuaren analisiaren eta merkantzia-formaren azterketaren artean. Azkenik, bi ordenen homologazio-saiakerari jarraipena emateko aukera ematen ziguten nozio gehigarri batzuk eransteko aukera aurkitu dugu: errepikapen-automatismo psikoanalitikoaren tesiak “menderakuntza abstraktu” postoniarren berri ematen zuten, bai eta subjektibotasun arteko tramak artikulatzen zituen adierazleak ere, lanaren eta merkantziaren ikertzaile marxistak gizarte-bitartekaritzako modu gisa zuten ideiarekin berri ematen zuten. Hemendik aurrera, ondorengo kapituluetan, gure lana hemen aurkeztutako ideia horri jarraipena ematea eta homologazio horren emankortasuna frogatzen saiatzea izango da, bi esparruen arteko baliokidetza berriak behin eta berriz sortzen jarraituko baitu.

3. KAPITULUA. KONTSUMO EKONOMIKOA ETA BESTEAREN INSTANTZIA PSIKOANALISIAN

Atal honetan, kontsumo-harremana harreman sozial bat dela frogatzen saiatuko gara, subjektuen artean gertatzen dena, salgaia beste merkantziekiko aurkakotasunean eta diferentzia egituratzen delako ideia indartzeko. Hau, teoria lakaniarrean, bi modutara modulatu daiteke. Imajinarioaren arabera, eta sinbolikoaren arabera. Osaera subjektiboaren bi dimentsioek erakusten dute, Lacanen ustez, Bestearekiko harreman desberdinak daudela. Imajinarioak, lehenik eta behin, [kanpoan atzemandako norberaren gorputzaren irudia jartzen du jokoan, eta, are gehiago, alderdi horretan oinarritzen da Bestearen irudiaren inbidiafenomenoa. Sinbolikoak, berriz, subjektuak Bestearen diskurtsoarekiko duen menpekotasuna jartzen du jokoan.](#)

Parentesi labur gisa, zilegi da gogoratzea kapitalismoak jasandako egiturazko aldaketak, bere garai klasikotik hasi eta mendeen aldaketaren neoliberalismora eta abarrera, bere kudeaketaren garai sozialdemokratatik pasata. Hala ere, gogoeta historiko eta soziologikoetatik haratago, produkzio kapitalistaren egituraren aldaketetatik haratago, non, une historiko desberdinen arabera, kontsumoak pisu handiagoa edo txikiagoa izan duen sistemaren funtzionamendu egokian guretzat, ulertu behar da kontsumoaren instituzioa egiturazkoa edo estrukturala zaiola kapitalismoari, kapitulu honen amaieran argudiatzen saiatuko garen bezala (4.3 atalean, ekoizpenaren eta kontsumoaren arteko harremanari buruzkoan).

3.1. KONTSUMOA ETA BESTE IMAJINARIOA

Saiatuko gara argudiatzen zein zentzutan jo dezakegun kontsumoaren instituzioa instituzio imajinariotzat. bezala. Horretarako, lehenik eta behin, Lacanek bere Freuden irakurketan horri buruz proposatzen dituen hainbat tesiren azalpen labur bat egin behar dugu; irakurketa horretara joko dugu, bestalde, Lacanen imajinarioaren teoria ahalik eta argien zehazteko.

3.1.1. ALDERDI PSIKOANALITIKOAK

(A) NARTZISMOAREN HASTAPENAK

Kontsumoa instantzia autistiko bat baino gehiago gizarte-harreman bat dela artikulatzeko, aurrerago analista askok argudiatzen duten bezala, anorexian janariak duen dimentsio sozialari buruzko eztabaida), gogora dezagun Freudek funtsezko

harremana ezartzen duela norberaren gorputzarekiko harremanaren eta bestearekiko harremanaren artean:

“Nartzisismo terminoa deskribapen klinikotik dator, eta P. Nacke-k 1899an aukeratu zuen pertsona batek bere gorputzari sexu-objektu baten gorputzari emango liokeen tratua antzekoa ematen dion portaera izendatzeko” (Freud, 1914, 71).

Lehen esaldiak Freuden obra osoaren oinarritzko ideia adierazten du, baita nartzisismoaren teoriaren oinarriarena ere. Bere lanketatik bertatik, Lacanek lehen planoan jarriko duen teoria da (Niaren beste teoria posible batzuen aurrean, nolabait Freuden testuan ere legitimagarriak direnak): Niaren eta Bestearen, Niaren eta sexu-objektuaren trukagarritasun libidinalarena: “Niaren libidoaren eta objektu-libidoaren arteko aurkakotasuna ere ikusten dugu. Zenbat eta gehiago gastatu batek, hainbat eta gehiago pobretzen da bestea” (Freud, 1914, 73-74)

Interesgarria da aipatzea, teoria freudiar honi pixka bat heltzeko, teoria horren deribazioa maitasunaren teoriarako: “Nartzisismoaren estadiora iristeko hirugarren bide bat gizakiaren maitasun-bizitza da” (Íbidem, 84). “Haurrak (...) bere objektu sexualak aukeratzen ditu asebetetze-bizipenetatik hartuz”. Bizitzako lehenengo asebetetzeak bizi-premiei lotuta badaude, logikoa da pentsatzea lehen objektuak artean babesgabea zen haur hura zaindu zutenen irudiaren arabera aukeratzen direla. Freudek anaklitikoa deituko duen maitasun mota da (Íbidem, 84). Bada, ordea, beste maitasun-aukera mota bat. Bigarren honetan, maitasuna ez da amaren eta umeari lehen poztasunak eman zizkioten zaintzaileen ereduaren arabera aukeratzen, baizik eta norbere ereduaren arabera (Ibidem, 85). Gure ondorioa da, beraz, Freudek berak, nartzisismoaren bere teorian, artikulatzen duela norbere gorputzarekiko harremana bestearekiko harremanari ezinbestean lotuta dagoela.

Bada oraindik interesgarritzat jotzen dugun beste puntu bat, ni-aren eta objektuaren trukagarritasun libidinalaren tesi freudiar honen alde egiteko. Freuden arabera,

trukagarritasun horren ondorioz, maitemintze-egoerek ni-aren balio-egozte⁹ pobretzen dute maiz, bai eta norbere buruaren edo autoestimua sentimendua ere (Ibidem, 85).

Freudek nartzisismoaren bere teoria aurkezteko egiten dituen hiru ohar horiez gain, interesgarria da Freudek ni-a nola ulertzen duen ikustea, izan ere, aurrekoaz gain, Lacanek bere ispilu-estadioaren eraikitzean berriro ekingo dion beste puntu bat baita. Psikoanalisiaren sortzaileak bere buruari galdetzen dio, nartzisismo primarioaren eta sekundarioaren arteko bereizketaren esparruan, zer-nolako lotura duen bigarren nartzisismo horrek haurraren jatorrizko autoerotismoarekin (Ibidem, 74). Eta honela erantzuten du: “beharrezkoa da ni-a bezalako unitaterik ez egotea hasieratik norbanakoarengan; ni-a garatu egin behar da” (Ibidem, 74). Bi nartzisismoen arteko ezberdintasuna litzateke bigarrena ni-ari zuzentzen zaiola eraikitakoa den neurrian; aldiz, paradoxikoki, lehen nartzisismo autoerotikoa ni-rik gabeko nartzisismo primitiboa primarioa litzateke.

Beraz, Freuden “Nartzisismoaren sarrera” izeneko aipamen labur honetatik honako hau ondorioztatzen dugu: ni-aren inbestidura edo balio-egozte libidinala trukagarria dela sexu-objektuarenekin, ni-ak berak tratamendu libidinala jaso dezakeelako. Eta ni hori eraikitze bat dela, garatu beharreko zerbait. Lacanek Rimbaudekin komentatuko du, “ni-a beste bat da”, ni-a objektu bat dela adierazteko. Irudizko objektu bat, fikziozkoa.

Baina nola garatuko du Lacanek konstelazio teoriko hori? Bai "Ispiluaren estadioa" testuan, bai “Freuden idazki teknikoak” 1 mintegian, Lacanek bere nartzisismoaren teoria imajinarioaren teoriarekin konbinatuko du, lehenago esan bezala.

Lacanen proposamen teorikorako, funtsezkoa da Freudek ni-a eraikitze bat dela dioen ideia. Berariaz lotzen du ispiluaren estadioaren teoriarekin, baita imajinarioaren dimentsioarekin ere:

⁹ Freuden Besetzung edo gaztelerazko terminologian “investidura” gisa itzulia

“Freudek nartzisismoa bigarren mailako prozesu gisa ulertzen du. Niarekin pareka daitekeen unitaterik ez dago berez, jatorrian, gizabanakoarengan, eta lch-a (ni-a) garatu egin behar da. Aldiz, pultsio autoerotikoak hasieratik daude hor. Nire irakaskuntzan bide bat egina dutenek ikusiko dute ideia honek ispiluaren estadioaz dudak ikusmoldearen erabilgarritasuna berresten duela. Urbild-a, niarekin aldera daitekeen unitatea, subjektuaren historiaren une jakin batean eratzen da; une horretatik aurrera hasten da ni-a bere funtzioak eskuratzen eta bereganatzen. Giza-nia harreman imaginarioaren oinarriaren gainean eraikitzen da” (Lacan, 1981, 178).

Lacanez Freuden tesi nagusia ere komentatzen du eta maitasunaren teoriarako ondorioak ateratzen ditu. Fenichel kritikatu du, funtsean maitasunaren izaera nartzisista eta imaginarioa defendatzen duen ideien aurrean atzera egiteagatik. Izan ere, parekoarekiko¹⁰ erlazioak subjektuak bere irudiarekin duen erlaziora garamatza.

(B) NI-A ETA BESTEA ISPILUAN

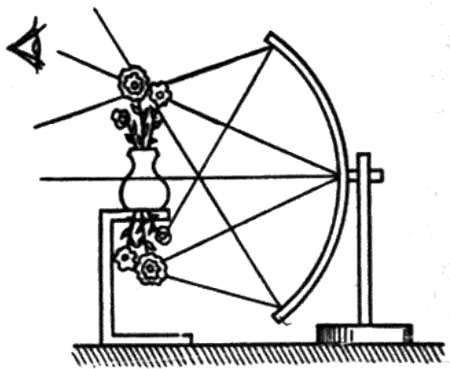
Ez hori bakarrik. Maitaturiko objektua ni-aren idealarekin trukagarria bada, honek nolabaiteko perspektiba bat proposatzen digu. Nahiz eta perspektiba hori ez den protagonista Freuden testuan, berariaz dago adierazita. Ni-a bestearekiko erlazioan eratzen da: “Ni-a, funtzio autonomo gisa, lehen aldiz agertzen da Freuden obran masen psikologiari buruz ari denean, hau da, bestearekiko harremanei buruz ari denean” (Lacan, 1981, 93). Freudek, horrela, subjektuak idealarekin duen harremanaren osagai indibiduala eta soziala adierazten ditu (Freud, 1914, 98).

Lacanez, bere aldetik, psikoanalisari ekiterakoan, Bestearen nagusitasuna (batez ere Beste sinbolikoarena, baina baita, nartzisismoaren auzian, Beste imaginarioarena ere) nabarmenduko du subjektuaren eratzaille gisa:

¹⁰ “Hurkoa” eta “parekoren” artean hobetsi dugu pareko terminoa Lacanez posizio hori egozten baitio pareko horri ispiluaren estadioan. “Hurko” terminoak bestalde, bestelako erresonantziak ere baditu Lacanez beste momentu batzuetan - errealari lotuago – erabiliko dituenak.

“Besteak balio liluragarria du gizakiarentzat, ispiluak edo hurkoaren errealitate osoak eskaintzen dioten irudi unitario horrek beretzat duen aurrerapen-balioarengatik. Bestea, alter egoa, Ich-Idealarekin nahasten da neurri handiagoan edo txikiagoan, bizitzaren etaparen arabera, Freuden artikuluan etengabe aipatzen den ni-aren ideal horrekin. Bigarren nartzisismoa, bestearekiko identifikazioa da, eta gizakiari munduarekiko oro har duen erlazio imaginario eta libidinala zehazki kokatzen laguntzen dio. Horrek ahalbidetzen dio bere lekuan ikustea eta bere izatea leku horren eta bere munduaren arabera egituratzea. Mannonik duela gutxi ontologikoa esan zuen, zergatik ez? Nik esango nuke: bere izate libidinala. Subjektuak bere izatea ikusten du bestearekiko hausnarketa batean, hau da, Ich-Ideal delakoarekiko erlazioan” (Lacan, 1981, 193)

Interesgarriena zera da, aipatutako Beste hori, lehenik eta behin, Lacanen ustez, bere baitatik kanpoko irudi gisa ispiluan atzemandako gorputza bera dela. Jarraian, gogoeta labur batzuk egin behar dira ispiluaren estadioaren eskemari buruz. Hona hemen gailuaren grafia:

Ispiluak honela jokatzen du: berez bananduta dagoena, hau da, loreontzia (gorputzaren irudia) eta loreak (pultsio partzialak), ni-arena dena eta ez dena, irudimenezko eta ilusiozko eremu batean (subjektuentzat funtsezkoa eta egituratzailea) bateratzen dira (Lacan, 1981, 128). Ispiluaren estadioak, beraz, pultsio-dispertsioa eta bere aniztasun kaotikoa, proiektio unitario batez jasotzeko funtzioa du:

“Gizakiak ikasiko du bestearengan antzematen iraulita, beregan desira hutsa dena, jatorrizko desira itxuragabea eta nahasia dena, haurraren noraezak adierazten duen desira” (Lacan, 1981, 253).

Adierazi dugun bezala, prozedura horrek egituratze-prozesu bat adierazten du, eta, hain zuzen ere, egituratze “ontologikotzat” jo dezakegu: “errealitatearen osaeraren eta gorputzaren formaren arteko erlazioaren auzia da; Mannonik “ontologikoa” deitu izan dio, egokia izan zein ez” (Lacan, 1981, 191). Gogora dezagun aurrerago inkontzientearen kontzeptua ontologiatik bereiziko duela, Millerri erantzunez, 11. mintegian inkontzientea pre-ontologikoa dela adierazten duenean. Interesgarria da, halaber, aurre-hartzearen denbora-funtzioa, ispiluaren egituraketa subjektiboan parte hartzen duelarik” (Lacan, 1966, 2013).

(C) DESIRAREN KAUSAZIOA IRUDIAREN BIDEZ

Lacanen aipu batekin seinalatu dugu bestearen irudia subjektuentzat erakargarria izatea. Uste dugu botere liluratzaille horren inguruan desiraren kausazioari buruzko teoria bat seinalatu dezakegula, Lacanek 10 bat urte geroago zehaztuko duen doktrina klasikoa baino lehenagokoa. Izan ere, Lacan, 10 urte geroago kausari buruzko eztabaidari ekingo dio berriz. Alabaina, guretzat garrantzitsua da aukera hori aipatzea, subjektibotasun kapitalistan paper garrantzitsua bete baitezake. Horrela, hamar urte geroago Lacanek subjektuaren eta desiraren kausazioa bestearen arrakalak erakusten dituen “a objektu txikia”rekin lotuko badu, uste dugu seminarioan badela nolabaiteko ideia bat zeinaren arabera imajinarioak desira kausa dezakeen:

“Horretara garamatza instintuen teoriak. Zein da, hain zuzen ere, sexu-makina itzela martxan jarrarazten duen sexu-senaren euskarria? Zein da eragilea (...)? Ez

da sexu-lagunaren errealitatea, gizabanako baten berezitasuna, baizik eta “tipoa” deitu berri dudanarekin lotura estua duen zerbait: hots, irudi bat” (Lacan, 1981, 188)

Desiraren kausazioaren teoria bat da, urte batzuk geroago eskainiko duen “a objektu txikiaren” teoriaren guztiz kontrakoa. Guretzat, kontsumoaren errealitateari hobeto egokitzen zaion teoria da, bai baitirudi kontsumoan lilura imajinarioa (publizitateak argi eta garbi ustiatutakoa) gailentzen zaiola larritasun-afektuari. Hori gure helburu teorikoei interesatzen zaie honako arrazoi honengatik: lilura beste imajinarioarekin lotuago dago Lacanengan, eta larritasuna, berriz, bestearekin lotuago dago errealitatean artikulatutako “a objektu txikia” den aldetik. Horrek esan nahi du kontsumoaren esferan nagusi den afektua lilura bada, litekeena dela hura, kontsumoaren instituzioa, dimentsio imajinarioari lotutakoa izatea, eta, beraz, Lacanen tesia (ontologiari buruzko 3. kapituluaren ikusi duguna) birplanteatu beharrekoa izatea; alegia, diskurtso kapitalistak zuzenean lotzen ditu subjektuak eta errealarekin lotutako pulstioaren objektuak. Era berean, ez dugu ukatu nahi “a objektuak” eragindako kausazioaren egokitasuna (geroago, Lacanen obran), baina, gure ustez, gizartearen merkataritza-egituraketaren koordinatuen beste alde batean kokatzen da; kontsumoan, irudi liluragarria nagusitu egiten zaie subjektuak objektu errealarekin topo egiteak dakartzen ondorio subjektiboari.

(D) OBJEKTUA: ERREALA ETA SINBOLIKOA

Ahalegina egin dugu imajinarioaren dimentsioa aztertzeko merkantziaren logikak atzemateko. Horrek, objektu imajinarioaren eta errealaren arteko nahastea argitzen saiatzera garamatza. Alde batetik, nolabait, nahaste hori Lacanen beraren irakaskuntzaren garapenean gertatzen da. Psikoanalista frantsesak 1. Mintegian, “Los escritos técnicos de Freud” izenekoan, ispiluaren estadioaren hasierako eskema konplexuagotu egiten du, nolabait, errealaren eta imajinarioaren artean ezartzen diren erlazioak irudikatuzko. Gure ikuspegitik ordea, ispiluarena baino erakusleihoaren estadioa litzateke (8. eta 19. orrialdeetan ikusiko dugun bezala). Ispiluaren jokoak, batzuetan, subjektuak bere baitan daraman imajinarioaren eta errealaren arteko egokitapena ahalbidetzen du. Horren ondorioz, batzuetan, bat etor daitezke, eta sortu

dezakete egoera bat non ispiluaren bitartez eta tartetik igarotzen diren objektu errealak eta objektu imaginarioak leku berean dauden. (Lacan, 1981, 214) Errealaren eta imaginarioaren arteko nahasketak berak ahalbidetzen du “karga libidinala” deritzona (...), eta horren ondorioz nahasten da gugan daramagun irudi horrekin (Ibidem, 214). Horrela, gizakiak bere baitan daramatzan irudien eta errealak pertzepzioari eskaintzen dizkion gorputzen arteko jolasa da, horien arteko egokitzea edo desegokitzea, horien arteko osatzea eta balio libidinal egozteak edo balio libidinal kentzeak. Esan bezala, ispiluaren estadioa baino gehiago erakusleihoaren estadioa litzateke.

Esan dezakegu, beraz, objektuak, egituraz, errealaren eta imaginarioaren arteko nolabaiteko nahaste-borraste batean parte hartzen duela. Hori Winnicotten objektu trantsizionalaren teorian ikusten da beste inon baino hobeto, eta Lacanen objektuari buruzko lanetan paper garrantzitsua betetzen du. Objektu horren lehen jabetzea gertatzen denean, Lacanek imaginarioan kokatzen du, “nahiz eta Winnicottek ez dituen objektu horiek horrela izendatzen (imaginarioak)” (Lacan, 1994, 37). Hala ere, urte batzuk geroago, Lacanek “a objektu txikiaren” teoria lantzen duenean, objektu trantsizionala errealaren esparruan kokatzen du. Horrela, “a objektu txikia” kokatzen duen Lacanen testuaren analisiak argi erakusten du bere logika ez dela objektu imaginarioarena. Egintza analitikoaren lantzean, Lacanek estatus erabat logikoa ematen dio objektu trantsizionalari, eta hori onartu egin behar diogu, horretatik abiatuta formulatzen baitugu guk lehenik “a objektu txikia” (Lacan, 1969, 400) Horrela, egia esan, objektuaren alderdi errealaren eta imaginarioaren arteko nahastea bere logikari berari datxekiola uler daiteke.

Aurreratuko dugu zein den nartzisismoaren teoria hori gure hausnarketan jasotzearen garrantzia. Alde batetik, hasierako Lacanen araberrako objektuaren egituraketa imaginarioari esker atzeman dezakegu merkantziaren errealitate sozialean ebidentzia iruditzen zaiguna: imaginarioarekin duen etengabeko lotura, bere funtzio liluragarria dela eta. Bestalde, adierazten digu oso estu lotuta daudela desio-objektuarekiko erlazio subjektiboaren egituraketa eta nartzisismoaren funtzioa. Beste behin ere, gizarte kapitalistan bizi garenok partekatzen dugun zentzuaz ari gara, kontsumoaren eta arrandiaren artean lotura estua dagoela adierazteko. Horrela, bada, objektuaren

egituraketa imajinarioa sistema kapitalistara estrapolatuko dugu, eta estrapolazio hori indartzen ahaleginduko gara Debordek espektakuluaren gizarteari buruz egindako tesien bidez. Halaber, kontsumoaren dimentsio nartzisistiko hori nabarmentzen saiatuko gara Veblenek kontsumoaren gizarteari buruz egindako tesien bidez.

Bestalde, Lacanen ispiluaren estadioaren teoria komentatzean azaletik aipatu dugun ohar bat berreskuratu nahiko genuke. Gure interes teorikorako, “erakusleihoaren estadioa” ispiluaren estadioaren deribazio gisa kontzeptualizatu nahi izan dugu. Lacanek esplizituki adierazten du ispiluaren ordeaz beirate bat jar daitekeela, haren atzetik objektu erreala igarotzen direla. Kontua da objektu horiek subjektuak bere baitan daramatzan irudietara egokitzen diren ala ez, horien arteko egokitzearen edo desegokitzearen arabera izango da balio libidinalaren egozte edo kentzea. Egia esan, desplazamendu metonimiko txiki bat besterik ez da, horrek nolabaiteko zentzu-efektua sortuko duelakoan, Lacanen teoriak errealitate kapitalista eta bere alderdi poetikoenak (marketina, esate baterako) ulertzeko eta izan ditzakeen azalpenak argitzeko. Horri dagokionez, azpimarratu behar da ehungintzaren industriak gure gizarteetan duen garrantzi ekonomiko kuantitatiboa, aurrerago ikusiko dugunez

(E) IMAJINARIOAREN EGITURAKETA SINBOLIKOA

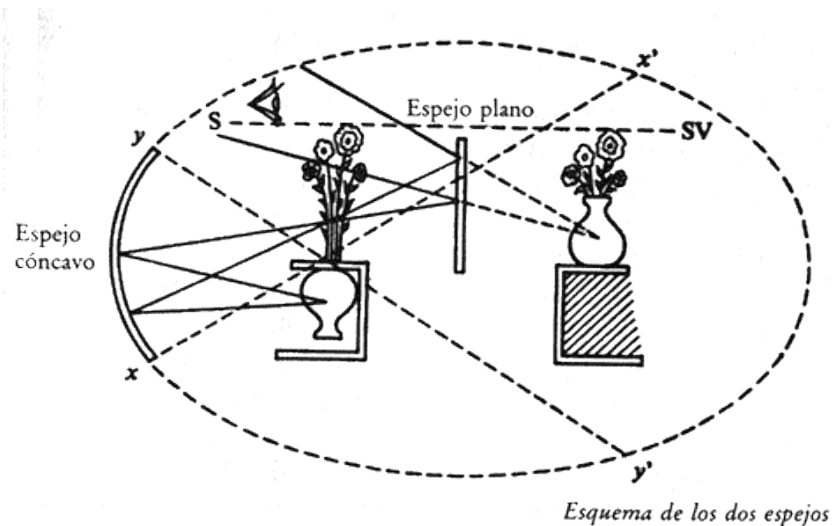
Alabaina, Lacanen ispiluaren estadioaren teorian aipatzekoak diren beste auzi batzuk ere badaude. Nahiz eta ispiluaren estadioak nolabait azaltzen duen imajinarioak eta niak subjektuan duten funtzionamendua, Lacanek bere irakaskuntzaren hasierako garai hauetan ahalegindu zen adierazten zein puntutan igarotzen diren hirugarren termino batera subjektuaren eta objektuaren/niaren arteko harreman dual hori – eta bere impassak.

Lacanek tesi hori artikulatzen du “ego psychology” deritzonari egindako kritikaren baitan eta egoera analitikoaren ideari – “two bodies`psychology” terminoetan – egiten dion kritikaren baitan. Lacanek uste du esperientzia analitikoa hiruko erlazioan formulatu behar dela, eta ez bikoan (Lacan, 1981, 25). Hitza da antzerki analitikoaren hirugarren protagonista. Aurrerago, oraindik puntu berari erreparatzen dio eta hori azpimarratzen du, oraingoan interpretazioaren teoriari dagokionez: “(Annie Reich-en iruzkina) “Komeni

da nik ego-tik ego-rako defentsaren interpretazioa deitzen dudan hori alde batera uztea, bere balioa edozein dela ere. Defentsaren interpretazioetan, gutxienez hirugarren terminoa behar da beti (Lacan, 1981, 59). Gure ustez, hitza hirugarren termino gisa sartzea gutxi gorabehera alderatu daitekeela amaren eta semearen arteko harreman dualean faloaren presentzia sartzearekin. Gai hau gure diskurtsoan hainbat modutan aipatuko da berriz, adibidez, 6. kapituluan, diruaren instituzioa jorratzean.

Orain, ispiluaren estadioaren funtzionamenduan sinbolikoak dakarren berritasuna azpimarratu nahi dugu. Horrela, Lacanek egoaren egituraketa imajinarioaren oinarritzko eskemari heltzen dio, eta adierazten du lehen aipatutako iruditeria edo imajinarioa eta erreal bat etor daitezkeen, begiak posizio jakin bat izan behar duela, konoaren barruan egon behar duela (Lacan, 1981, 129). Ispiluaren eta begiaren angeluen egokitzapena sinbolikoaren arabera gertatzen da. Hori da Lacanek, bere "Ispiluaren estadioa" lanean "eraginkortasun sinboliko" gisa aurkezten duena, zeinaren arabera artikulatzen diren imagoak. Ispiluaren inklinazio egokiaren edo desegokiaren eragin subjektiboak izan daitezke irudi sendo bat, unitarioa, edo norberaren gorputzaren irudi zatikatua:

"subjektuak, existitzen den horrek, ispiluan ikusten duena, irudi argia da edo zatikatua, funsgabea, osatugabea. Hori irudi errealarekiko duen posizioaren arabera da. Ertzetatik hurbilegi, ez da ondo ikusten. Dena ispiluaren eragin bereziaren arabera da. Konoan bakarrik lor daiteke irudi garbi bat (...). Ispiluaren inklinazioaren arabera da, beraz, irudia hobeto edo okerrago ikustea (...). Ispiluaren inklinazioa bestearen ahotsak zuzentzen duela pentsa dezakegu. Hori ez da existitzen ispiluaren estadioan, baizik eta geroago gertatu da bestearekin dugun harremanaren ondorioz: erlazio sinbolikoa." (Lacan, 1981, 213)

Horri zera gaineratu behar diogu: berez, auzia ez dela sinbolikoarena soilik, baizik eta harekin batera txertatzen den idealarena ere bai, subjektuaren eta bere munduko harremanen arautzaile gisa, subjektua zuzentzen duen gida den aldetik (Lacan, 1981, 215).

(F) FALOA ETA OBJEKTU IMAJINARIOA

Egia esan, ez genuke jakingo esaten aurrerago Lacanek hirugarrena harreman dual batean sartzeko keinu hori errepikatzen duen, edo keinu berbera den. 1. Mintegian, “Freuden idazki teknikoak” izena duenean, Lacanek jatorrizko maitasun-egoeraren, haurraren eta amaren arteko harremanaren eta ondorengo irudimenezko egoeretako deribazioen arteko erlazioa kokatzen du:

“Erlazio imaginario nagusiak erotismo posible ororen funtsezko esparrua eskaintzen du. Eros-en xedea baldintza horren mende egongo da. Objektu-erlazioak esparru nartzisistaren mende egon behar du beti, eta horretan inskribatu” (Lacan, 1981, 259).

Hiru urte geroago, objektu-erlazioari buruzko 4. mintegian, hirugarren falikoa txertatu zuen subjektuak bere objektuekin duen harreman dualean:

“Hori bai, ezinezkoa da, are hartatik genesi analitiko ororen oinarritzat hartzen duten autoreentzako, elementu imajinario hau analisisan txertatzea funtsezko puntu bezala agertu gabe, objektu-erlazioaren erdigunean; esperientzia analitikoaren falizismoa deitu geniezaioke (...) saiatuko naiz ikustarazten (...) zein kale itsutara garamatzan falizismo hau datu erreal bihurtzeko saio orok, datu erreala edozein dela ere.” (Lacan, 1994, 31)

(G) ERAKUSLEIHOAREN ESTADIOA

Erakusleihoko estadioa deitu duguna agertu da zenbaitetan dagoeneko gure diskurtsoan. Metafora hori erabiltzen hasi gara Lacanen ispiluaren estadioari buruzko eskema arlo ekonomikoaren planora eraman ahal izateko. Aurrerago, metafora horren esanahi ekonomikoa, alderdi guztietan, garatuko dugun arren, haren logika orokorra zein den aurreratu dezakegu. Kapitulu honetan honako tesiari eutsi nahi diogu: subjektuak bestearekin eta bere gorputzarekin duen harreman espekularrak matrize interesgarria eskaintzen du subjektuak kontsumo-objektuekin duen harremana pentsatzeko. Kontsumoaren ostentazio-dimentsioak eta norberaren irudiak merkatuentzako duen garrantziak (ehungintzatik hasi eta gorputzeko esku-hartze estetikoetaraino) ideia hori berresten dute. Erakusleihoak, eta Lacanen ispiluaren estadioaren homologiari jarraituz, beiratearen inklinazio sinbolikoa deituko genukeenak erregulatu egiten dituzte subjektuaren nahien, nolabait barneko nahien, eta erakusleihoaren beste aldean ikusten diren objektuen arteko lotura. Inguruabar jakin batzuk gertatzen direnean, eta kristalaren beste aldean benetakoak diren objektuak subjektuaren irudi inkontzienteetan sartzen direnean sortuko da merkatariak eta publizistak bilatzen duten lilura eta desioa, eta horrek produktua erostera bultzatuko du subjektua. Hori da aurreratzen dugun metaforaren ideia orokorra, zeinetara itzuli ahal izango garen, kontsumo ekonomikoaz egingo dugun analisisan hainbat puntu nabarmendu ondoren.

(H) LABURPENA ARLO EKONOMIKOAREN AZTERKETARA PASATU AURRETIK

Iruzkin labur bat egingo dugu berriz, eskema horiek merkataritzaren eta kontsumoaren errealtatean izan dezaketen transposizioa azaltzen saiatzeko egokia delakoan. Lehenik eta behin, norberaren irudiarekiko harremanaren dimentsio soziala azaldu dugu, Lacanen eta Freuden teorien arabera. Argitu dugu, gainera, irudi propio horrekiko harremana harreman imaginarioa dela, zentzu lakaniarrean. Subjektuak bere buruarekin duen harremanaren egituraketan, Besteak duen funtzio eratzailera eta bere nagusitasuna ere aipatu ditugu. Horri guztiari esker, kontsumoaren instituzioak nartzisismoaren egitura psikiko horrekin ezaugarri batzuk partekatzen dituela ikusiko dugu, Veblenen arabera kontsumoaren dimentsio ostentatorioaren azterketan ikusiko dugun bezala. Bigarrenik, harreman nartzisistaren artikulazioa azaltzen saiatu gara, ispiluaren estadioaren eskema lakaniarrean arabera. Horri esker, aurreraxeago (19. orrialdea) bere zentzu ekonomikoan garatuko dugun tesi bat aurreratu dugu, “erakuslehoaren estadioa” deitu duguna. Imaginarioaren eta espekulazioaren logika ekonomia-arlora eramatean, oso erakargarria zen erakuslehoaren metafora subjektuak kontsumo-objektuekin zuen harremana azaltzeko. Hirugarrenik, objektuaren lekua imaginarioaren, sinbolikoaren eta errearen artean kokatzen saiatu gara. Horrela ikusi dugu objektua errearen eta irudimenezkoaren artean dagoela Lacanen teorizazioan. Laugarrenik ikusi dugu sinbolikoak, eta falook bereziki, harreman imaginario horiek nolabait oztopatzen edo nahasten dituztela. 6. kapituluan, diruaren logikarekin parekatu dugu falooaren logika. Subjektuaren eta bere objektuen artean, edo subjektuaren eta bere Bestearen artean faloa eta dirua sartzeak ondorio paradoxikoak ditu bai dinamika inkontzientean bai ekonomikoan. Besteak beste, Keynesenek “teoria klasikoa” deitzen duenari egindako kritika eta Lacanek “two bodies psychology” delakoari egiten diona hurbiltzea ahalbidetzen du, batak eta besteak subjektuaren eta objektuaren arteko harreman zuzenak proposatzen dituzte; alabaina, falook eta diruak bitartekotzarik gabeko truke argi hori eraldatu egiten dute. Hori guztia aipatutako kapituluan garatuko dugu.

3.1.2. KONTSUMOA: IMAGINARIO PSIKOANALITIKOTIK INSTITUZIO EKONOMIKO ETA SOZIALERA

Jarraian gure tesia argudiatzen hasi behar dugu, hau da, kontsumoa bestearekiko harremana dela, eta harreman horretan dimentsio imajinarioak parte hartzen duela (baita geroago aztertuko dugun dimentsio sinbolikoak ere).

Horrela, gure argudioaren zati honi hasiera emango diogu teknologiaren kontsumoari buruzko eztabaida labur batekin. Egokitzat jo dugu horrela egitea, Lacanek berak kontsumoaren gaia subjektuak teknologiarekin duen harremanaren arabera planteatu baitzuen. Horrela, gadgetari egin zion erreferentzia; halaber, aipatu zuen bazirudiela gadget merkantziak subjektua berari beharrezko zaion sinbolikoaren dimentsiotik igarotzea saihesten zuela. Horrek, ontologiari buruzko 7. kapituluan ikusiko dugun bezala, kapitalismoaren bere irakurketa propioa garatzeko balio izan zuen: kapitalismoa harreman sozial eta sinboliko guztiak (baita imajinarioak ere) suntsitzen dituen sistema gisa.

Hemen gure irakurketaren helburua honakoa argudiatzea izango da: subjektuak gadgetekin eta gainerako merkantziekin dituen harremanek ez dute ahalbidetzen sinbolikoaren eta imajinarioaren zirkuitulabur hori. Horrela, harreman hori imajinarioak baldintzatuta dagoela esango dugu. Dessal-ek, adibidez, azpimarratzen du berrikuntza teknikoak bere subjektibotasunarekin duen distantzia eta “historiak erakutsi digula (..) iritzia (...) beti doala atzetik garapen teknikoari dagokionez”; eta atzerapen hori objektuaren eta horren artikulazio subjektiboaren arteko desfase gisa deskribatzen du. (Dessal, 2019, 30):

“Teknologiak diskurtsoaren gorabeherei lotuta daude, eta horien zeregina, neurri handi batean, ez dago soilik horien helburuen mende, baizik eta, batez ere, horiek saltzeko erabiltzen diren metaforen mende. Ideologikoaren osteko konkista izatetik urrun, ideologia mota guztien jomuga dira, eta asmo hobeeekin edo okerragoekin horietaz balia daitezke. Ez ditugu gailu teknikoak erosten

eskaintzen dizkiguten zerbitzu eztabaidea ezinengatik bakarrik: batez ere, haien packaging-a osatzen duten metaforen kontsumitzaileak garelako egiten dugu.”
(Ibidem., 50)

Aipatzekoa da, bestalde, soziologia lacandarrean aztergai den “a objektua” salgaiaren paradigma ez dela agertzen gure gizartean publizitate-esparruaren edertasun eta fantasma-esparru akotarikoak gabe, horiek planifikatzen direnetik saltzen diren arte. Horrela, teknologiak eta gadget-ak, diruditen bezain inbertsonalak izanik ere, merkantziaren sarean sartzean, zenbait instantzia imajinariotan txertatzen dira, hala nola publizitatean. Horrela, Lacanek kapitalismoari buruz egin zuen tesiarekiko desadostasuna adierazten dugu, diskurtso horrek subjektua bere objektuekin zuzenean erlazionatzea ahalbidetzen baitu, sinbolikoaren eta imajinarioaren bitartekotzarik gabe. Aitzitik, teknologiak, gadget-ak, gainerako salgaiak bezala, ez dira jantzi sinboliko eta imajinariorik gabe aurkezten (hala ere, gai horiek sakonago jorratuko ditugu 2. kapituluaren ontologiari buruzkoan, hemen horien aipamena bakarrik egin nahi genuen).

(A) ARRANDIAZKO KONTSUMOARI BURUZ

Atal honetan, imajinario psikoanalitikoaren kontsumoaren arrandiazko dimentsioarekin lotuko dugu. Ideia nagusia da subjektuak bere kontsumo-objektuekin duen harremanaren paradigma berriki azaldutako irudizko/libidentziazko matrizean sartzen dela.

Arrandiaren ideia hutsak, laburbiltzeko, alde batetik, kontsumoaren dimentsio sozialaren aurrean kokatzen gaitu, ispiluaren estadioak ni/objektua harremana nagusiki besteari begirako harreman batean kokatzen gaitu; beste alde batetik, imajinarioaren dimentsioarekin lotura intrintsekoa planteatzen du. Bestalde, Veblenek adierazten du ondorengo estadio batzuetan ondasun erabilgarrien kontsumoa nagusituko den arren, aberastasunak oraindik ere aberatsaren nagusikeriaren ohorezko ebidentzia erakusten duela (Ibidem., 56). Bestalde, estadio horietan, gehiago balioesten da “balentria” ohiko lana baino (Veblen, 2004, 40).

Bigarrenik, antzinako gizarteetan funtsezko ezaugarriak ziren arrandiaren eta aisialdiaren dimentsioa aipatu ondoren, Veblenek adierazten du arrandiaren logika horrek lotura estua duela jabetzaren ideiarekin “kultura-bilakaeraren sekuentzian klase jabetzaren hasieran agertzen da klase geldi bat. Hori horrela gertatzen da, nahitaez, bi instituzio edo ideia horiek indar ekonomikoen multzo beraren emaitza direlako (Ibidem., 54). Veblenek adierazten du, gainera, jabetza pribatuaren funtzio horrek lotura duela emakumea jabetza-objektutzat hartzarekin. Horrek gogorarazten digu Levi-Straussek teorizatu zuen emakumearen jabetzaren ideia: emakumeen trukea jabetza gisa; honela zioen: lehenik eta behin “jabetza-modu zaharrena komunitateko gizon osasuntsuek emakumeak bereganatzea da”, eta, bigarrenik, “badirudi emakumeak harrapatzeko eta jabetzan hartzeko jatorrizko arrazoia, emakumeak trofeotzat hartu izana da” (Ibidem., 54). Horrela, bada, pentsa daiteke bai jabetzaren, bai ezkontzaren instituzioak jarduera jakinik gabeko gizonezkoen arrandia erakutsi nahian dutela jatorria:

(jabetza eta ezkontza) bi erakunde horiek ez dira bereizten bata bestearengandik; zorioneko gizonek emakumeak bereganatzeko balentriak erakusteko desiratik sortzen dira biak; jabetzaren kontzeptua beren lanaren ondoriozko produktuetara hedatzen da (Ibidem., 55)

Bestalde, jabetzaren eta aisi arranditsuaren arteko artikulazioak balio digu hemen sakonago argudiatu ezin dugun hipotesia adierazteko, alegia, jabetzaren funtzioa imajinarioaren logika jakin baten ondorio dela. Bestalde, Freudek adierazten du ni-aren eraketa ni-ari dagokiona eta ez dagokiona pixkanaka-pixkanaka zehaztuz lortzen dela. Jabetzaren funtzioaren ezarpena ere, ziurrenik, logika analogoaren ondorio izango da, non pixkanaka zehazten eta mugatzen den zer den baten jabetza eta zer bestearena. Gainera, esan liteke, zedarritze hori, Lacanen ni-aren zedarritzearen antzera, oinarri fikzional baten arabera gertatzen dela, zuzenbide oro gisa, bestalde; esan dezakegu, era berean, jabetzaren funtzioan ni-a jabetzan harturiko objektuekin nahasten dela, lehenago nolabait adierazi dugunez, ispiluaren estadio lakandarra erakusleihenaren estadio bilakatzen dela planteatu dugun bezala.

Alde horretatik, oso interesgarria iruditu zaigu nola azaltzen duen Veblenek jantziaren objektua kontsumo gisa. Argi dago, beraz, interesgarritzat jotzen dugula jantzia gastu arranditsu gisa aurkeztea. Horrek sendotu egiten du kontsumoaren matrizea imajinario-nartzisista dela dioen irakurketa eta bere eredia norberaren gorputz bateratua izaten jarraitzen duela dioen irakurketa. Honela dio Veblenek:

“Helburu horretarako (arrandia), ez dago adibide hoberik eskaintzen duen kontsumo-lerrorik jantzian egiten den gastua baino (...) beste metodo batzuek (...) modu eraginkorrean erantzuten diote helburu horri (...), baina janzkeraren gastuak abantaila bat du gainerako metodo gehienen aldean: gure janzkera beti dago agerian” (Ibidem., 197).

Bestalde, “arrandiak” biziraupen-logika deuseztatzea dakar. Hori guztia, teoría lacandarrarekin lan egiten dugun heinean, interesatzen zaigu. Lacanek esplizituki artikulatu zituen premiaren eta eskariaren arteko ezberdintasuna, baita desiraren eta premiaren artekoa ere. Gure ustez, Lacanen koordinatu teorikoaren bitartez errealitate ekonomikoa ulertzeko ariketa egitean, alde batera utzi behar da beharretara soilik bideratutako ekonomiaren idealismoa. Horren ordez, datu paradoxikoa baina funtsezkoa hartu behar da kontuan: desiraren dimentsioa da pertsonen eta gizartearen bizitzaren ardatza. Horrek ez du esan nahi, ezta ere, arrandiaren aurrean etsi behar dugunik, baina kontuan izan behar dugu gizakiak beharrak asetzearen aurrean duen urrutzearen parte dela hori. Figuerasek eta Morerok adierazten duten bezala (2013), Veblen-entzat ekonomia konbentzionalaren hedonismo teorikoak giza motibazioen errealitatea saihesten zuen. Horrela, Veblenek “giza portaera hainbat bultzagai edo motibazioen ondorio zela frogatzeko ahalegina egin zuen: emulazioa, lanerako sen eraginkorra, jakin-min hutsa, nork bere burua zaintzeko edo harraparia izateko sena, gurasoen joera” (Ibidem., 161). Arestian esandakoari berriro helduz, bai arrandiari dagokionez, bai jabetza pribatuarekiko harremanari dagokionez, Veblenek honela dio:

“Jakina, ezin da ahaztu ia ondasun guztiak jabetza pribatukoak diren komunitate batean bizimodua ateratzeko beharra pizgarri boteretsu eta iraunkorra da

komunitateko kide pobreenentzat. Irauteko beharrak (...), baina gure argumentazioan argi ikusiko da, klase desjabetuen kasuan ere, behar fisikoaren arrazoiaren nagusitasunak ez duela inoiz hainbesteko garrantzia hartzen, batzuetan pentsatu izan den bezala. Jabetza hasi zen eta giza instituzio bihurtu zen, gizakiak irauteko behar duen gutxienekoarekin zerikusirik ez duten arrazoiengatik” (Veblen, 2004, 58)

Arrandiaren teoria bere premiak aseta dituenaren arinkeria ez dela frogatzeko, baizik eta hainbat gizartetako bizitza ekonomikoaren materialtasunik funtsezkoenean egituratzen dela frogatzeko (gizarte horietan gaude islatuta), Veblenek adierazten du, halaber, biziraupenaren arrazionalismoarekin kontraesanean dagoen logika horrek gizakiak pobrezia eraman ditzakeela, eta hortik nekez atera daitezkeela, eta, horren ondorioz, lan produktibo baten menpeko izatera behartuko lituzkeela (Ibidem., 74). Horrekin ez dugu esan nahi kontsumoaren bidez asetu behar diren oinarrizko premiak ez daudenik, hala nola elikatzea edo babestea. Hala ere, premia horiek hainbat modutan ase daitezke, eta gizarte bakoitzak jarraibide desberdinak ezartzen ditu premia horiei dagokienez. Horregatik, zaila da gizaki guztientzako oinarrizko eta gutxieneko beharizanak modu bateratuan ezartzea (Rodríguez-Díaz, 2012). Ildo horretan, adibidez, Baudrillardek adierazi du erabilgarritasunaren nozioa bera baztertu beharko litzatekeela: "Beraz, erabilgarritasunaren nozioa berrikusi beharko litzateke, jatorri arrazionalista eta ekonomiaren alorreko duena. Gizarte-logika askoz orokorragoari jarraitu behar zaio, zeinean xahutzeak, hondakin irrazionala izatetik urrun, funtzio positibo bat hartzen baitu, eta funtzio horrek erabilgarritasun arrazionalaren ordeztu goragoko gizarte-funtzionalitate bat ezartzen baitu." (Ibidem., 30). Erabilgarritasunaren kritikak alferrik xahutzeari nolabaiteko balioa eman beharko liokeen auzitik haratago, aurreratu dezakegu gizakiaren ikuspegi psikoanalitiko batek kontuan hartu beharko dituela subjektuaren pultsio batzuk, baliagarritasunetik haratago, edo plazer hutsa dakarren horretatik haratago.

Gure aldetik, analisiarekin jarraitu behar dugu, arrandiaren logikatik haratago, eta kontsumoaren dimentsio imaginarioan sakontzen saiatu. Gogora dezagun erakutsi eta

defendatu nahi duguna honakoa dela: balioaren logikaren eta kontsumoaren logikaren artean egiturazko homologia dagoela adierazten duen gure hipotesi nagusia; eta hori uler daitekeela kontsumoa subjektuak beste imajinarioarekin duen harremanaren inguruko Lacanen teoriaren bidez. Horrela, bada, pixkanaka aletuko ditugu Debordek eta Lacanek irudiari buruz egiten dituzten irakurketen artean egon litezkeen analogiak. Deborderen irakurketaren arabera, irudiaren funtzioa funtsezkoa zaio kapitalismoari. Lacanek, berriz, irudia ispiluaren estadioaren arabera lantzen du. Jarraian aztertuko dugu zertan datozen bat irudiaren bi teoriak. Lehenik eta behin, Debord-en tesi nagusia sartu behar dugu kapitalismoaren irakurketan:

“Ekoizpen-baldintza modernoak nagusi diren gizarteen bizitza osoa espektaluluen pilaketa izugarria da. Zuzenean esperimendatutako guztia errepresentazio bihurtu da” (Debord, 1999, 37).

Debordek, modu berezi batean, Marxen merkantziaren fetitxismoaren analisiarekin jarraitzen du, bere itxuraren logikak salatuz, horien atzean sistemaren errealitatea ezkututzen baita (Fabelo Corzo, 2019, 264). Berehala datoz, baina, paralelismoak. Lehenik eta behin, pentsalari kritikoarentzat, irudiak munduaren batasuna dakar, zeina, hala ere, desbitalizazioarekin, mortifikazioarekin mugakide den batasun bat baita. Horrek subjektua bere buruaz alienatzera darama: «Errealitatea gizakiari, unitate orokorra den heinean, aparteko pseudo-mundua bailitzan agertzen zaio, kontenplazio hutseko objektu gisa». Espektakulua, bizitzaren inbertsio zehatz gisa, bizirik ez dagoenaren mugimendu autonomoa da” (Debord, 1999, 37-38). Irudiaren funtzioak honako ezaugarriak ditu Lacanentzat ere: alienazioa/desbitalizazio mortifikantea zeinak subjektua bere irudiaren estatuan alienatzen duen; horrez gain, batasun funtzioa ere badu. Frantsesak irudiaren batasun funtzio horretan insistitzen du: espektakulua gizartea bera bezala aurkezten da, eta, aldi berean, gizartearen zati bezala eta batasun-tresna bezala” (Ibidem., 38).

Bigarrenik, gogora dezagun Lacanek egoa ispiluan karakterizatzeko erabiltzen duen esamoldea: eratua baino eratzailera da; era berean, Debordentzat ere, errealitatea espektakuluan sortzen da, eta espektakulua da benetakoa dena (Ibidem., 40). Horrela,

bada, espektakuluak irudikatzen du eraikitze sozial bat zeinak komunikabideek mundua nola birsortzen duten adierazten duen, eta, irudikapen horrek mundu errearen gero eta antzekotasun txikiagoa du” (Fabelo Corzo, 2019, 265)

Hirugarrenik, interesgarria da, halaber, Debordentzat irudi ilusiozko eta alienatzaile horrek duen karakterizazio afektiboa: “komunikabide guztiek bultzatutako eta sustatutako produktu jakin batekiko sugar-kolpeak” (Ibidem., 69-70). Gogora dezagun Lacanentzat ere subjektuak bere irudia kanpoan, ispiluan, ezagutzeak afektibitate suharra eta nolabaiteko euforia dakarrela, horrek haren izaera alienatzailearen kontra egin gabe (Fabelo Corzo, 2019, 266). “Izatetik edukitzera, eta edukitzetik irudikatzerara, hori da mundo garaikideko balio subjektibo dominanteen metamorfosia.” (Fabelo Corzo, 2019, 266)

Laugarrenik, merkantzia, orain espektakulu gisa, “irudi-multzo bat ez, baizik eta pertsonen arteko erlazio soziala delako ideiarekin egiten dugu topo beste behin ere” (Debord, 1999, 38). Ispilu lacandarrak ez du bere erlazio sozialaren dimentsioa azpimarratzen, baina berez, besteak beti ordezkari dezake irudi hori: erlazio sozial ez-sinbolikoa da (inbidia, esaterako).

Bestalde, Lacanek sarritan imajinarioa zentzu partekatu alienatzailearen aztarnatzen hartzen du (beti du zentzu partekatuak kutsu erlijiosoa).

Irudi hori, aldi berean munduaren objektibazio bat da; era beran, Lacanentzat ni-aren eta desioen objektibazio bat zen; Debordentzat, irudia “munduaren ikuspegi objektibatu bat da” (Ibidem., 38). Lacanentzat ni-a objektua da. Bestalde, Debordek dioenez, espektakuluak aldarrikatzen duen unitate irrealak estali egiten du klase-banaketa, eta banaketa horretan oinarritzen da ekoizpen kapitalistaren unitate erreala (Ibidem., 72-73).

Bosgarrenik, Debordek merkantziak lehenik zer asetzen duen planteatzen du berriro. Merkantzia-irudi horrek sistema kapitalistaren legitimazio/justifikazio funtzioa du Debordentzat: “espektakuluaren forma eta edukia, era berean, sistemaren baldintzen

eta helburuen justifikazio osoa dira (Ibidem., 39). Zailagoa da, puntu honetan, imaginario lacandarrarekin duen antzekotasuna zehaztea, baina, agian, imaginario horrek Lacanentzat sedukzio-ahalmen bat inplikatzeko duela adieraz genezake, subjektua irudiaren zein adierazle-sistemaren mendeko alienaziora eramango duena. Analisi horiek bat datoz Baudrillardek VU kontsumo pasibo baketzaile eta asimilatzaile gisa ulertzeko duen moduarekin. Funtzio baketzaile horrek bat egiten du ideia honekin: merkantziak ematen duen pseudo-gogobetetzeak zerikusi gutxiago du bere erabilerarekin irudizko balioarekin baino; agian balio hoy arranditsuarekin ere izan daiteke: “(...) funtsezko esperientziak (...) lanik-ezera, jarduerarik-ezera, aldatzeko joera du. Baina jarduerarik-ez hori ez dago ekoizpen-jardueratik aske: haren mende dago, mendekotasun arretatsua da (Ibidem., 47). Gure ustez, horrek indartu egiten du lehen defendatu dugun ideia, bai Lacanen ispiluaren estadioa salgaiaren azterketan proiektatzean, bai Veblen irakurtzean, eta baita kontsumo arranditsuaren teoria irakurtzean ere: kontsumo-objektua ez dator bat ez beharren gogobetetze utilitario batekin, ezta gozamen asetzailerik ere. Kontsumoa estuki lotuta dago irudiaren/merkantziaren espektakuluarekin, “merkantziaren erabilgarriltasunak ezin duenez asebate, asebetetze hori bilatzen da merkantziak merkantzia gisa duen balioaren onarpenean” (Ibidem., 69).

Seigarrenik, Debordek garatzen duen teoria batean, irudiarekiko alienatze-funtzioari gizartearen errealeko pobretzea eta gizarte horrek eraldatzeko etarako duen ahalmen praktikoaren pobretzea dagokiozkola:

“Irudi mugiezin horrek guztion atxikimenduak esan nahi zuen, guztiok onartzen dugula, proiektio imaginario batean, gizarte-jarduera errealeko pobretzea, pobretzea hori neurri handi batean unitariorik jotzen delarik (...). Espektakuluak bizi-baldintzen eraldaketa praktikoari buruzko inkontzientziari eusten dio” (Ibidem., 46).

Horrela, espektakulu-merkantziak “beirateek eragiten duten tentazioa ekartzen du gogora, errealtatearen pobretze-sentsazioa are sakonagoa den neurrian” (Bauman, 2000, 95). Berrito ere, Lacanen ispiluaren estadioari buruzko gure iruzkinaren

egokitasuna ikusten dugu, merkantziaren eremura eramana eta “erakusleihenaren estadio” berrizendatua (19. orrialdean ikusiko dugun bezala)

Azkenik, merkantziaren dimentsio sinbolikoaren azterketara pasatzeko, Lacanek sinbolikoaren autonomia tematizatu zuen bezala, edo Postonek balioaren menderatze abstraktu eta inbertsonala (1. kapituluaren adierazi dugun bezala), Debordek etengabe adierazten du truke-balioak “menderatze autonomo baterako baldintzak sortu dituela” (Debord, 57). Horrela, beste behin ere, imajinarioaren analisisiek, kasu honetan espektakulu-merkantziaren analisisiek, gaian inplikaturako dimentsio sinbolikorantz jotzen dute, jarraian artikulatzen saiatuko garen bezala.

3.2. KONTSUMOA ETA BESTE SINBOLIKOA

Orain, kontsumoaren instituzioa sinbolikoki egituraturako erakunde gisa azertu edo planteatu nahi dugu. Gaiari ekiteko, interesgarria litzateke eskariaren teoria psikoanalitikoari buruzko aipamen labur bat egitea (desioaren eta premiaren kontzeptuetatik bereiziz). Gai hori sakonago aztertuko dugu 6. kapituluaren, diruaren kontzeptua lantzean, eta lan keynesiar batzuei aipamena eginez. Alabaina, eta bi atal horiek artikulatzeko, egokia da, hallaber, kontzeptu-bereizketa horiei buruzko aipamen orokor batzuk egitea.

Diruari buruzko kapitulu horretan argiago geratuko denez, kontsumoaren gaian analisi psikoanalitiko eta analisi ekonomikoa lotzeko modurik egokiena eskariaren teoria lacandarra da. Batez ere, kapitulu honetan zehar argudiatzen saiatu garen bezala, kontsumoak subjektuaren eta Bestearen arteko harremana ezartzen duelako funtsean, dela irudizko alderdiaren aldetik, dela alderdi sinbolikoaren aldetik. Gogora dezagun Lacanentzat desira dimentsio bat dela non subjektua funtsean bakarrik dagoen (ikus 5. kapituluaren garapen ekonomikoa buruzkoa, non biren-artearen teoria lakandarrera joko dugun, eta kapitalistaren subjektibotasuna pentsatzeko Antigonen tragediari buruzko bere iruzkinetara joko dugun). Bada, desirak ez bezala, eskariak, funtsean maitasun-eskaria den heinean, subjektua Bestearekiko harremanean jartzen du. Asimilazio horrek, bestalde, kontsumoa instantzia sinboliko gisa ezartzen du aldi berean; Lacanek, bestalde, eskaria bestearekiko harremanaren dimentsio sinbolikoarekin parekatzen du,

eta horrela, atal honetako gure ideia nagusia babesten du. Alegia, kontsumoak kontsumo sinboliko gisako funtsezko alderdia duela. Lacanen banaketa teoriko hau, beharrian, eskari eta desioaren artekoa, argi eta garbi dago jasota bere testuan, "Faloaren esanahiaz" testuan.

“Eskariaren baldintza gabeko izate horri, desirak baldintza <absolutua> ordeztzen dio: baldintza horrek maitasun frogak behar baten satisfakzioarekiko errebelde duena deslotzen dio. Horrela, desira ez da ez satisfakzio beharra, ez maitasun eskaria, lehen bigarrenaren kentzearen ondorio den diferentzia baizik, beren eszizioaren fenomeno bera” (Íbidem, 657-658).

Beraz:

- Desira = premia – eskaria

Mugaketa horren interesa, lehenik eta behin, klinikoa da. Ikusiko dugun bezala, anorexia bezalako patologia batek eskariaren dimentsioa eta beharrezkotasunarekiko desira bereiztea dakar. Horrela, subjektuak beste asetasun batzuk jarriko ditu biziraupen hutsaren “asetasunen” aurretik. Baina horrek interes ekonomikoa ere badu. Horrela, bada, kontsumoaren auziari buruzko eztabaida labur bat egiten saiatu nahi dugu: zer erlazio duen kontsumoak teoria eta klinika psikoanalitikoekin. Janariaren gaiak, anorexiaren gaia dela eta, horretarako bide ematen digu. Auzi horri ekiteko, tesi hau defendatu nahiko genuke: kontsumoa harreman bat da, harreman sozial bat. Horretarako, lehenengo eztabaida psikoanalitiko labur bat ekarri nahiko genuke, kontsumoa instantzia imaginario gisa planteatu dugunean egin dugun bezala. Ikusiko dugun bezala, eta gure ikuspegiaren aurka, analisi psikoanalitiko eta soziologikoa batzen dituen literaturan ohikoenak diren ikuspegiak kontsumoa ulertzen dute gozamen pribatuko errealitate autistiko gisa. Beraz, literatura honen ikuspuntutik, “ekoizpena ez bezala, kontsumoa izaera bakartia duen jarduera da”. Baumanek gogoratzen du, adibidez, nola “taularatu zuen Luis Buñuelek jatearen jarduera, gure izaera taldekoi eta asoziatiboaren ustezko ikur prototipikoa, jarduerarik bakartiena eta ezkutukoena bailitzan” (Bauman, 2000, 175). Interesgarria da Baumanek kontsumoaren eta jatearen artean ezartzen duen konparazioaren xehetasuna: biak ala biak dira, bere

ustez, ekintza bakartiak. Gure ikuspegitik okerreko ideia litzateke (nahiz eta bat datorren Lacanen diskurtso kapitalistaren logika orokorrarekin, non subjektuak bakardadean egiten duen topo gozamen-kontsumorako objektuekin). Kontsumoaren dimentsio soziala Baudrillard-en arabera argudiatzen saiatu behar badugu, ezinbestean ohartarazi behar dugu jaten ari dena ez dagoela bakarrik, eta horren kontrako ideia babestea zaila dela.

Horrela, bada, anorexiari psikoanalitikoki helduz, Cosenzak arazoaren ordena alderantzikatzen du. Bakardadea anorexiatik hurbilago dago janaria baino. Nahiz eta Baumanekin gizarte-erakunde sendoen desintegrazioaren diagnostiko soziologikoa partekatzen baduen, janaria bestearekin jaten dela adierazten du, Apollinarerekin bat etorritik. Jateko ekintzak, beraz, “ordena sinbolikoaren maila jakin batean aurkitzen du bere lekua, hots, lege arautzailean, zeinaren eraginkortasun eskasa anorexia zein bulimiaren patología garaikideek” erakusten baitute gaur egun. Cosenzak zera adierazi du, beraz: a) gizakiak janariarekin duen harremanak beti dakar bestearekiko harremana, eta b) gizakiak janariarekin eta bestearekin duen harreman hori Besteak arautzen du (Cosenza, 2019, 37-38). Gizakiek behar biologikoagatik jaten badute ere, beren elikadura-ohiturak sozialki gertatzen dira (Entrenamendua-Duran & Jiménez-Díaz). Aurrerago, Cosenzak Lacanek Apollinaireri egiten dion aipamena aipatzen du, zeinaren arabera jaten duena ez baitago inoiz bakarrik (Cosenza, 2019, 106-107). Lacanetik haratago, Cosenzak Freud eta Levi Strauss aipatzen ditu. Levi Straussek bere “Mythologiques” lanean janariaren erakundearen izaera guztiz kulturala/soziala nabarmendu zuen. Horrela, “elikadura-nahasmendua sintoma sozial bat dela esateak, lehenik eta behin, esan nahi du gizakiak janariarekin duen harremana ez dela harreman naturala”, eta, “egituraz, harreman <asaldua> da neurri batean” (Cosenza, 2019, 44). Horrela, uste dugu posible eta teorikoki koherentea dela janariaren eta kontsumoaren izaera sozialari eustea.

Beraz, uste dugu azaldu dugula kontsumoaren gaian analisi psikoanalitiko eta analisi ekonomikoa artikulatzeko modu egokia dela eskariaren dimentsiora artikulatzea, eskaera sinbolikoa den heinean.

3.2.1. KONTSUMOAREN IRAKURKETA ESTRUKTURALISTA BAUDRILLARDEN

Orain, erabilgarritasunetik harago, kontsumoari buruzko zenbait ideia azaldu nahi genituzke. Kontsumoak merkantzia bizi dugunon bizitzaren zati handi bati zentzua emateko mekanismoa eskuratzen digu; baina merkataritza-sarean “nor izateko” mekanismoa ere. Kontsumoak zentzua ematen die gure bizitzari? Kasurik onenean esango dugu bizitzan mugitzen gaituzten zentzumenek etengabe trinkotzen dituztela, beste zentzu eta balio batzuekin batera, kontsumoaren eta salgaiaren zentzumenak eta balioak. Bizitzako apustu ia guztiak, maitasun edo adiskidetasun harremanak, etxebizitzaren edo familia baten eraketaren inguruko erabakiak, gure ustez, ezin dira bereizi bere merkataritza-konnotazioetatik. Baina, zehatzagoak izateko, kontsumoak, batez ere, gure bizitzaren alderdi jakin bati zentzua ematen diola defendatzen saiatuko gara: lanari, hain zuzen ere. Alderdi hori berezia bezain funtsezkoa da existentzian. 40 orduko lanaldia, horrek dakartzan zama subjektiboekin, kontsumoan legitimatu daiteke, zalantzarik gabe, inon legitimatzekotan.

Bigarren gaiari dagokionez, “nor izatea”ri dagokionez, kontsumoaren instituzioak ematen digun eskumena dela eta, bai ispilu lacandarraren estadioa lantzean, bai geroago, Kleinek egiten dituen kapitalismoaren analisiak irakurtzean, merkataritza-sareari buruz egin dugun analisisian proiektatutako identifikazioaren gaia azpimarratzen saiatuko gara, izan ere, garrantzi erabakigarria baitu. Egia da, bai lanaren instituzioak, bai kontsumoarenak, gure nortasunaren zati handi bat egituratzen dute, baina gizartearen partaide izatearen sentimendua ere. Baudrillardek adierazten duen bezala:

“Kontsumoak planteatzen duen funtsezko arazoetako bat honako hau da: pertsonak beren biziraupenaren arabera antolatzen al dira, edo beren bizitzari ematen dieten zentzu indibidual edo kolektiboaren arabera? Bada, < nor izatearen > balio estruktural horrek zenbait balio ekonomiko sakrifikatzea ekar dezake (Ibidem., 31).

Horrela, gure ustez, kontsumoa ulertzeko modu bat artikulatu behar dugu, erabilgarritasunetik, gogobetetasunetik eta plazeretik haratago joango dena; hura

zehazten duen bilbe sinbolikoarekin zerikusia duten gaiekin erlazionatzeko. Hori nabarmendu nahiko genuke gure azterlanaren bitartez. Horrela, kontuan hartu beharko genuke kontsumoaren prozesua bere funtsezko bi alderdien bidez azter daitekeela: 1. Esanahi- eta komunikazio-prozesua den neurrian (...) 2. Sailkatze-prozesu eta bereizketa sozialeko prozesua den neurrian (Ibidem., 55). Kontsumoaren karakterizazio horrek kontsumoak alderdi sinbolikoa duela adierazten digu, Lacanek sinbolikoa komunikazioari eta esanahi sozialei artikulatzen dien neurrian. Horrela, “kontsumoa klase-erakundea dela ere uler genezake, eskola den bezala” (pag., 53). Horrek honakoa ekar lezake, adibidez: analisisan sartu beharko genituzke kontsumoaren logiketan errepikatzen diren alderdi sinbolikoen eta hizkuntzaren berezitasun batzuk. Bestek beste, kontuan hartu behar da esparru horretan ere “kode baten inskripzio etengabea badela, eta bere arauak, esanahien inposatzeak – hizkuntzarenak, esate baterako – oro har, gizabanakoei ihes egiten dietela” (pag., 56). Neurri batean, Baudrillardek kontsumo-eremuan kokatzen du teoria psikoanalitiko lacandarretik balioaren eremu orokorrera eramán nahi izan genuen ideia bat, autonomiarena, hain zuzen ere; merkantziak egiturazko autonomia du, zeina bilbean leku ezberdinetan dauden eta funtzio desberdinak betetzen dituzten banakoen autonomiari nagusitzen baitzaio. 1. kapituluan, non balioaren eta adierazlearen egituraren homologiar buruzko gure hipotesi nagusia aurkeztu dugun, subjektuen subiranotasuna mugatzen duen merkantziaren eta balioaren autonomiaren kontu honetan gehixeago gelditu ahal izan gara. Horrela, kontsumoa egiturazko funtzio autonomo batean ere oinarritzen da:

“Kontsumitzaileak askatasun, asmo, hautapen gisa bizi ditu bere jokabide bereizgarriak, eta ez bereizketa-inposatze gisa edo kode batekiko obedientzia gisa. Bereizteak beti esan nahi du, aldi berean, gizarte osoaren mende dagoen eta gizabanakoa ezinbestean gainditzen duen desberdintasunen erabateko ordena ezartzea. Gizabanako bakoitzak, desberdintasunen ordenan puntuak markatzean, bere egintzaren bidez leheneratzen du ordena, eta, aldi berean, bere burua zigortzen du ordena horretan erlatiboki bakarrik inskribatzera. Gizabanako bakoitzak lorpen sozial bereizgarriak bizi ditu lorpen absolutu gisa; ez du bizi presio esturukturala, zeina posizioak trukitzea eta desberdintasunen ordena betikotzea eragiten duen” (pag., 56).

Hala ere, zerk ahalbidetzen du norbanakoa zeinu/merkantzia-sistemaren egitura osoarekin konektatzea? Kontsumoaren dimentsioak libido eta inkontziente subjektiboarekin duen ainguraketetako bat publizitatearen funtzioa da. Publizitateak kolorez eta estatusaren konnotazio sozialez blaitzen ditu, bestela logika bereizgarri inperzonalak baino izango ez liratekeen horiek. Debordekin adierazi dugun bezala, adibidez, merkataritza-bilbean merkantziak gizabanakoak modu imaginarioan eta alienantean biltzen ditu, promes koloretsuen bitartez. Funtzio hori du merkantziak gizarte kapitalistan. Promes horien ondorioz, gure senak berez esaten digunaren aurrean amore ematen dugu: balioaren arrazionaltasun abstraktu eta hotzaren autonomia oharkabearen aurrean. Publizitatea funtsezkoa da sistema legitimatzeko, balio-sistemaren eraginkortasunari dagokionez esleitu diogun leku estrategikoa dela eta. Bestalde, ez gaitu harrituko konturatzeak kontsumoa erakunde/harreman sozial bat bada, “publizitatea ez zaiola inoiz gizakiari bakarrik zuzentzen, haren erlazio bereizgarrian zuzentzen zaiola, eta, nahiz eta haren motibazio <sakonenei> zuzentzen zaiela dirudien, modu ikusgarrian egiten duela beti” (Ibidem., 61). Hala ere, oraindik azaldu beharko litzateke zergatik <heltzen dioten amuari> kontsumitzaileek, zergatik diren horren ahulak estrategia horren aurrean. Horrek esan nahi du, bestalde, “hemen desberdintasunaren, estatusaren eta abarren soziologia oso bat falta dela” (pag., 74). Subjektuak funtsezko harremana badu bere irudiarekin eta bestearen irudiarekin, ez gaitu harritu behar produkzio-sistemak desiraren baitako imaginarioan eragiteko dituen mekanismoek subjektua harrapatzeko indar eta eraginkortasun handia izateak. Estatus horrek, bestalde, eta kapitulu honetan guztian argudiatu dugun bezala, alderdi sinbolikoa eta imaginarioa du.

Laburbilduz, Baudrillardaren ideia berreskuratzen badugu, hau da, kontsumoak gehiago artikulatzen dituela gizarte-adierazle prestigiodunak beharrak asetzeko objektuak baino, ikusiko dugu kontsumoa ez dela gozamenaren funtzioa (...), kontsumoa (...) beraz, moral bat da (Ibidem., 80-81), eta prestigio- eta esanahi-sistema baten antz handiagoa hartzen hasi da, gozamina modu sinplean lortzera bideratutako erakunde hedonista batena baino. Horrela, bada, gizartearen azterketa psikoanalitiko lacandarretik asko hitz egin izan da gadget-objektuaren funtzioaz “a objektu txiki gisa”, Lakanen beraren

ideiekin jarraituta. Hala ere, gadget hori guk honela ulertzen dugu: iruditzen zaigu gadget-ak gizarte-prestigioak banatzen dituzten zeinuen trinkotze-funtzioa duela. Horrela, esan genezake “gadget-a definituko luketela bere hutsaltasun potentzialak eta bere balio konbinatorio ludikoak”. Adibide zehatzak jartzearren, auzitan jar genezake ea auto baten kasuan, kromatuak, bi abiadurako haizetako-garbigailua, aginte elektrikoa duten leihatilak gadgetak ote diren. Bai eta ez: nolabaiteko erabilgarritasuna dute gizarte-prestigioari dagokionez (pag., 130-131). Baudrillard-ek kontsumo-objektuaren inguruan artikulatzen duen ikuskera hori laburbiltzeko, eta kontzeptu horrekin ados egon beharko genuke, honako hau esango dugu: “kontsumoa eremu politiko erraldoia da, eta ekoizpenarekin batera aztertu behar da” (pag., 89).

Bestalde, ez genuke gehiegi aurreratu behar eta ez genuke pentsatu behar merkataritza-gizartearen artikulazio kontsumistak etika produktibista tradizionala ordeztzen duenik (Weberrek etika produktiboaz hitz egingo luke). Azaldu nahi duguna hau da: kontsumoak legitimazio-funtzioa du. Horrela, “baieztatu dezakegu etika puritanoak (...) etengabe jazartzen dituela kontsumoa eta beharrak (...) Eta, era berean, kontsumo-prozesuak ideologia puritana suspertzen duela” (ibidem., 77). Kontsumoak ez du ekoizpena ordezkatzeko, legitimatu egiten du. Jateko lan egiten dugula defendatzen duen esparru arrazionalista alde batera uzten badugu (eta hori are eztabaidagarriagoa da lanaren erakunde kapitalistaren esparruan, giza jardute soilaren bestelako kontzeptu lausoa), ikus dezakegu kontsumoa sistemaren legitimazio-mekanismo bat dela, eta, merkantzia sinboliko eta imajinarioz egindako estalki batez estaltzen duela produktibismo kapitalistaren alferrikakotasuna. Hala ere, puntu hori 3. atalean garatzen saiatu gara, lanaren erakunde bera eta kontsumoarekin duen harreman espezifiko (orain arte aipatutakoa) aztertu ditugunean. Lerma Cruzek, ildo horretatik, Bell-en aipamena egiten du, honako hau baitio: “Ondasunen eta zerbitzuen aukeraketa ez da beharrak asetzeko ekintza xume bat, baizik eta parte hartze- eta zentzuzko eraikitze-ekintza bat (Bell in Lerma Cruz, 2016, 1585). Horrek zerikusia du erakusleihenaren estadio gisa garatzen saiatu garenarekin, Lacanen ispiluaren estadioa ekonomiaren eremura eramateko ahaleginean.

Kontsumoaren instituzioari dagokionez, guretzat garrantzi handia hartu duen tesi bati

hitz batzuk eskaini nahiko genizkioke; tesi horek garrantzia hartu du egileek behin eta berriz errepikatzen dutelako eta kontsumoa aztertzean gure norabide orokorrarekin bat egiten duelako: gorputza kontsumo-objektu gisa hartzen da. Ideia hori baliozkotzat onartu ahal izango bagenu, kontsumoaren logika imajinarioaren logikarekin parekatzeko gure ahalegina sendotu egingo litzateke. Hasteko, ikusiko dugu nola Baudillardentzat gorputza gertakari kulturala den:

“Kontsumoaren panoplían bada objektu bat beste guztiak baino ederragoa, preziatuagoa, distiratsuagoa, eta baita autoa baino konnotazioz kargatuagoa ere. Objektu horren beste guztiak hartzen ditu bere baitan: gorputza. < berraurkikuntza> hau, askapen fisiko eta sexualaren zeinupean gertatzen da publizitatean, modan eta masa-kulturan (...), milaka urteko puritanismoaren ondoren (...). Gorputza ez al da ebidentzia bera? Badirudi ez dela hala: gorputzak betetzen duen lekua kultur egitate bat da” (Ibidem., 155)

Horrek, gutxienez, erakusten du gorputza ez dela izate biologiko hutsa. Baina guk argudiatu nahi duguna da, gorputza, kultur egitate bat izateaz gain, gertaera ekonomiko bat ere badela. Kirol-industriari dagokionez, adibidez, Giraldek adierazi du gizarteak, oro har, gorputza kontsumo-objektutzat hartzen duela. Beraz, gorputzaren industria agertzen da, azpiegitura publizitario eta mediatiko batekin, gorputzaren estetikari dagokion guztia merkaturatzeko. Gorputzen perfekzioa aipatzen da, biztanle gehienentzat lorrezinak diren gorputz-eredu idealak (2001). Bestalde, Monkobodzkyk (2008) emakumeentzako industria estetikoa ere aipatzen du. Bi pentsalariek (Baudrillard eta Lacan) zalantzarik gabe hau partekatzen dute: gorputza, irudi gisa, fikzioaren oinarriaren gainean egituratzen dira: “larruazala prestigiodun jantzi eta bigarren mailako bizileku gisa, modaren adierazgarri eta erreferentzia gisa” (Ibidem., 156-157). Zehaztu behar da gorputza imajinarioa den neurrian egindako planteamendua dela. Gorputza– merkantziaren inbestidura nartzisista hori ez dago logika kapitalistetan sartzetik salbuetsita, eta, hortaz, “beti da eraginkorra, lehiakorra eta ekonomikoa izateko joera duen inbertsio bat (...). Beste modu batera esanda: nork bere gorputza administratzen du, ondare gisa egokitzen du, status sozialaren adierazgarrietako bat

bailitzan manipulatzeko du (...), gorputza inbestidura-lan baten objektu bihurtzen da” (Ibidem., 158).

Baudrillardek adierazten duen bezala, gorputz hori inbestitu egin beharko da, eta horretarako, inbertitu egin beharko da zentzu ekonomikoan, irudimenezko sedukzio-estrategia batzuetan: arropak, zainketa, kirola, dietak, zirujauak, tattooak eta abar. Agerikoa da inbertsio horiek guztiek zer nolako nagusitasuna hartu duten merkantzia bizi garenengan. Baina, batez ere, kontua da gorputza objektuarekin homologatzen dela. Ni-aren tesi lacandar-freudiarretik haratago, norberaren iruditik haratago, objektu sexualen multzoarekin bat eginez bezala, objektu hori, aztergai dugun eremuan, merkataritza-objektu bat da, merkantzia bat: “higienetik makillajera, beltzaran egotetik, kirolek eta modaren askotariko < liberazioetatik > igaroz, gorputzaren aurkikuntza objektu arruntetatik igarotzen da lehenik” (Ibidem., 163-164). Bereziki garrantzitsua da hori adieraztea, alderdi ekonomikoan gorputzak irudi gisa presentzia handia baitu. Ez dezagun ahaztu ehungintzak estatuko BPGaren % 2,8ko ehunekoa duela (Lissen Aguayo, 2020-2021, 9).

(A) ERAKUSLEIHOAREN ESTADIOA

Kapitulu honetan behin eta berriz aipatu dudako gai bati heldu behar diogu orain. Lacanen ispiluaren estadioa ekonomiaren eremura itzultzeko aukera ematen digun erakusleahoaren metafora da. Lehenik eta behin, norberaren gorputza, irudi gisa, fikzio gisa, beste objektu batekin eta beste merkantzia batekin homologatu badaiteke, uste dugu ispilua eta erakusleihoa hurbiltzea justifikatuta dagoela puntu horri dagokionez. Bigarrenik, objektuak erakuslehoan erakusten dira nagusiki, eta, beraz, nekez jarriko ditugu ditugu zalantzan haren irudizko inplikazioak. Hirugarrenik, erakusleihoa objektuekiko nolabaiteko lilura sustatzen den tokia da, eta hori hala da subjektuak ez duelako kontsumo-objektuekin harreman naturalik, biziraupen soileko harremanik. Laugarrenik, pentsa genezake, halaber, lilura sortzen dutenak bai objektua, bai objektuaren jabe den imajinatutako Ni-a direla. Bosgarrenik, eta amaitzeko, irudi hau marko sinboliko batez inguraturik egongo da beti: lehenik eta behin, diruaren alderdi

sinbolikoak subjektuaren eta bere objektuen arteko harremana arautuko duen heinean, izan ere, erakusleihoa objektu horiek erakusteko lekua izateaz gain, horien prezioak erakusteko lekua ere bada; bestalde, publizitate-markoek edo diskurtso sozialek gure gurariak inposatzen dituzte, sinbolikoak gugan duen eraginaren arabera.

Horrela, Debord-en tesiak gogora ekarriz, zeinetan espektakulu kapitalistaren kontenplazioan gizakia irudian alienatzen zela, Lacanen ispiluaren eskemaren planteamendu logikoa ekonomiaren eremura eramatean, pentsa daiteke erakusleihoren aurrean gizakia bere buruaren eta bere propietateen irudi bateratu batean alienatzen dela: erakusleihok ere hala egiten du, bertan “publizitate-iragarkiek, ekoizpen-etxeek eta markek, honetan hain funtsezko funtzioa betetzen dutenek, ikuspegi koherentea, kolektiboa, ezartzen baitute, ia zatiezina den osotasun bat bailitzan” (Baudrillard, 2011, 5).

3.2.2. KONTSUMOA NAOMI KLEINEN IKUSPUNTUTIK

A) SARRERA

Lacan arlo ekonomikora eramateko eta gure tesia indartzeko, hau da, kontsumoaren instituzioak bestearekin harreman imajinarioa eta sinbolikoa duela, Naomi Kleinek marka komertzialei buruz egin zituen analisi batzuetara joko dugu. Lehenik eta behin, aztertuko dugu nola adierazten duen Kleinek identifikazioaren logika batzuen garrantzia kontsumoaren esparruan. Horri esker, analogia batzuk egin ahal izango ditugu arlo psikoanalitikoarekin; analogia horiek atal honetan gure diskurtso orokorra sendotuko dutela uste dugu. Bigarrenik, hainbat identifikazio motari buruzko zehaztapen batzuk egingo ditugu, teoria psikoanalitikoari jarraituz. Hirugarrenik, identitatearen eta desberdintasunaren arteko loturaz eta horien dialektika konplexuez ere jardungo dugu, gai berariaz filosofikoagoa izanik (nahiz eta Lacanen garapen psikoanalitikoekin ere lotuta egon, horiek baitira gure gidari bilaketa honetan). Hala, ekonomia, filosofia eta psikoanalisi lotuko ditugu.

Horrela, kontsumoa dimentsio sinboliko eta imajinarioetan kokatzean, literatura lacandarraren joera orokorraren aurkako argudioa sendotzen ahaleginduko gara, izan ere, literatura lacandarraren joera baita kontsumoa alderdi erreal – pultsional izaeraz

soilik irakurtzea. Gure ustez, irakurketa murriztailea da, nahiz eta Lacanen beraren proposamen teorikoetan oinarrituta egon. Egia da kontsumoaren gai honen parte dela pultsioaren gehiegizko dimentsioa, egituralki ezinezkoa den asebetetzearen bilaketa eroa; nolahi ere, gure ustez beharrezkoa da beste koordenada batzuk (imajinarioak eta sinbolikoak) ekartzea analisisira, kontsumoaren azterketa baten balioa erlatibizatzeko eta birkokatzeko, pultsioari dagokionez. Egia esan, horrek guztiak, berriz ere, diskurtso kapitalistari buruzko Lacanen tesiak birbideratzea dakar, ez haren baliozkotasuna ukatzeko, baizik eta erlatibizatzeko eta Lacanen aparatua kontzeptualaren beste une batzuk ekonomia kapitalista irakurtzeko erabili ahal izateko (Lacanen kapitalismoaren irakurketa eta “diskurtso kapitalista”ri buruzko tesia eztabaidatu ditugu ontologiari buruzko 7. kapituluan).

Kleinen testuaren tesi nagusia hau da: neoliberalizazio-urteetan, salgaien dimentsio objektibotik aldentze bat gertatu zen pixkanaka (erabilera-balioari lotu geniezaioke hori), kontsumoari begirako publizitatetik (agian, aldaketa-balioaren dimentsioarekin lotuko genuke hori).

“1980ko hamarkadaren inguruan (...) ondorioztatu zen enpresek inflazioa nozitzen zutela eta gauza gehiegiri lotuta zeudela (Nike, Microsoft). Aitzindari horiek tesi ausarta planteatu zuten, hau da, ondasunen ekoizpena beren eragiketen bigarren mailako alderdi bat baino ez zela, eta haien benetako lana ez zela manufacturatzeko, merkaturatzea baizik” (Klein, 2001, 32).

Horrela, badirudi salgaiaren logikan sekuentzia birbideratu egiten dela. Lacanek Besteari, eratua baino gehiago eratzaila denari, nagusitasuna ematen dion antzera, badirudi kontsumoak egiturazko nolabaiteko lehentasuna duela ekoizpenaren gainetik.

“Ez dira babestutako ekitaldiak: marka da ekitaldiaren azpiegitura, eta artistak betelana: botere-dinamikaren inbertsioa da, merkaturatu gabeko artistak babesteko beharri buruzko edozein eztabaida xalo bihurtzen duena” (Ibidem., 76)

Honela irakur genezake: kapitalismoaren historiaren une jakin batean, ekoizle handiek merkantziaren dimentsio sinbolikoaren autonomia ez ezik, haren nagusitasuna ere deskubritzen dutela.

(B) LOGIKA IDENTIFIKATZAILEAK

Lacanen teoria psikoanalitikoaren barruan, ezin da harrigarria dimentsio sinboliko hori oso lotuta egotea adierazlearen identifikazio-logikekin, eta, beraz, “konpainia guztiek identitate bat izan dezakete” (Ibidem., 35), marka komertzialak dimentsio espiritualak ere hartzeraino (iidem). Esan dezakegu markak zentzuaren mailan jokatzen duela bere partida. Askotan, merkataritza-identitate horiek genero-inplikazioak dituzte, eta horrek ezin gaitu harritu merkataritza-identifikazioen irakurketa psikoanalitiko egitean:

“The Body Shop-en sortzaile Anita Rodickek azaldu zuen bezala, bere dendak ez daude saltzen dutenaren menpe, baizik eta ideia handi baten ibilgailuak dira: emakumeei, ingurumenari eta ekonomiaren etikari buruzko filosofia politikoa” (Ibidem., 51).

(B.1.) IDENTIFIKAZIO-LOGIKAK NERABEZAROAN

Sexu-/genero-identifikazioaren alderdia garrantzitsua bada psikoanalisiaren identifikazioaren teoriaren ikuspegitik, beste puntu esanguratsu bat identifikazioek nerabezaroan eta gazte-kulturan duten garrantziari dagokiona da. Horregatik, guretzat esanguratsua da Kleinen analisiak nerabeen kontsumoan arreta jartzea. Hain zuzen ere, kontsumo-merkatuaren errealitateak horretara eramaten du. Eta interesgarria da, gure ustez kontsumoaren identifikazio-logika adierazten eta azpimarratzen duelako. Zergatik diogu hori? Psikoanalisitik abiatuta, nerabezaroa beti kontzeptualizatu izan da subjektuak helduleku berriak eta identifikazio berriak bilatzen dituen etapa gisa, non bere munduaren egonkortasun sinbolikoa bilatzen duen. Hala, Millerrek adierazten du nerabezaroan psikoanalisten arreta erakartzen duela “nortasunaren garapena deituko lukeenak (...), Ni idealaren eta idealaren Ni-a artikulatzeko moduak, hau da, <Nartzizismorako sarrera>n Freudek aurkeztutakoak” (Miller, 2020, 40). Hortaz, ez da harrizkoa nerabeen merkaturaz egituraz esanguratsua izatea, izan ere, adin horretan

subjektuak identifikazio-egarri handia du, eta bidegurutze subjektiboan dago. Kleinek paradigmaticotzat hartzen du Woodstock-eko jaialdiaren kasua, gazteen identitatea tinkatzeko ekitaldi horien eta logika komertzialen arteko lotura estua adierazteko: Honela adierazten du: “belaunaldi harentzat, belaunaldien identitatea ontziratutako artikulu bat zen neurri handi batean (...), eta bere identitate-bilaketa kontsumo-modalitateek osatzen zuten beti” (Ibidem., 96). Adibidez, Lerma Cruzek adierazten duen bezala: kontsumoa praktika ekonomikotik haratago doa, eta norbanakoen identitatearen eraikuntza sinbolikorako erreferente bat da (Lerma Cruz, 2016, 1583).

Laburbilduz, merkantzien identifikazio-logikek bai sexu- edo genero-identifikazioa, bai nerabegaroko identitate-krisiak ustiatzen dituzte, merkantziak produktu sinboliko-imaginarioak baitira, pultsionalak baino gehiago.

(B.2.) IDENTIFIKAZIO SOZIALAK

Orain masen identifikazioei buruzko Freuden teoriari erreferentzia egiten badiegu, gogoratuko dugu eremu horretan egindako ahalegin teorikoaren zati handi bat liderraren funtzioa logika identifikatzaile horietan sartzea zela (Freud, 1921, 89). Hori, noski, bat dator Edipoaren teoriarekin, neurri batean autoritate moralaren teoria bat denarekin. Kleinek ere lidergoaren papera nabarmentzen du merkantziaren/markaren arloan. Adibidez, Nike-en estrategia deskribatzen du: “atleta-talde bikain bat Hollywood-eko superizar bihurtzea (...), atletismoa traszendentzia eta pertseberantziarekin lotzen dituen zenbait ideia aratz dituztenak; gizaki perfektuaren ideal greko-erromatar bihurtzea” (Klein, 2001, 80). Nolabait, irudiaren funtzioa eta idealaren sinbolismoa agertzen dira Kleinen analisisan ere, merkantziaren esparruari lotuta.

Kapitulu honen amaieran identifikazio moten arteko nolabaiteko bereizketa egingo dugula adierazi behar dugu: eratutako identifikazioa alde batetik eta identifikazio eratzaila beste alde batetik, S1 eta S2 hurrenez hurren. Horri jarraituz, esango dugu kontsumoaren instituzioa pentsatzeko lantzen ari garen Beste-aren dimentsioari artikulatzen zaion identifikazio-maila identifikazio eratzaila (S2) dela. Atal honetan garatzen ari garen loturak direla eta, Miller-ek honela dio:

“Lacaneek zeri esaten dio intsignia? Beste-aren <erantzunen markei>. Marka hitzak sinboloak errealtatearekiko duen errotzearen ideia darama bere baitan, <adierazleak zedarritutako errealtatea> bere adierazpen bat da. Horregatik, guk S2ren bitartez adierazitako funtzioa definitzeko – Lacaneek Ni-aren ideal freudiarra islatuta ikusten du hor – honelako adierazpenak erabiltzen ditu: <konstelazioa>, <erantzunaren marka>. Niri interesgarria iruditu zitzaidan jakintzaren indizea gaineratzea. Konstelazio hitzak, beraz, subjektuaren errepresentazio adierazleak ahalbidetzen dituzten marken multzoa izendatuko luke” (Miller, 1998, 113).

Bestalde, Kleinen analisiak Veblenen analisiarekin bat egiten du kontsumoaren dimentsio arranditsuari dagokionez. Bigarrenaren kontsumo arranditsuaren antzera, Kleinek aztertutako logoak/markak: “arropetan prezioen etiketa gordetzeko egintzaren funtzio bera betetzen zuten logoek: mundu guztiak jakin zezakeen soinean zeramatzanak zenbat ordaintzeko prest zegoen” (Ibidem., 56). Are gehiago, kontsumo arranditsurako aukeraren nolabaiteko garapen historiko bat ere kontzeptualizatu liteke, eta “orain arte status -ikur gisa funtzionatzen zuten objektu askoren demokratizazioa” ere bai (García – Ruiz, 2005, 258). Oso adierazkorra da Kleinek balio sinbolikoaren autonomizazio hori nola laburbiltzen duen, “merkantzia erreala” (agian horrela izendatzea oso egokia ez den arren) deituko genukeenarekiko: “Logoen paperaren indartze hori hain da gehiegizkoa, ezen logoen esentziak esanahi berria hartu baitu (...). Beste hitz batzuetan adierazita, kaiman metaforikoak egiazko alkondara irentsi du” (Klein, 2001, 56).

(B.3.) IDENTITATEEN ASIMILAZIO DIFERENTZIALA

Bestalde, interesgarria da nola jorratzen duen Kleinek, merkantziaren arloan, oihartzun filosofiko sakonak dituen gai bat. Identitateen asimilazio diferentzialaren gaia, hain zuzen ere. Autoreak gogorarazten duenez, logoaren ekonomia hori nabarmentzen zen garaian, ikasleen esparruan garatzen ziren borroka politiko asko kulturaren identifikazio-logikaren kritikaren inguruan artikulatzen ziren, hau da, bakar batera mugatzeari eta murrizteari buruzko kritikaren inguruan. Ustez, desberdintasunaren logika bateratzaile

eta errepresibo horiek (sexu-desberdintasuna, arraza-desberdintasuna...) ikasleek kritikatzten zuten kapitalismoaren ezaugarriak ziren. Hala ere, aniztasunaren defentsa politikoak alde batera uzten zituen, Kleinen ustez, ekonomiaren esparruari lotutako garrantzi politiko handiko gatazka batzuk:

“borrokan ari ginen juduak batzordean sartu ahal izan zitezen, emakumeen zentroaren arraza-berdintasunerako, eta argitzeko zergatik deitu zen horri buruz eztabaidatzeko bilera gay eta lesbianeiei buruz hitz egitea aurreikusita zegoen ordu berean. Kanpoko munduan, arrazari, generoari eta sexu-joerari buruzko gaiak gai zehatzagoekin eta premiazkoagoekin lotuta zeuden oraindik, hala nola, ezkontideentzako soldata- eta eskubide-berdintasunarekin eta indarkeria politikoarekin; mugimendu garrantzitsu horiek benetako mehatxua ziren ordena ekonomikoarentzat. Hala ere, arrazoiren batengatik ez ziren unibertsitateetako ikasleentzat erakargarriak. Egiten genituen gudueta asko <errepresentazioaren> gaiari buruzkoak ziren (...) gurea ispilu eta metaforen politika bat zen (Ibidem., 142).

Hala ere, egileak dio zentzu batean huts egin zutela. Sistemari egin zizkioten kritikak berehala bereganatu zituen sistemak berak:

“Identitatearen politikak eragin zuen erantzunak ezkutatu egin zigun enpresek, komunikabideetako arduradunek eta herri-kulturaren ekoizleek oso azkar onartzen zituztela gure errepresentazio-eskakizun asko, nahiz eta ez izan, agian, guk espero genituen arrazoiengatik (...) ez zuten gureganako ez beldurrik ez gorrotorik, aitzitik, benetan interesgarriak iruditzen gintzaizkien (...) guk borrokaren gune ziren muturreko sexu- eta arraza-identitateak, marka eta marketin sektorialeko estrategien bidez ordezkatu zituzten. Aniztasuna nahi bagenuen, markek ziotenez, horixe zen, hain zuzen ere, guri eman nahi zigutena” (Ibidem., 145).

Horrela, enpresen lehia-tentsioak eta kontsumitzaileen exigentzia handiagoak gero eta joera handiagoa sotzen ari dira merkataritza-harremanen estilo pertsonalagoetarantz

(García – Ruiz, 2005, 258). Aniztasuna emantzipazio antikapitalista baino gehiago bihurtu zen, kapitalismoaren beraren sinesbide: “merkatu-ikertzaileek eta cool-aren ehiztariek aho batez esaten bazuten aniztasuna zela irabazi-asmoko sektore horren nortasunaren ezaugarri bereizgarria, nahikoa zen gauza bat egitea: etorkizun-ikuspegia zuen enpresa orok aniztasunaren gaia era desberdinetan bereganatu behar zuen, "marka-identitate" izaeraz (Klein, 2001, 146). Beraz, antzua izan zen, jarrera politiko-filosofiko gisa, desberdintasunen ekoizpena eta aintzatespena zekarren oro alde bakarretik defendatzea, kontuan hartuta salgaiaren egitura ontologiko bipolarra (lehen kapituluan dagoeneko azalduta). Beraz, azterketa horretatik ondorioztatzen dugu desberdintasunak, baita horien ugalketa ere, merkantziaren logikaren barnekoak direla.

Uste dugu Kleinek egiten dituen egiaztapen horiek adierazten dutela merkantziak bere gain hartzen dituela homogeneotasuna eta heterogeneotasuna. Izan ere, gure ustez, Laclauk mugimendu politikoak eta haien formazio ideologikoak interpretatzeko garatzen dituen diskurtso-formazioaren logikak aplika daitezke. Horiek erabili ditugu guk 1. kapituluan salgaiaren eremua logika diferentzialaren eta baliokidetasun-logikaren arteko tentsioan egituratuta pentsatzeko. Tentsio hori kontsumoaren esparruan islatzen da. Horrela, merkantziak eta publizitateak logika diferentzialak zein baliokidetasun-logikak onartzen dituzte. Atal hauetan, Klein diferentzialak ikertzen ari da, baina, aurrerago, sinergieiei buruz hitz egiten duenean, baliokidetasun-logikak ondo azalduko ditu. Beraz, merkataritza-logikaren une homogeneizatzaileak eta une dibertsifikatzaileak aztertu nahi ditugu.

Bestalde, Naomi Kleinekin balio-sistemaren eta merkantzien artikulazio sinbolikoaren polo diferentziala zehazten saiatu bagara, interesgarria da aipamen labur bat egitea Horkheimerren eta Adornoren “Ilustrazioaren dialektika” obrari, hain zuzen ere beste muturra, baliokidetasunarena, adierazteko, eta merkantziak kontrako logikari nola jarraitzen dion ikusteko: Bakartasunarenari. Hauek kapitalismoan ikusi zuten bakartasunerako eta berrezkotasunerako joeraren oso presentzia indartsua bizi izan zutela, bai arlo zientifikoan, ekonomikoan, bai kulturalen..., nahiz eta, dagoeneko ezin har daitekeen kapitalaren logikatza, honek beste logika batzuen pean ere jarduten badakiela erakutsi duelako. Gure ideiaren arabera, bi obra horiek oso une kultural eta

ekonomiko desberdinetakoak izan arren, logika bakar batean artikulatu behar dira.

Aipatu behar da, testuak jorratzen dituen auzien sare polifonikoaren artetik (auzi kulturalak, filosofikoak, sozialak, politikoak), lanketaren une honetan dugun problematikari erreferentzia egiten diotenak erreskatatu behar ditugula: kontsumoaren problematikari egiten diotenak, hain zuzen ere. Egia esan, ñabardura bat zehaztu beharra dago, gainera. Guk, oro har, kontsumoaren logika argitu nahi dugu, baina Horkheimerren eta Adornoren lanak kontsumo mota jakin bati egiten dio erreferentzia: kulturalari. Horren aurrean, adierazi behar dugu Kleinek jada sartu dituela tartean kultura eta publizitatea, hala den aldetik. Publizitatea kultura dela adierazi nahi du. Horkheimerrek eta Adornok badirudi <avant la lettre> erantzuten dutela: kultura publizitatea da. Interesgarria da aipamen laburra egitea Frankfurteko eskolako teorikoen analisia biltzen duen esparru filosofikoari. Testuaren lehen kapitulua da, “Ilustrazioaren kontzeptua” izenekoa. Egileentzat, Ilustrazio arrazionalizataileak alderdi negatiboak ditu. Batez ere, desberdina dena sistema unitario batek sistematikoki nola asimilatzen duen interesatzen zaigu (gure ustez, halaber, desberdina denaren, ezezaguna denaren aldaera gisa) dagoen guztia nola xurgatzen duen, modu erabat immanente eta positibista batean (kanpoko ezeri lekurik utzi gabe; non eta ez den arte gisa artikulatzen, egileek ilustrazioaren logika positibistari ihes eginez adierazten duten espazio bakarra). Ikusiko dugun bezala, kontsumo kulturalaren esparruan, horrek konformismo kontsumista dakar, eta populazio-masa menpeko bihurtzen du: identifikazio masiboaren menpeko, eta bere indibidualtasunaren eta bereizgarritasunaren ahanzturaren menpeko bihurtzen du, eta, aldi berean, sistemaren baitako zenbakizko instantzia huts izatera darama. Dagoen guztia seriean errepikatutako produktu bera kontsumitzera iritsiz gero lortzen da gizakiek kontsumoaren esparruan duten nagusitasuna.

Hurrengo aipamenak ondo jasotzen du kritika kulturalaren oinarri den sakoneko tesia:

“Ilustrazioak berez izakitzat eta gertaeratzat hartzen du unitatera mugatu daitekeen hori bakarrik; bere ideala sistema da (...), figuren ugaritasuna posizio eta egitura izatera mugatzen da” (Horkheimer eta Adorno, 1994, 62).

Bataren inperialismo honek zenbait adar ditu “Ilustrazioaren dialektika” lanean; labur jasoko ditugu. Adibidez, menderatzearen gaia jorratzen duenean. Egileek ulertzen dute ilustrazioaren logika dominazioaren dimentsioa inplikatzeko duen logika (dialektikoa) dela, bai gizakienganako, bai objektuenganako edo naturarenganako dominazioa. Tesi honek bat egiten du beti gauza bera izatearen totalitarismoaren tesiarekin: (...)

“(Gauzen) <berez beren baitan> delakoa <harentzat> bihurtzen da. Eraldaketan gauzen esentzia beti gauza bera bezala agertzen da: nagusitasun-materia edo nagusitasun-substratu gisa. Identitate hori naturaren batasuna da. Subjektuaren batasunarekin gertatzen zen bezala, naturaren batasuna ez zen konjuru magikoan auresuposatzen” (Ibidem., 64).

Beraz, haren analisia gure diskurtsoak dakarren kontu ontologikoan sartzen da betebetan: kontsumoaren instituzioa Bataren eta Anizkoitzaren arteko logika dialektiko eta paradoxikoetan artikulatzea. Adornok eta Horkheimerrek ulertzen dute, beraz, “ilustrazioa totalitarioa” dela (pag., 62). Tonu filosofikoagoan, “gizarte burgesa baliokidetasunak menderatzen duela adierazten dute: batasuna izan da leloa Parmenideseekin hasi eta Russallengainaino (Ibidem., 63). Hala ere, analisi hori esparru zabalagoetara ere zabal daiteke. Izan ere, ez da soilik kultura-kontsumoa, baizik eta bizitza politikora ere hedatzen den logika bat (pag., 164): Denontzat dago zerbait aurreikusita, inork ihes egin ez dezan; (pag., 164):

Kleinen analisiak erakusten duena da merkantzia erosotasun berberarekin erabiltzen dela kontrako logikarekin: ez homogeneousotasunarekin, baizik eta produktuaren merkataritza-dibertsifikazioarekin. Hala ere, Kleinek ere ez dio bizkar ematen erabat merkantziaren aukera homogeneousizatzaileari. Merkantziarako irudikapen diferentzialen asimilazioa aztertu zuen bezala, sinergia- eta bateratze-estrategia komertzialak ere aztertzen ditu. Sinergiaren eta marken oinarria “sinergiaren eta marken oinarria da promozio gurutzatuak dituzten marken esperientziak ematea (...), marken lotura integratu bat sortzeko” (Klein, 2001.,183). Marka kapitalistek merkatuaren osotasuna, dena, erakusteko helburua eta nahia izaten dute, beti ere baliokidetasunaren eta diferentziaren arteko tentsioaren barruan,: (J. Wolf en Klein) < hedabideen sektoreari

fusioen maniak eraso zion. Leku guztietan egon behar zen, bestela, inon ez egotea bezala zen> (183 orri). Merkatuaren osotasuna, dena, baita bizitzarena ere: “Hau da bizitza-estiloaren marka baten benetakoa esanahia: zeure bizitza bizi dezakezu, osorik, haren barruan” (185 orri). Denok dakigu enpresa-korporazioek, adibidez modakoek edo automobil-arlokoek, merkatu-hobi posible guztiak hartzen dituzten marka-multzo erraldoiak dituztela. Adibide ezinhobea da bateratzearen eta dibertsifikazioaren arteko merkantziaren logika paradoxikoa azaltzeko.

Amaitzeko, interesgarria da merkantziaren artikulazioari buruzko auzi ontologikoaren/politikoaren beste analisi bat aipatzea, Bataren eta Anizkoitzaren arteko tentsioan. Kontua da osotasunerako eta baterako joerak (beste leku batean analisi psikoanalitikoago batetik berriz ekin nahiko genioke) bizitza osoa merkantziaren barruan bizitzeko anbizioa dakarrela, eta, horregatik, “gudu basatienak ez dira aurkitutako produktuen artean gertatzen, baizik eta marka-eremuen artean (...), eta horiek gero eta bizi-estilo oso gehiago erakartzen dituzte” (186 orri.): “ideia orokorra da merkataritzagune, dibertimendu-parke eta multimedia fantasia pixka bat duten guneak sortzea” (188. orri). Lehen ere Kleinek seinالاتu zuen markek subjektibotasunaren (96 orri) eta espazio publikoaren (58-73 orri) kolonizaziorako duten joera. Alde horretatik, interesgarria eta kezagarria da Disneyren “Celebration” kasua:

“Disneyk lortu du bizitza-estiloari nagusitzen zaion marken inposizioen azken helburua: bizitza marka bera izatea (...) Harritzekoa hau da: Celebration ez da Mickey Mousen produktuak saltzeko ibilgailu bat ere; izan ere, Disneyri buruzkoa ezer ikusten ez den hiri bat da, zalantzarik gabe, herrialdean geratzen den azkena. Beste era batera esanda, Disneyk azkenean espazio itxi, sinergiko eta autosufiziente bat izatea lortu zuenean, nahiago izan zuen Disney-aurreko mundu bat sortu; bere estetika lasaia eta sinplea Disney Worldeko errepidean zehar saltzen den marrazki bizidunen munduaren antitesia da. Celebration-en gauzarik harrigarriena da zenbat espazio publiko dituen (...) nolabait ere, Disneyren markaren arrakasta da markarik ezaren ospakizuna, non eta enpresari

gainerako operazioetan bere marka jartzea hainbeste gustatu zaion espazio publiko horietxetan” (Ibidem,. 193).

Nola ulertu merkantziaren logika hain desberdinak izatea biak ala biak zuzenak, era berean? Defendatzen saiatzen garen ideia da, esan bezala, merkantziak bi logika antagonikoren arteko tentsioan artikulatzen direla, hots, baliokidetasunaren eta diferentzialaren arteko tentsioan; nolahi ere, horiek lortzen dituzte euren arteko nolabaiteko egonkortzeak edo adostasun partzialak. Laclauk eremu politiko-diskurtsiborako kontzeptualizatu zituen logikak dira, Lacanen logika adierazgarriekiko herentziari, edo, oro har, (post) estrukturalismoari jarraipena emanez, eta 1. kapituluan erabili ditugu gure tesi nagusiaren euskarri: homologia dago psikoanaliaren arloko adierazlearen logikaren eta ekonomiaren arloko balioaren logikaren artean.

Bestalde, uste dugu gizartearen merkataritza-egituraketak konplexutasun handia dakarrela, eta konplexutasun horrek ahalbidetzen duela kapitalismoak bere ibilbide historikoa eta eraldaketak zedarritzea, egituraketa horren aukeren barruan. Kapitalismoa estrukturalki bat da, bakarra, baina historikoki anitza. Kapitalismo produktibista klasikoa XXI. mendearen erdialdeko kapitalismo kontsumista bera ez den bezala, ongizatearen garaiko merkataritza-logikak eta aro neoliberalakoak ez dira berdinak. Sistema beraren konkrezio historiko desberdinak dira. Edo, gutxienez, merkantziaren logiken inguruan zehaztutako analisia marraztea ahalbidetzen digun hipotesia hipotesia hori da.

Uste dugu, gure aldetik, kasu honek gogoeta egitera bultzatzen duela. Horrela, merkantziaren logika diferentzial/baliokidetasun-logika horien hainbat aukera azter ditzakegu. Laclauri jarraituz, adibidez, esan dezakegu logika diferentziala muturrera eramaten bada eta azkenean baliokidetasun oro kolapsatzen badu, lehia eta marketina eraginik gabeko bihurtzen direla, izan ere, erabilerak aldera daitezkeen eremu oro eta erabilera sustatzeak zentzurik izan lezakeen eremu oro suntsitzen baita. Bestalde, baliokidetasun-logika muturrera eramanez gero, erabilera posible bakarra erosi ahal izango litzateke, eta, beraz, eremua ez, baizik eta konparazio-objektua desagertuko litzateke: ez legoke zer konparatu. Zentzu batean, esan genezake marka-herri horrek

lortzen duela markaren baliokidetasun-guraria edo -anbizioa, efektu paradoxikoekin. Bizitzaren eta espazio publikoaren kolonizazioaren gailurrean, marka komertzialak eta espazioaren pribatizazioak eklipsea eragiten dute, lehen ukatzen zuten mundu bat zabaltzeko: mundu erabat publikoa eta deskomertzializatua.

3.3. EKOIZPENAREN ETA KONTSUMOAREN ARTEAN. LERROKADURAREN VEL-A LACANENGAN, ZENBAIT PARADOXA EKONOMIKORI APLIKATUTA

Lacanen beste-aren kontzeptu desberdinak (beste txikia, Beste handia) kontsumoaren instantziekin artikulatu ondoren, bai maila imajinarioan, bai sinbolikoan, uste dugu interesgarria dela egitura hori konplexutzea ekoizpenaren eta kontsumoaren artean dauden zenbait logika paradoxikorekin. Logika horiei esker, gure ustez, haratago eraman daiteke adierazlearen logika lacandarraren eta ekonomiaren balioaren arteko baliokidetasuna. Horrela, esan genezake azken ohar hauek lanari buruzko atala eta gure tesiaren kontsumoari buruzko atala artikulatzeko balio dutela, egin beharrekotzat jotzen dugun lotura bat baita; lotura horretara bultzatzen gintuen Lacanen eraikuntza teorikoaren logika orokorrak. Ez dago kontsumorik gabeko lanik, ez dago lanik gabeko kontsumorik. Adierazlea eta balioa bereizita artikulatzen dira, eta beren gutxieneko unitatea bikoa da.

Adierazi nahi genuke, halaber, jarraian deskribatuko ditugun logika horiek justifikatu egiten dutela gure ideia, hots, kontsumoa sistema produktibo kapitalistarentzat egituraz beharrezkoa den instituzioa dela.

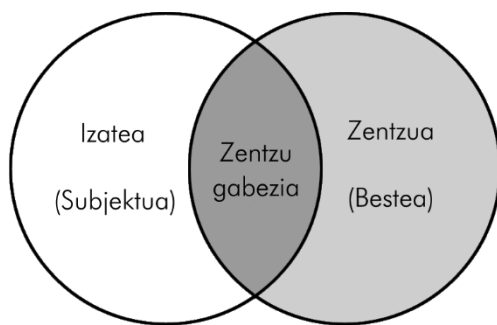
Orain Marxek errealizazioarena deitutako auziari ekingo diogu:

“Arretaz aztertuta — jarraitzen du Marxek — kapitalaren balorizazio-prozesua (...) bere debaluazio-prozesu gisa agertzen da aldi berean, desmonetizazio-prozesu gisa.” * Izan ere, ekoizpen-prozesuan sartzeagatik, kapitalak bere diru-forma galdu du, eta zirkulazio-prozesuan bakarrik berreskura dezake. (...) “Prozesu horrek porrot egiten badu —

eta porrot hori gertatzen da kasu bakoitzean salmenta eta erosketa bereizte hutsagatik dago —, kapitalistaren dirua baliorik gabeko produktu bilakatuko da, eta balio berririk ez irabazteaz gain, jatorrizko balioa galduko du” (Rosdolsky, 2004, 354).

Beraz, gorde dezagun paradoxa hori. Balio-ekoizpena, aldi berean, "desbalorizazioa da. Zirkulaziotik erretiratzen den unetik, ekoiztutakoak ezin du bere balioarekin ezer egin, eta, beraz, itzulerarik gabeko gastu hutsa da. Horrela, kapitalistek beren balioaren zati bat ematera behartuta daude errealizazioaren esparruari (esparru horretan kontsumitzaileek ekoiztutako erabilera-balioen zati bat eskura dezakete, eta, beraz, ulertzen dugu balio horren parte bat kontrako klaseari, langileriari, lagatzea dela), gutxienez ekoizpenean sortutako balioaren zati batekin geratu ahal izan daitezten. Izugarri tentagarria da paradoxa hori Lacanek poposatzen duen beste batera hurbiltzea: Lacanek subjektuak adierazlearekin dituen erlazioak pentsatzea proposatzen du, hain zuzen ere. 11. mintegian "alienazioaren vel" gisa aurkezten duenaz ari gara:

“Alienazioaren vel-a hautaketa baten bidez definitzen da. Hautaketa horren ezaugarriak baldintzatuta daude, izan ere, elementuetako batek, hautapena edozein izanda ere, ez bata eta ez bestea izatea izango du ondorio. Hautapena zatietako bat gorde nahi den ala ez jakitean datza, izan ere, bestea desagertu egiten baita ezinbestez (...). Gure interesguneari begira honela osatuko dugu: subjektuaren izatea, hemen zentzuaren aldean dagoena izango da. Izatea aukeratzen badugu, subjektua desagertu egiten da, ihes egiten digu, zentzu-ezean erortzen da; zentzua aukeratzen badugu, zentzu horrek iraungo du zentzu-ezak mugatuta, eta zentzu-ez hori da subjektuaren inkontzientea, zehazki. Bestela esanda, zentzu hori, Bestearen eremuan nola agertzen den kontuan hartuta, eklipsatu egiten da zati handi batean, izatea bera desagertzen delako, eta, hain zuzen ere, adierazlearen funtzioak berak desagertzera induzitua.

2. ESKEMA “Alienazioaren vel-a”

Autorea: Lacan, 2019, 219. Orrialdeak

(Lacan, 2019, 219-220).

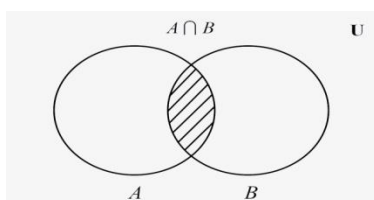
Edo kapitalistak sortutako balioaren zati bat langileei ematen die edo ezer gabe geratuko da. Poltsa edo bizia. Poltsa aukeratzea biak galtzea da. Balio hutsa bere osotasunean aukeratzea balio hori galtzea da. Logika hori da, gure ustez, ekonomia keynestarraren funtsezko logika bat elikatzen duena (diruari buruzko 6. kapituluaren eta lanari eta kapitalari buruzko 3. kapituluaren landuko dugu): kontsumoa elikatu beharra, ekonomia haz dadin: batzuetan, aurrezteko erabaki handiago batek aurrezte hori paradoxikoki gutxitzea ekarriko du. Olin Wrightek adierazten du “kapitalistek askotariko interes materialak dituztela trukearen esparruan, eta interes horiek eragiten diotela langileen klasearekin duten harremanari, eta interes horietako batzuk beste batzuekin kontrajarrita daudela”. Zehazki, kontraesan hau adierazten dute: eurentzat “komenigarria da langileek, kontsumitzaile diren aldetik, diru-sarrerara handiak izatea, eta aldi berean, kapitalisten interesa izatea soldata-kostuak minimizatzea. Keynesiar arazo tradizionalaz ari gara: soldatak eta gastu soziala igotzeak eskari-gehigarri handiagoa eragin dezake, eta, horrek <subkontsumo> arazoak konpontzen lagun dezake ekonomian. Kontsumogaien eskari eskasa ekintza kolektibo-mailako arazo bat da kapitalistentzat (Olin Wright, 2010, 352-353)

Alabaina, haratago joatea beharrezkoa dela uste dugu. Arazo ontologikoa, bataren eta anizkoitzaren arteko dialektikari buruzkoa bereziki, etengabea izan da kontsumoaren

instituzioari buruzko gure irakurketan. Merkantziaren dimentsio ontologikoa, bestalde, gure lanaren lehen atalean adierazi dugu. Orain adierazi dugu Lacanen alienazioaren vel-aren logikaren antzeko batek nola eragiten dion ekoizpenaren (lanaren) eta errealizazioaren (kontsumoaren) dialektikari. Zenbait hari-mutur lotuta, uste dugu Bataren logikaren eta Parmenidesen anizkoitzaren iruzkin txiki bat, edo nolabaiteko berrirakurketa bat egin dezakegula, vel lacandarraren tresna kontzeptual txiki horren bidez.

Muntaia honen funtsa zera da, daukagunaren zati batekin geratzeko zerbaiti uko egin behar zaiola. Poltsa edo bizitza. Poltsa eduki nahi duenak dena galduko du. Gauza bera gertatzen da balorizazioaren kasuan, azaldu dugun bezala. Balioa eta erabilera. Ekoizpenak ekoiztutakotik zerbait laga behar dio trukearen/zirkulazioaren esparruari, eskuratu duen horretatik zerbait banatu behar du, balio guztia ez galtzeko. Pentsatzen dugu, beraz, diruak balioaren esferan bataren esentzia irudikatzeko funtzioa ondo betetzen duela, horrek lotura duela bataren eta anizkoitzaren arteko loturarekin (bestalde, ekonomiaren esparruan, kontsumoa anizkoitzaren funtzioen erakusgarri dela onartuta).

Gure ideia da Bata izan dadin, neurri batean eman edo laga egin behar diola anizkoitzari.

(A) Bata (B) Anizkoitza

3. ESKEMA “Alienazioaren vel-aren bertsioa: Bataren eta Multiplearen vel-a” Autorea: Manex Rodriguez

Horrela, Bata guztiz, absolutuki, izatea aukeratzen badugu, izateari uzten diola ikusiko dugu. Poltsa aukeratu dugu eta dena galdu dugu (1. hipotesia, Cornford, 1989, 189). Ez

du hedadurarik edo irudirik izango, ez da inon egongo, eta ez du inolako loturarik izango bestearekin: ez antzekotasunik, ez desberdintasunik, ez berdintasunik, ez desberdintasunik, ez da Bestea baino gazteagoa ez zaharragoa izango. Bataren izate absolutua ezerezaren mugakide da.

Aitzitik, Besteak bere izatearen zati bat uzten duenean, orduan hasten da Bata existitzen eta izaten. Horrela, Bata izan badenean, Bestearekin harremanetan sartzen da (norberatasuna eta diferentzia edo bestetasuna, kontaktua eta kontakturik eza, berdintasuna eta desberdintasuna, gaztetasuna eta zahartasuna) (2. hipotesia, Ibidem., 206). Adierazitakoa 3. hipotesian berresten da: “Bata definitzen da Bat eta anizkoitz den Bata bailitzan edo zatien osotasuna bailitzan, Bestea, beste Bat batzuen aniztasuna izanik, osotasuna, guztia, osatzen dute, zeinetan zati bakoitza bat den”. (Ibidem., 292).

Millerrek Bataren auzia landu zuen “Gozamenaren zeinuak” izeneko bere mintegian, 1986an. Lacanek problematika ontologikoa mugiarazi zuen adierazlearen eta inkontzientearen barne-logika batzuk pentsatzeko. Bataren auziak, batez ere, identifikazioa pentsatzeko aukera ematen zuen. Millerrek honela dio: "Bata badago, hizkuntza dagoelako eta hitza dagoelako, eta, era berean, biak ere izatearen menpe daudelako (...). Eta psikoanalisian Bat asko daude: (...) bosgarrenik, identifikazioaren Bata aipatuko dut” (Miller, 1998, 81-82). Gure aldetik, ekoizpenaren gaia landu dugunean, idealaren funtzioaren bidez artikulatzen saiatu gara. Honela banatuko ditugu kontzeptuak:

Ontologia	Psikoanalisia	Economia polítikoa
Bata	Ideala	Ekoizpena / Kapitala
Anizkoitza	Bestea	Kontsumoa / Langileak

2. TAULA “Produkzioa eta kontsumoa ontoogiaren, psikoanaliaren eta ekonomia politikoaren gurutzaketan”

Autorea: Manex Rodriguez

Baina azpimarratu behar da, Lacanen alienazioaren velak egiten duen bezala, Bestea Idealari nagusitzen zaiola. Lacanen irakaskuntzaren funtsezko mugimenduetako bat da:

“Hori bai, Idealaren I maiuskula, gainera, Intsignia hitzaren I maiuskula balitiztan har daiteke, Bestearen Intsignia, Bestearen izaera ahalguztidunaren Intsignia subjektua finkatzeko. (...) Antza denez, subjektuaren osaeraren denbora unarioa berari bakarrik dagokio. Eta bigarren aldian, denbora binarioan, S gehitzen denean, honela ulertzen dugu: subjektuaren errepresentazioa den adierazlea beste adierazleentzat errepresentazioa izango da, eta horientzat baino ez. (...) Ikuspuntu horretatik, izate guztietan dago Bestearekiko erremisio edo igorpen bat. (...) (Ibidem., 36-37).

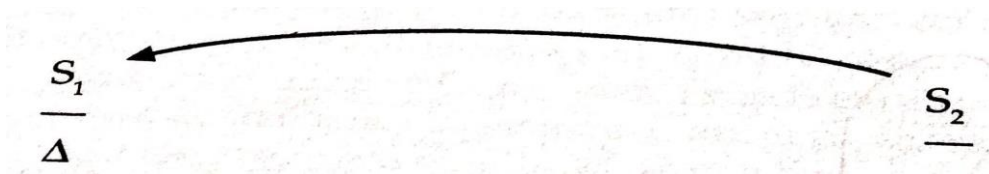
Millerrek honakoa ohartaraziz jarraitzen du: “(...) Ideala Bestearen erantzuna da, eta, aldi berean, subjektua adierazlean lotzen duena da, eta horrek eragiten du ez dadila izan ni bat baino ez” (Ibidem., 135). Gure ustez, ekonomiaren eremura eramanda, lan-identifikazioak, identifikazio profesionalak... lirateke, eta patrioaren lidergoekiko identifikazioak lirateke, besteak beste.

Alabaina, gehien interesatzen zaiguna Millerren paradoxa da, S1aren errepresentazio-balioari buruzkoa: intsignia hori izango da gure errepresentazioa, baldin eta Beste bat badago, zeinaren aurrean errepresentazioa izan dezakegun. Beste hainbeste gertatzen da balioarekin. Errepresentazioa gertatuko da, balioa existituko da, baldin eta norbaitentzako edo zerbaitentzako badira, ez bestela. Ez dago bere horretango errepresentaziorik, Hori horrela da, hainbatetan aipatu dugun Bestearen nagusitasunaren ondorioz; Lacanen vel-ean eta balorizazioaren paradoxetan ere gertatzen da.

Amaitzeko, esan dezakegu adierazitakoak identifikazioaren eta aipatutako beste identifikazioen alde biko egitura ezartzen duela: “adierazle batek kontrakotasuna adierazten du, beste adierazle baten aurrean bakarrik du errepresentazioa, ez bestela. Horrela, bi identifikazio ditugu, eta, modu orokorrean nolabait izendatzeko, “identifikazio eratzailea” eta “identifikazio eratu” daudela esan daiteke.

identifikazio eratua

identifikazio eratzalea

4. ESKEMA Identifikazio eratua eta identifikazio eratzalea

Autorea: Miller, 1998, 114, orrialde

(Ibidem., 114) enplegatailearekiko identifikazioa, kontsumitzen dugun markarekiko identifikazioa...

Bukatzeo, Bataren eta Anizkoitzaren auziaren harira, beste ohar bat txertatu nahi nuke, balioaren logikak pentsatzeko. Idealaren funtzioa beste atal batean sartu nahi izan dugu (zehazki, lanari buruzko 3. kapituluan), ekonomiaren ekoizpen-dimentsioa azaltzen duen horretan. Orain, kontsumoa pentsatzeko, Bestearen funtzioa ekarri nahi izan dugu, eta bi dimentsio horiek beren logika paradoxikoekin artikulatu. Gurutzaketa horien irakurketa ontologikoaren bitartez iritsi gara ondoriora. Millerrek dio Batak "inkontzientea ex-sistiarazten duela, funtzio falikoak Aitaren Izena ex-sistiarazten duen zentzu berean". Horregatik, Aitaren Izenak gozamina eta kontabilitatea uztartzen ditu, eta sintomaren funtzioaren kasu berezi gisa agertzen da" (Ibidem., 329). Adierazi nahi duguna da Bat hori aitaren funtzioaren baliokidea dela... Faloari lotuta dagoen heinean, Aitaren Izena Bataren ordezkoa da psikoanaliaren arloan, baina Batak subjektua Bestearen aurrean ordezkatzeko duen heinean (Ibidem., 377). Hori garrantzitsua da guretzat, nolabait esateko, dirua Bat-merkantzia delako. Merkantziaren erabileran desberdintasunik ez baldin badago, merkatu bat produktu bakar eta homogeneo batek

osatzen baldin badu, diru hutsa besterik ez den merkatu surrealista bat izango dugu (horrek nolabaiteko eragozpena jartzen dio Frankfurteko eskolaren homogeneizazio kulturalaren tesiari; izan ere, merkatuak, existitzeko, nolabaiteko tentsioan egon behar baitu Bataren eta Anizkoitzaren artean). Adibidez, Millerrek berak adierazten du “S1a dena galdu denean geratzen den aztarna dela (...), izaki bat hartu, predikatu eta tasun guztiak ezabatu, eta horren ondorioz Bata geratuko da” (Ibidem,. 104). Merkantzien erabilera oro eta anizkoiztasun oro ezabatuz gero, dirua baino ez da geratuko: erabilerarik gabeko balioa, zeinaren funtzio bakarra trukea baita. Horixe adierazi zuen Sohn-Rethel-ek honakoa idatzi zuenean: “Parmenides greziarrak diruaren materia abstraktuaren kontzeptu egokia txertatu zuen lehen “pentsalari purua” izan zen, baina bere kontzeptuak zer errepresentatzen zuen eta hori pentsatzera zerk eraman zuen ohartu gabe. Bere *To eon*, itzulita, hau adierazi nahi du: <bata, badena>” (Sohn Rethel, 2017, 167). Epistemologia materialismo historikotik irakurtzerakoan autore honen tesi polemikoak eztabaidatzeko lekua ez bada ere, egokia litzateke baliokidetasun hura gutxienez berreskuratzea: Batarena eta diruarena.

Uste dugu horrela lotu ahal izan ditugula ontologia, ekonomia eta psikoanalisiak vel alienatzailearen aparatu lacandar honekin. Baina ondorio bitxi batekin, alegia, hemen alienatua kapitalista dela (gai hori zehatz-mehatz aztertuko dugu 3. kapituluan, lanaren instituzioari buruzkoan).

3.4. LABURBILKETA

Honea, beste pieza bat jarri dugu merkantziaren logika irakurtzeko gure proiektuan, Lacanen sinbolikoaren logikatik abiatuta. Bide horretan, auzi horretan aitzindariak izan diren testu batzuetara jo dugu, hala nola, Baudrillardaren edo Veblenen testuetara, baina horrekin batera, gure lanketa Debord bezalako kapitalismoaren kritikari enblematiko batekin lotzeko aukera ere aurkitu dugu (hori bai, horretarako haren proiektuarekiko desberdintasun batzuk zehaztu ditugu).

Nolabait, eta atal honetan adierazi dugun bezala, kontsumoa beste ikuspegi batetik irakurri dugu, ekonomia klasikoak eta neoklasikoak ez bezalako ikuspegitik; izan ere, ekonomia klasiko eta neoklasikoak kontsumoa akordio-erabaki batera mugatzen zuen,

erabilgarritasun-kalkulu batera, gozamenen eta minen kalkulu batera. Kontsumoa (eta teoria keynesiarraz hitz egiten dugunean, 6. kapituluan zirriborratuko dugun logikari jarraituz) plazer hutsaz bestelako giza motibazioen ondorio da, hala nola arrandiaren, gizarte-prestigia eskuratzearen, zerbaiten kide izatearen edo identitate-zentzuaren ondorio, bai eta gure bizitzetara zentzua eman nahi izatearen ondorio ere (batez ere gure lan-bizitzetara, lanari buruzko 3. kapituluan zehaztuko dugunez).

Laburbilduz, kontsumoa oso garrantzitsua da guretzat, psikoanalisi lacandarrean funtsezkoa den funtzio bat txertatzea ahalbidetzen baitu: Bestea. Kontsumoaren Bestea, ekoizpenaren eta lanaren esparruarekiko Bestea den neurrian. Horregatik, adibidez, eta gure bilaketa teorikoaren beste adar bat, marxismoa, kontuan hartuta, bereziki garrantzitsua iruditzen zitzaigun kontsumoari arreta jartzea, kontsumoari instituzio gisa, uste baitugu lanketa marxistetan badagoela joera bigarren leku batean uzteko. Horrek ez du esan nahi han eta hemen kontuan hartzen ez denik, baina ekonomia politikoaren kritikaren ildo nagusiak ustiapenaren eta gainbalioaren ekoizpenaren teoriaraino oinarritzen ziren, eta horrek, gure ustez, tradizioa ezarri du.

Ibilbide honetan, era berean, gure proposamena hainbat auzirekin lotzeko aukera izan dugu, hala nola janariaren, kontsumismoaren eta gorputzarekin dugun harremanaren auziekin (gorputza merkantzia izan daitekeen objektu gisa). Ekonomian markek duten botereaz ere hitz egin dugu, kontsumitzaileok horiekin ezartzen ditugun identifikazio-harremanez, desberdintasunaren logikez eta kontsumo-merkatuko baliokidetasunaren logikez (gai horrek oihartzun oso filosofikoen hausnarketetara eramanez), espektakuluaren gizarteaz, aisialdiaz, alternatiba ekonomiko-politiko gisa eta abarrez.

Baina, batez ere, uste dugu gure hipotesi nagusia indartu dugula, hau da, merkantziaren logika adierazlearen logikaren homologoa dela. Honela, pieza bat gehiago jarri dugu garatu, eta, ahal den neurrian, sistematizatu nahi dugun argudio-aparatuan.

4. KAPITULUA. DIALEKTIKA ETA GARAPEN EKOMIKO KAPITALISTAK

4.1. GARAPEN EKONOMIKOAREN ARAZOAREN PLANTEAMENDUA. “SOLIDOA DEN ORO AIREAN LURRUNTZEN DA”

Balioaren legea Lacanen sinbolikoaren nozioaren bidez irakurri ondoren, kapitalaren egituraketan pentsalari askok alde batera uzten dituzten une hierarkikoak irakurtzera bideratuta gaude (zeinak, beste atal batean ikusi dugun bezala, pentsalari lacandarren zati handi batek, eta are Lacanek bera ere, alde batera utzi zituen diskurtso kapitalistak sinbolikoa eklipsatzen zuela pentsatzean). Hain zuzen, lacandar simboikoak legalak, zerbaitetara behartzen duen horrek, baita instantzia jerarkikoak, estabilizantea direnak, etab., giza bizitzan duten inzidentza itzultzen dutelako. Irakurketa horren aurka, zeinaren arabera, adibidez, kapitalismoak gizartearen likuefakzioa baitakarren, eta horren arabera, baita gizarte-arloaren desegituratze iraunkorra ere bai, “Bestearen existentziaren” edo “objektuaren zenit sozialerako igoeraren”¹¹ gero eta intzidentzia handiagoa, baita pultsioaren gero eta eragin handiagoa ere. Hala eta guztiz ere, une “desterritorializatzaile” horrekin batera, bigarren itzulera berregituratzaile batek (ber-sinbolizatzailea) gehitzen duen balioaren dialektika bat nabarmentzen saiatuko gara. Kapitalismoaren dialektika hori pentsalari askok jarri dute mahai gainean, Deleuzek filosofiaren alorrean edo Schumpeterrek ekonomiaren arloan esaterako, ikusiko dugun bezala. Gure aldetik, irakurketa lakaniarra egin nahi genuke.

Gure ustez, interesgarria da, arazoa bere egituraketa originalean aztertzeko, Marxetik bertatik abiatzea. Kapitalismoaren dimentsio dessinbolizatzaile eta desegituratzailea balioan jarri izan da maiz, Marxen aipuan oinarrituta. Horren arabera, kapitalismoak gizarte-egituren eta -harremanen etengabeko iraulketa dakar:

“Burgesia ezin da existitu produkzio-bitartekoak, hau da, produkzio-harremanak, hau da, gizarte-harreman guztiak etengabe irauli gabe. Hartan ez bezala, aurreko industria-mota guztiek, existitzeko, antzinako ekoizpen-moduak bere horretan mantentzea behar izan zuten. Burgesen garaia beste guztietatik bereizten da ekoizpenaren etengabeko

¹¹ Lacanek modernitateak eta kapitalismoak esparru sozialean zekartzan eraldaketak interpretatu eta deskribatzeko, eta bere kontzeptu propioetra joaz, “ascenso al cenit social del objeto a” espresioa erabiltzen zuen.

eraldaketatik, gizarte-zirkunstantzia guztien etengabeko astinaldiatik, segurtasunik ezarengatik eta betiereko mugimendurengatik. Harreman finko eta herdoildu guztiak, aspalditik errespetatutako ideia eta kontzeptuekin, desegin egiten dira; berri guztiak zahartu egiten dira hezurtu baino lehen. Estamentuzkoa den eta ezarrita agertzen guztia lurrundu egiten da, sakratua den guztia profanatu egiten da, eta pertsonak, azkenean, beren bizitzan duten posizioa eta elkarrekiko harremanak begi grinagabeekin begiratzera behartuta daude” (Marx & Engels, 2017, 51-52)

Hala ere, testu berean ikusten da une horrek ez duela kapitalaren mugimenduren osotasuna ezaugarritzen. Zapalkuntza estamentu-hierarkia gisa itzuliko ez bada ere, botere-harreman berrietan egituratzen da:

“Historiaren lehen uneetan, ia leku guztietan, gizartea maila desberdinetan zatituta aurkitzen dugu, (...) gizarte burges modernoak, gizarte feudalaren hondoratzetik sortuak, ez ditu klaseen arteko borroka horiek ezabatu. Besterik gabe, klase berriak, zapalkuntza-baldintza berriak eta borroka-modu berriak ezarri ditu aurrekoen lekuan (...) gizartea, oro har, gero eta banatuago dago etsaien bi fronte handitan, zuzenean antagonikoak diren bi klase handitan: burgesia eta proletariotza” (Ibidem, 48).

Dialektika hau bi mugimendutan argien adierazi zuten pentsalarien artean Deleuze eta Guattari izan ziren ezagunenak. Haiek adierazi zuten dialektika hori deslurraldetzearen eta berlurraldetzearen arteko dialektika dela. Irakurketa-ildo bergsoniar batean, lehenik eta behin, kapitalismoak etengabeko desegituratze-logika soziala zekarrela adierazi zuten (“fluxuen askapen” deritzotena), beste gizartearen logika egonkortzaileekin kontrajarrita (Deleuze, 2005, 21). Baina, kapitalismoak haiek lurraldez “kanpoko fluxu” deitzen zutena askatzeari uzten ez zion irakurketa batetik abiatu baziren ere, haiek aldi berean birlurraldetuak zirela ondorioztatu zuten (Deleuze, 2005, 19). Berrantolaketa-mugimendu hori, haien zat, “axioma” gisa funtzionatzen duen zerbaitek zuzentzen duela adierazi zuten: “Zer da kapitalismoaren berreskurapen-potentzia deitzen diogun hori? Izan ere, axiomatika moduko bat dauka (...) beti prest dago axioma bat gehitzeko, eta horrek dena berriro funtzionatzea eragiten du. Kapitalismoak ezagutzen ez zen zerbait berria inplikatzeko du beraz” (20 or.). Axiomaz hitz egitea oso interesgarria da

guretzat; izan ere, guk ere, ikusiko dugun bezala, axioma batek funtzionatzen duen bezala funtzionatzen duen instantzia bat dugu: fantasma da, aurrerago ikusiko dugun bezala. Aurrerago ikusiko dugunez, mamuak axioma bat sartzen du, subjektuaren bizitza bideratuko duena, subjektuak egituraren ezin-erabakigarritasunari aurre egiten dion tokian.

Ziurrenik, hemen nabarmendu nahi dugun dialektika gehien azpimarratzen duen egilea Schumpeter izango da. Bere “suntsipen sortzailearen” kontzeptuan oinarrituta, ekonomialari honek Lakaniako terminologia psikoanalitikoarekin erlazionatzen saiatuko garen mugimendu ekonomikoaren matrizea ematen digu. Beraz, Schumpeterren desegituraketa/egituraketaren dialektikaren ideia orokorra txertatu behar dugu, kapitulu honetan guztian zehar garatu eta sakondu ahal izateko. Desantolaketaren eta berrantolaketaren mugimendu ziklikoak aipatuz, Schumpeterrek dio:

“Nekazaritza ustiategi tipiko baten ekoizpen aparatuaren historia iraultza-historia bat da (... atzerriko edo nazioko merkatu berrien irekiera, eta ekoizpenaren antolaketaren garapena, artisautza- eta manufaktura-tailerretik hasi eta enpresa-taldeetaraino. AEBko altzairuarenak bezala, egitura ekonomikoa barrutik etengabe iraultzen duen industria-mutazioaren prozesu bera erakusten dute, antzinakoa etengabe suntsituz eta elementu berriak etengabe sortuz. Suntsipen sortzailearen prozesu hau kapitalismoaren funtsa da. Horretan datza azken batean, eta enpresa kapitalista orok horretara moldatu behar du bizitzeko. Hala ere, horrek bi modutan eragiten dio gure arazoari” (Schumpeter, 2015, 168-169)

Dialektika hori, bere irekitze- eta ixte-logikekin, eta merkantzien zirkuituan berrikuntza tenikoen sarrerarekin, arlo ekonomikoan agertzen da, oparotasun- eta depresio-zikloen eran:

“Hurrengoia izan zen erabakiorra: finkatu zela badela krisi mota bat elemento edo inzidentzia normalak eratzen dituena, ez bada beharrezkoak, oparotasun eta

depresioen arteko mugimendu onulatorio baten baitan (...) gorabehera horiek dira azaldu behar genituzkenak, ooren gaineratik” (Schumpeter, 1967, 223).

Bataren eta bestearen beharrezko inplikazioan (desegituratzea eta berregituratzea) eragina izanik, adierazi du ziklo ekonomikoek bi uneen arteko joan-etorria dakartela, eta, arlo ekonomikoari dagokionez, “depresioa sistema ekonomikoaren erreakzioa besterik ez dela” (Schumpeter, 1967, 224 or.). Oparotasun eta berrikuntza garaiei truke normalera itzultzeko garaiak kontrajartzen zaizkie, eta Schumpeterrek, azkenean, adierazi du

“berrikuntza tekniko eta enpresarialen agerpen anitzari "ziklo" bat dagokiola, taldeetan agertzeak egoera estatiko berri batera hurbiltzeko prozesu berezi bat eskatzen baitu, sistema ekonomikoak oreka-posizio berri bat lortzeko egiten duen borrokari jarraikiz” (Schumpeter, 1967, 231 or.).

Postonek ere hausnartzen du prozesu ekonomikoaren uhin-mugimendu horren inguruan, desegituratzeari eta berregituratzeari dagokionez. Bere hizkuntzan, mugimendu horren azpian dagoen logika salgaiaren bi aldeen arteko dinamika intrintsekoa bezala egituratzen da teoria marxistaren arabera: TB (truke-balioa) eta EB (erabilera-balioa). Aurrerago sakonduko dugu balioaren eta erabileraren dialektika horren zentzua bat etor daitekeela ekintzaitzako enpresa-iniziatiba batek bultzatutako dialektikarekin. Soilik adierazi nahi dugu ekimen hori ez dela balio hutsetik haragoko instantzia baten nolabaiteko babesik gabe ematen, hau da, erabilera moduren¹² batean, eta, beraz, bi dialektikek ez dutela inolako harremanik.

Hala, Postonek adierazi du:

(...) Formen balio-dimentsioa (lan abstraktua, balioa, denbora abstraktua) eta erabilera-balioaren dimentsioa (lan zehatza, aberastasun materiala, denbora zehatza) bereiztearen garrantzia. Puntu honetan, haien arteko erlazioak azter

¹² Horrela itzultzen dugu “forma de uso” espresioa. Guretzako esanahi filosofikoa duen termino bat da, azaltzen ari garen teoriaren baitan, erabilera balioa truke balioari kontzeptualki kontrajartzen zaion heinean, eta Lacanen teoriarekiko uzarketan izan ditzakeen inplikazioetan.

ditzaket. Bi dimentsio hauen identitaterik eza ez da soilik oposizio estatiko bat (...) baizik eta elkarrekiko determinazio bat, *dinamika dialektiko immanente bat sortzen duena* (Postone, 2006, 241).

Schumpeteriar teoriarekin josteko, esan genezake TBaren (truke balioaren) eta EBaren (erabilera balioaren) arteko harremana unibokoa balitz, “x” erabilera-balioari “esentzialki” “y” truke balioa egokituko balitzaio, edo TB (truke balio) eta EBren (erabilera balioaren) arteko dialektika antinomikoarena, ez liratekeela emango: kompetentziak ez luke enrepsaburua mehatzatuko, bere produktuek betierekotasunean izango duten balioaz ziur egongo bailitzateke, eta bere proktuen betiereko balorazioan atsedean hartuko luke. Aitzitik, balio-sistema bere buruaren gainean ez ixteak etengabe ekarriko du gainerako kapitalisten kompetentzia mehatxua, bai eta norberaren produktua debalutzeko aukera ere, eta, hala, dialektikak bultzatuko ditu, non biziraupen-baldintza produktibitatea handitzeak bakarrik bermatzen duen (aurrerago azalduko dugun bezala, lehiaren logikak ezartzen du presio hori etengabeko berregituratze produktiboaren ondorioz; bestalde, XX. kapituluaren logika horren inplikazio ontologikoak azaltzen saiatuko gara).

Bestalde, Postonek adierazten duen bezala, eta aurrerago azalduko duen bezala, balio-sistema produkzio-iraultzaren ziklo bakoitzaren ondoren berregituratzen den. Orain aberastasun material gehiago sor dezakegun arren, aberastasun horrek ez du balio gehiago ekarriko. Hau da, Schumpeterrekin esateko, progresio teknoproduktiboko zikloari (Schumpeterren kasuan, enpresa-ekimenak bultzatuta) truke zirkularreko (edo normaleko) zikloa berregituratzeko prozesu batek jarraitzen dio, eta, ondorioz, guztizko balioaren magnitudea ez da handitzen, etengabe berrosatzen den neurria baita, eta aberastasun materiala, berriz, bai (Postone, 2006, 242):

Balioaren denbora-neurri abstraktua dela eta, (...) balio oso hori konstante geratzen da, eta, besterik gabe, produktu-masa handiago baten artean banatzen da, produktibitatea handitzen denean, produktibitatearen hazkundeak sozialki beharrezkoa den lan-denbora birdeterminatzen duenean, (...) (baina) ordu horretan emandako guztizko balioa konstante geratzen da (...). Prozesu hori gizartearen eskalan ematen da osotasun

gisa (...) Sortzen dena, beraz, eraldaketaren eta berreratzearen dialektika bat da (...). Eraitza nolabaiteko orientazoi bat duen dinamika bat da (...) zeinean bi dimentsioek etengabe birdeterminatzen duten (Íbidem, 243 - 244).

Dinamika horrek, era berean, baldintza ontikoen eta ontologikoen arteko dialektika bat ekarriko du, aurrerago adieraziko dugun bezala, edo ontologiaren eta gertaeraren¹³ (gertaera tekno-produktiboaren) artekoa, Schumpeter Badiouekin gurutzatzean ikusiko dugun bezala, aurrerago sakonago ikusiko dugun bezala (beste behin ere: horrek guztiak inplikazio ontologikoak ditu, eta 7. kapituluari argitzen saiatuko gara). Interesgarria da azpimarratzea Postonerentzat TB (truke balioaren) eta EBren (erabilera balioaren) arteko logika antinomiko hori logika anonimoa dela, eta ez duela inolako boluntarismorekin zerikusirik (ikusteke dago Schumpeterren berrikuntzaren subjektu kapitalista zer zentzutan den subjektu autokontzientea, eta ez egiturazko presioek eragindako subjektu bat, subjektu azefono samarra. Bestalde, horrek agerian uzten du Postonerentzat salgaiaren logika dinamikoa dela, eta ez orekaren logika.

Gure argudioei berriro heltzeko, behin funtzionamendu ekonomikoak egituraketaren eta desegituraketaren arteko joan-etorria dakarrela adierazi ondoren, gogora dezagun garatu nahi dugun logikak oparotasun eta depresioko ziklo ekonomikoak eskatzen dituela. Mandelek dioen bezala, "Garapen kapitalistan uhin luze horien existentzia nekez uka daiteke froga izugarrien argitan" (Mandel, 1986, 1). Interesgarria da adieraztea Mandelentzat, oparotasun zikloak subjektu kapitalistaren ekintzaren arabera egiten ez dituen heinean, eta, kontrara, lehenik oparotasun zikloak eta soilik ondoren txertatzen dituen berrikuntza teknoproduktibo ohrik, akumulazio tasa kapitalistaren igoera horien kausaren inguruan duda egiten duela, adieraziz "mugimendu kapitalistaren barne logikak onda luzeen izaera akumulatiboa esplika dezakeen arren, ezin duela azkenengotik lehenerako pausua azaldu" (1 orri.). Guretzako garrantzitsua zera da, onda luze horren existentzia bera, haren kausa zehaztea baino.

¹³ Gogoratu behar da "gertaeraren" kontzeptuak funtsezko dauzkagun autoreetan, batez ere Badiou eta Lacanengan, zein gure teorizazio propioan duen funtzio eta esanahi filosofikoa zein teknikoa.

5.2. DIALEKTIKAREN ETA GARAPEN EKONOMIKOAREN HAINBAT ALDERDITAN SAKONTZEA

Beraz, kapitalismoak desegituratzaileak ez ezik, berregituratzekoak ere diren prozesuak dakartzala ezartzen saiatu gara. Horrela, logika dialektiko hori sakontzen saiatuko gara urratsez urrats, truke “normalizatu” eta estatikotik hasi eta berrikuntza teknoproduktiboaren eta baldintza ekonomikoen etengabeko iraultzaren logikaraino. Bidean, dinamika ekonomiko hori psikoanalisiaren arabera inkontzientearen dinamikekin puntuz puntu konplexutzea eta artikulatzea ahalbidetzen duten hainbat gai jorratu beharko ditugu. Adibide bat jartzearren, dinamika ekonomikoa egonkortzeko funtzioa, berrikuntza teknoproduktiboak sartu ondoren oreka-egoera batera hurbiltzea, fantasmaren¹⁴ logika estatiko eta egonkortzailearekin pareka daiteke, erakutsi nahi dugunez.

(A) KORRONTE ZIRKULARRA

Ziklo horiei buruz hitz egin ahal izateko, bada, zentzu schumpeteriar batean, fase batetik abiatu behar dugula esango dugu, non ondasunak truke-korrante zirkular batean banatzen diren, eta non ez dagoen berrikuntza nabarmenik. Schumpeterren pentsamenduan, ohiko zirkulazioa ohituraren logika batek menderatzen du, non kasu guztietan dagoen ondasun guztiak erabiltzeko metodo zehatz bat (Schumpeter, 1967, 39).

Merkantziaren zirkuitu normalizatua zero batuketako zirkuitu bat dela adierazten du Schumpeterrek, irabazirik gabeko zirkuitu bat, eta, horrela, baliokideen trukea gainbalioaren ekoizpenarekin nola konbinatu azaltzen du, baina logika dinamikoa eta denborazkoa inprimatuz:

¹⁴ Fantasma termino psikoanalitiko euskarara itzultzean bere horetan utzi dugu. Lehenik eta behin, Lacanek berak grekeratik oinordekotzen hartzen duelako. Bestetik, eztabaida psikoanalitikoan termino tekniko bilakatu delako. Inolaz ere ez du esan nahi “mamua”, baizik eta nolabaiteko produkzio simboliko eta imaginarioari egiten dio erreferentzia, subjektuaren patua determinatuko duena hein handi batean

“Hala ere, egozpen-prozesuak atzera egin behar du ekoizpenaren azken elementuetaraino, hau da, lanaren eta lurraren zerbitzuetaraino, eta, beraz, produktu batek ere ezin du erakutsi lurraren zerbitzuen eta bertan jasotako lanaren balio handiagoa. Beraz, produkzioak ez du irabazirik izan behar. Paradoxa bat da sistema ekonomikoak, baldintza perfektuetan, irabazirik gabe jardun behar izatea” (Íbidem, 42. or.)

Ez dago, beraz, oraingo kontsumoaren eta etorkizuneko kontsumoaren arteko trukerik, ez eta, agian, kapital-eraketarik ere, existentzien metaketaren arazo osoa desagertzen delarik inon ere ez baitugu aurkitzen stockik (55 orri.). Nolabait, atal honetan gure tesien garapenean ezartzen saiatuko garen lotura batzuk aurreratuz, labur-labur Badiourentzat “helburutzat indar antagonikoaren konzentrazio eta depurazio prozesua blokeatzea duen jarduera subektiboa” (Badiou, 2009, 66. or.) prozesu dialektikoaren estadio ez iraultzaile eta ez disruptiboaren funtzionamendu subjektibora igor ditzakegu. Une logiko honen ezaugarriak honako hauek izan daitezke: “ondasunen eta plazer erabilgarrien nolabaiteko banaketa” egiten den unea (...) eta plano subjektibo jakin batean, arratoiak “banaketa baten xede” dena (Lacan, 1973, 283). Lacanen logika teorikoan, ondasunen banaketak plazeraren printzipioaren arabera funtzionatzen duen dimentsioa aipatzen du. Pixka bat aurrerago, ekonomiaren funtzionamenduaren araberako fase “estazional” horrekin lotu daitekeela ikusiko dugu.

(B) IRAULTZAREN LOGIKA

Hala ere, behin eta berriz esaten ari garenez, truke ekonomikoaren une estatiko horretan, zenbait berritasun sartu dira. Aurreratu dugu, nolabait, Schumpeterrek Marxen antzeko arazo bati heltzen diola. Baina Marxengan logika estatiko bat nagusitzen den bitartean, Schumpeterrek dinamismoa txertatzen du. Baldintza horietan irabaziak izateko modu bakarra da aldi-aldi berrikuntza horiek sartzea:

“Hala ere, dio Bohm-Bawerk, bi zirkunstantzia dira produktuaren balioaren eta ekoizpen-bitartekoen arteko oreka behin eta berriz nahasten dutenak (...) galera eta irabazi horien sorburu nagusia (...) gizabanakoa ohikotzat hartzen dituen datuen aldaketa espontaneoak dira”. (Schumpeter, 1967, 45. or.).

Beraz, dinamika kapitalistak, merkantzien zirkulazio “normalizatuko” uneak barne hartzen baditu ere, artikulua agerpen eta berrikuntza-une berriak ere badakartza. Schumpeterrentzat, hain zuzen ere, gure (bere) “ikerketaren objektua aldaketa edo eraldaketa horiek eta horien ondorioz agertzen diren fenomenoak dira” (Íbidem, 72-73). Schumpeterrek, bere aldetik, fenomeno hori ezin dela aldaketa lineal, jarraitu eta metagarriari bezala azaldu adierazten du. Etenaren dimensioa sartu behar da, bestela “ezin baita azaldu zergatik gertatzen diren ekoizpen-iraultza horiek, ezta horiekin batera gertatzen diren fenomenoak ere” (Íbidem, 73. or.). Interesgarria da nabarmentzea Schumpeterren arabera aldaketa horiek ez datozela bat kontsumitzaileen eskaerarekin, baizik eta produkzio-prozesuan inplikaturako eragileen lana direla:

“Korrante zirkularraren ibilguetako alterazio espontaneo eta eten horiek, eta oreka-zentroaren asaldura horiek, bizitza industrialaren eta komertzialaren esferan agertzen dira, eta ez produktu bukatuen kontsumitzaileen premien esferan (...) Oro har, sistema ekonomikoaren berrikuntzek ez dute kontsumitzaileengan behar berriak berez sortzeko aukerarik izaten (...). Oro har, ekoizleak hasten du aldaketa ekonomikoa (Íbidem, 75-76. or.).

Etenaren auziak, beraz, Lacanen kausaren arazora garamatza. 11. mintegian, psikoanalistak inkontzientearen logika etetearen, moztearen eta hiantziaren nolabaiteko logikarekin parekatzen du. Inkontziente estruktural batetik ("sistemikoa", esan genezake) kausa inkontzientearen funtziora pasatzea da kontua.

“Hemen dauden gehiengoak badu ondoren azaldu dudaren inguruko noziorik: inkontzientea hizkuntza gisa estrukturatua dago (...) Baina psikoanalistak eremu hori aintzat hartzera bultzatzen ditudanean, zeinak beren elaborazioetarako sostengu solido bat eskainiko dien, Freudek inkontzientearen

terminoan txertatu zituen kontzeptuak hala itzultzen ditudala esan nahi du? Inola ere ez! Ez dut hori pentsatzen. Inkontzientea, kontzeptu freudiarra, beste zerbaite da, gaur azaldu nahi nizuekeena”. (Lacan, 2019, 28-29)

Baina zer da kausa inkontzientearen funtzio hori? Hiantzia bat da, hain zuzen ere. Lacanek Kanten seinalamenduei egiten die erreferentzia “Magnitude negatiboetako buruzko saiakera” testuari. Bertan, filosofoak adierazten du nola “kausaren funtzio orok nolabaiteko hiantzia¹⁵ bat inplikatzeko duen ezein ulertze kontzeptualekiko”, zeinak, azken batean, kontzeptua “analizaezin bilakatzen duen” (Íbidem, 29. or.). Honela, Lacanek katea (adierazlea) eta kausa (erreal) kontrajartzea proposatzen du, bigarren hatoa lehenengoan txertatzen delarik, adierazleen katean. Horrela, azaltzen du “kausakate batean determinante denarekiko ezberdintzen dela, hau da, legearekiko”, eta, hala, “errenka dabilenaren kausa baino ez dagoela” (Íbidem, 30). Jokoan dagoena, beraz, ez da disruptioaren logika bat baino: “estropezu, hutsarte, arrakala... jarraikortasun eza da inkontzientea fenomeno gisa agertzen zaigun lehenengo era” (32-33 or.).

Schumpeterren arazoarekin bat datorrena ikus dezakegu. Bi kasuetan sistemaren estatika ebaketa disruptiboaren dinamikaren aurka jarri nahi da. Postone ere sentsible da prozesu kapitalistaren behin-behinekotasun disruptiboaren aurrean, bere terminoetan azaltzen baitigu “gizarte kapitalistaren ezaugarri den dinamika historikoa, Marxek aztertzen duen bezala, ez dela lineala, kontraesankorra baizik” (Postone, 2006, 251). Postonek, aitzitik, kapitalismoaren ezaugarri den dinamika hori merkantziaren izaera dualera bideratzen du (Postone, 2006, 251), garapen kapitalista “garapen tekniko” soil batera ezin egokitzea eragiten duena (Postone, 2006, 251. or.).

Zirkulazio normalarekiko ebaketa-funtzio hori, zeinetan paratu garen soberan dagoeneko, Lacanek egiten duen Antigonaren irakurketan ere agertzen da, zeinak mugaren edo ebaketaren nolabaiteko topologiak hitz egiten baitu, ez dena

¹⁵ “Hiancia” Lacanen itzulpenetan ugari agertzen den terminoa da. Nolabait, psikoanalisi lacandarrarentzako funtsezkoa den faltaren funtzioari egiten dio erreferentzia, konkretuki, sinbolikoak txertatzen duen faltari.

“hizkuntzaren presentzia hutsak gizakiaren ebaketan instituitzen duen ebaketa baizik” (Lacan, 1973, 344. or.).

Izan ere, kontua da subjektuak ez duela bermerik aurkitzen bestearen eremuan. Kapitalista merkantzien truke normalizaturako ezarritako ordenatik haratago proiektatzen da, baina enpresaren arrakastarako inolako bermerik gabe. Lacanek, subjektibotasun mota horri dagokionez, heroi tragikoaren figuraz hitz egiten du, karreraren amaieran akituta agertzen zaigun heroiak eta nolabaiteko muturreko bakardadeaz. Aurrerago, subjektuaren bakardade hori (kapitalista) sakontzen saiatuko gara. Interesgarria da, halaber, ordena aldatzearen gaia nola sartzen duen, jada adierazitako ebaketa-funtzioaren bidez. Izan ere, aipatzen ari garen ebakiak Saderen obran oso bereizgarria den ordena desitxuratua, desnaturalizatu adierazten du. Bestalde, subjektuaren nolabaiteko dimentsio krezionista ere inplikitzen du, izan ere, subjektua ordena positibo naturalizatutik haratago kokatzen da, “dagoeneko emana” dagoenetik haratago. (Lacan, 1973, 320-321).

Kontua da, beraz, alde batetik ordena naturala aldatzea. Izan ere, beste leku batzuetan aipatu dugu hiantziak Bestearen eremuan duen lekuari subjektuak asmakizun batekin erantzuten diola. Logika hori iraultza/gertaera teknoproduktiboaren logika gisa garatu dugu. “Sendaezin pultsionalaren” eta sinboliko osatugabearen artean, “suplentziak” txertatzeko aukera dago (ez erabatekoak), eta horrek egonkortu eta berriro sartzen du ordenamendu jakin bat. Horixe da, bada, ordena naturalari dagokionez esan nahi duguna, hots: natura “falta” dela eta horrek ordena jakin bat sartzeko aukera ematen duela. Subjektu kapitalista ere faltan dagoen Beste baten inguruan dago artikulatuta: urritasunaren funtzioaren inguruan egituratutako merkatuaren inguruan, eta bermerik ezaren alde egiten duena berrikuntza teknoproduktiboetarako aukera sartzea da, “suplentziak”¹⁶ diren heinean. Horrela, Kanti erreferentzia eginez, Lacanek subjektuak

¹⁶ Suplentziaren kontzeptuarentzako itzulpen errazena “ordezko” litzateke. Guk, ordea, nahiago izan dugu bere horretan utzi, bai Lacanengan bai Badiouengan, termino tekniko bilakatzen delako. Berez, naturan, edo esentzian, arrakala topatzen badugu adierazlearen esparruan zein sexualitatearenean, suplentziak arrakala horren gabezia neurri batean kamusten lagunduko liguke, ordezkatzeko, eta harekiko nolabaiteko soluzio bat planteatzen.

bere efektuetatik bereizita dagoen kausarekin duen harreman intimoa garatuko du. Zupankikek, beraz, Lacan Kanten teorizaiona igortzen du, eta adierazten du horrek < hutsarte > bat adierazten duela Bestean (), Kant esaten ari dena da ez dagoela kausaren Kausarik. Horren arabera, kausazko determinazioan < oztopo > bat dago kausaren eta efektuaren arteko erlazioan (Zupancic, 2010, 47). Merkatuko Bestean hiantzia bat bizi da: merkatua ez da bere gain isten den sistema oso bat. Beste horretan, non balioak elkarri kateatuta dauden merkatuaren mekanismoen bidez, hutsarte bat dago, non subjektu kapitalista gai den berrikuntza teknoproduktibo batzuk sartzeko, asmatzeko, Gainera, hiantzia horrek ohiko zirkulazioa etetea eragiten du eta iraultza teknoproduktiboaren kontzeptuan inplizituki moztea. Desioaren eta inkontzientearen dimentsio etikoari lotuta, Zupancicek esango du “ezin dela etikoaren erreinua lortu nahimenaren goratze mailakatu baten bidez (...) eta beharrezkoa dela porrot bat-bateko bat, -paradigma aldaketa- bat, eremu patologikotik eremu etikora igarotzeko” (Zupancic, 2010, 26)

(C) MOZKETA SAKABANATZAILEA EDO BIRSORTZEA?

Schumpeteriar “suntsipen sortzailearen” logikari heltzean, ordea, merkantzien truke normalizatuaren eta berrikuntza teknologikoen logika disruptiboaren arteko dialektikan jarri dugu arreta. Horrela, aipatzekoa da Lacanek ohiko elkartrukearen edo adierazleen sistemaren kontinuoan jada adierazitako mozqueta horrek ekonomian psikoanalisian duen funtziotik pixka bat ezberdina den funtzio bat hartzen duela. Eztabaida da ea mozqueta horrek sakabanaketa bat edo birfundazio berri bat eragiten duen. “Subjektuaren teoria” testuko Lacanen eta Badiouren arteko eztabaida da, baina baita berrikuntza ekonomikoen beste aldea kontzeptualizatzen saiatzea ere, Schumpeterren arabera “suntsipen sortzailearen prozesu hau den kapitalismoaren funtsa” kontzeptualizatzen saiatzea, alegia (Schumpeter, 2015, 169). Aipatzekoa da, puntu honetan, lacandar teoriak mugaren bat izan dezakeela aztergai dugun objektua ongi deskribatzeko, hau da, merkantzia ekonomiaren esparruko esentzia gisa deskribatzeko.

Hutsegitearen eta suntsiketaren artean eztabaidatzen ari gara beraz, Badiouk dioen bezala (Badiou, 2009, 157). Horrela, Lacanek aurrerapenaren eta iraultzaren aukera ukatzen zuen tokian, Badiou horiek legitimatzen saiatzen da. Lacanen ikuspegia da:

“Edozein kasutan, ez dagoela aurrerapenik, Zer irabazi alde batetik, beste batetik galtzen da. Batek ez dakienez zer galdu duen, uste du irabazi duela: hori da subjektu politikoaren kontzeptzio estruktural oren emaitza. Zer da, bada, galeraren domeinua? Marxismoaren irakaspena da suntsipena dela. Suntsitutako erreala faltaren zuloan desagertzera erreduzitu da. Berau hemen erortzen da ziur asko, eta batzuetan hondarrik gabe, baina edonola zatituta bere falta efektu kausalaren eta bere bigarren efektuaren artean, zinaren sostengu den izatearen gabeziak martxan jarritako kokatze errepikakorraren gaineko birtualitate gehigarri bat delegatzea. Suntsipenak faltaren efektua banatzen du bere ahazturaren – automatismoaren – atalaren eta bere interrogazio posibleen atalaren artean. Bigarren honek, plazaren edo kokapenaren gaineko gehigarri bat inplikitzen duelarik, automatismoen berotze bat. Gutxienerako distantzia horregatik bestelako domeinu bat pentsa daiteke, eta galeren eta irabazien balantza disimetriko bat. Iritzi komunak dioenaren kontrara, izatearen iraunkortasunean kontserbadurismo oren oinarri ikusten duena, Lacanek bermatu nahi du falta den horren iraupena, kontserbazioa, hain zuzen. Baina horri gaineratu behar zaio, suntsitua izango den horretan, nolabait beramatuko dela bere biziraupenaren prekaritatea eta berau eteten insistituko duen parte, errepikapen ororentzat berezkoa, inherentea. Subjektu oro dago gabezia baten eta suntsipen baten, errepikapen baten eta etete baten, kokatze baten eta hari gehigarri zaion zerbaiten gurutzaketetan. (Badiou, 2009, 164-165).

Alde batetik, aipatu behar da problematika hori aurrerabiderik badagoen edo ez dagoen gaiari, filosofikoenari, dagokiola (hemen, guk, aurrerapen ekonomikora murriztua). Freudek “El malestar en la cultura (Ezinegona kulturari)” lanean eztabaidatu zuen (Freud,1930), eta ikuspegi ezkorrak ondorioztatu. Beste alde batetik, Badiouren jerga termikoa garbitu behar dugu, azaltzen duenaren funtsa gure gaira ekarri ahal izateko. Filosofoak azaldu nahi duena da teoria lacandarra hutsegitearen filosofia jakin baten mugen barruan mantendu zela. Falta hau Lacanek desirarekin berdintzen zuen, filosofoarentzat nolabait sendaezina den horrekin berdintzen zena.

Uste dugu Badiourentzat auzia faltaren esparru horretara mugatzearen ondorioak benetan kontserbatzaileak izan daitezkeela eta, beraz, esparru hori aurrerapena azal dezakeen bestelako esplikazio baten bidez gainditu nahi duela: hutsegitetik gehigarri baten logikara eta suntsipenera igarotzen delarik. Badiouren iritziz, nahiz Lacanek “faltaren egiturazko lehenespena urrutira bultzatzen duen arren ez zaio onartuko gure Hegel izatea beste alderdia, suntsipenarena, erreal-plusarena, indarrarena pentsatzearen truke ez bada” (170. or.). Horrela, Lacanek erreal formalizazioaren inpasse bezala pentsatzen bazuen, Badiouk bigarren urrats bat ematen du formalizazioa errearen inpasse gisa pentsatzeko:

“Nondik dator erreal haratago pasatzea? Nondik dator periodizoa, zirkularra baino gehiago? (...) Lacanek dioten bezala, egiazkoa formalizazioaren impassea bada, zeina ikusi genuen muga itzulera gisa tratatu genuenean, puntu honetatik, formalizazioa benetakoaren im-pasea dela arriskatu beharko da” (Badiou, 2009, 47).

Pentsatu baino pauso bat gehiago eman dugu orduan. Mozketa sakabanatuaren logikaren ordez, Lacanen zegoen bezala, suntsitzen eta berrosatzen duen ebaketa bat dugu. Beraz, hutsegitetik suntsipenera igaro gara, eta, ondoren, fundaziora:

Horrela suntsipena subjektuaren errotze bat da zeinetan galerak ez duen soilik faltaz kausa egiten, baizik gehigarri baten konsistentzia. Subjektua, hartara, falta horretan bertan, faltari gain hartzen zaion eta hari bizirauten dion horri lotzen zaio, ez dena inolako itxitura errepikakor kausaren presentziaren aurrean. Hala, bada, kontraesanaren kontzeptu estruktural orok sostengu badu falta, eta hortzimuga legea, bere kontzeptu historikoa suntsipenean oinarritzen da, zeinaren espazioa ez-legearen jardutea den (pag., 166)

Beraz, hutsegitearen baliogabetze dialektikoa da, non falta dena, aldi berean faltako den. Baina filosofoak adierazten du, berez, oposizio batetan datzala, alternatiba teoriko batetan, kausaren eta korapiloaren artean. Lehena disrupzioarekin lotu dugu, Lacanen teoria bera erbiliz, eta bigarrena ez disrupzioari, baizik haren ondorengo fundamentazio

eta eraikuntzari. Lacanengan, beraz, oposizio bat dago errealaren bi kontzepturen artean: desagertpenaren erreal, nolabait subjektuarekiko kausa posizioan dagoena; eta korapiloaren erreal, konsistentzia posizioan dagoena. (250 orri) Oposizio hau Lacanen teoriaren barruan bertan dago. Baina fundazio funtzio hau Lacanek esplizituki baztertu egin zuen, esan zuenean Bestearen Bestea ezinezkotasun logiko bat zela. Puntu honetan, beraz, filosofoak eta psikoanalistak topo egiten dute.

“Zentzu honetan esan behar da: historikoki, falta baten eta suntsipen baten gurutzaketan subjektu bat azalertzen den tokian, angustia puntu horretan, baina bere egiaren inbertsioan, hortxe dago Lacanek ukatzen duena: Bestearen Beste bat, zeinarentzat lehen Beste hori ez da izango iada Berberaren modu argitugabe bat baino” (pag., 182).

Badiouekin artearen alorrera jotzeko, jokoan dagoena nolabaiteko tradizio eskilianoa da, Antigonaren tragediaren kontrara. Antigona hiriko eta zeruko legeen artean banatzen den bitartean, Eskilok bi hiriren arteko zatiketa pentsatu nahi du: izan zena, eta etorriko dena. “Eskiloren Orestíadan, trilogiaren orientazioa berria denaren ebaketa eta irrupzioa dira (...) Eskiloren gorentasuna itzuleraren paradigmatic askatzea da”, eta, Antigona eta Eskilo bereiziz, adierazten du nola lehen tragedian legearen eta informea denaren arteko banaketa den auzia; ordea “Eskilorentzat, puntu klabea guztiz bestelakoa da, jatorriaren potentziaren irrupzioan datza, Bataren banaketan”

Baina zer esan nahi du horrek Schumpeterren ekonomia eta teoriarentzat? Ekonomialariak dio irabazi kapitalistak soilik azal daitezkeela baldin eta bigarren une bat sartzen badugu lehengo zirkulazio-fase hura eta ondorengo mozketak disruptiboa oinarri hartuta balioa berrerratzeko:

“Baina orain dramaren bigarren ekitaldia dator. Xarma hautsi da, eta etengabe sortzen dira negozio berriak irabazi tentagarriaren pizgarripean. Industriaren erabateko berrantolaketa egiten da, produkzioaren hazkundearekin, kompetentziarekin, zaharkitutako negozioetatik desagertzearekin, langileen

desideoarekin eta abarrekin. Azken posizioak oreka berri bat izan behar du” (Schumpeter, 1967, 138).

(D) FANTASMAREN LOGIKA

Lehia da, beraz, truke balioa erabilera-balioaren gainean modu unibokoan ixtea eragozten duena, horri datzekion ezegonkortasunak, ez-osotasun izaerak, produktibitatea eta balioaren eta erabileren arteko erlazioak etengabe iraultzeko lekua laburtu dezan. Lacanek hau azaltzeko garatu zuen ez-guztiaren logika deitu zuena. Baina une oro ezegonkortzen duen instantzia horri psikoanalisiak nolabaiteko egonkortasuna ematen dion instantzia bat aurkitu zion: fantasma. Horrela, fantasam ez da adierazlearne ez-osotasunaren eta bere gehigarriaren arteko erlazioa baino. Beraz, Beste barratuaren eta hura bilatzen duenaren arteko dialektika bat da, eta, gainera, belo hori asmakuntza besterik ez da: Beste barratuak errealitatearen egituraketa ontologikoan faila bat adierazten duen bitartean, hura batzen duena ezin da izan sakonago aurki dezakegun zerbait, baizik eta asmakuntza bat: “A dagoen lekuan asmakuntza behar da, ez baitago ezer deskubritzerik, baizik eta A-ren hutsunea. Horregatik, aurkitu beharrean, asmatu egin behar da” (21. or.). Kapitalistak desiratzen duen asmakuntza teknoproduktiboari esker, produktibitate-ziklo berri bat has daiteke. Lehenago ere sartu dugu axiomaren arazoa. Psikoanalisian, axioma horiek subjektuaren gidoiak adierazten dituen mamuak izango dira, nahi izateko (edo ez egiteko) moduari dagokionez. Adibidez, esan behar dugu Schumpeterren enpresa-berrikuntza batek zirkulazio-une normal bati hasiera ematen diola, disrupziorik gabe, Freuden plazer-printzipioaren funtzionamendutik oso hurbil: tentsionamendu baxuko zirkulazioa, gozamenaren normalizazio-efektuekin. Horrela, adibidez, Millerrengan ikus dezakegu fantasmak gozamena eta plazera artikulatzen dituela: “Freudek aurkezten duen Fort-Daren joko ospetsuaren funtzioan ikus daitekeenez (...), helduek haurrak zirenean bezala jolasten ez badute, fantasmak haurren jarduera ludikoa ordezkatzeko duelako da” (Miller, 2009a, 77). Estabiizazio-funtzio hori Millerrek fantasmari buruz egiten duen iruzkinean ere agertzen da, sintomaren dinamika baten eta fantasmaren estatika baten arteko aurkakotasuna kokatzera iristen baita; “sintomaren dinamika bat dago, arinagoa edo motelagoa izan daitekeena, baina dinamika bat dena. Aitzitik, – eta hau Lacan

adierazpen bat da bere Kant in Sade (Sade) – fantasmaren estatika bat dago” (89. or.). Lanari buruzko 2. kapituluan, kapitalismoan sintoma funtzioa betetzen duena dela zehaztuko dugu.

Bestalde, gure elaborazioarekin jarraitzearen, psikoanalisian egitura desberdinek ahalbidetzen dute balioaren ez-osotasuna hainbat modutan osatzea: “egitura klinikoak “A” osatzeko modu tipikoekin” (Miller, 2009b, 21). Printzipioz, bi dira guri interesatzen zaizkigun oinarrizko posizioak: bata, obsesiboak, egitura hori osatuko du “baduenaren” posizio baten inguruan (faloaren inguruan), eta besteak, berriz, gabezia-posizio batean kokatuko du bere burua.

Subjektu-posizioaren egiturak dira, orduan, merkatuko failaren aurrean posizioak mantentzen dituztenak. “Obsesioa Bestearen desira ukatzeko modu bat da, hau da, tatxatu gabeko beste bat asmatzea (B), subjektua tatxatu eta bere burua fadingik gabe maitatu nahi izatea, histeria subjektu gisa Bestearen failarekin identifikatzeko modu bat bezala” (Miller, 2009b, 21).

Objektua (psikoanalisi klasikoaren objektu partzialaren oinordekoa) lehia-mekanismoarekin lotu badugu, esango dugu mamuak haren funtzio desegituratzailea egonkortzeko funtzioa duela. Marques Rodilla autoreak adierazten duen bezala, pultsioaren funtzio partziala totalizatzeko mekanismo psikikoak daude. Alde batetik faloan datza, beraz: “pultsio partzialek muntaia motaren bat jasan badezakete, faloaren eraginez da (Marques Rodilla, 2006, 28). Baina, horri lotuta, Freudek beste helduleku bat bilatzen du: maitasun-bizitza” (Marques Rodilla, 2006, 28):.

Kasu honetan, maitasuna organizazio pultsional totalizatu baten ezinezkotasunaren gaineko suplentzia bezala agertzen zaigu. Zeruertz horretan agertzen zaigu, Lacanen “ez dago erlazio sexualik” aforismoa, baina baita beste bat ere, “L’Étourdit”-eoka, ez hain ezagutan, zeinetan esaten duen “unibertsoaren defektu batetik datorrela” maitasunaren suplentziaren esijentzia. (Íbidem, 28-29)

Millerrek esango duen bezala, “funtsezko fantasma, Lacanentzat, esanahi absolutu bati lotuta dago” (Miller, 2009a, 114). Guk, esanahi absolutu bati lotuta baino gehiago, erabilera zehatz bat erabateko balorizazio-funtzio bati lotuta sortzeko gai dela esango dugu, eta horrek nolabaiteko irabazia ekarriko diola kapitalistari lehiaren efektu korrosibo neutralizatuan. Termino schumpeteriarretan, korrante zirkular egonkorturako itzuleran datza horrek, asmakuntza-prozesuaren ordeztu, hau da, balioak bere buruarengan duen itxiera-efektua. Horrela, “fantasma freudiarraren nozioan, Lacanek pulsio partzialen ahagarritasunaren eta nolabaiteko totalizazioaren edo, hobeto esanda, artikulazioaren baldintza bilatzen du” (Marques Rodilla, 2006, 29)

Maitasunak esan nahi du bikoaren eszena, bai eta elkartzeko onarena ere. Izan ere, maitasuna huts egindako topo egitea errepikatzearen eta hura ordeztu datorren suplentziaren artean jokatzen da. Badiouk “gertakariak”, lacandar fantasmak topaketa-dimentsio hori dute (Marques Rodilla, 2006, 129) (Badiouk bikoaren eszenaren humanizazio-funtzioaren inguruan sortzen duen problematika azter dezakegu halaber. Bere elaborazioak merkantziaren eremura igorri ondoren, ez gara hain baikorrak ezinezkoaren ordezkariak horrek subjektuak gizatiartuko dituela pentsatzeko bezainbat, are gehiago edukizailerik eta gabetuen arteko banaketa hierarkikoak sartzen dituenen; eta Badiouk berak adierazten du bikoak banaketa berreroen eta biktimen arteko banaketa dakarrela, eta ez dio beldurrik ematen gizonak lehenengoan aldean eta emakumeak bigarrenaren aldean jartzeak). (Íbidem., 129)

Auzi honetan insistitzearen, zeinetan fantasmak balioarengan konpetentziak txertatzen duen zihurgabetasunaren zuloa itxtera datorren, Millerrekin honako hau adieraziko dugu:

“Sintoma eta fantasma ezinezko jakintzarekin erlazionatzeko bi modu dira. Sintomak kastrozioaren testigantza ematen du, erlazio sexualaren ausentzia gisa; ordea, fantasmak tapatu egiten du, objektuarekin tapatzen du erlazio sexualaren

ausentzia (...) fantasmak ukatu egiten du erlazio sexuala “a objektuarekin” erlazio bat txertatzen duelako” (Miller, 2018a, 384).

Bestalde, Marques Rodillak azpimarratu egiten du maitasunaren ordezkotza-funtzioa, sexu-harremanik ez dagoen benetako zuloari dagokionez. Ordezkapen-funtzio horrek maitasunean dauden subjektuentzako bi leku banatuko ditu: “badutenak” eta “faltan daudenak”. Horrela, fantasmaren mekanismoaren beste ezaugarri garrantzitsu bat da inkontziente errealean formula gisa inskriba daitekeen sexu-harremanik ezean, fantasmak gizon edo emakume gisa kokatzen eta beste gizon eta emakumeekin harremanak izaten ikasten dugun agertokia egituratzen duela.

Arlo ekonomikoan, jabetze-mekanismoak subjektuak bi taldetan banatzeko balio du. Alde batetik, jabetza daudenak, eta, bestetik, jabetza ez dutenak. Psikoanaliaren eremuan, “nabarmendu beharko litzateke guretzat funtsean amaren desira eta aitaren gozamina direla, hark desiratu eta honek gozatu egiten duten zentzuan” (Miller, 2018a, 240). Maitasunaren gertaerak, horrela, bikoaren dimentsioa sartuko du, bat falikoarekin tentsioan (izatearen gozamina). Horrela, desioaren aldetik desjabetze bat bada, erraza da planteatzea fantasmaren aldetik jabetze bat dela. Hori erabakigarria izango da, aurrerago banaketa-mekanismo horretan ainguratutako bi klaseen egiturazko dimentsioa planteatu ahal izateko: klase kapitalista eta langile-klasea.

Bestalde, esan dezakegu arazo konplexu horretan kokatzen duela Millerrek subjektibazioaren gaia. Hori oso puntu interesgarria da, Badiouk mekanismo axiomatikoan subjektuaren agerpen posiblea gozamenaren “gutxiegi” horretatik haratago kokatuko baitu. Marques Rodillas autorearen ustez, gizonaren eta emakumearen arteko diferentzia sexuala gozamen sexualetik abiatuta agertzen da. Bikotean gozamen falikoa dago, eta baldin badago bakarrik gerta daiteke maitasunaren miraria> (Marques Rodilla, 2006, 32). Hori bereziki interesgarria da gure diskurtsoarentzat; izan ere, jabeen eta desjabetuen arteko banaketa subjektiboa aipatzeak eta faloiari erreferentzia egiteak tesi honetako beste leku batzuetan garatu

dugunaren arrastoan jartzen gaitu. Izan ere, lanari eta kapitalari buruzko 6. kapituluan azaltzen saiatzen garen bezala, bi klase ekonomikoen artean mediatzailea edo bitartekoa dirua da. Diru horren funtzioa, merkantziaren arloan, ekonomia psikikoan faloak duen funtzioaren parekoa da.

Nolabait, Badiouk bere dialektika filosofikorako bilatzen duen birfundazio-funtzioaren inguruan planteatutako eztabaidan, "Subjektuaren teoria" deiturikoan, esanenez delako teoria psikoanalitikoan (lakaniarra) errekerimendu horretara gehien hurbiltzen den kontzeptua, adierazleen (edo balioaren) eremuaren sakabanaketa neutralizatzen duen axioma den heinean. Lacanek analista fantasma zeharkatzera bultzatzen duen tokian, legerik gabeko errealera iristeko, Badiouk subjektuak animatzen ditu edukitzearen eta faltaren inguruko "maitasun-dantzetan" beren lekuak betetzera.

Amaitzeko, gogora dezagun nola atal honetan bilatzen genuena balioaren deskonposizioaren eta haren berrosaketa dialektiko eta dinamikoaren arteko nolabaiteko dialektika oinarritzea zen. Fantasmarengan aurkitzen dugu, azkenik, balioaren gertaeraren bigarren mugimendu horri eusten dion instantzia.

Beraz, azken garapen honetan elementu garrantzitsu batzuk ditugu guretzat. Alde batetik, izatearen eta maitasunaren arteko baliokidetasuna. Bestetik, maitasuna, errealaren zuloaren ordezkotza. Azkenik, izakirako sarbidea subjektuen banaketa desberdin batek ematen du: faltan den subjektua eta jabetza duen subjektua.

Balioa jabetzari lotu diogun bitartean, eta haren dimentsio ontologiko bat dagoela adierazi dugun bitartean, esango dugu gertakari teknoproduktiboak balioaren fase ontologiko berri bat ezartzen duela, gizakiak erabilerekin duen lotura zulatuen osagarri gisa (lehenik eta behin, aurrean duen lehen inaturaren erabilera: berea, bere gorputzarena) balio horrekiko subjektu-posizio bi ezartzen dituen (eta ez da ahaztu behar hori soilik jabetza-erlazioetan oinarritzen dela): hura kapitalizatzen dutenak, jabetzaren aldean kokatzen direnak, eta haren gabezia kokatzen direnak: beren lan-ahalmen hutsaren, beren lan-indarraren, "jabetza" negatiboa soilik duten desjabetuak.

(E) BERRIKUNTZA TEKNOPRODUKTIBOAK

Zikloen interpretazioaren eta iraultza teknologikoen funtzioaren artean nolabaiteko eztabaida dago Mandel eta Schumpeterren artean. Alde batetik, interesgarria da Mandelek iraultza horien izaera estraekonomikoari buruz azpimarratzen duena: “Igoera hori ezin da produkzio-modu kapitalistaren mugimendu-legeetatik ondorioztatu (...) faktore estraekonomikoak hartu behar dira kontuan” (Mandel, 1986, 19. or.). Hori interesgarria da guretzat, balio/merkantziaren eta harekiko kanpokoaren / extimoaren¹⁷ arteko nolabaiteko dialektika sartzen baitu. Aipatutako bi egileen arteko eztabaida, ordea, akumulazio bultzadaren arrazoien inguruko eztabaida bat da: “puntu honetan iraultza teknologikoei eginkizun garrantzitsu bat egozten diegu (...). Baina ezaugarri horietako uhin luze bat hasten denean, galdera batzuk egiten zaizkigu: nola hartzen du bultzada?” (Mandel, 1986, 21). Eskala handiko berrikuntza ez da gertatzen iraultza teknologikoen aurreko geldialdi erlatiboko uhin luzean, irabazi itxaropenak kaskarrak direlako. Hain zuzen ere, horregatik, “irabazi-tasa bat-batean igotzen hasten denean, aplikatu gabeko asmakizunen erreserba bat aurkitzen du kapitalak” (Mandel, 1986, 36). Horrela, Mandelentzat metaketa-fase baten hasiera dator lehenik, eta berrikuntza tenikoen ustiapena bigarrenik; Schumpeterrentzat, berriz, berrikuntza teknikoak dira lehenak, eta metatze-faseak bigarrenak.

Subjektibotasun kapitalistari nolabaiteko kausazio-boterea eta balio-dinamiken gaineko eragina ematen dion heinean, Schumpeterren pisuzkoak ontzat emateko joera badugu ere, argi dago biek ematen diotela eginkizun nagusia iraultza teknologikoen une honi metatze-faseetan. Schumpeterrek honela definitzen du elkarrekiko harremana, eta, aldi berean, arlo ekonomikotik eta teknikitik bereizten du:

“Negozio-gizonak prozesu bat egokitzen jotzen duenean esan nahi duena nahikoa argia da. Abantaila komertziala esan nahi du (...), egia esan, bizitza praktikoan, onartzen dugu elementu teknikoak men egin behar duela elementu ekonomikoarekin gatazkan sartzen

¹⁷ Gogoratu behar dugu termino hau Lacanen teorian objektua kanpoko bezainbat barrukoa dela azaltzeko erabiltzen dela.

denean. Baina hori ez da ingeniariaren ikuspuntutik dagoen existentzia independentearen eta zentzu sakonaren aurka doan argudioa” (Schumpeter, 1967, 26).

Bestalde, garapen ekonomikoa ekar dezaketen berrikuntzen inbentario interesgarria egiten du: Gure kasuan, garapena konbinazio berriak praktikan jartzearen bidez definitzen da, eta konbinazio horiek, Schumpeterren arabera, “honako hauetatik abiatuz aktiba daitezke: (1) ondasun berri bat sartzea, (2) ekoizpen-metodo berri bat sartzea, (3) merkatu berri batera irekitzea, (4) lehengaiak hornitzeko iturri berri bat sortzea, (5) edozein industriaren antolaketa berri bat sortzea,” (Schumpeter, 1967, 77)

Zentzu batean, Badiouren gan ere aurki ditzakegu logika honen trazak. Hain zuzen, sistema eta estruktura harekiko kanpokoa den, baina aldi berean bere barruan kokatzen den zerbaitekin artikulatzen ditu (aurrerago garatuko dugun bezala, “extimoaren” kontzeptu lacandarra ekonomiaren esparrura eramaten saiatzen garenean) “Terminoaren” eta “plazaren” arteko tentsioa da:

“A dago, eta Ap dago (irakur bedi: “A bere horretan”, eta “A beste plaza batean”, hain zuzen kokapenaren espazioa banatzen duen p plaza). Zer esan nahi dute “bere baitan dena” eta “bestearantzako dena” espresioek? Nortasun hutsa eta nortasun lokalizatua dira. Letra eta letra hori zein lekutan markatzen den (...) A bere baitatik bereizia bezala agertzen zaigu, bi termino hauen artean banaturik:

bere izate hutsa, A,
- bere kokalekua, Ap

Heideggerrek esango luke: bere izate ontologikoan eta izate ontikoan banatuta), identitate hutsaren eta hari dagokion espazio egituratuaren arteko eragina da, bere izatearen eta Osotasunaren artekoa” (Badiou, 2009, 28-29)

Beraz, egituraren lekuaren, ontologikoaren, eta hura okupatzen duen elementuaren – ontikoaren - arteko jolasa da. Edo, gure diskurtsoan, merkataritza-sistemaren bihotzean dagoen leku hutsa, eta hura betetzera datozen berrikuntza teknikoaren artekoa. Ez

dezagun ahantz dialektika bat dela, desioaren objektua beti objektu galduaren lekua hartuko duen objektu bat izateak ahalbidetzen duena, hura beti berreskuratzea bilatuko duen logika batean. “Beti termino bat bere lekuari kontra jartzen dion joko bat, “esplacaren” eta “horlieuaren”¹⁸ arteko kontraesana, edozein izanik ere, horlieuaren zatiketa da. Zatiketaren bidez, terminoa leku-lekutzat hartzen da” (Badiou, 2009, 38). Gure aldetik, Badiouk ez duenez ez merkantzia ez ekonomia pentsatzen hori egiteko modua zehazten duten lerro batzuk marraztuta, itzulpen-lan txiki bat egin behar dugu. Lehenik eta behin, Badiouk “terminoaren” eta “plazaren” arteko dialektika bat ekartzen du gogora, egituraren eta, egiturara artikulatuta egon arren, egituratik kanpo dagoen instantzia baten arteko tentsioa dakarrena (“osotasun bat den guztiak oztopatu egiten du, bertan sartzen baita”). Lacanen pentsamenduko “extimoaren” topologiarekiko gertu dagoen estruktura da. Ondoren, Badiouk logika hori berridatziko du multzoen teoriara joz, zeina aurrerago gaineratik aipatu nahiko genuke, merkantzia pentsatzeko Badiouren teoriarik helduena nola irakur litekeen adierazteko. Terminoaren eta plazaren arteko tentsio hori merkantziaren funtzionamenduaren eta balioaren dimentsio tekniko eta ekonomikoari dagokie gure iruzkin ekonomikoan. Terminoaren eta plazaren arteko tentsio hori, merkantziaren eta balioaren funtzionamenduan dimentsio teknikoak eta ekonomikoak duten bereizketari egokitzen zaio. Horrela, plazaz kanpoko terminoa merkatuaren funtzionamenduaren dimentsio teknikoari dagokio, eta kokalekua teknika horri merkantzien ekoizpena banatzeko lekuetan dagokion tokia da. Bigarrenik, Badiouk, filosofo den aldetik, ontikoaren eta ontologikoaren kategoriak mobilizatzen ditu terminoaren eta bere kokalekuaren arteko desberdintasuna sisteman irakurtzeko. Horrela, teknikoari dagokio, eta merkantzia, berriz, adierazlearen logiken antzeko sistema diferentzialetan egituratua, ontologiari dagokio, beste leku batean garatu dugun bezala (ez da, beraz, gai berria guretzat). Kontzeptuen banaketa hori egin dezakegu, baldin eta gogoratzen bagara puntu honetan gehien interesatzen zaiguna bi dimentsioen artean ezartzen den extimitate-topologia dela.

Postonek ere paper garrantzitsua ematen dio ekonomiaz gaindiko dimentsio horri produktibitate kapitalistaren metaketaren logiketan. Ekoizpen- eta teknika-boterearen

¹⁸ Badiouengan termino teknikoak dira hauek. Aurretik azaldu dugun dialektikaren baitan, estrukturazko tokia eta hura okupatzen duen elementua bereizten dituzte.

(denbora historikoa) eta haren balio-esparruaren (denbora abstraktua) arteko aurkakotasunari dagokionez azaltzen du, eta adierazten du “produktibitatearen hazkunde hori gero eta desberdintasun handiagoan gertatzen dela, alde batetik, lanaren produkzio-boterearen garapenen eta, bestetik, garapen horiek adierazten diren balio-esparruaren artean” (Postone, 2006, 250). Ekoizpen-ahalmen hori balio sisteman duen antolaketatik kanpo dago, Postonek Marx aipatuz azaltzen duen bezala:

“Lanaren indar produktiboa (...), besteak beste, honako hauek baldintzatzen dute: langilearen batez besteko trebetasun-mailak, zientzia eta bere aplikazio teknologikoak zein garapen-fasetan dauden, produkzio-prozesuaren koordinazio sozialak, ekoizpen-bitartekoen eskala eta eraginkortasunak”. (Marx, *El Capital*, in Postone, 2006, 249).

Hala ere, beste leku batean, Postonek adierazten du produkzio-ahalmenaren kanpokotasun hori ez dela kanpokotasun absolutua, baizik eta balio-prozesuan txertatuta dagoela nolabait, eta, beraz, haren ikuspegia extimoaren topologiara egokitu daitekeela iruditzen zaigu. Riesco Sanzek eta García Lopezek adierazi duten bezala, Postone kritikoa agertuko da Bell-en teoriak gizarte postindustrialaren inguruan garatzen duten logika tekniko hutsarekin. Postoneren ustez, Bell-ek aurrerapen tekniko hutsean kokatzen du aldaketa historikoaren motorra, eta Postonerentzat, berriz, “ez dago (...) lekurik logika transhistoriko teknologiko baterako balio-sistemaren kanpoalde huts batean” (Riesco Sanz & García Lopez, 2007, 20). Postoneren orientazioa, beraz, zera izango da: berrikuntza teknologikoek metaketa kapitalistaren zikloak sustatzen dituzten bezala, metaketa kapitalistaren logikek prozesu teknikoak moldatzen dituztela, eta, beraz, Lacanek garatzen duen bezala salbuetziaren topologiara hurbil daitekeen dialektika bat dela.

Dialektika hori Postoneren elaborazioetan islatzen da, denbora abstraktuaren eta denbora historikoaren artean ezartzen duen tentsioan. Badago Postone-arentzat (2006):

“Denbora abstraktuaren eta kapitalismoaren denbora-modalitate berezi baten arteko aurkakotza (...). Balioaren denbora-neurri abstraktu horrek konstante dirau, nahiz eta eduki sozial aldakorra duen, nahiz eta ezkutukoa izan: ordu oro ez da ordubete (...) Denborazko termino abstraktuetan, gizarte-laneko orduak konstante dirau, ekoiztutako balio osoaren neurri gisa; termino konkretuetan, produktibitatearekin batera aldatzen da” (Postone, 2006, 245).

Ordu batek ordubete balio du balio-sistemarako, baina denbora historiko eta baliorik gabeko horretan, ordu batzuk besteak baino emankorragoak dira: produkzio kapitalistaren dimentsio ekonomikoaren/balioaren eta dimentsio teknikoaren arteko dialektika da, halako paradoxa bat gertatzen delarik:

“sozialki beharrezko den lan denbora gutxitu egiten da produktibitatea handitzen doan heinean. Baina lan sozialaren ordua horrela bir-determinatzen den arren, hau ez da eje horren inguruan mugitzen, bere koordinatuen eje propioa baitu, zeniaren markoaren arabera neurtzen duen aldaketa. Ordua denbora abstraktuaren unitate konstantea da eta iraunkor behar du izan denbora termino abstraktuetan” (246. or.)

Denbora historikoaren garapena, garapen teknikoarena, ez da balioaren denbora abstraktuan islatzen, balioa une oro berreraikitzen baita (Postone, 2006, 247) Fantasmaren estatikaren eta sintomaren dinamikaren arteko aurkakotasuna gogorarazten duten terminoan, Postonek denbora historikoaren eta denbora abstraktuaren arteko dialektika oinarritzen du. Gainera, denbora historiko horri buruz gehituko du ezin dela balio eta denbora abstraktu moduan azaldu, baizik eta une zehatz gisa artikulatu behar direla. Horrela, egia esan, denbora historikoaren eta abstraktuaren arteko tentsio dialektiko hori merkantziaren bi dimentsioen arteko tentsio dialektikoa ere bada: haren truke-balioa eta erabilera-balioa. Hala eta guztiz ere, eta hau da interesgarriena “extimitarean” terminoetan prozesu ekonomiko eta teknikoez egiten dugun irakurketarako, denbora historiko hau ez da kapitalismoarekiko “kanpokotasun purua”: “hala ere, "eduki" sozial hori bezala, denbora-batasun abstraktuaren dimentsio

historikoak ez du une ez-kapitalista bat adierazten (...). Oposizio horiek, horrela, ez dira une kapitalisten eta ez-kapitalisten artekoak” (248. or.).

(F) “BIREN-ARTEA”¹⁹. BITARTEKARI EBAESZENTEA. ETA BERRERATZEA.

Subjektu kapitalistak kapitalismoaren dinamikan betetzen duen subjektuaren funtzioa Lacanengan homologatzeko arrastoan jarri ziguten oinarriko kontzeptuetako bat biheriotzen arteko subjektuarena da, edo subjektuarena subjektu ebaneszente gisa ulertzen badugu. Nahiz eta biek Lacanen elaborazioan momento ezberdinei erantzun, uste dugu bateratu egin daitezkeela, ondoren merkantziaren dialektikak irakurri ahal izateko. Horrela, Lacanek Antigonaren “biren-arte” posizioari buruzko bere irakurketa txertatzen du: “sinbolikoki bereizitako bi eremuren artean dagoen tokia da (...) dakizuen bezala, toki hori da definitzen saiatzen garena” (Lacan, 1973, 307). Biziaren eta heriotzaren arteko dialektikarekiko erlazioan elaboratuko du, definituaz espazio bat zeinetan “heriotzarekin nahastuko den bizitza era bat den, aurreratuta bizi den heriotza gisa, bizitzaren esparruan insinuatzen den heriotza, heriotzaren esparruan insinuatzen den bizitza” (Íbidem., 307). Baina termino horietan egiten badu ere, gure ustez, ebaneszentziaren funtzio hori da interesgarriena. Hain zuzen ere, hiriaren ordena sinbolikoan desinskribatua, hiriarentzako hila, berak – Antionak – “haruntzagoko” batekin du erlazio intimoa. Bere desagerpenean agertzen den instantzia hori da ineresatzen zaiguna, bi munduren arteko bitartekari ebaneszentea, kapitalista ere, Schumpeterri jarraiki, nolabaiteko “biren-arte” batean bizi den heinean: ondasunak eskaintzaren eta eskariaren dinamikaren arabera banatzen dituen egungo korrante zirkularraren eta etorkizuneko korrante zirkularraren artekoa, zeina kapitalistak aurrekoa moztu eta berria ezarri ondoren bakarrik ezarriko baita. Hala ere, aldea dago “biren-arte” hori “bi-heriotzen-arte” edo “bi-ordenaren-arte” gisa pentsatzearen artean. Horri dagokionez, interesgarria da Badiouk Antigona eta Eskiloren artean proposatzen duen eztabaida, desira heriotzaren desira huts gisa lantzearen eta desira fundazio dialektiko (re) baten desira gisa hartzearen arteko aldea adierazten

¹⁹ Lacanek, bere kezka topologikoak oinarri, 7. mintegian, “Psikonalisiaren etika”ri buruzkoan espresio hau garatzen du, gaztelerazko “entre-dos-muertes”, hainbat pertsonaia tragikoren kokapen existentzial eta logikoa, esango genuke, deskribatu edo kontzeptualizatzeko. Espresioa literario xamarra denez, bere horretan euskarara itzultzen ausartuko gara, eta hemendik aurrera “biren-arte” kontzeptuaz hitz egingo dugu maiz.

baitute. Antigona biren arteko bat egiten du, hiriaren eta zeruaren artean dagoena; Eskilok, berriz, biren arteko bat, bi hiriren artean dagoena. Oraina eta etorkizuna. Alde batetik, Antigona bilbean, Badiouk horri buruzko Holderin iruzkina jasotzen du. Horrela, “Eskiloren Orestidan, trilogiaren orientazioa haustura gisa “berria denaren”, berrikuntzaren, etorrera pentsatzea da” (Badiou, 2009, 189). Badiouren ustez, trilogia horretan berriaren aldeko apustua egin nahi da: “Eskiloren bikaintasuna itzuleratik desbideratzea da”. (Badiou, 2009, 190) (hau da, itzuleraren ordean, berrikuntza pentsatzea”. Filosofia badiouiarren hizkuntza teknikora itzuliz, eta balioaren berreraiketaren edo iraultza teknoproduktiboaren gaia jorratzean jada garatu ditugun azalpen batzuei helduz, eta Antigona eta Eskiloren arteko eztabaidatik haratago, birfundazioaz ari gara:

“nondik dator errala haruntzago joatea? Nondik dator errealak periodizatzea, zirkulatzea baino? (...) Lacanek esaten duen gisan, errealaren formalizazioaren impassea bada, mugarekin estropezu egiten dugunean bizi duguna, muga itzulera gisan agertzen zaiguna, arriskatu beharko dugu afirmatzerako, formalizazioa errealaren impassea dela” (47. or.).

Beraz, “biren-arte” horren paradigmak bere horretan jarraitzen du, baina zalantza dago “bi-heriotzaren-arte” bat edo “bi-ordenaren-arte” bat pentsatzen ari garen. Hemen erabaki behar duguna zera da: zerk laguntzen digun hobeto pentsatzen merkantzia, Lacanek edo Badiouk, heriotza pultsioaren perspektibak ala dialektika batek. Schumpeteriar ikuspegitik begiratuta, uste dugu atal honetan garatzen ari garen logiketarako Badiouk eta bere eredu dialektikoak gaitasun analitiko handiagoa eskatzen dutela. Hala ere, “biren-arte”-ko funtzioa edo subjektu ebaneszentearen funtzioa bi paradigmatan komuna dela gogorarazi nahi genuke. Badiou instantzia honen inguruan gelditzen da: “Zer da termino ebaneszentea? Prozesuaren terminoen homogeneotasunean errealaren alde handia markatu ondoren, desagertu egiten dena da, posible den alderik ahulenak soilik – plazen arteko aldeak – bilakaera arautu dezan” (83. or.). Subjektu ebaneszentea desagertzea beharrezkoa da balioak zirkulazio arruntera itzul daitezela. Schumpeterrek ere adierazi du enpresaburuaren funtzioa desagertzea dela zirkulazio normal berri baten baldintzak ezarri ondoren:

“Baina edozein motatakoa dela ere, enpresari da bat soilik <praktikara konbinazio berria eramaten dituen>, eta izaera hori – empresaburu izaera – galdu egiten da behin negozioa martxan jarri denean” (Schumpeter, 1967, 88)

Kapitalista berrikuntzak sartu zituena da, baina haiek sartu ondoren, merkantzien zirkulazioaren atzean desagertzen da: “enpresaria izatea ez da lanbide bat” (88. or.) (Analista ere lanbide titulu bat ez dela gogorarazten duen esakunea, baizik eta subjektu kapitalistaren oso antzeko, bere ekintzaz definitzen dela). Hortik kapitala zer den definitzeko zailtasuna, “hitzak bizitza praktikoan duen esanahiari erreferentzia eginez kapitalaz hitz egiten bada, ez da hainbat gauzatan edo gauzen alderdi jakin batean pentsatzen, baizik enpresariaren jardura egiteko ahalbidean (Schumpeter, 1967, 129), haren arabera ezin baitzaio kapitala deitu bere baitako ezein gauzari” (Schumpeter, 1967, 129). Ondasun zehatzak ez dira kapitalak, prozesuan duten funtzioa baizik. Prozesu honek, zeinaren bitartez kapitalista, behin bere ekintza txertatu ondoren, desagertu egingo den, zera jartzen du jokoan, bere produkzio bitarteakoa ez dela inolako ondasun espezifiko, desira puru bat baizik:

“Desiratzeko ahalmen gorena, orduan, subjektuaren nahimenari dagokio, < desira purua> delakoak zehazten duen moduan, inongo objektu partikularretarantz ez doan desira, baizik, desiratzeari berari erreferentzia egiten diona – hau da desiratzeko ahalmena a priori gisa” (Zupancic, 2010, 28)

Subjektuaren funtzio ebaneszentea, beraz, empresaburuaren soberakinaren izaeran islatzen da. Schumpeterrek bi egoera normalizaturen artean kokatzen duen soberakin bat da hori, baina behin horietara iritsita, dinamika logika estatikoak xurgatzen duenean, desagertu egiten da; izan ere, gorago azaldu dugun bezala, merkantzien zirkulazio normalizatuak, baliokideen truke hutsak, ez du uzten irabaziak izaten. Nolabait, hizkuntza filosofikoxeagoa erabiltzeko, ekonomialariak kapitalaren (eta bere soberakinaren) izaera des-sustantzializatzen du, eta instantzia prozesual eta dinamiko bihurtzen du, subjektua subjektu ebaneszenti gisa deskribatzen duen ideia psikoanalitiko lacandarrarekin bat egiten duena:

“hala ere, soberakina produzitzen da (...) baina nori dagokio? Korrante zirkularrean ehungailuen erabilera sartzen duten banakoei, zalantzarik gabe (...) zergatik lagundu diete horretan norbanako horiek? Desirarekin eta ekintzarekin bakarrik (...) Zer egin dute orduan? Konbinazio berriak egin dituzte” (Schumpeter, 1967,139)

Behin bere ekintza (merkantzien) munduan sarturik, kapitalista desagertu egiten da, bere egintza nolabaiteko suicidio bat izango balitz bezala, eta hori, kapitalistak, logika horren barruan, esentziarik ez duelako gertatzen da, baizik eta desira hutsa delako, hutsegite hutsa, paradoxa hau sortzen duena: “enpresariak beharrezko produkzio-baliabideak eta lanerako beharrezko zerbitzuak erosten baditu, ez du jada eskura zeukan kapitalik. Produkzio-baliabideen truke eman du, “ingresoetan” desegin da” (Schumpeter, 1967, 126). Zupancicek zera adieraziko du, subjektuaren logika psikoanalitikoari erreferentzia eginez:

Izan ere, ekintza bereizi egiten da eta < ekintza > bere eramailea errotik eraldatzen du. Ekitaldiaren ezaugarri horiekin lotuta, Lacanek dio suizidioa ekintza guztien paradigma dela (Zupancic, 2010, 99). “Aktoa²⁰ ekintzatik bereiziko da, bere agentea era erradikal batean transformatu egingo duen heinean (...) aktoaren ezaugarri hauengatik esango du Lacanek buruaz beste egitea dela akto ororen paradgima” (Zupancic, 2010, 99). Horrela, psikoanalisian ere agertzen zaigu soilik behin munduan bere aktoa txertatu ondoren soilik definitzen zaigun agente baten auzia.

Bere jergan, Badiouk adierazten du subjektua desagertu ondoren bakarrik agertzen den indar hori besterik ez dela:

²⁰ Lacanen teorian puntu erabakigarri bat da “acto” baten eta “acción” hutsaren artean ezberdintzea. Bigarrenak, “ekintza” gisa itzuliko genukeenak, ez du inplikatzeko desiraren eta egia subjektiboaren funtsezko inplikaziorik eta, nolabait, haiek gabe eman daitekeela adierazten digu psikoanalista frantsesak, azaleko eta ondorio bereizirik gabeko jardura gisa aurkeztuz. Testuan aipatu dugun moduan “acto” delakoak, desiraren eta egiaren partaidetze funtsezko bat inplikatzeko dituzte eta ondorio subjektiboz beterik dago, are, soilik ondorio horiek egiaztatzen dute akto hori ekintza azaleko izan ez dela.

“Horren atzean dagoen filosofiak zera afirmatzen du, enplazamendua, kokapena, dialektikaren oinarri dela, eta indarra ez dela motore fiktizioki ez bada. Indarra (horlieu-a) kokagunetik kanpo badago, hau purua denaren indizea amaieran itzuleran datorkio. Atzeraeraginez, orduan, faltaren misterioa argitzen da: enplazamenduan bazen indize supernumerario bat, zeina indarrak erabiliko duen azkenean (Badiou, 2009, 44).

Atzeraeraginez bakarrik ikusten dira, beraz, merkantzien zirkulazio-fase berri bat abian jarri denean subjektu kapitalistak sartu dituen efektuak, subjektu kapitalista jada presente ez dagoen bitartean; izan ere, bere benetako esentzia desira baino ez zen, eta bere baitan kapital gisa bereiziko zituen ondasunak eta kapitalak mugimenduan jartzen zituen, desira kapitalistak bultzatutako prozesu baten parte izatea baino gehiago.

(G) KAPITALISTA PLAZERAZ HARATAGO

Orain azpimarratu nahi dugu “bien arteko” instantzia honek plazeraren logikatik haratago joateko estatutua duela. Zirkulazio-korronte normalaren beharra irakurri dugu, ondasunak preziorik onenean banatzen diren zirkulazio gisa. Plazeraren eta egonkortasunaren printzipioak gidatutako logika da, beste leku batean mamuak gidatutako logikari lotu dioguna eta Bestearen failak (hizkuntzarenak edo merkatuarenak) egonkortzeko duen gaitasuna. Baina bitartekari ebaneszentek, zirkulazio normal horretan mozketak bat sartzen duenak, beste bat (“aurreratuagoa”) ezartzeko, psikoanalisian funtsezkoa den beste printzipio batek arautzen du: plazeretik haratagokoa. Gainera, Lacanen arabera, estatutu etiko bat du “plazeretik haratago” horrek. (Aurrerago, etika hori ekonomiaren esparrura igaro ondoren nola lor lezakeen iradokiko dugu). Horrela, zirkulazio normaletik haratago dagoen instantzia hau “ondasunen” banaketatik haratago doa. Horrela, Zupancicek (2010) adierazten du Lacanek Kant miresten duela etika plazeraren bilaketatik bereizteagatik. “Lacanek Kantengandik jasotzen duen etikaren berritasuna da mozketak bat dakarrela plazerak gidatutako pathosarekiko”. (23. or.). Izan ere, noumenikoa denari lotutako etikarekin

kontrastean eta fenomenikoa denarekin batera, “plazer-sentimenduak enpirikoak dira beti eta, ondorioz, patologikoak” (26. or.)

Bestalde, kapitalistaren etika ere merkatuan banatutako plazerez haraindi doa, merkatuarekiko ebaketa gisan. Desira kapitalista hori, beraz, ondasunen banaketa erosotik haratago doa, eta Lacanek desira ulertzen zuen modu hori inplikatzeko du: “Lacanek obserbazio hau (Saderen balio etikoaz) zera adierazi ondoren bakarrik finkatzen du: < lege moralak, ongi begiratuta, desira purua baino ez dela>” (18. or.) (:..)

Orain, Lacanek berak gai hau nola tratatzen duen jakin nahi genuke, psikoanalisian plazeraz eta ondasunen banaketaz haratago dagoena nola artikulatzen duen ikusteko: Pentsamendu ekonomiko klasikoa ulertzeko teoriko garrantzitsuenetako bati egingo dio erreferentzia: Benthamen utilitarismoari. Pentsalari horri dagokionez, adierazi du *semblante*²¹ eta balioek eskubideen banaketa egiteko funtzioa dutela, merkatuak adierazlearen delakoaren antzeko logiken bidez merkantzien zirkulazio arruntean erabiltzen diren objektuak (edo objektuak ez direnak) banatzen dituen moduaren antzera: “Hori da, beraz, erabilgarritasunaren logika: Gizonen beharrak erabilgarritasunean kokatzen dira. Hori da testu sinbolikoan baliagarritasunen bat izan dezakeenetik hartutako zatia” (Lacan, 1973, 283). Hala ere, auzi hauetan, “azken batean ez dago gauzen “gozamenerako” erabilera baino, eta ez beren erabilera-balioa” (284. or.). Gozamen horrek, beraz, ondasunen banaketa baketsutik haratago eramango gaitu, eta psikoanalitikoki zera artikulatzea ahalbidetuko digu: teoria ekonomikoan ondasun ekibalenteen truke gisa, eta subjektu kapitalistaren disrupzio funtzio gisa deskribatu ditugunak.

Behin desira plazeraz haratago artikulatuta, ideia honek subjektu kapitalistak kapitalismoaren pentsalari biren pentsamenduan - Schumpeterren eta Weberren

²¹ “*Senblante*” gisan itzuli dugu gaztelerako “*semblante*” Termino teknikoa bilakatzen da Lacanengan, eta, nola edo hala, gizakiak errealitatea egituratzerakoan darabiltzan osagarri sinboliko eta imaginarioei egiten die erreferentzia, biak ala biak, fikzioaz hedaten duten heinean. Besteak beste, geure identitatea janzteko erabiltzen ditugu *semblante* horiek. Termino tekniko eta garrantzitsua delako, erabaki dugu ahalik eta itzulpen hurbilena egitea “*senblante*” gisa utziz.

pentsamenduan, hain zuzen - duen tokiarekin erkatzen saiatuko gara. Schumpeterrek, subjektu kapitalista deskribatuko du, korrontearen kontra doan hura bezala:

Bere trebetasuna eta esperientzia batz besteko banakoarentzako ohiko diren kanaletan nahikoa den arren, berrikuntzaren aurrean denean nolabaiteko gida beharko du. Ezagun zaion korronte zirkularra jarraitzen duen heinean, korrontearekin batera doa; kanalean bertan eraldaketarik txertatu nahi badu, korrontearen aurka joango da” (Schumpeter, 1967, 89).

Baina batez ere zera zaigu interesgarri: korrontearen kontra egite horrek plazerraren etikarekiko ebaketa bat ere badakarrela, etika hedonista batekikoa, eta, ausartuko nintzake esatera, kontsumoaren etika batetikokia. Horrela, Schumpeterrek zera adierazten du:

“Bere motibazio bereizgarria ez da hedonista motakoa, inolaz ere. (...) Eta bere enpresaburu jarduera, zalantzarik gabe, oztopo da eskuarki zifra batetik gorago erosi ohi diren merkantzia mota batzuen goze hedonistarentzako, zeinak olgeta presuposatzen duen. Interesatzen zaizkigun banako hauetan, kapitalistetan, ikusten dugun jokamoldea, beraz, irrazionala da, ikuspuntu hedonista batetik” (Íbidem., 101),

Horrela ezaugarritzen du Weberrek ere bai, zentzu ekonomiko tradizionalari kapitalista berri bat kontrajarriz. Etika tradicional horrek ez zuen inolako irabaz asmorik edo metatzen helbururik, eta, edozein kasutan, nahiago zituen irabazi horiek lan denbora murrizteko erabili:

“XIX. mendearen erdialdera arte, etxeko laneko enpresa bateko buru baten bizitza nahiko eroso zen, gure ustez (...), baina iritsi zen une bat non ongizate hori bat-batean nahasia izan zen, (...) eta horrela desagertu zen idilioa, zeinaren orde borroka latz bat jarri baitzen bertan zeudenen artean; ondare handi samarrak eratu ziren, errenta-iturri lasai bihurtu ez zirenak, berriro negozioan inbertitu zirenak, eta bizimodu baketsu eta

lasai tradizionalaren generoa zatitu egin zen lanean ari zirenen eta asaldatzen ari zirenen gainditze latzean, jada gastatu nahi ez zutelako” (Weber, 2011, 105).

Ordena ekonomiko tradizionalak nolabaiteko ongizate-oreka zuela zirudien, plazerak gidatutako logika. Ikuspuntu hori eztabaida liteke, baina orain interesgarriena da Weberrek horrela ikusten duela. Paradigma horri, plazeraren eta ongizatearen oreka aldatzen duen paradigma bati kontrajartzeko:

“enpresaburu kapitaistaren <tipo idealak> arrandia, alferrikako luxua eta bere boterearen gozamen kontzientea arbuiatzen ditu (...) Bere jokamoldeak ezaugarri aszetikoak ditu eta oso ohiko da apaltasun kutsua izatea (...) bere jabetzan <ezer> ez da beretzako; berea duena bere ogibidearekin fin kunplitzeko sentimendu irrazionala baino ez da.” (Íbidem., 107-108).

Badirudi, beraz, hemen kantiar agindu etikoaren nolabaiteko itzulpena dagoela, baita “desioan amore ez ematearen” bere modalitate psikoanalitikoarena ere. Horrela esparru ekonomikora itzulita, halako agindua izan genezake: ez amore ematea kontsumorako ezein poztasun-tentaziori, eta bere bokazio profesionaleko subjektuaren desira singularrari baino ez obeditzea. Gainera, Lacanen desiraren logikan inplizitua dagoela uste dugun aszetismoa ere inplikatzeko du, plazeraren printzipiotik haratagoko desira den heinean.

Bokazio profesional horrek, beraz, gehiago lotzen du kapitalista zeruko legearekin lurraren legearekin baino, esango genuke, haren afektibitatea antigonaz zirriborratu dugunarekin lotzearren. Bokazio profesionalak, beraz, jatorri erlijiosoak du Weberrentzat, munduan zeregin profesionala betetzea betebehartzat sentitzea, eta, horrela, perfekzio etikoa bilatzea Europa barruko erlijiotasun batean, bakoitzari bizitzan betetzen duen posizioa ezarriz (Weber, 2011, 119-121). Gure aldetik iruzkinen bat eskatzen du Europa barruko aszetismoaren ideia horrek. Berriki adierazi dugu kapitalista puritanoak Jainkoarekin zuen loturak a pur bat bereizten zuela lurreko plazerekin zuen loturatik. Zer esan nahi du, ordea, aszetismo hori munduaren barruan izateak? Aurreko eztabaida batean Antigonaren haustura eredua kontrajarri diogu Esquiloren haustura

ereduari, Badiouren eskutik. Haustura dialektikoaren (Badiou/Eskilo) eta haustura ez-dialektikoaren (Lacan/Antigona) arteko hautua da kontua. Weberren ez dago zirkulazio-ziklo normalizatu berriak ezartzera etorriko liratekeen gertaera teknoproduktiboan logikarik, Schumpeterren zegoen bezala. Kapitalistaren ezaugarriek subjektuaren bakardadea eta munduarekiko haustura hutsa azpimarratzen dute (ikusiko dugun bezala). Hala eta guztiz ere, honela irakur liteke Europa barruko aszesisaren ideia: kapitalistak kontsumorako eta luxu terrenalerako duen abstentzioagatik jasotzen dituen sari transzendentalk erakunde horretan korrante zirkular berri batetik lortzen dituenak direla, eta, beraz, gaur egungo trukeari dagokionez, kapitalistak ez du plazerik lortzen al bait gehien behartzeko, eta bigarren aldi batean, bere ekintza eta ondorioak merkantziaren esparruan (berrikuntza teknoproduktiboak) sartu ondoren, sariak jasotzeko txanda iristen zaio. Horrela, komentatzen ditugun testuak behartu arren, kapitalistaren funtzioaren ulermen weberiar eta schumpeteriarra lotu genitzake.

Apur bat sakondu dezakegu mundu barrutiko aszetismo kapitalistaren²² funtzio honetan. Erdi Aroko etikatik mundo barrutiko etika aszetiko kapitalistarako trantsizioak berekin zekarren, bai Luterorekin, bai ondoren Calvinorekin, “bizitza profesionalean fedea egiaztatzeko beharraren ideia” (171-172 or.) Weberrek, horrela, arimen sendaketan inspiratutako idazki teologikoak galdekatzen ditu:

“Aberastasuna arrisku larria da berez (...) (eta) etikoki gaitzesgarria da. Aszetismoa ondasun materialekin aberasteko asmo oro hiltzera zuzentzen da orain, Calvinorengan baino gogorrago, hark ez baitzuen uste aberastasuna oztopoa zenik (213 or.).

²² Horrela itzultzen dugu “ascetismo intramundano” kontzeptu weberiarra.

Salbaziora eramango gaituena ez da kontsumoa, lana baizik. Horrela, adibidez, Baxterrentzat: lana da bitarteko aszetiko zahar eta akreditatuena. (...) baina, gainera, lana bizitzako helburu absolutu bat ere bada (pags., 216-218). Mundu barruko aszetismoak, adierazi dugun bezala, kontsumoaren plazeretatik urruntze bat inplikatzeko zuten, eta aurrezkiaren eta pilaketaren logika bat (nolabait bat egiten duena Schumpeterren ideiarekin, zeinaren arabera irabaziak eta pilaketa elkartruke antolatutik haratago kokatu behar diren, zeina ez den weberren terminotan kontsumora bideraturiko elkartrukea baino, logika akumulatibo/ aszetiko kapitalistak etendakoa)

“Kontsumoa itotzearekin batera lan guztien irabazi-espirtuaren estregulazioa elkartzen badugu, saihestezina izango da aurrezkiak hertsapen aszetiko horren ondorioz kapital bat eratzea. Eraturako kapitala alferrik gastatu behar ez zenez, indarra ekoizpen-helburuetan inbertitzea zen” (Weber, 2011, 237-238)

Gure ustez, psikoanalisisiko “biren-arteko” egituraren eta merkantzien arloko subjektu kapitalistaren locus espezifikokoaren arteko homologia ezarrita dago. Homologia hori, gure ustez, subjektu psikoanalitikoaren eta subjektu kapitalista diren biek plazer hedonistaz gain beste zerbaitez gidatzeko funtsezko ezaugarria partekatzen dutelako berresten da.

(H) “EXTIMITATEA”²³ LACANENGAN

Adierazi dugunez, Bestean failari erantzuten dion axiomatizazio fantasmatiskoak berregituraketa dakar, eta hori jabetze baten inguruan egituratzen da, subjektuak “badutenen” eta “falta dutenen” artean banatzen baititu. Lacandar psikoanalisisian ugazaba eta esklaboak direnak, teoria marxitan kapitalistari eta ugazaba dira. Lehenaren esentzia ekoizpen bideen jabetza da eta proletarioen esentzia, zeinaren biziraupenerako bide ororen jabetza falta.

²³ “Biren-arte” kontzeptu edo espresioa bezala, “extimitate” kontzeptu edo espresioak kezka topologikoei erantzuten die eta neurri batean termino tekniko bilakatu da eztabaida psikoanalitikoan. Hauetan izan duen itzal teorikoa ikusita, iruditu zaigu komenigarriena, irakurreraztasuna bilatze aldera bere horretan uztea zela. Terminoak “ez kanpoan ez barruan” dagoen horri egiten dio erreferentzia.

Adierazi dugunez, teoria marxista garaikidearentzat, eskuratze-une hori une estraekonomiko bat da, baina funtsezkoa ekonomiaren beraren antolamenduan. Era berean, asmakuntza-prozesuari dagokionez, gertaera teknoproduktiboen logikak, gorago zirriboratu denak, balioarekiko extimitate-egitura bera du, gure ustez, kapitalistek beren balorizazio-prozesuak oinarritzeko hasieratik egokiak diren asmakuntzak proposatzen baititu: merkataritza-ekonomiaren funtzionamendurako funtsezkoak diren berrikuntza teknoproduktiboak (ez ekonomikoak). Horregatik iruditzen zaigu extimitatearen logika hau, Lacanek adierazlearen eta hartatik kanpo geratzen denaren arteko erlazioa pentsatzeko erabilia, egokia dela berrikuntza teknoproduktiboen logika pentsatzeko.

Lacanek Antigonaren egitura “bi heriotzen artean” bezala lantzen duen mintegi berean (gure asmoetarako beste nonbait garatu duguna), psikoanalistak extimoaren topologia paradoxikoa elaboratzen du: kanpoko denarena, ordea bihotzean bertan dagoena, sistemaren zentroan, intimitatean; intimoarena halaber, eta hala ere, bere bilaketen zirkuitutik kanporatuta geratuko den subjektuarena. Extimitate horretan, topologia paradoxiko horretan, Lacanek Gauza (das Ding) kontzeptua kokatuko du, geroago kausa izango denaren aitzindari:

“Are gehiago. Das Ding hori, zeinaren tokia eta iriskortasuna ulertarazi nahi dizuedan, guztiz esentziala da Freuden pentsamenduari dagokionez, eta aurrera joan ahala ikusiko duzue. Barnekalde eskluitu hori da, Entwurf-eko terminoak hartzeko, nolabait barrukaldean baina eskluituta dagoena” (Lacan, 1973, 128).

Adierazlearekiko extimitate erlazioaz gain, “*das Ding*” en beste ezaugarri batzuk ere aipa ditzakegu. Lacanek, adibidez, Das Ding horren alderdi erabakigarri bat gehitzen du: “Das Ding”, jatorriz, esanahi-kanpoa deituko duguna da. (Lacan, 1973, 72). Lehen mailako eta esanahitik kanpoko erreal bati dagokionez, ekonomiari buruzko gure galderara ekarrita, “balioz-kanpoari” dagokio, merkaturaz kanpoko erreal bat, zeinaren inguruan antolatuko den balioaren trama edo bilbea.

Aipatzekoa da, halaber, Gauzaren kontzeptu hori kausarenaren aurrekoa dela. Frantsesez hitz bakarria dugu, gauza hitza, latinezko kausatik datorrena. (69 or.). Lacanek gauzaren eta kausaren leku horretan kokatzen du desiraren objektu freudiarra, Freudek subjektuak berraurkitu nahi duen objektu gisa ezaugarritzen duen heinean; izan ere, kausa hori errealtatearen printzipioari estuki lotuta dagoela ulertzen du, (...) objektu hori berraurkitu nahi den objektu galduaren logikari bezala, *Ding*-ek dio, subjektuaren Beste absolutua den heinean, berriro aurkitu nahi dena dela (89. or.).

Nolabaiteko interesa ere badu *Dingek* plazeraren printzipioarekiko izango duen harremana adierazteak: plazeraren printzipioak objektuaren bilaketa gobernatzen du eta bere itzulginguruak inposatzen dizkio, bere helburuarekiko distantzia mantentzen dutenak. Etimologiak (nahi izatea, bilatu) zirkura igortzen du, itzulgingurua (76. or.). Horrela, subjektuak galdutako objektuaren bilaketak, bilatzen duenarekiko distantzia apur bat mantentzen duen itzulginguru baten egitura du, nolabaiteko ihes batena: “normalki kantitatearen inbasioa arautzeko eskuhartzen duena, plazerraren printzipioaren arabera: ekiditea, ihesa, mugimendua da” (Lacan, 1973, 77)

Aipatzekoa da, beraz, nola itzuliko genukeen Lacanen das *Ding*-en egitura hau gure elaboraziora. Alde batetik, guk ere aurkitu dugu, Federicirekin, adibidez, hesien logikekin eta ugaltze-lanarekin, merkantzien sistema lanaz, materieiz eta abarrez jabetzearen inguruan egituratzen dela. Jatorrizko metaketaren logikak behin eta berriz errepikatzen dituzten metatze-prozesuen bihotzean bertan, merkatutik kanpoko materialen eta lanaren merkatuaz haraindiko jabetze bat dago (sarritan bortitza). Hor ere badago salbuetsiaren nolabaiteko egitura bat. Bigarrenik, hor artikulatzen da subjektu kapitalistaren egintza, ondasunen eta plazerren banaketatik haratago doazen berrikuntzak sartzen dituenak. Plazeraren printzipioaz haratago, kapitalistak ekonomiaz kanpoko berrikuntzak sartu nahi ditu (teknikoak, produkziozkoak, etab.), bere asmakuntzaren keinu berean bereganatuko dituenak, aurrekoa gaindituko duen fase berri batera metatzea bultzatuko dutenak.

Hirugarrenik, jabetze horiek eta berrikuntza horiek betetzen duten berregituratze ekonomikoaren funtzioa merkatuaren Bestean huts bat ordeztzen duen berrikuntzaren logikara artikulatzen da. Merkatua bere buruaren gainean ixten ez zen lekuetan, irekitasuna ez zetorren gozamen galduarekin berriz elkartzera, baizik eta hura osatuko zuen asmakizun bat. Izan ere, faila horrek kausa funtzioa betetzen du metatze-ziklo berri bati ekiteko hura (oraindik partzialki) tapatzea bilatuko duen desira kapitalistarentzat.

Horrela, uste dugu das *Ding*-aren topología, baita bere ezaugarri ezberdinak, apropiazio eta berrikuntza kapitalisten logikara egokitu ahal izan dugula, zeintzuek akumulazio prozesuei hasiera emango dieten.

(I) MERKATUAZ KANPOKOA BEREGANATZEA

Bestalde, merkantziaren analisirako extimitatearen gaia sartzeko interesa, guretzat, merkantziaren eremuaren mugetan gertatzen diren fenomenoak irakurtzeko aukeran datza, Lacanek bere itsasertza²⁴ deituko lukeenean. Gure ustez, itsasertz honen gaia lehen kapitulutik planteatzen da guretzat, lan honen tesi nagusia zirriborratzen dugun lehenengo kapitulutik: balio ekonomikoaren homologia eta adierazlearen logika psikoanalisian. Han azaltzen genuen nola adieralzarne logika azaltzeko operatzaile bakar bezala diferentzia erabiltzera mugatuz, adierazlearen sistemaren kanpoalde bat proiektatzen zuen.

Sistema bat zen heinean, bere buruaren gainean itxi ahal izateko bere burua bereizi behar zuen bestelako esparru batetik: kanpoalde bat behar zuen. Bada, sistemaren barnealdearen eta kanpoaldearen arteko muga hori hemen jorratu nahi dugun itsasertza da. Kontua da balioa eta salgaiak aztertzean, itsasertz horrek esanahi politikoa hartzen duela, aldi bakoitzean kanpoan geratzen denaren jabetza estraekonomikoa baita, politikoa, beraz.

²⁴ Beste behin, “biren-arte” eta “extimitate” kontzeptuen ondoren, “itsasertzaren” metaforak esanahi kontzeptual jakin bat du, topología honek ere. Eremus simbolikoaren eta haratago geratzen den eremu pultsional / errealaren arteko muga horri egiten dio erreferentzia. Gaztelaraz “litoral” erabili duenez, zuzenean “itsasertz” gisa itzultzea ontzat joko dugu.

Beraz, akumulazio kapitalistaren fase berrien hastapen gisa jabetzearen funtziotik hasiko gara. Ikerketa marxistak nabarmenki adierazitako funtzioa da, eta ekonomia klasikoaren eta neoklasikoaren begiradarako apur bat ezkutatua, aurre-merkatu bat baitakar, lehen erakunde bat merkatuaren ahalgarritasun-baldintza gisa (beste leku batean eutsiko diogun bezala: ekoizpen-bideen jabetza pribatuaren instituzioaz ari gara). Interesgarria da, beraz, gogoraraztea Millerrekin batera gure ustez fantasmak betetzen duen jabetze-funtzioa adierazi dugula: Bere desioan amore ez ematearen eslogana egin aurretik, dena aldatzen duen zerbait gogoratzea komeni da, hau da, Bestearen nahia. Horrek esan nahi du desioarekin duen harremanean, ez dela kontua jabetza-erabilerarako, baizik eta jabetza kentzekoa (Miller, 2018a, 193). Azaldu dugun bezala, Lacanek behin eta berriz adierazi zuen psikoanalisiaren objektua batez ere galdutako eta berriro aurkitutako objektua dela. Baina objektua objektu galdua baldin bada, harekin berrelkartzea (erdi imaginarioa) fantasmaren arabera baino ez da gertatzen, zeinak, beraz, (ber)jabetze baten lekua hartzen baitu. Aurreko lerroetara itzuliz, gainera, esan genezake berrelkartze hori, galdutako objektuaren berrjabetze hori, Lacan, ezinezko bezala egiten duela egiturak interdiktatzen duen heinean. Eta, beraz, azpimarratzekoa da asmakuntza (re) batean ere parte hartzen duela. Galdutako objektuak faila egituran jartzen du, eta mamuak, berriz, konpromisozko irtenbide bat.

Jabetze-prozesu horrek garrantzi politiko handia du “jatorrizko metaketari”²⁵ buruzko ikerketa marxistetan. Marxek ordena kapitalistaren instituzioaren fase arkaiko gisa pentsatu bazuen ere, autore askok egiturazko funtzio gisa kokatu dute, kapitalismoaren historian behin eta berriz errepikatzen den heinean. Horrek, nolabait, maitasunak psikoanalisian duen funtzioa gogorarazten du. Hori objektuarekin ezinezko elkartze baten errepikapenak nolabaiteko (ber)asmakuntzaren beharra dakarrelako, behin izandako topaketa kondizio berri eta ezberdinetan errepikatuz. Metatzea, < metatze primitibo> espezie hau, kapitalak onura jasotzen duen etengabeko prozesua da, eta horretan oinarritzen da (Fraser, 2020, 19). Batzuek Marxen jatorrizko kapitalismoaren hastapenetako metaketari buruzko deskribapenetik abiatuta suposatu zutenaren kontrara, esan dezakegu exrpopiazioa etengabeko metaketa-mekanismo bat dela, nahiz

²⁵ Marxek eta bestelako ikerlariak kapitalismoaren sorreran izan zen akumulazio fase bortxazkoari jarri dioten izena da.

eta informala izan, expotazioaren mekanismo formalaren ondoan mantentzen dena (Fraser, 2020, 20); horrela, orain gai gara hasierako metaketa ez dela kapitalismoaren jatorriak mugatzen dituen gertakari historiko isolatu bat ikustek, («Federici, 2020, 46»). Federicik, gainera, gaitasuna du ikerketa hori bultzatzeko, garaikidetasunaren ikerketa politiko bat egiteko, globalizazio-prozesua bera merkatuaz haraindiko metatze-prozesu politiko gisa aipatuz (Federici, 2020, 51). Horrela, ikerketa hauetan ohikoa da hesitze berrien²⁶ mekanismoei buruz irakurtzea. Ikertzaile ugari adierazi duten bezala, merkantzia kapitalistaren logika jabetze politikoetan oinarritzen da jabetze ekonomikoetan baino. Normalean, lehen jabetza komunalekoak ziren lurren jabetze kapitalistan. Horrela, metatze-prozesu hori behin eta berriz (ber)hasten bada, ez da harrizkoa hesitze berrien fenomeno aurkitzea. Federicik adierazten du, gainera, merkatu ekonomiaren funtzionamenduaren idealizazio naif baten kontra, akumulazio kapitalista oro dela lan ordaindu gabekoaren akumulazio.

Ikus dezakegu kapitalismoak oparotasun-poltsak bakarrik eskain diezazkiokeela langile kopuru mugatu bati eta denbora-tarte mugatuetan, eta prest dagoela poltsa horiek suntsitzeko bere beharrek eta nahiek errentagarritasunak ezarritako mugak gainditzen dituzten bezain laster. (Federici, 2020, 52)

Beraz, metaketa kapitalista ordaindu gabeko lan-pilaketa da. Ordaindu gabeko lana, batez ere emakumeei eragiten diena. Horrela, kapitalismoaren tailer ezkutua erreproduzio sozialeko prozesu asimetrikoak dira generoari, desjabetzearen dinamika arrazializatuari, klase-desberdintasunek suntsitutako domeinu politikoko moduei eta handinahi eragozleei dagokienez, eta harrapakaritzak ekologiko sistematikoa ere badago. (Fraser, 2020, 11)

Baina ordaindu gabeko lan-pilaketaren problematikaren esposizio honetan gehien interesatzen zaiguna zera da, merkantzien ordenan ere, kanpoaldean dagoen zentro extimoan (lehen azaldu dugun logikan), nolabait baztertuta, baina nolabait sistemaren

²⁶ Hestitze berrien inguruan literatura zabala dago, eta Federiciren testuak erreferentziatzeko dira. Lehen inoren jabetzan ez zeuden ondasunen pribatizazioaz hitz egiten du kontzeptuak, nolabait eurak logika kapitalistaren menpe jartzeaz

logikan eta esentzian bertan, ekonomiaz kanpoko ekintza-mekanismo iraunkorrak daudela. Hala, desjabetze bidezko apropiazioaren insntatzia extimo hori, Lacanen psikoanalisian, das Ding-en logikari dagokio. Horrela, gertaera teknoproduktiboez jabetzeko funtziotik abiatuta, gure ikerketa merkantziaren mugetan kokatzera behartuta gaude (dagoeneko adieraziak): merkatu jabetzak merkantziaz kanpoko instantzia hori behar duen tokian, nahiz kanpoalde hori merkatu sistemaren erdigunean kokatua dagoen. Produkzioa eta birprodukzioa bereiziz erlazionatu egiten dituen litoral hori da, merkantzia eta merkantziaz kanpoko bereiziz erlazionatzen dituen bezainbeste.

Polanyiren lanak ere balio metaketaren une estraekonomikoak nabarmentzeko funtzioa du Fraserrentzat. Fraser, beraz, marxiar analisi ekonomikoak eta Polanyiren analisi estraekonomikoak konbinatzen saiatzen da, metaketa- eta jabetze-mekanismo konplexuaren berri emateko. (Fraser, 2020, 59-60)

Horrela, kapitalismoaren funtsezko funtzio bati buruzko ikerketa labur bat garatzeko gai izan gara. Ez soilik lehiaren mekanismora mugatzea (zeinaren arabera, era lehiakorrean eskaintzaren eta eskariaren mekanismoaren bidez, norbanakoek ondasunak banatzen dituzten beren etekinen eta ondasunaren arabera – betiere lehiaren eskasiak eta dinamikak setiatuta –); truke-zirkuitu horri (Schumpeterrek korrante zirkularren trukea deituko dio, eta guk «etabilizatu» edo «normalizatu» deituko diogu) nolabaiteko funtzioa ematen zaio fase sasiestatiko horiei hasiera emateko: behin eta berriz errepikatzen den metaketa. Fantasmaren eta maitasunaren funtzioa metatze errepikatuaren logikarekin bateratuz (baita Schumpeterren asmakuntza tekno- produktiboarekin ere, azken batean metatze-aldaera batera murriz baitaiteke), ikusi ahal izan dugu bi logiketan kontua dela egiturazko faila baten lekuan (Bestearen eremuan psikoanalisian, merkatuarenean eta lehiakortasunarenean ekonomian) egonkortzeko eta trukea berregituratzeko baldintzak ezartzea (psikoanalisian maitasunezkoa, ekonomian ondasun eta produktuena), subjektuak jabetzaren eta jabetza-ezaren artean banatzen dituen. Alde batetik, subjektu kapitalistak, produkzio bideen jabeak; bestetik, subjektu desjabetuak, proletarioak, beren gabeziak kausatuak bestearentzako lan egitera; jabego faliko batek estrukturaturiko subjektuak batetik –

nagusia eta obsesiboa -, eta faloa ez dutenak bestetik, desirak – eta maitasunak – berezko duten desjabetzara eramana. Kapitulu honen sarreran adierazi nahi izan bagenuen gure ikerketak kapitalismoak tokiak berregituratzeko funtzioarekin eta truke-hierarkiekin jokoan jartzen zuen gizarte-desegituraketaren dinamika nabarmenegia osatzea zuela helburu, uste dugu ikerketa psikoanalitikoaren pasarte batzuek bigarren une hori zein zentzutan nabarmentzeko aukera ematen zuten garatu ahal izan dugula. Gero, psikoanalitik urrunago dauden irakurketetan sartuz, nahiz eta horiekin duten lotura ezarri ondoren, adierazi ahal izan dugu, gaur egungo politika mailan, jabetzearen logika horrek berekin dakarrela: itsasertza deitu dugunaz eta mekartuaz haratago dagoenaz jabetzea dakar, politika beharrezkoa baita balioaren zirkulazioa, lana, natura eta gizartea antolatzeko, eta, horrela, jabetzea lantzeko. Horrela, merkatuarekiko extimo denaren funtzioaren lehen elaborazio bat dakar. Honako hauxe hain zuzen, bera merkatuaz kanpo dagoen arren, zirkulazioaren mugimendua zein apropiazioaren dinamizitatea bere inguruan antolatzen ituela. Aurrerabidearen nozioaren inguruan txertatuko dugun komentario labur baten ondoren, jabetzaren edo apropiazio extimoaren beste kasu bat aztertuko dugu: berrikuntza teknoproduktiboarena. Azpimarratuko dugu prozesu teknikoek baliotik kanpoko funtzio hori dutela, nahiz aldi berean, balioarentzat funtzio zentral bat duten (Lacanen extimitatearen topologiari jarraiki), eta funtzio hori bereganatzeak, hala nola natura jabetzeak eta itsasertza deitu dugunaz eta mekartuaz haratagoko lanak, metatze-prozesuak abian jartzeko funtzioa duela.

Horrela, merkantziaren mugetako metaketaren logika zirriborratuta, atal honetan jorrotutako gaiarekin lotzen diren bi gai aztertu nahi ditugu orain, zeinak, nahiz inplikaturik egon, ezin ezin izan ditugun behar duten arretaz aztertu. Alde batetik, lehiaren gaia da. Bestetik, aurrerapenaren gaia, arlo ekonomikora eramana.

(J) LEHIAREN LOGIKA

Gure ustez, hemen zirriborrotutako moldaketaren logika orokorra lehiak bultzatzen du, eta horrek sistema kapitalistaren logika zeharkatzen du. Hemen argudiatzen saiatuko garen bezala, lehia balio-sistemaren funtsezko irekiera izendatzeko modu bat da.

Merkantzia jakin baten balioa behin eta betiko finkatuta ez egoteagatik, balio esleipena aldakortasunera eta zihurgabetasunera irekia egoteagatik, kapitalistek berrikuntzak txertatzeko aukera ondorioztatzen da. Irekiera hau, kompetentzia, motore eta kausa da, produkzioaren handitzerako etengabeko presio

Horrela, lehiaren mekanismoak gizarte kapitalistan duen derrigortzearen karakterizazio hori MacPhersonek Hobbesen subiranotasunaren teoriaren atzean sumatzen duen boterearen logikari buruz egiten duen azterketatik hurbil dagoela uste dugu. MacPhersonen (2005) ideia da Hobbesek bere garaiko gizartearen botere-dinamikei buruz egiten duen deskribapena merkatuaren dinamika lehiakorrei dagokiela. Deskribapen horretan funtsezko ideia bat “boterearen erlatibitatearen” ideia da, jarraian azalduko duguna eta guretzat erlatibitateak merkantziaren balioa gogorarazten diguna (1. kapituluaz azaldu dugun bezala): gizakiak nahi duena lortzeko duen gaitasuna besteen gaitasunari kontrajartzen zaiola. (45 orri). Bataren boterea (bataren ahalmen ekonomikoa) bestearen botereari (haren ahalmen ekonomikoari) dagokio (horren bidez neurtzen da, haren arabera mugatzen da). Horrela, baten botere handiagoa bestearen botere txikiagoarekiko korrelatiboa da.

Baina bigarren puntua, lehenengotik eratorria, interesgarriagoa da: moderatuen auzia da, nahitaez boterearen egarri ez direnena. Haiek ere, sistemaren egiturazko logika bera dela eta, sistemaren hazkundera bilatu behar dute:

“Gizaki guztiek, gizartean (eta baita egoera hipotetikoan ere), botere gehiago bilatzen dute, baina ez haren berezko desira dutelako. Gizartean bizi den sortzetiko gizon neurrigabeak botere gehiago bila dezake soilik bere orainaldiko maila babesteko (...). Horrela, Hobbesi egotzen dion posizioa onartzen badugu, zeinaren arabera gizaki guztiek ez baitute botere gehiago edo plazer gehiago lortzeko sortzetiko desira, gizartean bizi den edozein gizakiren botereak gainerako pertsonen botereari aurka egiten diola dioen postulatuak gizarte-eredu baten hipotesia eskatzen du, edozeinek gainerakoek etengabe erasotzea eta hori ahalbidetzea eskatzen dueña” (Macpherson, 2005, 50).

Beraz, Postonek adierazi bezala, sistemaren logikak berak bultzatzen du etengabeko produktibitatea handitzea, eta ez bere sareetan inplikaturako gizabanakoen zikoizkeria subjektiboak, pertsonalak.

Karakterizazio horretan oinarrituta, Maphersonek planteatzen du zer gizarte-mota dagoen boterearen funtzionamendua ezaugarritzen duen karakterizazio horren azpian, eta, horrela, gure ustez oso egokia da sistema ekonomiko kapitalista zeharkatzen duen logika azaltzea.

Hiru gizarte mota bereizten ditu: gizarte hierarkikoa edo ohiturazkoa, merkatu sinpleko gizarte eta merkatuko sozietate posesiboa.

OHITURAZKO GIZARTEA EDO GIZARTE JERARKIKOA	MERKATU XINPLEKO GIZARTEA	MERKATU GIZARTE POSESIBOA
<p>(a) La produktiboa eta gizarteareiko erregulatzailea autoritarioki esleitua da.</p> <p>(b) Talde, ordena, klase eta pertsona bakoitza lan mota bati lotura dago</p> <p>(c) Lan indar guztia lurrari lotua dago</p>	<p>(a) Ez dago lanaren esleipen autoritariorik.</p> <p>(b) Ez dago lanaren konpentsazioen esleipen autoritariorik.</p> <p>(c) Kontratuen definizio bat eta bere ejekuzioaren inpoizio bat dago autoritatearen aldetik.</p> <p>(d) Banako oro saiatzen da arrazionalki bere irabaziak maximizatzen.</p>	<p>a) Ez dago lanaren esleipen autoritariorik.</p> <p>(b) Ez dago lanaren konpentsazioen esleipen autoritariorik.</p> <p>(c) Kontratuen definizio bat eta bere ejekuzioaren inpoizio bat dago autoritatearen aldetik.</p>

	<p>(e) Banako orok ditu jabetzan lurra edo bestelako baliabideak, beren lanarekin bizitzeko haina emango diotenak.</p>	<p>(d) Banako oro saiatzen da arrazionalki bere irabaziak maximizatzen.</p>
		<p>(e) Banako bakoitzaren lanerako gaitasuna, bere jabetza alienazin bat da</p> <p>(f) Lurra eta errekurtsuak banakoaren jabetza alienaezinak dira.</p> <p>(g) Banako batzuk dagoeneko badutena baino botere edo diru sarrera handiagoak nahi dituzte</p> <p>(h) Banako batzuk, besteek baino energia, gaitasun edo ondasun gehiago dituzte.</p>

3. TAULA. "Ekonomiaren araberako gizarte ezberdinen taula"

Autorea: Manex Rodriguez, MacPhersonen (2005) teorian oinarritua

Macphersonek zenbait iruzkin egin ditu. Adierazi du, adibidez, gizarte hierarkikoetan edo ohiturazkoetan bezala, « badagoela lekurik borroka hauek egiteko: istikak, jauregi-iraultzak eta gatazka seiiorialak. Baina (...) lehia ezin da gizarte osora orokortu.

Zarpailkeriazko edo hierarkiazko gizarte baten ereduak (...) ez du uzten etengabeko erasorik” (Íbidem 57-58). Bestalde, adierazi du merkatu sinpleko gizartea ere ez datorrela bat Hobbesek boterearen funtzionamenduari buruz egiten duen deskribapenean deskribatzen duenarekin. Izan ere, “gizarte gisa definitzen dugu ondasunen eta zerbitzuen ekoizpena eta banaketa merkatuak arautzen dituela, baina lana bera ez dela merkantzia” (Macpherson, 59). Horrela, argi dago Macpherson-ek teoria hobbessiarraren atzean deszifratzen duen lehia-boterearen logika guztiz bat datorrela merkatuko gizarte posesiboaren gizarte-egiturarekin.

Logika sozial hori honela irakurtzen saia gaitezke: Zein da sistema honen ezaugarri nagusietako bat, guztiz zehaztuta ez badago ere, logika hobbiesiarra zeharkatzen duena? Lehenik eta behin, lanaren merkantilizazioak (bere alienagarritasunak) “merkatu soilaren gizartea” eta “merkatuko gizarte posesiboa” bereizten ditu. Hala ere, “moderatuen gai” konplexuak deskribatutako sistemaren beste ezaugarri bat dakar: botere-dohainak (botere ekonomikoarenak) ez daude behin betiko emanda, eta aldakortasunari lotuta daude, lehiaren joko ekonomikoaren arabera. Gure hizkuntzara itzultzeko, horrek esan nahi du balio-sistema “irekita dagoela”, ez dela sistema autoklausuratua, bere gainean isten dena. Horrela, nolabait, balio-sistemaren egonkortasuna zultzen duen mekanismo bat dakarrela esan dezakegu. Lehiarik ez balego, enpresek ez lukete aurkarien beldurrik izango, eta, beraz, ez lukete beren produktibitate-mailak handitzeko ahaleginik egingo.

Baina guretzat garrantzitsuena zera da, kapital antagonikoen arteko lehiaketa nartzisistaren logika bat baino lehenago, logika sinboliko hutsa dela, ziurrenik, eta horrek baldintzak ezartzen dituela, eta gero eta handiagoa den garapen eta produktibitatearen fenomenoak dakarrela etengabe egiten duen presioagatik. Izan ere, gure hipotesia zera da, kompetentziaren fenomenoak, funtsean, sistemaren irekiera inplikatzeko duela, berak bere baitan autoklausuratzeko duen ezina, alegia (balioak fijasitako lituzkeen itxitura, alegia), eta, horrela, produkzio-sistemaren etengabeko iraulketa edo subertsioa ahalbidetzen da. Ulertu behar dugu lehia kapitalista ez dela enpresaburuaren nartzisismo hutsean oinarritzen; aitzitik, hertsapen sistemikoa da

oinarria, eta horrek agintzen du kapitala handitzen ez bada, lehiakideen aurrean etengabe erortzeko arriskua dagoela: negozioari eusteko, ekoizpena etengabe handitzea eta areagotzea eskatzen du.

Balio sistemaren irekiera esentzial hau homologoa da adierazle sistemaren irekierarekin, punta batetik bestera zeharkatzen duen zihurgabetasunarekin. Hau da Lacanek adierazi nahi duena esaten duenean Bestea barratua dagoela, eta ondorengo idazketan finkatzen duena: S (A). Bestalde, interesgarria da halaber, ez-osotasun horrek balioaren egitura etengabe iraultzeko, eta hartarako presionatzeko duen funtzioa.

(K) AURRERAPENARI BURUZKO GOGOETA

Amaitzeko, egokia iruditzen zaigu arlo ekonomikoan aurrerapenaren gaiari buruzko ohar batzuk sartzea, inplizituki sartzen baita, gure ustez, atal honetan izan dugun garapenaren logika orokorrean, eta, bereziki, iraultza teknoproduktiboen problematikan. Horrela, bada, Federicik aurrerapenaren nozioari buruz egiten dituen gogoeta batzuen iruzkina sartu nahi dugu, psikoanalisian oinarritzen den ikertzaile batentzat ezin baitira desagertu. Federiciren testuek akumulazio kapitalistari behin eta berriz ekiten dion logika hori itauntzen dutela abiapuntutzat hartuta, argi ikusten da metaketa horren kanpoaldean geratzen den galdera batzuk planteatzera mugatzen dela. Bere dimentsio historikoan, gizarte preapitalista da, bere dimentsio estrukturalean, mendebaldekoak ez diren gizarteak dira, kapitalarentzat lanean jartzeko modu basatian desjabetuak. Horrela, “kapitalismoaren beharrea eta progresibotasunean duen sinesmena (Marxena) baztertu behar dela” dio, “kapitalismoak suntsitutako gizarteek ezagutzaren eta teknologiaren arloetan maila altuak lortu zituztela ez dakielako”, eta, beraz, “aurrerabidearen eragile izatetik urrun, kapitalismoaren garapena komunalismoaren forma berriak kaltetu zituen kontrairaultza izan zelako” (Federici, 2020, 242).

Zer ekarpen egin geniezaioke konstelazio problematiko honi teoria psikoanalitikotik eta kapitalaren logikaren inguruko aurreko lanketatik? Ohikoa da psikoanalisitik Freudek aurrerapenaren problematikaren inguruan garatzen dituen argudioak azpimarratzea. Gaia psikoanalisitik pentsatzeko oinarrizko testua "Ezinegona kulturara" da. Testu

horretan, aurrerabidearen funtzioari buruzko funtsezko balioespen batzuk garatzen ditu, eta zalantzan jartzen du aurrera egiteko aukera. Adierazi du “kultura goratzeak desioa zapaltzen duela. Kultura zenbat eta gehiago garatu, orduan eta sadikoagoa da super-nia, eta, beraz, subjektuari sufrimendua eragiten dio”. (Freud, 1930, 121)

Guretzat funtsezkoa da ikerlan horiek funtzionamendu pultsionalaren egiaztapenetik abiatuta aurrerabidearen aukera zalantzan jartzea. Esan genezake, beraz: pultsioaren ikuspegitik, ez dagoela aurrerapenik. (Esan genezake, halaber, pultsionalaren ikuspegitik ez dagoela gobernurik, ez pedagogiarik, ez psikoanalisi posiblerik: ezinezko lanbideak dira). Baina uste dugu horrek ez duela gaia agortzen.

Egia esan, hemen jokoan dagoen oinarritzko kontzeptuetako bat iraultzarena da. Iraultza, mendebaldeko kontzeptu nagusia, aurrerapenarekin lotuta dago. Aurrerapenik ez dagoela esatea, hau da, iraultzarik ez dagoela esatea da. Zentzu horretan, Lacanek 68ko maiatzean egindako iruzkinak uler daitezke, iraultzak toki berera itzultzea ekarriko lukeela adieraziz. Iruzkin ironikoa, iraultza, orduan, aurrerapen bat baino gehiago itzulera bat bezala agertzen baita. Hau da, berez, pultsioak bere buruarekiko duen itzulera errepikakorra: erreala toki berera itzultzen dena da. Berriz ere, pultsioaren ikuspuntutik, ez dago iraultzarik.

Hala ere, iraultzak gertatu gertatzen dira. Horri eutsiko diogu. Gure arazoa paradoxikoa da. Sinestea gustatuko litzaigukeen iraultzek, kapitalismoak ugaritasunaren erdian sortzen dituen miseriak gainditzen dituztenek, atzera egin zuten. Gertatu ziren, baina erori egin ziren, eta haien emaitzek galdera kezagarriak egiten dituzte bide onetik joan ote ziren jakiteko. Baina badira ia atzera bueltarik ez duten beste iraultza batzuk: industria-iraultzak dira. Ekonomiaren esparruan, iraultzaren kontzeptua guztiz operatiboa eta fidagarria da.

Bestalde, fantasmaren inguruan egin dugun elaborazioa berrikusi behar dugu. Fantasmak gozamenaren gutxiegitasuna jartzen du jokoan. Bestearen osatugabetasuna dagoen tokian, fantasmak axioma bat txertatzen du. Fantasmaren funtzioa Badiouk maitasunaren funtzioari erreferentzia eginez tratatzen du. Beren gozamen-plazer

txikietan gizabanako isolatuak zeuden tokian, maitasunak (fantasmak) subjektuak azalarazten ditu. Millerrek ere subjektuaren agerpena eta kausazioaren gaia lantzen du. Gozamenanaren errepikapen idiota hartatik, asmakuntza baterako aukera azaleratzen da. Honek, bere partetik, gozearen errepikapen sendaezinarekin egin dezakegunaren ikuspegi optimistago bat ezartzen du. Gogora dezagun goze horrek aurrerabidea bera jartzen zuela jokoan.

Uste dugu logika horiek Badioun bere gertakizunaren kontzeptuari lotuko zaizkiola. Gertakaria (oraindik bere Subjektuaren Teorian agertzen ez den adigaia) ere subjektuaren kausazioa da, eta ziurrenik iraultza ere bada. Gainera, gertaeraren betierekotasunaren auzia dago. Egiari lotua dagoen heinean, bera betierekoa da, Freudentzat desira betierekoa den bezala (ez, agian, pultsioa). Ur zatitu horien artean oroit gintezke Lacanentzat amodioa errepikapen eta asmakizunen artean jokatzen zela. Gogoan izan dezakegu, halaber, transferentziak (transferentzia maitasuna dela, zioen Lacanek), analisiaren amaieran, baliogabetze hutsa baino aldaketa bat gehiago zekarrela. Beraz, alde batetik aurrerapen eta iraultzaren objektu sendaezina dagoen arren, beste aldetik, agian berrikuntzen bidez aurrera egin lezakeenaren nolabaiteko dimentsioa dago. Gure apustua da iraultza posible dela baldin eta onartua baduzu sendaezina sendatzeko aukerarik ez duzula.

Orduan, zer esango dugu: kapitalismoak aurrerapena dakarrela ala ez? Sendaezina denaren eta, iraultzen eta berrikuntzen bidez, aurrera egiten duenaren artean banatutako begiradaren arteko auziari erantzun behar badiogu, baiezko eta ezezko erantzuna eman behar dugu.

4.3. LABURPENA

Kapitulu hau hasi badugu hausnartuz kapitalismoaren alderdi egituratzaileak oso maiz ahazten zirela gizarte-desegituraketaren funtzioaren atzean (Deleuzek lurraldetzea eta deslurraldekatzea aipatzen zituen), eta ondoren logika osagarriaren irakurketa bat sartzen bagenuen, fantasma, estrukturazio-mugimendu horretarako funtsezko eragile gisa, orain bi logiken artean, desegituratzea/berregituratzea, dialektika bat sartzen hasi gara. Schumpeterrekin, Badiouekin eta Lacanekin, “biren-arteko” instantziaren

funtzioa funtzio dialektiko gisa artikulatu dugu (Lacanen teoriatik apur bat bereiziz): kapitalista subjektu ebaesente gisa agertzen da, zeinaren ekintzak, plazeraren automatismotik haratago, haustura bat txertatzen baitu truke-zikloan eta korrante zirkularrean (Schumpeterren hiztegia erabiltzeko), desegituratze bat, ondorengo zirkulazio-etapa berri bati ekiteko, berregituratze bat. Bi hirien artean, bi merkatuen artean, lehenaldiaren eta etorkizunaren artean, subjektu kapitalista, puritano weberiarra bezala, bakarrik eta inolako berme eta tradiziorik gabe dago, bere aszetismo intramundanoarekin. Bestalde, "biren-arte" leku horretan bi jatorri posible sartu ditugu balioa metatzeko. Alde batetik, iraultza ekonomikoaren logika proposatzean, gertaera teknoproduktiboaren ideia sartu dugu. Bestetik, extimitatearen logika lacandarra azaldu ondoren, labur-labur aztertu dugu truke ekonomikoaren aurreko jabetze hutsaren leku politiko, itsasertza deitu dugunaz haratagoko hori, merkatuaz haratago. Amaitzeko, lehia ekonomikoaren gaia aztertu nahi izan dugu, ezinbestekoa baita salgaiaren funtzionamenduaren oinarrien berri eman nahi duen edozein teoria ekonomikorentzat, bai eta, bigarrenik, aurrerapenaren arazoa ere. Aspaldi eztabaidatu zuten Freudek berak, eta ekonomiaren alorrera ekartzen saiatu gara.

5. KAPITULUA. ADIERAZLE FALIKOAREN ETA DIRU-MERKANTZIAREN HOMOLOGIA ESTRUKTURALA

Falo-aren kontzeptua funtsezkoa da Lacandar sinbolikoaren nozioa balioaren kontzeptu ekonomikoarekin alderatu nahi badugu. Gure apustua zera da: diruak ekonomian faloak psikoanalisian betetzen duen funtzio bera betetzen duela erakustea. Adibidez, Lacanen teorian, subjektuak faloarekin duen erlazioak, hala nola bere jabetzak edo gabeziak (imaginarioa, sinbolikoa edo erreala), erabat baldintzatuko du Bestearekiko (eta hizkuntzarekiko eta hitzarekiko, oro har) duen harremana, eta subjektuak instantzia horien aurrean duen modalitate subjektiboa definituko du. Gauza bera gertatuko da merkantzien alorrean diruari dagokionez ere. Batak zein besteak, erabilerarik gabeko balioak – diruak - eta esanahirik gabeko adierazleak – faloak -, metaforizatu egingo dute subjektuak balio ekonomikoarekin duen harremana – lehenaren kasuan – eta subjektuak sinbolikoarekin duen harremana – bigarrenea -.

“Izan ere, faloa esanahiaren efektuak oro har izendatzeko adierazlea da, esanahiak adierazlearen presentziak baldintzatzen baititu” (Lacan, 2013, 657).

Lacanez faloaz duen ikuskera Marxek diruaz duenarekin lotu dezakegu: urrea, diru gisa jarduteko merkantzia pribilegiatua,

“Hala, balioen neurri orokor gisa funtzionatzen du, eta funtzio horren arabera soilik urrea, berariazko merkantzia baliokidea, bihurtzen da lehenik eta behin dirua” (Marx, El Capital, 115).

Marxen diruaren definizioaren inplikazioak ez dira Lacanen faloaren definizioarenak bezalakoak. Batez ere, funtsezko diferentzia da diruak neurketa kuantitatiboa eskatzen duela, eta faloa Lacanen teorian termino kualitatiboetan garatzen dela. Hala ere, tratatu beharreko objektuak, faloak zein diruak, eremu osoaren logika edo esentzia, dela balioaren eremua, dela adierazlearena (sinbolikoa), formazio zehatz eta espezifikoa bihurtzen duelako ideari eusten zaio. XX. kapituluan, sakontasunez garatu ahal izan ditugu eremu honen zein objektu partikular honen logikak, Marxek emandako pausoei

jarraituz, baliotik bere diru gisa hartzen duen espresiorarte, eta betiere bere ideiak lacandar psikoanalisiarekin uztartuz.

Bestalde, kapitulu honetan ikusiko dugu subjektuak balioarekin eta sinbolikoarekin dituen harreman horiek harreman paradoxikoak direla, desioaren zirkuitu labirintikoak jokoan jartzen dituztenak, bai psikoanalisian, bai ekonomian. Enpresa honetan Keynesen eta Hayeken teoriekin eztabaidatzeko aukera izan dugu. Teoria horiek, arlo politikoan eta delinearatu teoriko garrantzitsuetan kontrajarriak izan arren, funtsezko puntu batean bat datoz guretzat: eskariaren eta eskaintzaren artean, diruak/faloak truke ekonomikoa ekonomialariek beti aurkitu nahi izan zuten leku lasaitik urruntzen duten paradoxak txertatzen dituela, dirua praktikotasun ekonomikoko tresna kaltegabe bat besterik ez zen leku horretan, trukerako bide soil bat. Lehenago, ordea, labur azaldu beharko dugu nola aurkezten duen Lacanek faloa desioaren egituran.

Faloaren eta diruaren arteko baliokidetasunaz dugun tesia argudiatu ahal izateko, psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko gurutzaketan, bataren eta bestearen funtsezko ezaugarri batzuk azaltzen joango gara, eta elkarrekin lotzen, logika berari, edo, gutxienez, logika oso hurbil bati, obeditzen diotela frogatzen saiatzeko.

Falora inguratzen duen problematika zeharkatzen duten hari desberdinetatik has gaitzake. Hasteko, eskariaren eta desioaren arteko bereizketa egingo dugu, psikoanaliaren irakurketa lakaniarra garatzeko funtsezko artikulazioa baita. Planoen bereizketa horretan aurkituko du falook bere egiturazko lekua. Lacanek subjektuaren gururien deseraikuntza dei genezakeena egiten du, hauek logia intersubjektiboan sartzen diren heinean beharra, eskaria eta desira bereiziz (aurrerago gozamina ere faktore desberdin gisa kokatuko du). Beharra, Lacanek “adierazlearen mehargune” deitzen dituenetik igarotzean, bere izaera eraldatu eta aldatu egiten da. Alde batetik eskari bihurtzen da, baina ez bere izatearen zerbaiti uko egin gabe. Bestalde, beharrek eskariaren esparrura pasatzean uko egiten dion zera hori, eskariaz haratagoko dimentsio batean agertuko da. Hori da desioa. Beraz, eskaria – beharra = desira:

“Eskariaren baldintza gabeko izate horri, desirak baldintza <absolutua> ordeztzen dio: baldintza horrek maitasun frogak behar baten satisfakzioarekiko errebelde duena deslotzen dio. Horrela, desira ez da ez satisfakzio beharra, ez maitasun eskaria, lehena bigarrenaren kentzearen ondorio den diferentzia baizik, beren eszizioaren fenomeno bera” (Íbidem, 657-658).

Beraz, desira eta eskaria bereizi behar dira. Orduan, non kokatuko da faloa eskariaren eta desiraren arteko ur-banaketa horretan? Lacanek adierazten duenean subjektuaren beharrak eskariaren haitzartetik igarotzen direla, ez du besterik esan nahi, baizik eta subjektuak hizkuntza erabili behar duela komunikatzeko eta Besteari nahi duena eskatzeko. Lacanek "A" deitzen duena, "bestea" ez da izaki bat, "baizik eta" "hitzaren lekua" (Lacan, 2014/2017, 331). Faloa, bada, ez da desira, bere eskariarekiko diferentzian, lotuko zaion adierazlea besterik. Eskariaren dimentsioan erantzunik ez dagoenean, Bestea falta den lekuan, hor egongo da falloaren eskaezina. Izan ere, Lacanen arabera, falloak, zakilaren bere gorputz-irudiarekin, hizkuntzak bere horretan subjektuan txertatzen duen falta baten sinbolizazio gisa funtzionatzen du (Lacanek desbitalizazioaz hitz egiten du):

Izan ere, subjektua bera hitzean konprometituta dagoen mailan, eta, beraz, Bestearekiko harremanean, hitzaren leku gisa, beti falta den adierazle bat dago. Zergatik? Subjektuak adierazlearekin duen harremarentzako bereziki delegatutako adierazlea delako. Adierazle horrek izen bat du: faloa (Íbidem., 32).

Lacanek etengabe adierazi du bereizketa horiek ondorioak dituztela klinikaren irakurketan. Alde batetik, teoria psikoanalitiko goitik behera zeharkatzen duen Edipoaren auzian, faloa zentrala da, konplexuaren gainditzeak “subjektuak plano horretan itxarroteagatik inolako saririk ez dagoela onartzen duen unearekin zerikusia baitu (...), azken batean, subjektuak falloaren dolua egin behar du” (Íbidem, 381-382). Bestalde, irakurketa honen atzeko aldean neurosiak irakurriko dira. Neurosia egitura subjektibo bat besterik ez da, “eremu horretan eskatu ezin dena, hau da, desiraren ordenakoa dena, eskariaren erregistroan inskribatzen eta formulatzen dena” (Íbidem., 138-139). Garrantzitsua da nabarmentzea eskagarria ez dena, desira eskagarri ez den

bezala, bere adierazlea dela, desiraren adierazlea: faloa. Kentze edo sustrakzio hori desirari zein faloari egokitzen zaie.

bere adierazlea den bezala, desioaren adierazlea dela: faloa. Oste bera desioari dagokionez mugatzen da, zeina ez baita demandan agortzen, baita faloari dagokionez ere, zeina eskaezina baita.

Esan dezakegu, beraz, falora iristean, Bestearekiko trukea gelditu edo moztu egiten dela: ez dago gehiago akordiorik, harremanak atzeratu egiten dira, gerorako utzi. Trukea eteteko antzeko logika fantasmaren logikak erakusten du. Batak zein besteak dute zirkulazio-sinbolikoa puntu batean eteteko funtzioa, eta hori garrantzi handikoa izango da ekonomiaren eremuan gertatzen dena aztertzen saiatzen garenerako. Zer da, bada, fantasma? “Formula hori (fantasmarena) subjektuak, bere azken hitzaren bila, Bestearen esparruan planteatzen duen galderaren amaieran kokatzen da, Besteari zuzenduz: Zer nahi duzu? (...)”(Bidem, 361). Ikusiko dugunez, Bestearen galdera hori, subjektuari bere desiraz galdegiten diona, ez da falta adierazlea besterik, eskaezina, zeinari erreferentzia egin diogun berriki. Bestearen galdera horren aurrean, subjektuak bere erantzuna aurkitzen du (imajinarioa), fantasman:

“Bestean, esanahiaren esparruan, ez dago adierazlearne mailan nahikoa litzatekeen ezer (...) Justu hemen heltzen gara gure fantasmara. Aurreko aldian erakutsi nizuen jada, fantasma ez dela inkontzientearen itsasertzean aurkitzen dugun helduleku konkretua besterik. Subjektuak, bere diskurtso inkontzientearen subjektu izate horretan, ez du aurkitzen artikulatu lezakeen ezer. Puntu horretan fantasmak, beretzako, sostengu imajinarioaren papera betetzen du” (Íbidem., 440).

Bada, zein da gai horien interesa balioaren logika eta ekonomia kapitalista irakurtzeko? Esan bezala, falook – eta baita fantasmak ere – subjektuaren eta Bestearen arteko zirkuitulabur moduko bat dakar (Lacanek modu desberdinetan tematizatua, betetzen zuen esparru problematikoaren arabera). Orduan, zer esan nahi izango du ekonomia

politiko kapitalistaren esparruan etendura horrek? Gure ustez, Sayren legea esaten zaionaren ezeztapena izango da. Zer dio say legeak?

“Say eta Rikardoren garaietatik, ekonomialari klasikoek erakutsi dute eskaintzak bere eskaria sortzen duela — horrekin modu seinalatuan, baina ez argi eta garbi definituta, esan nahi baita ekoizpen-kostuen guztizkoa erabat gastatu behar dela, zuzenean edo zeharka, produktuak erosten”. (Keynes, 1936/2019, 50)

Sayren legeak baliabideen aprobetxamendu osoaren ideia adierazten zuen. Normalean, “eskaintza orok bere eskaria sortzen du”. Kicillofok Keynesi buruzko testuan ondo adierazten duen bezala, baliabideen zati bat hutsik uzten duen oreka bat azaltzeko aukera, “urtetan teoria ekonomikoa gobernatu zuen printzipio hori zalantzan jartzean datza, “Sayren legea” deiturikoa alegia”. Sayren legeak adieraziko luke, beraz, “saltzaile guztiak, ezinbestean eta hitzaren zentzuaren arabera, erosleak direla” (JSMill en Keynes, *Íbidem.*, 18). Beste leku batean argudiatzen saiatu ginenez (kontsumoari buruzko 3. Kapituluaren hain zuzen), subjektuari kontrajartzen zaion lacandar Bestearen baliokidea (kodearen lekua, adierazleen bilduma) merkatua bada ekonomia kapitalistan (non biltegitratzen diren, metatzen diren, salgaiak), orduan Sayk egiten zuen erredukzionismoa ekonomiaren funtzionamendu osoa Lacanek eskari gisa zedarrizten zuenera murriztea zen. Sayrentzat ez dago baliokideen trukeetatik erabat egindako zirkuitutik ken daitekeen ezer, ezer ez da merkataritza-komunikazio horretatik kanpo geratzen: ekoizpen orok kontsumoa dakar. Lacanek psikoanalisian eta Keynesek ekonomiaren esparruan zirriborrotzen duena, Sayren legea ekonomia klasiko osoaren aurrekontu gisa kritikatzeko duenean, kontsumoan eta eskarian sartzeari uko egiten dion zerbait dagoela da, zirkuitutik kentzen den zerbait, kendu egiten dena.

Bestalde, Sayren legeak ondasunen merkatuarentzat ez ezik, faktoreen merkatuarentzat ere funtzionatzen zuen. Zer esan nahi du horrek? Eskaintza eta eskaria ondasunen merkatuan berdintzeaz eta aurrezkiak eta inbertsioak orekatzeko joera ere badutela:

Doktrina beraren ondorio gisa (Sayren legea), pentsatua izan da kontsumitzeari uko egiteko edozein egintza indibidualek ezinbestean eragiten duela kontsumorako horniduratik kendutako lana eta ondasunak kapital moduan aberastasunaren ekoizpenean inbertitzea (Keynes, 1936/2019, 50).

Kasu hori kritikatu du Keynesek. Kicillofek (2012, 140) adierazten duen bezala, doktrina hori ez da zehatza; izan ere, kontsumitzeari uztea erabakitzen duenak beste erabaki bat hartu behar du:

Aberastasuna eduki dezake, bai diru moduan (edo diruaren baliokide likidoan), bai beste mailegu-modu batzuetan (< loan>), edo kapital erreal gisa. Aurrezkiaren zati bat altxor bihurtzen da, hau da, bankuko diru edo gordailu. Bestea inbertsio arruntetara bideratzen da (Kicillof, 2012, 140).

Aurrerago, kapitulu horretan bertan, balizko helburu horrek dirurako dituen ondorio makroekonomikoetako batzuk aztertuko ditugu, keynestarren aurrezkiaren paradoxarekin. Oraingoz, esan dezagun ondasunen kontsumo-zirkuitutik diru-kopuru jakin bat kentzeko erabakiak ez duela esan nahi nahitaez ekoizpen-ondasunetan kontsumitu behar denik, hau da, inbertitu behar denik. Aurrezki oro ez da inbertsioa. Diru-pilaketa huts baten posibilitatea dago. Hayekek berak, Keynesenak ez bezalako asmo teorikoekin, aurrezkiaren eta inbertsioaren arteko identitatea zalantzan jartzen du (asmo teoriko eta esplikatzaila guztiz dibergenteetarako).

“Horrela, bada, ziklo ekonomikoaren teoria monetarioaren lehen zeregina da azaltzea zergatik eta nola eragiten dion zuzenean diruaren eraginak sistema ekonomikoaren sektore horri” (Hayek, 2012a, 165-166).

Bestalde, interesgarria da ikustea Marxek paradoxa horren zati bat zirriboratu zuela nolabait (nahiz eta ez zituen Keynesek atera zituen ondorio makroekonomiko guztiak aterako). Marxek honela adierazten zituen diruak balioaren logikan betetzen zituen funtzio desberdinak: altxor bezala, ordainbide bezala eta munduko diru bezala, altxor

bezala jarduten duenean bereizten duen erretiratze logika bera ohartuz Rosdolskyk adierazten duen bezala:

“Kontrajarritako bi merkatu-metamorfosien ziklo jarraia, edo eroste eta saltzearen errotazio jarraikorra, diruaren kurtso amaigaeen edo bere “perpetuum mobile” funtzioan azaleratzen dira. Metamorfosien seriea eten bezain laster, salketa bat jarraian letorkiokeen erosketak jarraitzen ez duenean, dirua inmobilizatu egiten da, edo Boisguillebertek dioen bezala, meuble izatetik inmeuble izatera igarotzen da: diru izatetik altxor izatera (...) dirua altxor gisan patrifikatu egiten da eta merkantzia saltzailea diru-pilatzaile bihurtzen da” (Marx, 2010, 159)

Horrela, merkantzien eta diruaren fluxu arrunta eteten denean, M-D-M, eta M-D ekintza isolatzen denean, zeinari ez zaion DM-raino jarraitzen uzten, Rosdolskyk (2004, 187) adierazten duen bezala, orduan bihurtzen da dirua altxor.

Ikusiko dugunez, hiru pentsalari horiek ikuspegi eta politika erabat kontrajarriak zirriborrotzen dituztenak, bat datoz ekonomia kapitalistak beti errekurtsio denak erabiltzen dituenaren ideia kuestionatzene (Say-ren legeak dioena). Beraz, ideia hau ezarri nahi izan dugu: ekonomia libidinalen zein merkataritza-ekonomian, lehenengo kasuan, libido-quantum baten logika bat zirriborrotzen da, bigarrenetan, balio-quantum bat, Bestearekiko edo merkatuarekiko truketik eta komunikaziotik erretiratzen direnak. Baliotik zerbait kentzen eta gordetzen da, desiraren parte bat ez da eskarian agortzen. Ideia hau faltoaren eta diruaren arteko balio-quantumarekin txertatu genuen gure teoriaren garapenean. Trukearen etenduraren ideiak batarentzat zein bestearentzat balio du: balio pilaketak Sayren legearen funtzionamendu osoa eragozten du, aurrezkiaren eta inbertsioaren, eskaintzaren eta eskariaren arteko akoplatze harmonikoa; desioa, galdagarri faliko eskaezinari lotua, Besteari zuzendu diezaiokegun eskaeren zerrendatik ere kentzen da egiturari dagokionez.

Kicillofek dioen bezala, ekonomia kapitalistak errekurtsio guztiak aprobetxatzen dituenaren postulatu hau, bere aldetik, ez zen sostengatzen balioaren eta diruaren

teorien bereizketan baizik. Horrela, Kicillofek adierazten du dirua eklipse posizio batean kokatzen zela Keynesen aurreko teoria ekonomiko klasikoan, balio monetarioaren teoria eta teoria zorrotz bereizten zituena:

“(...) Hala ere, Teoria Orokorrean teoria ekonomikoaren bereizketa bi konpartimentu estankoetan kategorikoki baztertzen da” (Kicillof, 2012, 189).

Orekaren teoria osoa (atal honetan bertan Hayekek ere salatzen duen bezala) diruak azaleko funtzio bat baino ez izatean oinarritzen zen, trukearen bitartekaritza praktiko hutsa, funtsean merkantzia batetik besterako truke-sistema bat zen ekonomiari dagokionez. Horrela, ekonomista klasikoak (marginalistak eta ricardiarrak), esan bezala, dirua erabat alde batera uzten saiatzen dira balioaren eta banaketaren teoriak azaltzen dituztenean. (Kicillof, 2012, 191).

Horrela, suposatzen zen zientzia ekonomikoaren printzipioak antola zitezkeela, diruari eskainitako atal bat *a posteriori* gehituz, baldin eta kanpokotasun horrek oinarriak berak ez zituela aldatuko suposatuz.

Lacane adierazi duenez, eskariak eta nahiak artikulazio zehatza dute, eta, gainera, gurutza daitezke, berriki adierazi dugun bezala, hainbat egitura klinikori bide emanek. Keynesek ere “patologia ekonomikoak” dei genitzakeenak adierazten ditu, eskaintza- eta eskari-jokoan dirua gurutzatzean. Desira eta eskaria bereiztea, beraz, psikoanalisian ideala izango litzateke, ziurrenik inoiz erabat lortu gabea, eta ez ohiko funtzionamenduaraua. Horrela, dirua falo psikoanalitikoaren baliokidea bada, honako hipotesi hau formula dezakegu: balioaren eta diruaren teoriaren bereizketa psikoanalisiaren eskariaren eta desiraren bereizketaren homologoa da. Kasu batean zein bestean, diruzko atalak, edo faloari buruzko atalak, eragina du eta eskari hutsaren eremu kaltegabea nahasten du, non subjektuak eta Besteak, eskaintzak eta eskariak, harmonikoki bat egingo luketen. Eskariaren eta desiraren arteko diferentziak sekuentzia bat sartzen du, zeinean subjektuak falo-diruan (faltsuki) eskariaren asebetetze ezari erantzunak aurkituko dizkion: Bestearen erantzun ezaren aurrean, subjektuak bere

desira adierazle falikoari lotuko dio, Bestearengandik bereizte baten prezioan. Erantzun ezaren eta satisfakzio ezaren aurrean, subjektuak bere faloa gordeko du altxor gisan.

Beraz, zer gertatzen da dirua – merkantziarekin eskaintzaren eta eskariaren bat egite harmonikoan alako aldaketak sortzeko.

Orain, Lacanengana itzuli behar dugu labur-labur, lehenik eta behin adierazle falikoaren inguruko logika batzuk pentsatu ahal izateko, gero diruaren abordatzea abiapuntu aurreratu batetik bideratu ahal izateko eta hórrela “dirua pilatzeko nahia” deituko dioguna zertan datzan hausnartu ahal izateko.

Fantasmaren logikara hurbilketa bat egin dugu, faloaren funtzionamenduaren antzera, mamuak trukea eten egiten zuela adierazteko. Horrela, Lacanek adierazten du mamua ez litzatekeela “norberaren desira izateko desio” baten artikulazioa baino (Lacan, 1999/2021, 439), eta, beraz, bizi-bultzada galtzeko eta desira asetzeari beldurra dio, desio gisa kargutik kenduko lukeena: asetzeaz dagoenean, batzuetan hura asetzearen beldur ere izaten da (Lacan, 2014/2017, 118-119). Beraz, egoera horren aurrean, subjektuak bere nahiaren objektuari eustea erabakitzen du, trukea etetea:

“Norbaitek (...) nonbait idatzi zuen: -Aranak kutxatila lapurtu ziotenean zer galdu zuen jakingo bagenu, asko ikasiko genuke. Horixe da, hain zuzen ere, ikasi behar duguna” (100. or.)

Horrela, bada, fantasma den irrika huts horrekin, desiraren gauzatzearen aurreko defentsa horrekin, desira den poentzia puru eta irrealizatu horrekin egiten dugu topo (ekonomia kapitalistaren eremuan zenbait aporia pentsatu ahal izateko funtsezkoa izango dena). Truketik erretiratzen dena, desira bertan behera utzi eta amaiera emango liokeen satisfakzioa saihesteko, jabetza bat besterik ez da. Hemen azaldu nahi ditugun konstelazio homologoei erantzuten dieten teoria ekonomiko batzuk aurkezten ditugunean, ikusiko dugu dirua pilatzeko nahiak, aberastasun-nahi hutsak, funtsezko zeregina duela bi eremuen arteko artikulazio horretan, baita teoria ekonomiko keynestarretik bereizitako esparruan ere:

“Baina hemen gaude (“jokoaren arauari” buruzko filma komentatzen ari da) jokoan dagoen horretan sartuta, subjektuak, une batetik aurrera, bere irrika sekretu gisa artikulatzera bultzatzen duenean” (101. or.)

Interesgarria da ikustea Lacanek kontzeptu eta arazoen esparru horri estutasunaren edo angustiaren eta inhibizioareb kontzeptuak lotzen dizkiola, haiekin alde batetik, subjektua “bere desira propiotik” defendatzen dela adieraziz. “Fantasmaren artifizioaren atzean, estutasuna ezkututzen da” (Íbidem., 342), eta, beste aldetik, estutasunaren edo angustiaren aurreko defentsa horrek inhibizioaren forma hartzen duela. (Íbidem., 342). Ohar horiek honako ideiara garamatzate: agian subjektu kapitalista ere, zeinak dirua pilatzea erabakitzen duen inbertitu beharrean, nolabaiteko inhibizio edo larritasunen baten menpe egon daitekeela.

Ahalegin handia egin dugu, beraz, diruaren pilatze nahiak, objektu falikoak edo diruak eskaintzaren eta eskariaren artean eragiten dituen aldaketak sartzeko. Baina zer da atesoramendu nahi hori?:

“Nondik dator dirua eskudirutan gordetzeko nahia? Keynes-ek berariaz <espekulazio> deitzen dio gizabanakoak beren aberastasunaren zati bat gordetzera bultzatzen dituen arrazoari, baldin eta zor-tituluen etorkizuneko prezioak alde aurretik ezagutuko balira eta horiek abisurik gabe aldatzeko gai izango ez balira, ez legoke arrazoirik aberastasuna dirutan gordetzeko” (Kicillof, 2012, 358-359).

Hemen ikusten dugun bezala, Keynesek proposatzen du dirua pilatzeko nahiari buruzko azalpenetako bat merkantzien prezioen aldaketetatik babesteko nahietatik datorrela. Gure tesia hemen zera izango da: Keynesek atesoramenduaren fenómeno hau azaltzeko eta justifikatzeko erabiltzen dituen argudioak Freudek “bigarren mailako elaborazio”²⁷deitu zituen horien mailan leudekeela, fenomenoaren esentzia eta egiari arrotz

²⁷ Gaztelera: “elaboraciones secundarias”

zaizkion justifikazioak sartzen dituztenak. Guretzako, Lacani jarraiki, dirua pilatzeko nahi horren benetako arrazoia desira gauzatzearen beldur paradoxikoa da, honek bere akidura ekarriko lukeelako.

Horrela, Keynesek, aurrezkien fenomenoaren azalpen bateratua izango litzatekeena erabat mugatu gabe, aukeren zerrenda bat eskaintzen du, hala nola, lehen aipatutako ezustekoei aurrea hartzea, subjektuentzat eta bere familiarentzat etorkizuneko egoera ekonomiko hobea lortzeko nahia, espekulatzea, "independentzia sentsazioaz" gozatzea, dirutza uztea, etab. (Keynes, 1936/2019, 124). Arrazoi horiek dira Keynesek "subjektibo" deitzen dituenak. Interesgarria da aipatzea gertakarien azalpenak ekonomia politikoaren eremu mugatua gainditzen duela puntu honetan. Keynesek, beraz, ekonomiaz gaindiko esparrura jotzen du, eta horren adarren artean psikologia dago. Egokia da tesi honetan guztian justifikatu nahi duguna justifikatzeko aukera gisa jasotzea: psikoanalisiak zenbait argibide eman ditzakeela teoria ekonomikoaren lanketaren zenbait puntutan. Arrazoi subjektibo horiei arrazoi "objektibo" batzuk gehitzen zaizkie, hala nola:

“(1) soldata-unitateko aldaketa bat; 2) diru-sarreraren eta diru-sarrera garbiaren arteko aldea aldatzea; 3) kapitalaren balioan ustekabeko aldaketak, diru-sarrera garbia kalkulatzeko kontuan hartu gabe; 4) etorkizuneko deskontu-tasan aldaketak, hau da, oraingo eta etorkizuneko ondasunen arteko kanbio-tasan; 5) zerga-politikan aldaketak; 6) diru-sarreraren egungo eta etorkizuneko mailaren arteko erlazioari buruzko itxaropenetan aldaketak (...); eta abar.” (Keynes, 1936/2019, 1936/2019, 114)

Adierazi dugun bezala, arrazoi horiek bigarren mailakoak dira guretzat, kontsumitzeak eta desira hori bera gauzatzeak hil ahal izateko beldurratik. Arrazionalizazioak, beraz, ekonomialari baten mendarako agian apur bat enigmatikoa den faktore batenak: faloak desira harrapatzeko duen gaitasun hutsa. Bere itzulpenik errazena ekonomiari dagokionez honako honetan aurkitzen du: laburpena, Keynesentzat, argia dela: dirua pilatzeko nahia, aberastasun desira hutsa. Zailtasuna honetan datza: aurrezkiaren erabakiak ez duela gaurko kontsumoa beste kontsumo batekin ordeztu zeinak

aurrezturiko balioaren pareko kontsumo bat lekarkeen aurrerago; ordea, aurrezki horrek “aberastasun desira puru” bat baino ez luke inplikatu. Horregatik Keynesek aipatzen dituen aurrezteko arrazoietan interesgarriena zera zaigu: “lukurreria hutsa asetzea, eta modu irrazional zein insistente batean kontsumotik eta diru hori gastatzeik ihes egitea”. (Íbidem., 124).

Paul Samuelson ekonomialaria ere ez da oso zehatza aurrezteko nahiaren motibazio inplizitua zehazteko orduan. Keynesek egiten duen bezala (eta orain erakutsiko dugun bezala), erabaki ekonomiko hori justifikatzen duten aukeren zerrenda bat eskaintzearen alde egiten du gehiago, hala nola zahartzarorako prestatzea, garai txarrak prebenitzea, etab. Beste behin ere, aukerarik interesgarriena aberastasun hutsaren gozamenaren aukera da, batzuk dirua pilatuz gozatzen duten oinordekorik gabeko zikoitzak direlako, edo “aurrezki ohitura bat, kasi haren jatorria guztiz ahaztua den erreflexu bihurtu delako”. (Samuelson, 1983, 224-225).

Keynesengana itzuliz, esango dugu, beraz, britainiar ekonomistaren ikuspegi guztiak ideia hau duela oinarri: kontsumitzeko joeraren elastikotasuna, diru-sarreraren gehikuntzari dagokionez, unitatea baino txikiagoa dela. Diru-sarreraren igoera guztiak ez du kontsumoa handitzea ekartzen: “Konfiantza osoz oinarri dezakegun oinarrizko lege psikologikoa, bai a priori giza izaerari buruz dugun ezagutzatik bai esperientziatik abiatuta, gizonak oro har eta batez beste beren kontsumoa handitzeko prest egotean datza, diru-sarrera hazi ahala, baina ez sarreraren hazkundera bezainbeste”. (Íbidem., 115) Aurrerago ikusiko dugu hau, beste behin ere, zenbait itzulpen eskaintzen baititu aparatu kontzeptual psikoanalitikora. Gure ustez, beharizanen asetzeak, eskariaren dimentsiotik igarotzean, desioa besterik izango ez den hondar bat sortzen duen bezala, esan dezakegu diru-sarrerak kontsumitzeko joeratik igarotzeak nolabaiteko hondar edo soberakin bat sortzen duela, diru-sarreraren igoeraren eta gastuaren gehikuntzaren arteko baliokidetasunik eza. Soberakin hori ez da izango atesoratzeko nahia besterik. Beste behin ere, Keynes termino psikoanalitikoetan itzul daitekeela uste dugu, desioaren eta eskariaren arteko banaketara joz.

5.1. TRUKEA

Logika horri berari jarraituz, gure ustez, Lacanek bere garapen teorikoaren beste leku batean problematizatzen sexuen arteko harremanak ditu. Gure tesia hemen, faloarean eta diruaren eta horien paradoxa intersubjektiboen arteko baliokidetasuna defendatzen duen ideia nagusia indartzeko, zera da: “sexu harremanik ez dagoenaren” lacanen aforismoa, truke ekonomiaren errefutazioaren pareko dela, zeinaren arabera berau ideal edo fantasia bat litzakeen, diskurtso ekonomikoaren koherentzia internorako eraikia, egiazki existitzen den errealitate bat baino.

Plantea dezagun lehenik Lacanen ideia horren zentzua. Lehenik eta behin, esan dezakegu orain arte garatu dugun guztiarekiko lotura honako aipamen honen bidez gerta daitekeela: “Bestea, nire hizkuntzan, Beste sexua baino ezin da izan” (Lacan, 1997/2010, 52). Beraz, Besteari buruz hitz egiten jarraitzen dugu. Bestea falta bezala, lehenik, Bestea desira enigmatiko bezala. Baita Bestea ere, inolako metahizkuntzara ez garamatzen hizkuntza bezala. Baina hemen ere bai: Beste sexua barratu bezala, eta Bestea inexistente bezala.

Zein da Lacanen tesia sexuen arteko harremanari buruz? Aurreratu dugunez, ez da existitzen: “ez dago sexu-harremanik”. Gizonen eta emakumeen artean ez dago harremanik (inkontzientearen ikuspuntutik):

“sexu-harremana ezin da idatzi. Idatzita dagoen guztiaren abiapuntua da beti ezinezkoa izango dela sexu-harremana horrela idaztea. Horregatik dago nolabaiteko hitzaldi-efektua, “idazkera” deritzona. Hertsiki, idatzi liteke x R eta, eta esan x gizona dela, eta emakumea, eta R sexu-harremana. Zergatik ez? Hain zuzen ergelkeria delako, gizon eta emakumearen esanahiaren azpian oinarritzen dena hizkuntzaren erabilera ohikoari erabat lotutako adierazleak baino ez baitira. Diskurtso analitikoak erakusten du hori” (Íbidem., 46-47).

Zein da Lacanen “sexu-harremanik ez dagoela” dioen tesi honen logika? Lacanek badaki sexu-harremanak gure eguneroko bizitzaren parte direla. Hala ere, sexu-harremana ukatzea inkontzientearen ikuspegitik egiten du. Animalengan sexu baten eta bestearen arteko sexu-trukeak aktibatzen dituzten sedukzio-mekanismo jakin batzuk dauden bezala (askotan irudimenari lotuak), gizakia jokabide horiei dagokienez desnaturalizatuta dago, eta, sedukzioari dagokionez, erregistro sinboliko oso batzuetatik igaro behar du. Erregistro horiek sexuen arteko harremanak inskribatuko dituzte, baina inkontzienteak (bere benetako dimentsioan, kasu honetan, sinbolikoa baino gehiago) sexualitatera iristeko moduak bilatu behar izan zituelako bakarrik hartuko dute zentzua, berak ez baitzuen erantzunik.

Bestalde, uste dugu, nolabait, gorago desioaren etete²⁸ gisa deskribatu dugunak, subjektuaren eta Bestearen arteko elkartrukearen etentzat, problematizazio-esparru berri honetan, aforistikoki azaldutako tesiaren forma hartzen duela, zeinaren arabera “ez dagoen sexu-harremanik”. Zergatik? Izan ere, sexuen artean, subjektuaren eta Bestearen artean bezainbeste dago faloaren oztopoa:

“Diskurtso analitikoak frogatzen duenez – utz iezadazue horrela esaten –, faloa kontzientzia-objekzioa da, bi izaki sexuatuetatik batek besteari eman beharreko zerbitzuaren aurrean eginiko kontzientzia objezioa (...) eta horren ondorioz, nik esango nuke, gizona ez da iristen emakumearen gorputzaz gozatzera, hain zuzen ere organoaren gozamenaz gozaten duelako” (Íbidem., 15).

Falo horren gozamenak, haren gorputz ebakiaren zati bat den organo horrenak hainz zuzen, adierazlean eta bere logika apartekoetan harrapatua dagoenak, gozamen autistiko batera eramaten du subjektua, Besteaz bereizia, laburbilduz: idiota²⁹. (Lacan, 1997/2010, 98-99).

²⁸ Gazteleraz: “puesta en suspenso del deseo” deitu dugu

²⁹ “Idiota” hitza itzuli liteke euskarara memelo, tentel, ergel, etab bezala. Ordea interesagrrri deritzogu hitz grekoari eustea hain zuzen kasu honetan Lacanek konnotazio horiek mobilizatzen dituela uste dugu: ez du soilik memelo batetaz hitz egiten baizik, bere goze pribatuan harrapatuta, Bestearekiko bereizita, geratzen den gizonezkoaz.

Beraz, gozamen horri uko eginez bakarrik lortu ahal izango du gizakiak Bestearekin, egiazko beste batekin, Beste sexuarekin, topo egitea: “gizakiarentzat, kastrazioa ez badago behintzat, hau da, funtzio falikoari ez esaten dion zerbait ez badago, ez dago emakumearen gorputzaz gozatzeko inolako aukerarik, bestela esanda, maitasuna egitekoa” (Íbidem, 88). Beste behin ere, subjektuaren eta Bestearen arteko harremanak nahasten dituen gozamen berezi horrekin topo egiten dugu: gozamen autistiko bat, idiota, lehenago altxorraren desira gisa zedarritu genuenarena, eta jada teorizatu duguna dirua pilatzeko huts gisa, aberastasun-desira huts gisa. Inkontzientearen ekonomia libidinalean zein merkataritza-ekonomia kapitalistan, gozamen horrek subjektuaren eta Bestearen, eskariaren eta eskaintzaren harmonizazioa eragozten du.

Ikusi dugu, beraz, faloaren auziak auzi psikoanalitiko ugari zeharkatzen dituela. Bera da desioa eta eskaria bereizten dituen, eta Edipoaren ebazpen-puntua adierazten duena. Desioaren fenomenologian, adibidez, Bestearen erantzunik eza lotzen zaion lekua ere bada. Horrela, gure ustez, sexu-harremanik ezak subjektuaren eta Bestearen arteko trukea eteteari buruz aurrerago deskribatu dugun logikari jarraitzen dio. Agian desberdintasun bakarra da orain arazoa sexualizatuta dagoela Bestea “Beste sexu” gisa, sexu femenino gisa, problematizatua den heinean.

Esan bezala, kapitulu honetan garatzen ari garenari jarraiki, gure irakurketa da gizonaren eta emakumearen arteko harremana idazteko aukera ukatzea truke-ekonomia bat ukatzearen parekoa dela. Lehen ikusi dugunez, dirua da eskaintza eta eskariaren, subjektuaren eta Bestearen arteko akoplatze harmoniatsua oztopatzen duena, baita faloak gizonak emakumearekin duen harremana oztopatzen duena ere. Horrela, zentzu batean, truke-ekonomia baten kasua, Lacanek ukatutako gizonaren eta emakumearen arteko sexu-harreman eraginkor baten ustearen parekoa izan liteke, inkontzientearen mailan. Diru-faloaren aporiek esku hartzen ez duten egoera izango litzateke.

Tesi lacandarra, “sexu-harremanik ez dagoela” dioena, teoria ekonomiko bihur liteke, “truke-ekonomiarik ez dagoen” bezala. Tesi hauek zalantzan jarri nahi dutena sinbolikoaren kurbadura paradoxikoetatik aske dagoen esparru intersubjektibo bat da. Horrela, faloaren funtzioaren balizko erretiro batekin psikoanaliaren esparruan lortzen

duguna sexu-harremana idazteko aukera bada, diruaren gorabeherak ezabatzearekin ekonomiaren eremuan lortzen duguna truke-ekonomia bat da. Hayekek adierazi du orekaren ekonomialariek diruaren inzidentzia hauetan kontuan hartzen duten bakarria prezioen aldaketetan duen eragina dela. (Hayek, 2012b, 167). Jokaleku horretan, trukeak, funtsean, diru-faktorea kontuan hartu gabe erabakitzen dira, eta faktore hori a posteriori baino ez litzateke gehituko, trukea errazteko mekanismo soil gisa.

5.2. EZ DAGO METAHIZKUNTZARIK

Orain arte deskribatu dugun logika beraren gaineko itzuli batean, azken orrialdeetan deskribatzen gatozena, faloaren eta desiraren auzia, psikoanalisiari dagokionez, eta diruaren paradoxak, ekonomiaren esparruan, ondorengo tesiari artikulatzen zaizkio: metahizkuntzaren inexistentiaren auzia. Gure tesia zera da (errepetatu itzulpen hau ...): zenbait orrialde egin ditu, baina problematizazio-eremu zabalago bat onartuz, hau da, desioaren faloaren eta etetearen auzia, bai eta ekonomiaren arloko diru-logikaren problematizazioa ere, a posteriori ezartzen saiatuko garen konexioetarako benetan interesgarria izango den beste batera artikulatzen da: metahizkuntzarik ezaren tesia da. Puntu honetan, gure irakurketa da psikoanalisiaren edo filosofian metahizkuntzarik ez dagoenaren tesia “balioaren balio” baten inexistentiaren baliokidea dela, balioaren absolutu bat, garai batean urre-patrioiak egin zuena (“diruaren prezioa” finkatzen zuena).

Lehen ere aipatu dugu faloa eta mamua. Bestearen desira enigmatikoari erantzuteko moduak direla, faltan den Beste baten, desira duen Beste bati erantzuteko moduak. Bestea, ama den beste jatorrizko hori bezainbeste, adierazleen pilaketa lekua bada, sarri Lacanek adierazten duen gisan, zerbaiten faltan bada ... zeren faltan izango da? Adierazle baten faltan.

“Izan ere, Beste horretan badago zerbait subjektua beti bere izatetik distantzia batera jartzen duena, eta izaki horrekin inoiz ez elkartzea eragiten duena, izatearen metonimia horren barruan bakarrik lortu dezakeena, subjektuan, hau da, Desiran. Eta zergatik? Izan ere, subjektua hitzean konprometitua dagoen mailan, eta, beraz, Bestearekiko harremanean, hitzaren leku gisa, beti falta den

adierazlea dago. Zergatik? Subjektuak adierazlearekin duen harremanari bereziki delegatzen zaion adierazlea delako. Adierazle horrek izen bat du, faloa” (Lacan, 2014/2017, 32).

Lacanez, ordea, ahalik eta gehien ustiatzen ditu konplexu problematiko horren inplikazio filosofikoak. Bestea hizkuntza bat bada, zeinetan subjektuak bere desira eta beharrianei erantzunak topatzen saiatuko den, faltan dagoen Besteak, desira bat duen Besteak, ez dio utziko zera ebokatzeari: Beste horrek, aldi berean, Bestearen Beste batean bilatuko duela bere desiraren asebetetzea. Ordea, Lacanek argi artikulatzen du igorpen horrek ez duela baketze bat lortuko, desiraren erabateko asebetetzea inplikatu duen detentzio edo etete puntu bat: Besteak zerbait falta badu, barratua badago, ez dago hura estabilizatu eta osatuko duen Bestearen Beste bat. Bestea hizkuntza bat bada, ez dago metahizkuntzarik

“A maiuskula ezabatuak honako hau esan nahi du: Aren tokian – ez dena izate bat baizik hitzaren toki bat, adierazleen multzoa tolestuta zein hedatuta aurki ditzakegun tokia, hau da, hizkuntza batea – zerbait falta da. Han falta dena ezin da izan adierazle bat besterik; horregatik, S. Bestearen nielean falta den adierazlea: hori da S (A) ri bere balio erradikalena ematen dion forma. Hori da, psikoanalisiaren sekretu handia uzten badidazue. Sekretu nagusia hau da: ez dago Bestearen Beste Bat” (Íbidem., 331).

Beste leku batean, Lacanek paradoxa hori aurkezten du “egiari buruzko egirik ez dagoelako” formula aforistikoarekin, eta, artikulatuz, gainera, inkontzientearen eta bere inplikazio filosofikoen gurutzaketan, horrek ez duela esan nahi errepresio freudiar originala besterik.

Alde batetik, Marxek balioaren eta merkantziaren logikari heltzean adierazten duen bezala, merkantzia batek ez du inoiz bere balioa adierazten, beste merkantzia batean baizik. Muga hori, balioaren adierazpenaren lege hori, adierazlearen eremuan aurkitzen dugun bera da (nik adierazi dugu eta beste kapitulu batzuetan argi eta garbi artikulatu

dugu). Arazoa zera da: nire merkantziaren balioa bigarren merkantzia baten balioaren araberakoa bada, zeren araberakoa izango den bigarren merkantzia horren balioa?

Beste merkantzia (Lacandar idazkerako zenbait lizentzia hartzeagatik) nire merkantziaren balioa adierazten duen hizkuntza bada, Beste merkantzia horren balioa zehaztea Bestearen Beste baten bilaketa bihurtuko litzateke. Beste hori da Lacanek laster zalantzan jartzen duena bere bilaketan, "metahizkuntzarik ez dagoela" adierazten duenean. Ez dago balioaren baliorik.

Bestalde, horrek guztiak gogora ekartzen ditu, berriro ere, ekonomia kapitalistaren esparruko arazoekin asozioazio agerikoak. Bere teorikoen, sarritan, balio absolutu baten lekua mugatzeko saiakerak zirriborratzen dituzte. Prezioa eta balioaren, merkatu prezio eta prezio naturalaren, tasa interes errearen eta merkatukoaren ... arteko bereizketak egin ohi dituzte sarri bere teorikoen. Bestalde, merkantzia baten balio zehatza bertan inbertitutako lan-denboran aurkitzeko asmoa, baita ekonomia erreal hipotetiko batera jotzekoa ere, etab. Filosofia, zientzia eta ekonomiaren arteko gurutzaketan gai zabala bada ere, guk ezin izango dugu gogoratu besterik egin. Funtsezkoena honako hau da: absolutu hori, zeinaren ikuspegitik balioa determinatu ahal izango litzatekeen, barratua dago, ez da existitzen. Izan ere, kapitulu honen bigarren zatian pisurik handiena emango diegun bi teoriak, neurri handi batean, balio horren bermatzaile gisa funtzionatzen zuen zerbait ezabatzearen ondorioak artikulatzeko ahaleginak baino ez dira: urre-patroia. Horrela, adibidez, XX. mendeko teoria monetarioarekiko gure hurbilketaren lehen zati bat izan da adieraztea bai Keynesen aurreko autoreetan, bai ondorengo beste autore batzuetan, Friedmanen kasuan adibidez, dirua exorzizatu nahiko litzatekeela bere logika espezifikotik eta bere merkantzia eta balioen truke puruaren ekilibrioan ergina izan eta hura aldatzeko duen gaitasunean. Horrela, interesgarria da eskaini nahi dugun ikuspegiak, gaur egungo teoria eta praktika ekonomikoen polarizatzaile handiak, Keynes eta Hayek, esaterako, puntu nagusi batean bat datozela ikustea: urre-patroia bertan behera utzi dela egiaztatzea (agian, "balio esentziala" dei geniezaiokeena) eta horrek dinamika ekonomikoetan duen eragina. Urrez-patroia bertan behera uztea, beraz, Bestearen Beste Bat ez dagoela, absoluturik ez dagoela, eta balioak beti erremisio mugagabeen joko ezegonkor batean zehaztu beharko direla (agian beste nonbait garatu

ahal izango dugu erremisio mugagabe horri muga egin diezaiokeena) egiaztatzearen parekoa izango litzateke.

Beraz, horrelako ezinezkotasan³⁰ logikoen frogak aurkitzen ditugu merkantziaren arloan. Kicillofek adierazten duen bezala: “alde bakarrak zera litzateke: diruaren prezioa dirutan espresatu ezin dela (...) horregatik “diruaren prezioa” espresioa ezerosoa da”. (Kicillof, 2012, 192-193). “Diruaren prezioa” adierazteak sortzen duen deserosotasuna horrek sortzen duen autoerreferentzialtasunaren kontzientziatik dator. Adierazi dugun bezala, horrelako aporiak ekonomia errealaren funtzionamendura iristen dira urre-patroiaren porrotarekin. Kicillofek Keynesi buruz egiten duen iruzkinaren arabera, lehen Mundu Gerratik aurrera, urre-patroia ezegonkortasuna erakusten eta zurrumbilo handiko aldiak igarotzen hasi zen. Horrek teoria klasikoaren esparru orokorra hausten zuen, urrez-patroi egonkor baten hipotesipean bakarrik mantentzen zena. (Íbidem., 104-105). Horrela, urrez-patroiaren porrot horrek, aporia logiko horrek, beti aurkitu zuen nolabaiteko erresistentzia nolabaiteko absolutua behar zuten zenbait buru filosofikotan. Marinalistek, horrela, diruarentzako balio finko bat erabakiko zuten era aprioristikoan, axiomatikoan, zeina ez litzatekeen “eskarien kurba guztiak zintzo jokatzen dutela ziurtatuko lukeen” mekanismoa baino, (Íbidem., 2012:195), erosteko ahalmenaren egonkortasuna bermatuz, gainera.

5.3. AURREKO PERSPEKTIBA MONETARIOEN ONDORIO POLITIKO BATZUK

Diruak trukearen funtzionamenduan ondorio propio batzuk sartzen dituela argudiatu ahal izan dugunean, zientzia ekonomikorako funtsezkoak izan diren bi teorien eztabaida labor bat sartu nahi genuke. Keynesen eta Hayeken teoriak ari naiz, nolabait Sayren legea eta aurrezkiaren eta inbertsioaren identitatea aldatuko lituzkeen diru-espezifikotasun berezi horri eusten baitiote, oreka ekonomikoaren eta baliabideen erabateko erabileraren hipotesia kuestionatuz.

5.3.1. PERSPEKTIBA KEYNESIARRA

Keynesen erronka nagusietako bat ekonomia ikuspegi globaletik aztertzetik zenbait ondorio aztertzea izan zen. Makroekonomiaren aldagaien artean kausazko erlazio

³⁰ Ezintasun soiletik bereizi beharrekoa, berau imagiarioa bada, ezinezkotasuna plano simboliko eta erreal batean kokatzen den bitartean, kategoria logiko gisan.

berriak ezartzearekin batera, Keynesek paradoxa bat aurkitu zuen, aurrezkien paradoxa edo urritasunaren paradoxa bezala ezagutu zena³¹: aurrezteko joera handiagoa izateak, kausa-sekuentzia osoa kontuan hartuz gero, hura gutxitzea ekar dezake paradoxikoki. Hau bereziki interesgarria da guretzat nolabaiteko garrantzia duen beste paradoxa bat gogora ekartzen duen heinean: Superniaren paradoxa freudiarrak azaltzen du kasu batzuetan abstinentsia libidinal handiago batek, sakrifizio moral handiago batek, erruduntasun-sentimendu handiago bat eragin dezakeela, hura murriztearen ordez. Hemen gure ideia da, nolabaiteko baliokidetasuna dagoela bi paradoxen logikan, eta horrek kapitulu honen helburu nagusia sakontzen duela, hots, faloaren logika psikoanalitikoaren logika ekonomikoaren baliokide egitea. Lehenago, ordea, nolabaiteko itzulgingurua egin behar dugu bi teoria ekonomikoen arteko konparazio honetan inplizitu egon den zerbaiten bidez, libidinal inkontzientea eta merkantil kapitalista, baina ezin izan dugu erabat zehaztu.

(A) BEHARRA, ESKARIA, DESIRA EKONOMIAN

Testu honetako pasarte batzuetan egiturazko homologia batzuk erabili ditugu, psikoanalisiaren eta ekonomia politikoaren artean ikusi uste izan ditugunak. Agian interesgarria izango litzateke homologia horietako batzuk azaltzeko, bi eremuetako egiturak parekatzeko oinarria bilatzea.

Lacaneek, “Faloaren esanahia” izeneko bere testuan, desiraren leku estrukturala inguratu eta moldatuko duten hainbat plano bereizten ditu, desira, beharrezana eta eskaria bereiziz:

“Eskariaren baldintza gabeko izate horri, desirak baldintza <absolutua> ordeztzen dio: baldintza horrek maitasun frogak behar baten satisfakzioarekiko errebelde duena deslotzen dio. Horrela, desira ez da ez satisfakzio beharra, ez maitasun eskaria, lehena bigarrenaren kentzearen ondorio den diferentzia baizik, beren eszizioaren fenomeno bera” (Íbidem, 657-658).

³¹ Gaztelera, “paradoja de la frugalidad” deitzen zaio. Kontzeptuaren muina da aurrezteko erabakiak, maila sistemiko batean aurrezkien murriztea dakarrela paradoxikoki. Keynesen teorian garrantzia berezia zuen.

Gure helburuetarako, oso interesgarria da erlazio horiek Kicillofek aurrezkiaren, kontsumoaren eta diru-sarrera globalaren artean ezartzen dituen beste horiekin alderatzea: “teoria klasikoak ere onartzen du guztizko aurrezki hondar bat dela: diru-sarrera globalaren eta kontsumo-gastu osoaren arteko aldea” (Kicillof, 2012, 292)

- Diru-sarrerak – kontsumoa = aurrezkiak
- Beharrak – eskaria = desira

Parekatze hori laburki justifikatzen saia gaitezke. Gauzak honela planteatu ditzakegu: diru-sarrera guztiak kontsumorako erabiliko balira (diru-sarrerak = kontsumoa), ez litzateke aurrezpenik egongo; era berean, eskariak subjektuaren behar guztiak asetuko balitu (beharrak = eskaria), desioa desagertu egingo litzateke (izan ere, aukera kliniko bat da, eta erabateko asebetetzeak ez luke ahalbidetuko premiak eta eskaria bereiztea, eta, beraz, desioa sorraraztea).

Desioaren eta faloaren artean zer harreman dagoen argitzea falta da. Konplikazioaren zati bat da Lacanek batzuetan faloa teorizatzen duela “- phi” gisa, hau da, magnitude negatibo gisa, eta, aldi berean, batzuetan phi gisa teorizatzen du, magnitude positibo gisa. Diruzko merkantziari dagokion anbiguitasun bera izango da ziurrenik. Batzuetan, atesoramendu positibo gisa ager daiteke, balio-metaketa gisa (dirua altxor gisa) edo beste batzuetan metonimia huts gisa ager daiteke, merkantziak zirkulatzen ari diren seinale (dirua ordaintzeko bide gisa).

(B) AURREZKIAREN PARADOXA ETA SUPERNIAREN PARADOXA

Orain, inkontzienteak ekonomia kapitalistarekin dituen harremanak aztertzerakoan atentzioa eman zigun gai bat aipatu nahi dugu laburki: aurrezkiaren paradoxa keynesiar ospetxuak eta psikoanalisiaren esparruko beste paradoxa batek duten hurbiltasuna: superniaren paradoxak, alegia.

Hau da, labur-labur, aurrezkiaren paradoxaren azalpen argia: “Keynesek, “Okupazioaren, interesaren eta diruaren teoria” lanean (1936), ziklo laburreko edo krisi ekonomikoko uneetan gertatzen zen paradoxa adierazten zuen: ziurgabetasunaren

aurrean agente ekonomikoen aurrezkiak handitzeko eta kontsumoa murrizteko erabakiak eskari agregatua eroriaraziko du, eta, beraz, diru sarrerak ere bai.

Diru-sarrerak ekonomian aurrezpen global txikiagoa dakarte. Horrela, atzeraldi batean planifikatutako aurrezkiek gora egingo dute”, eta, horren ondorioz, “aurrezpenak behera egingo du” (García-Páez, 2014; 3. or.).

Arrazoibide hori ezaguna da zientzia ekonomikoa baino lehenago ere, Nicholas Barbón XVII. mendeko ekonomialariaren hitzetan, Keynesek aipatzen duenez, “urritasunaren edo aurrezkiaren paradoxa osoa da diru-sarrerak gehiegi murrizten badira, pertsonak aurrezten ari direlako kontsumitu beharrean, benetan aurrezkiak murriztu egiten direla” (Gimeno – Arias, 2020)

Esan bezala, Freudek ere badu bere paradoxa. Oraingoan supernia da. “Egonezina kulturalan” testuan, Freudek erruaren eta garapen kulturalaren arteko harremanak aztertzen ditu – nahiko modu ezkorrean –. Gaia hainbat angelutatik aztertzen eta disezionatzen du, eta adierazten du, adibidez, agintaritzari eraso egiteko desirak errua sortzen duela subjektua aitaren imagoari identifikatuta eta lotuta dagoen bitartean, eta harenganako gorrotoz hitz egiten duenean, berez gorrotoa zuzentzen diola bere buruari berari. Autoritateak haurraren, Edipoko konplexuan eta abarretan duen eraketaren logikak ere aztertzen ditu.

Hala ere, kontzientzia moral zorrotz horri buruz adierazten duen paradoxa bati buruz hitz egin nahi dugu orain labur. Lehenik eta behin, Freudek pultsio oldarkorrei buruz hitz egiten du, eta horiek, barrurantz inbertituz, erruduntasuna nola eragin dezaketen (Nietzsche-n ikusi genuen tesi ia berdinarekin): “erasoa barrurantz bideratua dago, baneraturata, bere abiapuntura birbideratuta; hau da: norberaren ni-ra berbideratua”. (Freud, 1930,119).

Baina interesgarriena honako hau da (Ibidem., 119-124): “Bere garapenaren bigarren maila honetan, kontzientzia moralak lehenengoari arrotza zitzaion berezitasun bat aurkezten du, eta ez da azaltzen erraza:* orduan eta bertutetsuago izan banakoa,

orduen eta zorrotasun eta mesfidantza handiagoz zuzentzen zaio bere kontzientzia moral propioa” (Ibidem., 121); horrela, “santutasunera gehien hurbildu direnak dira euren buruari bekatua gehien leporatzen diotenak” (Íbidem., 122). “Dimentsio pultsionalari uko egiteak sortzen du kontzientzia morala, baina honek, ondoren, geroz eta errenuntzia gehiago eskatuko ditu” (Íbidem.,124). “Pultsionalari uko egiteak (kanpotik guri inposatua) kontzientzia morala sortzen du, gero eta uko gehiago eskatzen dituen”. (Íbidem., 124) Millerren arabera, tesi hori da Lacanek berriro formulatuko duena, geroago, etikari buruzko mintegian adierazten duenean ezin dela errudun izan desioan bertan amore emateagatik baino, eta formula hori proposatzean, “Freudek esandakoa hitzez hitz itzuli besterik ez zuela egiten” (Miller, 2020, 246-247).

Baina zer dute komunean bi paradoxek? Biek kontzientzia arruntarentzat bi terminoren arteko alderantzizko harremana dutela dirudi. Logika ekonomikoak esan nahi du zenbat eta gutxiago kontsumitu orduan eta gehiago aurreztea eta alderantziz; logika psikologiko komunak esan nahi du kontzientzia moralak pultsionalari uko egitea eskatzen badu (Freudek planteatzen duen bezala), alderantzizko harremana egongo dela gogobetetze pultsionalaren eta gogobetetze moralaren artean. Zenbat eta gogobetetze pultsional gutxiago, orduan eta gogobetetze moral handiagoa, eta alderantziz.

Baina, ondoren, paradoxaren unea dator. Kontsumoari uko egiteak aurrezpena murrizten du, handitu beharrean; desioari uko egiteak asebetetze morala murrizten du, handitu beharrean.

Iruzkin labur bat egin daiteke hemen sartzen ari garen baliokidetasun kontzeptualen mailaren inguruan. Alde batetik, ez da zailegia supernia sakrifizioak esijitzen dituen instantzia bati asimilatzea. Ekonomialariek berek sarritan aipatzen dute aurrezkoa sakrifizio gisa (Lan honetan bertan defendatu dugu dirua altxorra dela, eta, beraz, ondasun baten bereizketa, bai erabilerari dagokionez, bai zirkulazioari dagokionez. Diruaz gozatzeak desioari uko egitea eskatzen du) Bestalde, desioa kontsumoaren parekoa dela ematen du. Aukera bat izan liteke, baina eskariaren eta desiraren arteko bereizketa lakaniarra kontuan hartuta, uste dugu kontsumoa eskariaren aldean

kokatuko litzatekeela desioaren aldean baino gehiago. Metonimia den heinean, desira ez litzateke hainbeste ondasun jakin batzuen jabetzea, baizik eta zirkulazioaren gelditzea. Horrek ez dakar arazorik gure tesiarentzat, aurrezpenak, atesoramenduak trukea gelditzea eskatzen baitu.

Ahalegin bat egin beharko genuke haratago joateko eta paradoxen logika osoa eta haien baliokidetasuna azaltzen saiatzeko, familia-kutsu hori adierazteaz harago. Hala ere, ez dugu aurkitzen bi paradoxetarako egokia den kontzeptu-esparrua bilatzera gidatuko gaituen ideiarik.

Paradoxaren azalpen freudiarraren zati batek adierazten du superniari obeditzeagatik egingako uko-egiteari subjektuak oldarkortasunez erantzuten diola, erruduntasuna eta ukapen pultsionala are gehiago areagotzearen kausa, gurpil zoro batean sartuz. Azalpen horrek, agresibitatearen kontzeptuarekin, instintuen alderantzikatzearen tesiarekin eta abarrekin, ez dirudi oso iragazkorra denik ekonomiaren eremura itzultzeko. Bestalde, azalpen keynesiarrak biderkatzaile ekonomikoaren kontzeptua eskatzen du, gastuak aurrezpen handiagoa nola eragin dezakeen azaltzeko. Berriz ere, azalpen horrek ez dirudi gehiegi argitzen duenik kontzeptu psikoanalitikoaren eremuan. Arazo honen konponbideak itxaron egin beharko du.

Bestalde, gure azterketarako funtsezkoena ez badira ere, Keynes lantzeak dakartzan ondorio batzuk labur-labur aztertu behar dira. Teoriaren ondorio nabarmenetako bat da nola, bere teoriak miseriak ugaritasunaren erdian duen presentzia izugarriaren azalpena eman dezakeela. Keynesek adierazten duen bezala:

“Azterketa honek honako paradoxa azaltzen digu: pobreziarena ugaritasunaren erdian; izan ere, eskari efektibo nahikoa ez izateak okupazio osoaren maila lortu baino lehen geldi dezake okupazioaren hazkundera, eta sarritan hala egingo du. (...) Are gehiago, komunitatea zenbat eta aberatsagoa izan, orduan eta handiagoa izango da bere benetako ekoizpen potentzialetik bereizten duen distantzia, eta, beraz, are eta nabariagoak eta latzagoak izango dira bere sistema

ekonomikoaren akatsak; izan ere, komunitate pobre batek bere ekoizpenaren zatirik handiena kontsumitzeko joera izango du, eta inbertsio apal bat nahikoa izango da okupazio osoa lortzeko; bitartean, komunitate aberats batek inbertsio-aukera askoz ere handiagoak aurkitu beharko ditu bere kide oparoenen aurrezteko joera pobreenen okupazioarekin bateragarria izan dadin” (Keynes, 1936/2019, 60).

Adierazlearen izaera diferentzialak esan nahi du balio-sistemako leku batean metatutako aberastasunak pobrezia ekarri behar duela beste aldean. Alde batetik plusa, bestetik minus. Keynesentzat, arestian azaldutako ideia teorikoen ondorio praktikoak, politikoak, (eskaintza eta eskariaren arteko bereizketa, aurrezki eta inbertsioa, etab.) mundu kapitalistan metatutako pobrezia kopuru handiak dira. Egoera horren aurrean, Keynesek gizarte-erreformarako eta esku hartzeko proposamen batzuk ere eskaintzen ditu, bere azterketan oinarrituta. Batez ere bi tresna makroekonomikori buruzkoak: moneta-politika eta estatua. Gure ustez, horrek testu honen helburuak gainditzen dituen ikuspegiak zirriborratzen ditu.

Bestalde, aipatzekoa da Lacanentzat, faloaren gozamenaz haraindi dagoena subjektua dela, inolako ziurtasun edo bermerik gabe. Desiraren subjektu hutsa plazer falikotik haratago.

5.3.2. HAYEKIAR PERSPEKTIBA

Egin dezagun labur parada Hayek-en; kapitalaren eskaintza eta eskarien arteko identitate ezak, aurrezpenaren eta inbertsioaren artekoak, keynesek deskribatutakoekiko guztiz kontrako logika sekuentzial eta makroekonomikoak eragiten ditu. Nolabait esateko, Keynesentzat arazoa inbertsioarekiko gehiegizki aurrezki maila bada, Hayekentzat alderantzizkoa da: gehiegizko inbertsioa aurrezkieko. Lehenengo kasuan produkzio-faktoreen langabezia da ondorioa, eta bigarreanean inflazioa. Hayekek adierazten du ziklo ekonomikoaren teoriak oreka ekonomikoarenak azaldu ezin dituen

zikloak azaldu behar dituela. (Hayek, 2012a, 122). Hayek-ek adierazi du diruaren faktorea sartzeak eragiten dituela oreka horren alterazioak:

“Arazo mota hori ezin da konpondu oreka ekonomikoaren teoria estatiko baten esparruan. (...) Gida posible bakarra (...) diruaren faktorearen agerpenak ahalbidetzen du, zeina ez den kontsideratzen oreka ekonomiko estatikoaren teorian. Hau da, dirua txertatzean (...) kausa determinatzaile berri bat sartzen dugu (...) zeinak posible egiten dituen oreka ekonomiko egonkor baten sisteman baztertuak dauden mugimenduak” (Hayek, 2012a, 134).

Ez dugu ahaztu behar Hayekek azaldu nahi duena ziklo ekonomikoaren goraldia eta beheraldia direla. Hau da, lehenago edo geroago krisi batean amaituko den garapena: “krisi ekonomikoaren < kausa>, orduan, moneta-arrazoiek eragindako ekonomia osoaren desoreka da” (Íbidem., 181). Horrela, Hayek-ek krisi ekonomikoaren problematika teoria monetarioarekin biltzen du. Egin dezagun hemen, ordea, atal honetan gure abiapuntua izan zenaren oroigarri labur bat: Say legearen eztabaida. Eta zein da, bada, Hayekek fenomeno honi buruz ematen duen azalpena? Lehenago azaldurikora itzultzeko, Keynesek adierazten badu, alde batetik, sistemak nolabaiteko desorekara joera duela, aurrezki inbertsioekiko gehiegi haztekoa, horrek lekarkeen egiturazko desokupazioarekin, Hayekentzat, alderantziz, sistemak nolabaiteko joera du diru- interesa bere “tasa naturala” baino beherago kokatzekoa, subjektuen aurrezkiekiko gehiegizko eskari bat bultzatuz, eta inflazio egoera bat sortuz. Zentzu batean, uste dugu Hayek eta Keynesek eszenatoki bera dutela, baina guztiz kontrajarriak diren bi ikuspegitatik begiratuta.

Keynesentzat dirua pilatzeko nahiaren nolabaiteko gehiegikeriak baliabideen langabezia eta interes-tasaren eta kapitalaren eraginkortasun marjinalaren arteko desoreka eragin bazezakeen, Hayeken hitzetan:

“Funtsean diruaren balioaren aldaketekiko independenteak diren fenomenoaren artean, lehenbizikotzat hartu behar ditugu interes-tasa monetarioa oreka-posizioaren azpitik nahita murrizteak eragiten dituenak, eta kapital-ondasunen

produkzioan gehiegikeria erlatibo batera eraman behar gaituztenak. Wicksell eta Mises bat etorri ziren faktore horrek fenomeno ziklikoen azalpenean duen garrantzia zuzen azpimarratzean” (Íbidem, 183)

Hala ere, fenomeno hori ez da Hayekentzat elkartrukean parte hartzen duten eragileen apeteta kontua; aitzitik, “oreka naturala” zer izan litekeen aldatzen duen ziklo horren beharra egiturazkoa da. Hayekek azaldu duenez, “faktore hori eta horren ondorio asaldagarriak kontuan hartzen ez badira, ziklo ekonomikoaren teoria monetarioak ezin duela azaldu egungo banku-sistema eta sistema monetarioen egiturapean, azalpen monetarioak deskribatzen duen zikloa behin eta berriz produzitu behar dela”, (Idem., 193), eta estukturalki beharrezkoa dela.

Azaldu nahi genuke problematika honetan interes-tasa bere “maila naturalarekiko” nola jaisten den azaldu nahi dela. Esan dugun bezala, goraldiaren eta beheraldiaren kausa interes-tasa naturalaren (Wicksellek deitu zuen bezala) eta monetarioaren desbideratzea dira. Hala, Hayekek adierazi du gaur egungo (orduko) “antolaketa ekonomikoaren sisteman maiz desbideratzeak izango direla interes monetarioaren tasaren eta orekako interes-tidpoaren artean” (Ibidem., 189). Era berean, ondorengo eskola monetaristaren ezaugarri komuna izango da (teoria hayekiarrak, ordea, antzekotasun argiak ditu eskola horrekin) interes errealeko tasa eta monetarioa bereizteko aukeraren ideia.

Amaitzeko, eta analisi psikoanalitikora itzultzeko, konparazio hau egin daiteke: Keynesen azalpena, zeinaren arabera diruaren nolabaiteko atxikipenak baliabideak desokupaturik uzten zituzten egoerak sortzen zituela azaltzen zuen, nolabaiteko egitura obsesiboarekin konpara liteke; Hayeken azalpena, berriz, kontrako estruktura duena, zeinaren arabera aurrezki gabezia bat dagoen, estruktura histerikoarekin. Ohar horiek, agian, sakonago landu beharko dira, baina merezi du idatzita uztea.

5.4. LABURPENA

Orain, material horiek diruaren merkantzia enigmatikoari buruz eta adierazle falikoarekin duten harremanari buruz adierazten dutena elkarlotu beha dugu.

Lacanen mintegien inguruan egindako ikerketatik, baita, bestalde, bere idatzietan faloareen egiten dizkion erreferentzietatik, nolabait desiraren etete logika bat bereizi ahal izan genuen. Faloa, berau gordetzeko desira, adibidez, edo fantasma daude inhibizioa eta prokrastinazio neurotikoa bezalako fenomenoen atzean. Horrek beste material batzuk galdetzeko pista ematen zigun, ea diruak, teorikoek deskribatu, kontzeptualizatu eta adierazi dituzten formek antzeko logika paradoxiko batzuk izan zitzaketen. Beharbada, argumentazioak, erabilitako bibliografiak eta abarrek asko utziko diote desiratzeari gure tesiaren argudiaketa solido baterako: baietz: izan ere, dirua eta faloa (desiraren ordezkari gisa), zirkulazioa eteteko joera hori bera.

De la indagación en los seminarios de Lacan, así como en alguna referencia al falo de sus escritos, pudimos retener (aunque tal vez no precisar tanto como nos habría gustado) una cierta lógica de puesta – en – suspensión del deseo. El falo, el deseo de retenerlo, por ejemplo, o el fantasma están detrás de fenómenos tales como la inhibición y la procrastinación neuróticas. Esto nos daba la pista para interrogar otros materiales en busca de si el dinero, las formas en las que los teóricos la han descrito, conceptualizado, expresado, pudiera presentar algunas lógicas paradójicas parecidas.

Horrek esan nahi zuen, adierazi nahi izan dugunez, desirak nolabaiteko gauzapena lortu nahi duela, baina beti bere asebetetzetik urrun. Lacanek kontzeptuak, kasuak eta esperientzia psikoanalitikoak aztertzen ditu, ideia nahiko erradikal batekin uzteko: desira defentsa da, bere izaerak ez du asebetetzera bultzatzen. Desira desira dugu, desiratzea da gure desira, eta hori gozamen bat da bere baitan, eta fantasmak desio hutsaren, desio puruaren, gozamen hori egituratzen du, faltaren, hutsaren, objektuarekiko distantziaren kontserbazioarena.

Baina katebegirik interesgarriena material horiek atzean utz genitzakeenean zetorren. Material horiek, nahiz oso lagungarriak izan zaizkigun, ez dute gure funtsezko bilaketa adierazten: lacandar teoria sistema kapitalistari buruzko pentsamendu batera eramateko moduak bilatzea. Beraz, paradoxikoki XX. mendeko ekonomialari handienetako birekin bat egiten zuten tesi batzuen parez pare aurkitu gera. Ekonomialari horiek gaur egungo eztabaida ekonomiko nagusien itzala izaten jarraitzen

dute, teorian eta sistemaren erabilera praktikoan: Hayek eta Keynes. Diruaren lekua agerian jartzen saiatu ginen, truke hutsaren arabera funtzionatuko zuen ekonomia ideal batekiko oztopo gisa, zeinaren arabera diruak truke horiek instrumentalki errazteko baino ez lukeen balioko. Ikusi ahal izan genuenez, dirua, hala ere, prest dago libidoa harrapatzeko, eta erraz bihurtzen da altxor huts, gozamen, bere gain irauten edo hazteko beste xederik gabe.

Azkenik, kapituluaren azken atalean, Keynesen eta Hayeken analisisiek ekarritako azalpen orokorretik beste lezio batzuk atera ahal izan ditugu. Alde batetik, keynestarren ikuspegiak keynesiar huskeriaren paradoxaren eta freudiar supeniaren paradoxaren arteko antzekotasunak pentsatzeko aukera ematen zigun. Zertan zetzan antzekotasun hori? Biek ala biek ezartzen zituzten egoerak, non subjektuak bere gogobetetzeari uko egiteak (libidinalak edo kontsumokoak) ez baitzuen aurrezpena edo gogobetetze moralareagotzen, baizik eta haren gabezia sakontzen zuten. Konparazioa erabat argitzeke geratu da, baina uste dugu berretsi egiten duela bi azterketa-esparruak homologoak direla. Bestalde, Hayeken ikuspegitik berreskuratutako analisi batzuek Keynesek azaldu nahi zuenaren alderantzizko aukera ekonomiko eta politikoa proposatzen zuten: ez gehiegizko aurrezkoa, horren defizita baizik. Interes-tasa ez da kapitalaren etekin marjinalarekin parekatzetik gorakoa, baizik eta interes-tasa haren "maila naturala" beherakoa. Amaitzeko, adierazi genuen Keynesek diruaren eta faloaren gehiegizko atxikipenarekin eta zirkulaziotik erretiratzearekin obsesiboa zen egitura subjektibo – ekonomiko baten aukera zirriborrotzen bazuen, Hayekek egituraketa historiko bat proposatzen zuela, non aurrezpen gehiegizkoa baino gehiago ekonomia horren defizitera mugatzen zen, jabetza - gabezia batera.

7. ONTOLOGIA ETA ARAZO FILOSOFIKOAK

Kapitulu honetan erakutsi nahi dugu merkantziaren alorrak eta psikoanalisiaren alorrak hurbileko arazo filosofikoak planteatzen dituztela. Merkantziaren eremutik datorren filosofia psikoanalisiak filosofikoki planteatzen duenaren antzekoa dela frogatu ahal izango bagenu, beste urrats bat emango genuke gure tesiaren hipotesi nagusian, alegia, bi eremuak isomorfoak direla dioen horretan. Hasteko, sarrera gisa eta ontologiak azaldu nahi duena laburki aurkeztu ondoren (hau da, zertan datzan ontología), saiatuko gara ikusten eremu bat zein bestea izatearen dimentsio ontologikora artikulatzen direla. Saiatuko gara adierazten Lacanek izatea eta bestea artikulatzen dituela Heideggerri jarraituz, zeinak, bere aldetik, izatea eta hizkuntza artikulatzen dituen. Bigarrenik, aztertuko dugu zer materialtasun-mota dakarten balioak eta adierazleak. Lanketa hori Lacanen proposamenarekin artikulatzeko aukera izango dugu. Lacanek proposatu zuen proposamen horren arabera, bere ikuspegi teorikoa "materialismo" gisa identifikatzen da: "mot" frantseseko hitza eta "materialismoa" konbinatzen dituen hitz-joko bat da, planteatuz psikoanalisi materialismoa dela, baina hitzaren eta adierazlearen materialismoa. Beste filosofia batzuetan ere sartuko gara, hala nola Nietzscheren filosofian, zeinaren muina hain zuzen ere, izatearen eta balioaren identifikazioa baita, edo Agambenen filosofian, "Opus Dei" lanean, zeinak, hain zuzen ere, izatearen eta balioaren arteko indiferentzia-eremuaz diharduen. Hirugarrenik, Kantez arduratuko gara. Berriz ere, ekonomia eta psikoanalisi bat datoz. Bi eremuak Kantena a priorizko kategoria traszendenteeekin zerikusia duten auziak planteatzen dituzte. Sohn Rethel-ek proposatu zuen marxiar balioaren abstrakzioa bateragarria dela alemaniar pentsalariaren filosofiarekin. Pentsalari honek, ikusiko dugun bezala, bi abstrakzio mota horiek identifikatzen ditu; guk, berriz, haien ahaidetasuna baino ez dugu adierazten, desberdintasunak errespetatuz. Zizek bezala filosofia eta psikoanalisi artikulatzen saiatu diren pentsalariak, berriz, egitura filosofiko berarekin bat datorren lacandar fantasmaren logika irakurri dute. Kantekin elkarrizketa planteatzen duen atal honetan, Heideggerren izatearen planteamenduarekiko loturak ere azaltzen saiatuko gara. Laugarrenik, errealaren gaia aztertu beharko dugu. Puntu honetan merkantziaren alorrarekin homologazioak amaitzen dira. Ez dugu aurkitu merkantziaren alorrean "errealaren" kontzeptu lacandarraren antzeko problematika kontzeptuala izan dezakeen ezer. Hala ere, bide horri jarraitu nahi izan diogu, Lacanen izatearen

problematikak horretara garamatzalako, eta egokia iruditu zaigu bilaketa horrekin jarraitzea tesi honetan lantzen ari garen ikuspegi teorikoaren zentzu orokorra argitzeko. Halaber, aukera ematen zigulako ikerketaren ibilbidean, hainbat kapitulutan, etikaren inguruko lanketa desberdinetan artikulatu ahal izan genuena kokatzeko. Hemen saiatuko gara azaltzen nola dagoen gurutzaketa bat, gutxienez psikoanalisian, ontologiaren eta etikaren artean. Esan bezala, azken urrats horiek merkantziaren eremua eta psikoanalisia parekatzeko helburu nagusitik aldentzen gaituzte. Baliteke ondorengo ikerketek halako parekatzeak aurkitzea.

Filosofia eta ontologia ez dira nahitaez identifikatzen. Guk lehenik ontologiari helduko diogu, esan dugun bezala, eta gero, horrekin lotuta ere, bi gai filosofiko garrantzitsu garatzera ausartuko gara, gure diskurtsoaren inplikazioak azaltzeko. Lehenik eta behin, fetitxismoaren arazoa aztertuko dugu. Elkartu nahi ditugun bi esparru teorikoek, psikoanalisiak eta ekonomia marxistak, partekatzen duten kontzeptua da, nahiz eta alor bakoitzeko esanahi kontzeptuala eta inplikazio filosofikoak biontzat desberdinak direla frogatzen saiatuko garen. Horretarako, pentsalari batzuekin eztabaidatu beharko dugu, haiek identifikatzen baitituzte.

7.1. MERKANTZIAN ETA PSIKOANALISIAN INPLIKATUTAKO ONTOLOGIA

Zer da, orduan, ontologia eta zer neurritan inplikatuta dago gure diskurtsoan?

“Bada badena aztertzen duen zientzia bat, baden hori den zerbait den aldetik, eta berez dagozkion ezaugarriak aztertzen dituen. Zientzia hau, gainerakoan, ez da identifikatzen partikular deitzen zaizkien inolako zientziarekin. Izan ere, beste zientzia bakar bat ere ez da unibertsalki arduratzen badenaz, zerbait den heinean, baizik eta zati bat bereizi ondoren, horren akzidenteak aztertzen ditu: adibidez, zientzia matematikoak” (Aristoteles, 2014, 165-166).

Zer zentzutan ekarriko du merkantziak ontologia bat? Zein zentzutan inplikatu du adierazleak? Gure ustez, adierazleak eta merkantziak nolabait ontologia-motaren bat dakartela pentsatzea zera da, beren buruez bestelako hainbat izakirentzako izate-era

bat inplikatzen dutela planteatzea. Merkantziak izaera bat eman liezaieke erabilera-balioei. Bere egitura, logika eta abar ezarriko lizkieke fisikoki, funtsean, haiei jarraitu baino egin behar ez duten produktuei. Truke-balioak merkantzia bihurtzen du, adibidez, automobil bat edo elektrizitatea. Adierazleak agian dimentsio sinbolikoa sar lezake gauzen munduan. Erloju bat edo landare bat bezalako objektuek agian dimentsio berri bat hartzen dute sinbolikoan sartzen direnean. Heideggerri jarraitzen badiogu hizkuntza izatearen etxe gisa planteatzen duenean, edo Lacanek ildo beretik egiten dituen lanei, pentsa genezake sinbolikoak errealitate hori guztia izatearen eremuan sartzen duela. Horiek dira hurrengo orrialdeetan artikulatzen saiatuko garen gaiak.

Hala ere, izatea ez da ageriko zerbait. Heideggerren hurrengo erreferentziek galderak txertatzeko bertutea dute guretzat, gaiak berez agerikoa eta sinplea zirudienean:

Izan ere, argi eta garbi, zuek aspalditik ezagutzen duzue 'ente' esamoldea erabiltzen duzuenean esan nahi duzuen; guk, ordea, lehenago ulertzen genuela uste genuen, baina orain aporia dugu. Gaur egun ba al dugu erantzunik "ente" hitzarekin esan nahi dugunari buruz? Inola ere ez. Orduan, berriz planteatu behar da izakiaren zentzuari buruzko galdera. Gaur egun behintzat harrituta al gaude "izan" esamoldea ulertzen ez dugulako? Inola ere ez. Orduan, lehenik eta behin, ulermen bat piztu beharko da berriro galdera honen zentzurako. (Heidegger, 1927, 12)

Bestalde, eta aurrerago ikusiko dugun bezala, Lacanek pretentsio ontologikoa zuen diskurtso oro kritikatu zuen, eta nagusiaren (ugazabaren) diskurtso gisa aurkeztu. Diskurtso hau, bere teorian, diskurtso analitikoaren justu kontrakoa litzateke. Diskurtso hori lau diskurtsoak lantzean diskurtso analitikoaren terminoak alderantzikatzen baititu. Gure garapenak diskurtso analitikoari leial izan nahi badio, kontraesana dirudi ontologia bat planteatu nahi izatea. Hala ere, izatearen kontua bere diskurtsoan presente zegoen. Adibidez, zientziaren eta ontologiaren, edo objektuaren eta izatearen arteko bereizketa adierazten zuenean:

“Freudek, bere aurkikuntzagatik beragatik, zientziaren esparruan sartu zuen

objektuaren eta bere muga seinalatzen zuela zirudien izatearen arteko muga hori”.(Lacan, 2013d, 493)

Izatearen kontzeptua bere problematikarekin ere uztartu zuen, bestearen eta Bestearen inguruan, honako hau adierazten zuenean:

“Letraz eta izateaz ari banaiz, bestea eta Bestea bereizten baditut, Freudek erresistentzia- eta transferentzia-efektu horiek aipatzen dituzten terminoak bezala adierazten dizkidalako da (..) Beste batzuei han ez galtzen lagundu behar diedalako ere bada”. (Ibidm, 494)

Horrela, Lacanengan izatearen arazoak hainbat alderdi ditu. Alde batetik, hizkuntzarekin lotuta egotearen problematikaren artikulazio orokor bat dago, etab., baita ontologiak (izateak) zientziarekin (objektuarekin) duen harremanari buruzko galdera bat ere. Bestalde, izatearen arazoa subjektuaren izatearekiko erlazioan ere plantatu daiteke oraindik, baita haren artikulazioa inkontzientearen logika orokorrekiko:

Esan behar dena zera da: “ez naiz, nire pentsamenduaren jostailua naizen tokian; zer naizen pentsatzen dut, pentsatzeko asmorik ez dudan tokian” (Ibidem., 484)

Lacanez ez du atzera egiten, elaborazio heideggeriarretan oinarrituta, hizkuntzaren dimentsioari buruzko hausnarketei (eta inkontzientearen inguruko hausnarketa freudiarraren une batzuei) irismen ontologiko bat ematean (nahiz eta aurrerago argudiatuko dugua bezala, baztertu egingo den – eta psikoanalisi bera ere baztertu du – gogoeta ontologiko eta filosofiko orotik).

Gure jarrera, berriz, honako hau da: psikoanaliaren aurka maiz erabiltzen den falozentrismoaren salaketari falozentrismoa inkontzientearena berarena dela esan dakioken bezala, erantzun dezakegu ez garela gu hemen merkantziarentzako ontologia bat eraiki nahi dugunak, baizik eta merkantziak berak duela benetako bokazio ontologikoa (Zein zentzutan dakar merkantziak ontologia bat?):

“Ekoizpen kapitalista nagusi den gizarteen aberastasuna merkantzia-multzo handi bat bezala agertzen da, eta merkantzia indibiduala aberastasun horren oinarritzko forma gisa agertzen da (...). Adierazgarri da, Marxek “aberastasuna” terminoa subjektu duen esaldi bat ez soilik erabili, baizik eta sortu eta errepikatzen duela. Aberastasuna < eduki, dugun hori > da, norbera < aberats> den heinean. Eta <aberats> da <baduena>. <Aberastasuna> da, beraz, <badaukaguna>, eta <badagoena>. Eta <badagoena> <badena> da, hau da: entea.” (Martinez Marzoa, 2020, 43-44)

Beraz, merkatu ekonomiak arazo ontologikoa bere horretan aurkezten du. Baina, benetako ontologia bat al dakar merkantzia - formak? Adibidez, haren analisi marxianoa aplikagarria al da fisika kuantikoa bezalako errealitatearen dimentsioetan? Egia esan, onartu behar dugu merkantziaren azterketa marxianoak berekin dakartzala klasikoki ontologiaren zientziak planteatzen zituen auziak, baina eremu partikular batentzat planteatzen. Esan bezala, merkantziak horrelako arazoak ditu, baina ez gara ausartzen planteatzen merkantziaren analisisa tout court ontologiarekin parekatu daitekeenik.

Beraz, modu desberdinetan ematen da «izatea». Beraz, izatearen modu horietako bakoitzarentzat edo baden-aren eremu bakoitzarentzat, dagokion eremuan edo moduan "izatea" zertan datzan ikertzea dago. Horri ontologia partikular deitzen diogu.

Ikerketa ontologikoa ez du predikaturik eskatzen « izatea » ri jarraitzeko, baizik eta « izatea » berari buruz galdetzen du. Ikerketa ontiko deituko diogu denei buruzko ikerketa orori; berak galdetzen du zer den hau eta zer hura, eta predikatuak eskatzen ditu «izatea» ri jarraitzeko. Aitzitik, ikerketa ontologikoa (edo, besterik gabe, ontologia) deituko diogu izatea zertan datzan planteatzen duen galderari. (Martinez Marzoa, 2020, 139)

Izan ere, merkantziak izateko modu bat du, kontsumo-produktuen positibotasun soilaz bestelakoa. Gure ustez, merkantziari buruzko kontu ontologikorik baldin badago,

merkantzia horrek “merkantzia – izateari” buruzko galdera planteatzen duen heinean da. Marzarentzat, beraz, “ontologiaren muina, baita ontologia partikular bati dagokionez ere, izatearen eta ente-aren arteko bereizketa da, enteari bere horretan ez baizik ente guztiek komunean dutenaren arabera zuzentze horretan: bere izatearen arabera” (Ibidem., 139). Aurrerago, ordea, Marzok planteatzen du Marxen diskurtsoak ez duela halako ontologia erregionalik planteatzen, baizik eta erabateko ontologia planteatzen duela: errealitatearen (ente guztien) esparrura zabaldu daitezkeen tesi ontologiko unibertsalak, adierazten duenean “Das Kapitalen ontologia ez dela berezia ez baitu enteen eremu bat beste batzuen aurrean mugatzen. Entearen osotasunaz ari da” (Ibidem., 141). Hala ere, aitortu behar dugu erosoago gaudela salgaiak ontologia berezia duela dioen ideiarekin, bestela, esan dugun bezala, ez ote ginateke postulatuko merkatuko legeen aplikagarritasuna fisika kuantikoan edo biologian?

Lukácsék ere arazo bera planteatzen du, bere buruari galdetzen dionean ea, Marxen obran ontologiaren gaia esplizituki eta espezifikoki jorratzen duen idazkirik ez dagoenez, argudiatzen ahal den, hala eta guztiz ere, badugula ontologiari buruzko gogoeta artikulagarri bat:

“Marxen ontologia teorikoki ulertu nahi izanez gero, bat egoera paradoxiko batean aurkitzen da: alde batetik, Marxen edozein irakurle inpartzialek nabaritutako du bere enuntziario guztiak, modako aurreiritzirik gabe, azken finean izaki bati buruzko enuntziario gisa pentsatzen direla, beraz, ontologiko huts gisa; beste alde batetik, bertan ez da aurkitzen arazo ontologikoen tratamendu autonomorik” (Lukács, 2007, 65).

Lukacasek dioten bezala, Feuerbach izan zen, idealismoa eta materialismoa kontrajariz, Marxek, inolako ontologiarik esplizitatu gabe, oinarritzat zuen zoru hegeliar horretan biraketa ontologikoa burutu zuena. (Ibidem., 66). Hala ere, Feuerbach-en ontologia materialista bat zehazteak ez zuen, Marxen ustez, kapitalismoa galdekatzeko ikerketa eremurik egokiena zehaztu eta zehaztu: “(...) Marxek Feuerbach-i buruz emandako judizioak bi alde ditu: biraketa ontologikoaren aitorpena, garai hartako balentria filosofiko bakarra eta aldi berean bere mugen ezarpena den heinean, hain zuzen ere Feuerbachen materialismo alemaniarrek ez baitu izaki sozialaren ontologiaren arazoa

inola ere hartzen” (Ibidem., 67). Marxen eta Feuerbachen arteko desberdintasun horrekin, izaki sozialaren (ontologia) espezifikotasunari buruzko galdera planteatuta geratu zen.

Honaino, beraz, ontologia sartu dugu, eta ontologia, psikoanalisi eta ekonomiaren arteko gurutzaketaren lehen hurbilketa egin dugu. Horren ondorioz, psikoanaliaren eta ontologiaren arteko artikulazioak izakia eta sinbolikoa (hizkuntza) uztartzen ditu, bai eta marxismoaren aldetik ere, salgaiak bokazio ontologikoa deitu duguna ere baduela dioen ideia, eta merkataritza-ontologia hori dimentsio sozialera egituratzen dela. Bestalde, Lacanek hizkuntza eta Bestea estuki lotzen dituen bitartean, Lacanen ere ontologiaren eta sozialaren arteko nolabaiteko hurbilketa irakur daiteke. Orain sakonago landu behar ditugu gai horiek. Lacanen izakia artikulatzen hasiko gara.

7.1.1. IZATEAREN AUZIA HEIDEGGERREN ETA LACANEN ARTEAN

Lacanen jokamoldea dela eta, saiadiak egiten dituen, ez sistematikoa, Francois Balmesen testuak ongi erakusten duen bezala, “izatea” hitzatearen erabilera ezberdinak daude bere obran, bere irakaskuntzatik atera daitezkeenak, aurreratu ahal izan dugun bezala.

Izatea eta hizkuntza (Bestea)

Lehen Lacan batean, ikerketa lerro heideggeriarretik oso hurbil dagoen lerro batean, izatea eta hizkuntza identifikatzeko joera dago, haiek “errealetik” bereiziz:

“Hasteko, izatea errealetik bereizten da, erreal huts eta sinpletik, izatea hitzetik banaezina baita, alde batetik, eta errealean dagoen hutsunearen berdina aldi berean, hots, izatea egiaren hutsunearen berdina dena. Hitza baino lehen, ez dago ez egirik ez faltsukeriarik, baina ezta izaterik ere (...) Hitzarekin bakarrik dira gauza batzuk egiazkoak edo faltsuak, hau da, badira” (Balmès, 2002, 49). (

Beraz, lehen esan dugun bezala, Lacanengan hizkuntzaren eta izatearen lehen

identifikazio bat ikus dezakegu. Bestalde, izatearen eta “sinpleki erreala” denaren arteko bereizketa ere txertatzen du (oraindik ez du erreala ezinezkotzat definitu), eta sinbolikoaren espezifikotasuna azpimarratuko du. Horrela, “alde batetik errealaren eta bestetik izatearen, hizkuntzaren eta egiaren artean ezarritako disjuntzioa” dago (Ibidem., 50). Erreala eta izatea, erreala eta sinbolikoa bereiztean, Lacanek bigarrenaren propietateetako bat txertatzen du: zuloak txertatzeko gaitasuna, “sinplea eta purua” den errealean. Horrela, Heideggerrek bere irakaskuntzaren lehen zatian egingo duen bezala, izatearen eta ezerezaren nolabaiteko identifikazioa dago: “Izatea eta ezereza errealean dagoen zulo beraren bi denominazio dira(...) Heideggerren lanean, ezereza izatearen izen pribilegiatua da” (Ibidem., 52). Ikus dezakegu lineamendu horiek Heideggerrek adierazitako bideari jarraitzen diotela, adibidez, “hizkuntza izatearen etxea dela” adierazten duenean (Heidegger, 2000, 16). Heideggerrek ideia berean sakontzen du, hizkuntza habitatzean “gizakia existitzen dela” adieraziz, “izatearen egia gordez hari dagokiola dioen unetik”. (Ibidem., 47)

Lehen hurbilketa honetan, bada, azpimarratu dugu bai Lacanentzat bai Heideggerrentzat izatea eta egia ezin direla hizkuntzatik bereizi. Era berean, sinbolikoak, errealitatean zuloak txertatzeko duen gaitasunean zein izatean, ezerezarekin identifikatzen dira bai Lacanen bai Heideggerren lanetan.

Badira, ordea, izatearen eta ezerezaren, hizkuntzaren eta zuloaren arteko erlazioetatik haratago, Heideggerren izatearen eta Lacanen hizkuntzaren arteko paralelismo gehiago. Ikus dezagun Lacanek “Jean Hyppolitek Freuden Verneinung delakoari buruz egindako iruzkinaren erantzuna” testuan egingo duen itzulinguru bat. Bertan, Lacan Heideggerren pentsamenduan orain arte alde batera utzi duen funtsezko arazoetako batez jabetzen saiatuko da: izatearen eta ente-aren arteko ezberdintasunaz. Testu honetan gehien interesatuko zaiguna izatearen irekitasunaren nozioa izango da. Bertan, Heideggerrek, Lacanek egingo duen bezala, hizkuntza eta pentsamendua deszentratzen dituela ikusiko dugu, ikuskera humanistatik aldenduz: “(...) Zer gai interesatzen zaizkio bereziki Lacani Humanismoari buruzko gutunean? Batez ere hiru azpimarra ditzakegu, nahiz eta hauen banaketa artifiziala izango litzatekeen: izatearen eta ente-aren arteko ezberdintasuna;

izatearen eta hizkuntzaren arteko erlazioa; eta izatearen irekitasunaren nozioa” (Balmès, 2002, 72).

Horrela, Lacan, Freuden lana Heideggerren ikerketaren parean jarriz, psikoanalisiarne sortzailearen “Ukapena” lanean izatearen inguruko galdera bereizten saiatuko da:

“Freudek atribuzio-judizioaz esaten duenaren irakurketan, existentzia-judizioaren aurreko gisa, bere interesa dimentsio bat isolatzea da, non jokoan dagoena ez den errealitatea, haren aurreko zerbait baizik. (...) Hala ere, subjektuak izatearekin duen harremana, hemen subjektuak munduarekin duenaren aurkakoa dena, ez da inola ere errealarekin duen harremana. Ezinbestekoa da ez nahastea. Izan ere, izakia sinbolikoaren mailan kokatu behar da, > serbioaren irekiera > izenekoan”. (Ibidem. 75).

Aurrerago, atribuzio-judizioaren eta existentzia-judizioaren auzira itzuliko gara. Bestalde, izatearen eta denaren arteko bereizketa heidegeriarra Lacanen izatearen eta munduaren arteko bereizketa bihurtuko da, Freuden atribuzio-judizioaren eta existentzia-judizioaren arteko bereizketaren eskutik: “< determinazio honetan, munduak ez du izendatzen, inola ere, ente bat edo entearen ezein domeinu, baizik eta izatearen irekiera (...) («Mundua»»). Gizakia bere esentzia arrojatuaren baitatik irteten den izatearen argia da” (Heidegger en Balmès, 75, Ibidem). Lacanentzat, aldiz, izatearen argigunea ez da mundua, baizik eta Bestea (Ibidem, 75-76). Balmèsek atal hau Lacanen izakia eta hizkuntza parekatzeari buruz amaitzen du, joera horren ondorio logikoa artikulatzea eta hizkuntza izango litzatekeela adieraziz.

Izatea eta subjektua

Izakiaren irekitasunaren inguruko ikerketaren bideari jarraituz, beste urrats bat egin dezakegu izakiaren eta hizkuntzaren arteko baliokidetasunen azterketan. Kasu honetan, subjektuaren eta Besteren arteko harremana Lacanen obran eta Izatea eta Daseinaren artekoa Heideggerrengan jarriko ditugu erlazioak. Subjektua Bestearekiko eta gizakia izatearekiko deszentratzen hasiko gara. Adierazi dugun bezala, pentsamenduaren eta

hizkuntzaren deszentratzea Heideggerren “Humanismoari buruzko Gutunean”, Lacanengan deszentratua den subjektuaren kontzeptiotik oso hurbil dago. Heideggerrentzat, beraz, gizakia ez da entearen nagusia:

< Pentsamendua Iztearen Pentsamendua da. Gizakia ez da entearen nagusia, izatearen artzaina baizik (Heidegger Balmès-en). Artzaina terminoak esan nahi du, hitz egiten duen heinean, gizakia duintasunean erabat gainditzen duen zerbaitek harrapatzen duela, eta aldi berean hari fidatzen zaiola: < Ez da gizakia esentziala, baizik eta Iatea ex- sistentziaren > ren dimentsio extatiko gisa (Ibidem., 72-73).

Ildo beretik, baliokidetasuna dago galderaren gaiaren artean: galdera neurotikoa eta existentziari buruzko galderaren artean. “Psikoanalisiak frogatzen du neurotikoa bere haragitan artikulatzen duela filosofoak modu espekulatiboan lantzen duen existentziari buruzko galdera” (Ibidem., 130). Hemen lortu nahi dugun helbururako garrantzitsuena da nola erlazionatzen duen galderak subjektuaren eta Bestearen arteko lotura (Lacanen obran); Heideggerren, berriz, Dasein eta izakia lotzen ditu. < Instantzia (...) > lanaren formularen arabera, galdera egiten duena izatea bera da (Ibidem., 130-131). Heideggerren zein Lacanen, galdera izatearena da. Horrela, Balmès-ek bere buruari galdetzen dio:

“(...) Besteak izatearekin duen lotura hau: ordezkapen bat, gainjartze bat, fusio bat edo nahasmen bat da? Kontuan har dezagun, lehenik, honako hau: egitura-homologia bat dago, eta Lacan guztiz jabetzen da horretaz hemen, alde batetik subjektuak Bestearekin/izatearekin duen harremanaren, eta bestetik Daseinen eta Heideggerren izatearen arteko harremanaren erlazioa” (Ibidem., 131-132).

Laburbilduz, badira koordinatu batzuk, lehen Lacan batean, izakia eta hizkuntza (Bestea) baliokide egiten dituztenak: (a) identifikazio zuzena; (b) izatea eta ezereza identifikatzeko joera, hizkuntza eta horrek sartzen dituen zuloak; (c) Lacanen asmoa atribuzio judizio freudiarrarekin, eta Heideggerren izatearen eta entearen arteko banaketarekin subjektuak munduarekin dituen harremanen aurreko puntu batera

jotzekoa, subjektuak izatearekin duen arremanera, alegia (d) gizakia/subjektua izakiarekin eta hizkuntzarekin duen deszentramendua, gizakia denaren jabe ez dela adieraziz; (e) filosofoaren existentziari buruzko galderaren eta neurotikoaren galdera egiturazko homologia.

Baina, zer da guri dagokigun izatea, izatea, salgaietan eta ontologian inplikatzeko den heinean? Ikusiko dugunez, izaki berezia da. Hausnartu dezaegun, beraz, balioaren materialtasunaz.

7.1.2. BALIOAREN MATERIALTASUNA

Gaia sartzeko, gogora dezagun (beste nonbait garatu dugun bezala) nola Marxek izaki sozial honen espezifikotasun ontologikoari buruz atentzia ematen duen:

“Merkantzien objektibotasuna, balio gisa, Mrs. Quickly-tik bereizten da hari nondik heldu ez jakitean. Merkantzien gorputzaren objektibotasun sentorialki zabarrarekin kontraesan zuzenean, substantzia naturalaren atomo bakar bat ere ez da haren objektitatearen parte balio gisa. Horregatik, edozein merkantzia jiratu eta manipulatu arren, ezin ulertuzkoa izango da balioa den gauza bat. Gogoratzen badugu, hala ere, merkantziek objektibotasuna balio gisa, gizarte-batasun beraren eta giza lanaren adierazpenak diren heinean baino ez dutela; haien objektibotasuna balio gisa, beraz, izaera sozial hutsekoa dela, berez ulertuko da objektibotasun hori, balio gisa, merkantzia desberdinen arteko gizarte-harremanean baino ezin dela agerian jarri”. (Marx, 2010, 58).

Merkantziaren berezitasun ontologiko horri buruz galdetuta, Marxek atal honetan sakonduko dugun gaira garamatza:

“Kontua da, ordea, ekonomia burgesak saiatu ere egin ez zuen lan bat egitea, hau da, diruzko forma horren sorrera argitzea, eta, horretarako, balioaren adierazpenaren garapena jarraitzea (...) forma sinple eta opakutik hasi eta diru-forma liluragarriaraino” (Ibidem., 58).

Marxentzat modu horren sorrera argitu nahi den tokian, guretzat haren artikulazio logikoa aztertzen saiatuko gara.

Badirudi truke-balioa entitate mentala besterik ez dela, ideia bat, abstrakzio bat, laneko produktuen eta erabilera-balioen mundu material eta ukigarriari a posteriori erantsia. Hala ere, susmo hori bera izateari berari buruz planteatzen da, Heideggerrekin ikus dezakegun bezala, bere buruari galdetzen dionean ea agian izatea “lurrun bat eta akats bat” besterik ez ote den (Heidegger, 1993, 41), hutsaltasun hutsa. Ildo beretik, pentsalari alemaniarrek bere buruari galdetzen dio hutsaltasun horrek zerikusia ote duen izatearen kontzeptua zabalena eta generikoena izatearekin; izan ere, “zenbat eta zabalago gehiago izan kontzeptu bat bere irismenaren arabera – eta < izatearen > kontzeptua baino zabalagoa izan litekeela? – hainbat eta zehazgabeagoa eta hutsagoa izango da kontzeptu horren edukia” (Ibidem., 45). Hala ere, Heideggerrek azkenean zuzendu egiten du ikuspegi hori, berarentzat akats bat besterik ez baita. Esan beharra dago:

(a) “Izatea” adigairik “unibertsalena” da: (...) Baina izatearen “orokortasuna” ez da generoarena (...) Izatearen “orokortasunak” orokortasun orokor oro “gainditzen du” (Heidegger, 1927, 14).

Beraz, izate horren materialtasunari buruzko galdera geratzen zaigu: genero hutsa al da, merkantziei a posteriori gehitutako abstrakzio hutsa, ala beste zerbait al da? Merkantzien esparruan, materialtasunaren gaineko gehiegizko forma hori ere agertzen dela uste dugu. Zehazki, dirua merkantzian. Diruak, erabilera-balioen balio-neurketa izatetik harago, berezko eragina du merkantzien materialtasunean, bai eta logika propioa ere bere merkataritza-egituraketan (diruari buruzko 6. kapituluaren ikusi dugun bezala).

Gure ustez, forma horrek, abstrakzio horrek, berezko materialtasuna eta trinkotasuna ditu. Horrela, interesgarria da Marxen idazkietatik pasarte batzuk berreskuratzea, non lehen aldiz agertzen baita izaki sozial horrekiko kezka eta haren “fantasiako objektibotasuna”. Marxek existentzia-probei buruzko eztabaida kantianoan biraketa bat

txertatzen du imaginarioaren materialtasuna adierazteko (gu sinbolikoaren materialtasuna argudiatzen saiatuko gara, baina Marxek ez zuen errealaren, sinbolikoaren eta imaginarioaren banaketa teoriko lacandar hori):

“Existenziaren frogak tautologia hutsalak besterik ez dira, adibidez argumentu ontologikoak esan nahi du: nik erreal bezala ordezkatzeko dudana, errepresentazio bat da niretzat, nigan eragiten du, eta zentzu honetan jainko guztiek, bai paganoek bai kristauak, existentzia errealak dute. Ez al da Moloch zaharra nagusi izan? Apolo delikoa ez al zen benetako potentzia izan greziarren bizitzan? Kanten kritikak domeinu honetan ez du ezer esan nahi. Norbaitek imajinatzen badu ehun narru dituela, irudikapen hori berarentzat ez da ez arbitrarioa, ez subjektiboa, irudizko narriok ikusten baditu, harentzat talero errealen balio bera dute; irudimenean irudimenezko zorrak egingo dizkio, gizateria osoak bere jainkoekin debozioak egin dituen bezala” (Marx Lukacs, 2007, 67).

Lukacsek hemen jada planteatuta ikusten du objektuen eraginkortasun sozialaren problematika, ez zuzenean materialak, baizik eta sinbolikoak edo irudizkoak. (Lukács, 2007, 67-68). Marxen ustez, zenbait entitate “imaginariok” (lan honetan, esan dugun bezala, haien estatutu sinbolikoa imaginarioarekin kontrajarrita artikulatzen saiatuko gara, eta 6. kapituluan, diruari buruzkoan, aipatu dugu Marxek diruaren hiru dimentsiotatik oso hurbil dagoen dimentsionalitate hirukoitza zirriborratzen duela, hau da, imaginarioaren, sinbolikoaren eta errealaren arteko tripartizio lacandarretik oso hurbil dagoena) inzidentzia eraginkorra izan dezake errealitatean. Horrela, Lukacsek dioenez, “Marxen *“gizarte-eraginkortasunaren nagusitasuna”* hautematen da, fenomeno baten azken irizpide gisa, zirkunstantzia jakin batzuetan, irudikatutako taleroek gizartean garrantzia izatea” eragiten duten “fenomenoa izateari dagokionez” (Lukács, 2007, 67-68). Lukacsek Marxen pentsamenduaren kategoria ekonomikoetan kokatzen du dimensio ontologiko hori, eta, aldi berean, baztertu egiten du horrek ekonomizismo marxianoa ekar dezakeen ideia (Ibidem., 68-69). Bestalde, eraginkortasun sozial hori eremu psikoanalitikoarekin artikulatu behar da gure helburuetarako. Horrela, antzekotasun nabarmena aurkitzen dugu Levistrauss-en “eraginkortasun sinbolikoaren” nozioaren eta Marxek modu misterioitsu samarrean

adierazten duen “gizarte-izatearen fantasiako objektibotasunaren” artean. Eraginkortasun sinbolikoaren kontzeptu hori garrantzitsua da; izan ere, Lacanek hura lantzen hasi zenean jaso zuen, sinbolikoaren inguruan. Levi-Straussek, sendabide xamanikoa edo psikoanalisi bezalako praktiken eraginkortasuna kontuan hartuz eta konparatuz, errealitate sinbolikoaren ordenaren berezitasuna eta eraginkortasuna artikulatzen ditu. Emakume indigena bati erditze zail batean laguntzeko sendabide xamaniko baten kasu baten azterketatik abiatuta, Levi-Straussek adierazten du baliabide sinboliko eta espiritu eta munstroen aipamen sorta oso batera jotzen duen sorginkeria eritualizatu baten bidez, xamanak benetan eragin dezakeela erditzean, horrela sinbolikoaren eraginkortasun-ordenaz hausnartzeko:

“Sendabidea, beraz, hasieran afektuzko terminoetan emandako egoera bat pentsagarri bihurtzea litzateke, eta gorputzak jasan nahi ez dituen oinazeak izpirituarentzat onargarri bihurtzea. Shamanaren mitologia ez dagokio errealitate objektibo bati: gaixoak errealitate horretan sinesten du, eta errealitate horretan ere sinesten duen gizarte bateko kidea da. Espiritu babesleak eta espiritu gaiztoak, naturaz gaindiko munstroak eta animalia magikoak unibertsoaren kontzepzio indigena oinarritzen duen sistema koherente baten parte dira. Gaixoak onartzen ditu, edo, hobeto esanda, berak ez ditu inoiz zalantzan jarri. Onartzen ez duena min inkoherente eta arbitrarioak dira, beren sistemarekiko elementu arrotza direnak, baina mitoari esker shamanak denak euskarri duen multzo batean kokatuko dituenak” (Levi-Strauss, 1987, 221).

Adieraz dezagun hemen sinbolikoaren berezko eraginkortasun-ordena ez dela aldatzen, errealitate objektiboa ez delako; izan ere, haurraren eta parte den gizartearen sinesmenak status bat ematen dio dimentsio horri. Bestalde, interesgarria iruditzen zaigu "sistema" hitza erabiltzea xamana sendatzeko bitarteko diren irudikapen fantasmal eta sinbolikoen ordena hori guztia aipatzeko: horrek adierazten du elementu horiek, ordena sinbolikoari dagokion bezala, artikulatuta daudela. (Levi-Straussen kontzepzio estrukturalistan, elementu horiek osotasun sistematiko batean artikulatuta egongo dira ziurrenik, eta Lacanek hori eragozpena jarriko du sistemari bere faila artikulatzean, guk ere aurrerago jarraituko diogun failaren artikulazioa). Gure ustez,

artikulazio sinboliko horren izaera sistematikoak adierazlearen/salgaiaren bokazio ontologizatailearen lehen zirriborro bat eskaintzen du, garatzen ari garen ikuspegitik.

Lacan eraginkortasun sinbolikoaren problematika horren oinordeko egiteko modu ugarietako bat bere pentsamendua «moterlialismo» gisa definitzeko proposamena da. Lacan neologismo horrekin jolasten da, “materialismoa” eta “mot” uztartuz, zeinak frantsesez "hitza" esan nahi duen:

Egia da lalengua³² hitzegina, eta baita hark edo honek bere partikularitatean entzuna izan den eran aterako dela jarraian zerbait ametsetan, edozelako zangotrabatan, edozelako esateko modutan. Moterialismoan³³ datza, lehen aldiz termino hau erabiltzen uzten badidazue, inkontzientearen kaptura – bakoitzak bere erara sintoma sostengatzeko bideak aurkitu izana egiten duena (Lacan, 2017, 17-18)

Balioa eta izatea

Izateak sinbolikoarekin duen harremana ez ezik, balio horren materialtasun problematikoa ere txertatu ondoren gure diskurtsoan, eztabaida labur bat sartu nahi genuke, izatearen eta izan beharraren arteko harremanei buruzko parentesi gisa. Ohartu behar dugu merkantziak dakarren izatea ere truke-balioan inplikaturata dagoela. Balio ekonomikoek, gure ustez, balio izaten jarraitzen dute, eta, horregatik, balio horiek filosofikoki lantzean “balio” gisa tratatu behar ditugula ere bai. Horregatik, balioak eta izatea bereizteko joera duten ikuspegiaren aurrean haiek elkarrekin erlazionatzeko joera duten paradigma eta ikuspegiak bilatu behar ditugu; izan ere, horrela aurkitzen ditugu gure esparruan, gurutzaturata.

³² “Lalengua” neologismoa zerabilen Lacanek bereizketa gramatikalen aurretikako hizkuntza horri erreferentzia egiteko, nolabait bere teorizazio estrukturaletatik gozearen teorizazioetara pasatzen doan heinean garatua

³³ “Moterlialismo” neologismoa zerabilen Lacanek “mot” eta “materialisme” hitz frantsesak – “hitza” eta “materalismoa”, hurrenez hurren, kondentsatuz sortua. Nolabait esateko bere perspektiba teorikoa hitzaren materialismo bat zela.

Nietzscheren lanean ikuspegi bikoitz baten ordezkari bat aurkitu dugu. Bere lanaren muinetako bat (nagusia seguraski) izatea balio gisa interpretatzea da (Fink, 1984, 17-18). Horrela, “Nietzscheren metafisika eta bere tradizioan oinarritutako filosofiaren kontzeptua arbuiatzea guztiz bestelako ikusmen-angeluan sortzen da. Meta-fisika ez da modu ontologikoan ikusten, baizik eta «moralean»” (Ibidem., 17-18). Adibidez, noumenoaren eta fenomenoaren bereizketa “bizi-sentipen dekadente baten espresio gisa” interpretatuko du” (Ibidem., 17-18).

Hala ere, Nietzscheren auzia guretik urrun samar dagoela uste dugu. Gure eremuan ere, ekonomiaren eta psikoanalisiaren arteko elkargunean, izatearen eta balioaren gurutzaketa aurkitzen dugu, baina Nietzscheren pentsamenduak ez du zerikusi handirik ez galdera ekonomikoekin ez psikoanalitikoekin.

Horrela, gure esparrua bera izan gabe, Agambenek Opus dei-n egindako ikerketetan duen ikuspegia gehiago hurbiltzen zaigu. Opus Dei-n egiten duen liturgiaren azterketan paradigma ontologiko bat artikulatzen du, zeinak (“oikonomia” eta “erresuma” artikulatzen dituen loriaren inguruan biratuz) praxian izatea eta izatean praxia izatea indeterminatzen dituen. Horri buruzko bi aipamen, testu horri buruz jarraian egingo dugun irakurketari aurrea hartuz: lehenik eta behin, adierazgarria da “ofizioaren arkeologia bat” azpigitulutzat duen ikerketa batek ez aipatzea esplizituki lanaren antolamenduarekin lotutako ezein arazo, gaur egungo gure munduan ezagutzen dugun bezala; ildo kritiko berean, Weberrek ogibidearen etikari buruz egindako ikerketaren omisio esanguratsua aipatu nahi dugu bere erreferentzien artean. Bigarrenik, ikusiko dugu, hala ere, liturgiaren kontzeptualizazio guztia oso iradokitzailea dela ikuspegi marxiar batetik pentsatzeko, lan abstraktuaren eta lan konkretuaren arteko bereizketarekin, guk egin nahi dugun bezala, merkantzia eta bere oinarrian dagoen instituzio bat: lanarena. Ogibidearen paradigman, honela bereizten dira gizakia zer den eta zer egiten duen:

“izatea eta praxia, gizakiak egiten duena eta gizakia dena, bereizketarik gabeko eremu batean sartzen dira, non izatea bere efektu praktikoetan ebatzen den, eta zirkulartasun perfektuaz, izan behar duena den eta baden izan behar duena. (...)

Eraginkorra dena bakarrik da erreala, eta, beraz, gobernagarria eta eraginkorra” (Agamben, 2013, 15).

Ikerketa agambiarraren alderdirik interesgarrienetako bat apaizaren baldintza moralak bere funtzioaren, bere obraren eraginkortasunean eragiten zuen ala ez eztabaidatzen hastea da. Horrela, bere obraren eta bere funtzioaren eraginkortasuna aktore konkretuaren balizko akatsen gainean babesteko. Horrela egin zen opus operatum eta opus operantis arteko bereizketa, guk proposatzen duguna Marx aurkitzaitzat hartuko duen banaketaren aitzindari gisa: lanaren banaketa lan abstraktuan eta lan zehatzean:

“Edozein erakundetan gertatzen den bezala, gizabanakoa eta betetzen duen funtzioa bereizi nahi dira, erakundearen izenean betetzen dituen egintzen baliozkotasuna ziurtatzeko” (Ibidem., 46).

Bestalde, ikertzen ari garen teorietan izatea eta betebeharra gehien gurutzatzen diren tokia Idealaren instantzian dagoela uste dugu, psikoanalisiak tratatzen duen bezala. Idealak subjektuari izaki bat finkatu eta ematea bezainbesteko funtzioa du, hala nola betebeharrak ezartzea: bere praxirako orientazioa, etab. Gure ideia da hemen identifikazioaren doktrina psikoanalitikoan ontologia eta balioa gurutzatzen direla.

Lacane, Platonen Parmenidesen galderei jarraiki, zenbait erlazio artikulatu zituen Adierazle Nagusiaren eta izatearen artean. Kontua da Adierazle Nagusi hori Aitarenean izena edo Ideala besterik ez dela. Beraz, subjektuari izatea ematen diona, Agambenek adierazi bezala, betebeharrak ezartzen duen gauza bera da, eta alderantziz, betebeharra da izatea ematen diona. Horrela, alde batetik, Millerrek adierazten du “Aitarenean izenak “Bat”-a bezala funtzionarazten duela” (Miller, 1998, 377). Bestalde, “adierazle unario” hori izatearekin nolabait identifikatu daiteke: “S1, dena galdu denean geratzen den aztarna da (...) izaki bat hartu, predikatu guztiak, koalitate guztiak ezabatu, eta bat dela da geratuko dena” (Ibidem., 104). Millerrek ere adierazi du, nolabait, subjektua bi bidetatik saiatuko dela bere hutsegitea arintzen: objektuarena eta identifikazioarena. Beraz, argi dago Lacanen diskurtsoan ideala/identifikazioa eta izatearen gaia gurutzatzen direla.

7.1.3. KANTIAK ERRESONANTZIAK

Orain arte, beraz, merkantziak eta adierazleak arazo ontologikoak dakartzatela frogatu ahal izan dugu. Izakiari buruzko galdera sartu dugu horrela, eta Lacanen bere deklinazio psikoanalitikoak ikusten hasi gara, baita ekonomikoa ere, merkantziarena, Marxen. Era berean, izaki horren materialtasunaren gaia jorratu dugu, marxien diskurtsoan izaki sozialaren objektibotasun fantasmalaren³⁴ inguruko problematikarekin, eta Levi Strauss-en eraginkortasun sinbolikoaren auziarekin, Lacandar elaborazioaren aurrekari gisa.

Hala ere, nolabaiteko etendura txertatu behar dugu. Saiatuko gara frogatzen bi eremuak artikulatu daitezkeela, ez izateari buruzko galderari soilik, baizik eta a priori kantiar kategoriei. Arrazoimenaren a priori kategorien kantiar logika Lakaniako galderaren eta Marxen merkantziaren problematikaren arabera artikulatu daitezkeela frogatuko dugu.

Baina, lehenago, eztabaida txiki bat egingo dugu adimenaren a priori kantiarraren auziaren eta izatearen galdera ontologikoarekiko desberdintasunaren eta erlazioen inguruan. Izan ere, Heideggerrek berak, ontologiaren eta izatearen auzia biziberritu zuenak, adierazten du Kantien proiektua guztiz metafisikoa izan arren (epistemología huts gisa ikusi nahi izan zutenen aurka), “izatearen auzia ekiditen duela”. (Heidegger, 1927, 34).

Hala ere, uste dugu izatearen problematika heideggeriarra eta adimenaren a priori kantianoa ahaideak direla. Eta, bereziki, gure objektu teorikoari dagokionez. Entean izatea bilatzearen logikak, izatearen aurre-ulermenaren logikak, logika kantiarrera garamatza gure ustez, zeinaren arabera subjektuak ente-a bere a priori eskemen lentepean hautemango duen. Ikuspegi bietarako ohikoena erreproduktzioaren logika da, zeinaren arabera subjektuak edo Daseinak, entereangana jotzeko moduan, aurkitu nahi

³⁴ Aurrerago Lacanen “fantasma” kontzeptua mantendu dugu, eta azaldu dugu zein arrazoirengatik mantendu dugun. Oraingoan, eztabaida ez da lacandarra, eta zerikusi gehiago du Marxek testu ezagunarekin, zeinaren arabera komunismoaren mamua hedatzen ari zen europen barrena. Ordea, interesantea iruditu zaigu “fantasma” esapidea mantentzea, edonola ere ulertu dugulako Lacanen koordinatuekin uztargarri gerta daitezkeela testuaren atal honetan dioena ere.

dutenaren nolabaiteko ulermena proiektatzen duten. Horrela, adibidez, aurreulermenaren logika hau aurkitzen dugu Heideggerren. Beti ulertzen dugu izatea, eta ez dugu ulertzen:

“Ez dakigu zer esan nahi duen “izateak”. Baina "zer da izatea?" galdetzen dugunean, “izatearen” nolabaiteko ulerkeran mugitzen gara ia (...) Garatu behar dugun galderan zalantzan jarririkoa da izatea, entea ente gisa determinatzen duena, zeinaren arabera beti ulertzen dugun ente, edozein modutan kontsideratuta ere” (Ibidem., 16-17).

Argudiatzen ari ginenez, entean bilatzera joko dugun a priori horren logika antzekoa dela bai izatearen a prioria bilatu, bai ulermenaren kategorien a prioria. Horrela, ikus dezagun Heideggeriano delinearatu horiek bat datozela a priori kategoriari sentikortasunaren datuetara doitzearen logika kantiarrekina. Kanten irakurketan, beraz, Heideggerrek dio:

“Presente ez dagoen objektu baten errepresentazio intuitiboa modu bikoitzean egin daiteke. Aurrez hautemandakoa orainaldian bakarrik ekartzera mugatzen bada, alderdi hori, berez, aurreko pertzepzio batek eskainitakoaren mende dago. Aurreko zerbaitetatik datorren aurkezpen hori, beraz, aurkezpen (exhibitio) bat da, edukia hartatik eratoritzen duena (“exhibitio” eratorria). Aitzitik, irudimenak objektu baten itxura libreki asmatzen badu, orduan haren itxuraren azalpen hau «jatorrizkoa» da (jatorrizko exhibitioa). Kasu honetan, irudimenari «produktziozkoa» deitzen zaio.” (Heidegger, 2014, 110-111)

Jarraian azalduko dugu autore askok a priori horien antzeko logikak aipatu dituztela, bai merkantzetan, bai psikoanalisetan, bi eremuak parekatzeko argudioa indartzen joateko. Horrela, a priori kantiarren logika hori fantasmaren logikarekin lotu dezakegu teorizazio psikoanalitikoan (fantasma instantzia teoriko bat da, beste ikuspuntu batzuetatik eta beste problematika batzuetatik jorratu duguna garapen ekonomikoari buruzko kapituluetan – 5. kap. –, lanari buruzkoetan – 3. kap. –, edo diruari buruzkoetan – 6. kap.; hemen, ordea, beste galdera batzuetatik heltzen diogu). Fantasma

irudimenezko eszena sinbolikoa da, zeinak errearekin jolasean desioa pizten digun: Millerrek argi eta garbi adierazten du desira freudiarraren objektua Heideggerren izatearen aurreulermena edo entedizioaren egituren a priori kantiar proiektzioa bezalako objektu bat dela, behin izan zena bilatzeko logika bat inplikatzeko duena:

“Zer dio Lacanek urte horietan testuaz hitz egiten duenean? Bere esanetan, "Hiru saiakera sexu teorian" lanak erakusten dute objekturako heltze oro itzuleraren dialaktika batetik datorrela (...) gure ustez, han aipatzen da Freuden objektua galdutako objektu bat dela fundamentalki, objektua ezin dela eskuratu objektura itzuliz baizik, eta ez objektuaren lehen dohaintzatik” (Miller, 2018b, 52).

Zizekek, bere aldetik, fantasmari artikulatzen dio logika hori (ez dezagun ahaztu mamuan objektu galduaren funtzioa funtsezkoa dela, mamuak subjektuak bere objektuarekin duen harremana artikulatzen baitu), eta ahaidetasun kantiarra adierazten du:

Fantasiak nola funtzionatzen duen azal daiteke Kanten Arrazoimen hutsaren kritikaren erreferentzia gisa: fantasiaren papera desioaren ekonomian eskematismo transzendentalaren baliokidea da ezagutzaren prozesuan (Baas, 1987). Kanten, eskematismo transzendental bitartekari bat da, enpirikoaren [esperientziako objektu kontingente, mundutar eta enpirikoen] eta kategoria transzendentalen sarearen arteko erdibideko instantzia bat: objektu enpirikoak kategoria transzendentalen sarean sartzeko mekanismoaren izena da, nola hautematen eta ematen ditugun zehazten duena (propietateak dituzten substantzia gisa, kausalen mende daudenak, eta horrela hurrenez hurren). Mekanismo homologoa fantasian funtzionatzen duena da: nola bihurtzen da objektu enpiriko bat, kategorikoki determinatua, desiraren objektu? Nola hasten da objektu hori X zerbait edukitzen, kualitate ezezagun bat, bere baitan hura baino gehiago den eta gure desira merezi duen zerbait? Fantasiaren markoan sartuz, subjektuaren nahiari kongruentzia ematen dion fantasiako eszena batean sartuz (Zizek, 2010, 164)

Beste nonbait, arazo beraren inguruan egindako bira batean, Zizekek, Lacani jarraituz, fantasma honen funtzionamenduaren berezitasun bat adierazten du. Bertan inplikaturako anamorfosia. Horri esker, aurrez aurre, "hutsala" dirudien puntuari eskuineko aldearen ikuspegitik begiratuz gero, burezur baten ingeradak hautematen ditugu (Ibidem., 140-141). Aipamen labur bat egitearren, eta garatzen ari garen diskurtsoari jarraiki, non balioaren materialtasunak diruarekin duen lotura azaldu ahal izan dugun, baita formaren materialtasunak edukiei buruz duen gehiegizko materialtasunarena ere (diruari buruzko 6. kapitulura garamatzatenak), esango genuke anamorfosiaren logika hori diruarena besterik ez dela: ezer ez hutsa (heriotza bezala), hutsa, erabilerarik gabeko merkantzia, angelu batetik begiratuta baliotsuena izatearen nolakotasuna hartzen duena.

Beraz, argi dago psikoanalisiak eskematismo kantiarraren antzera funtzionatzen duen instantzia bat onartzen duela. Aurkitu ahal izango dugu homologo bat merkantziaren eremuan? Baietz uste dugu. Sohn-Rethel izan zen artikulatu zuena:

trukearen abstrakzioa osatzen duten elementuek agerian uzten dute merkantzien ekoizpenaren garapenarekin sortzen den ezagutza-ahalmenaren kontzeptuzko elementuekin duten antzekotasun argia. Osagai kontzeptualak diren aldetik, forma horiek filosofia grekoaren eta zientzia natural modernoaren oinarritzko ezagutza-printzipioak osatzen dituzte. Ezaugarri intelektual hori dela eta, haiez hitze egiteko terminorik egokiena "a priori"zko kategoria kantianoena da (Sohn-Rethel, 2017, 98-99)

Sohn-Rethel, berriz, haratago doa, eta bien arteko harremanak, trukearen abstrakzioak eta a priori kantiar formek identitate bat dakartela adierazten du, ez analogia hutsa. (Sohn-Rethel, 98-99). Guk, gure aldetik, ez genuke nahi gure diskurtsoa konprometitu bien arteko hain inplikazio sendoan. Horrela, Sohn-Rethel-en garapenak neurri apalago batean erabiltzen ditugu, merkantziak eta adierazle psikoanalitikoak antzeko arazo filosofikoak sortzen dituztela frogatu ahal izateko.

Sohn-Rethel-ek erreferentzia batzuk ere egiten ditu abstrakzio hori zertan datzan eta abstrakzioan inplikaturik dauden subjektuen jarduerarekin duen harremanari buruz, honako hau adierazten duenean: «merkantziaren abstrakzioaren esentzia, hala ere, arrazoimenak sortzen ez duenean datza; ez du jatorria giza gogamenean, baizik eta bere egintzetan. “Ez dakite, baina egin egiten dute” (Ibidem., 2017, 113). Kapitulu honen azken atala ideia marxiar horretara itzuli ahal izango dugu fetitxismoaren gaiari heltzen diogunean.

Horrekin, gure ikerketan artikulatzen saiatzen garen bi eremuen izaera kantiar baliokideak frogatu ditugula uste dugu.

Hala ere, eskematismo kantiarrari ñabardura bat gehitu behar zaio. Izan ere, ekonomiaren esparruan inplikaturiko balio-sistema modu subjektiboan eta intersubjektiboan egituratzen da. Intersubjektibitate hori oso puntu desberdinetan eta hainbat inplikazioarekin agertzen da gure ikerketan. Lanari buruzko 3. kapituluan, adibidez, intersubjektibotasunaren gaia lanaren eta kapitalaren arteko harremanen inguruan artikulatuko da. Garapen ekonomikoari buruzko 5. kapituluan, halaber, lanaren eta kapitalaren arteko elkartruke hori agertuko da, baina hazkunde ekonomikoaren logika dialektikoa saihesteko saiakeraren barruan. 4. kapitulua ere, kontsumoari buruzkoa, intersubjektibotasunak garrantzi handia du, kontsumoa Bestearen eskariz artikulatuta baitago. Azkenik, diruari buruzko kapituluan, intersubjektibotasunak harreman paradoxiko batzuk ekarriko ditu, diru-merkantziaren inguruan artikulatuak. Ikusten denez, intersubjektibitatea nonahikoa da gure garapen teorikoan. Beraz, gai bera da hainbat arazo gurutzatzen diren puntuan.

Ikerketan zehar, intersubjektibitate horren itzulpen filosofikoa bilatzen saiatu gara Hegelen pentsamenduan. Lacanek Kojevek ugazabaren eta esklaboaren dialektikari buruz alemaniar filosofoarengan egiten zuen irakurketari buruz duen herentziak hara joateko eskatzen zigun. Hala ere, bilaketa alferrikakoa izan da. Lanaren eta kapitalaren arteko intersubjektibitatea, lana artikulatzen saiatu garen egitura konplexuan pentsatzen badugu, ez bakarrik bi subjektu desberdin gurutzatzean, baizik eta ekoizpenaren unearn eta kontsumoaren unearn gurutzaketan kokatu behar da.

Keynesekin une horietatik guztietatik esplikatzen saiatu garen inplikazioetan, gurutzaketa hori desberdina da Hegelek ugazabarentzat eta esklaboarentzat pentsatu zuten intersubjektibotasunarekin alderatuta.

Bestalde, ugazabaren eta esklaboaren artean gurutzatutako errekonozimenduaren logika lanaren eta kapitalaren dialektikan inbertituta dagoela uste dugu. Ekoizpena hasteko, kapitalistak aitortu egiten du indarra/lana merkantziaren erabilera-balioa. Bigarren itzuli batean, kontsumitzaile-langileak kapitalistari aitortuko dio hark produkzio-prozesuan metatu dituen erabilera-balioek balioa dutela bere beharrak asetzeko, sortutako balioa gainbalio gisa errealizatu dadin. Ikusten denez, balio-aitorpena kontsumo-unearekin parekatzen dut (dela kapitalistaren inbertsioa, dela azken produktuaren kontsumoa).

Subjektuen arteko dialektika konplexu hori aztertzeak eta ugazabaren eta esklaboaren logikarekin alderatzeak askoz lan sakonagoa eta zehatzagoa eskatuko luke, baina kapitulu honen helburuetarako ez da interesgarria, hau da, merkantziak planteatzen dituen arazo filosofiko eta ontologikoak adierazleak psikoanalisian planteatzen dituenen parekoak direla frogatzen saiatzea.

7.1.4. ERREALA. PSIKOANALISIAK FILOSOFIA ORO ERAGOZTEN DU

Orain, kontzeptuen lerrokatze horren inplikazio batzuk pentsatzen saiatuko gara. Izatearen eta errealaren arteko harremana, batez ere. Hala ere, orain arte ekonomian planteatzen diren problematika ontologiko eta filosofiko baliokideak psikoanalisian planteatzen direnekin artikulatu ahal izan baditugu ere, ekonomian ez dugu aurkitzen “errealaren” kontzeptu lakaniarraren antzeko kontzepturik. Beraz, lehenik eta behin diskurtso psikoanalitikoari eta filosofikoari jarraiki artikulatzen saiatuko gara, eta, geure kabuz eta pentsalarien eta teoria ekonomikoen laguntzarik gabe, artikulazio horrek merkantzien arloan izan ditzakeen ondorioak eskainiz.

Orain arte, beraz, hizkuntza eta izatea baliokidetzeko joera duen lanketa bat berreskuratu nahi izan dugu Lacanen. Hori guztia, Marxi buruzko aurreko atalarekin eta

izaki sozialaren ontologiarekin batera, salgaiak bokazio ontologikoa duela dioen tesia defendatzeko. Orain, ordea, eta Lacanen diskurtsoaren orientazio orokorrari leial izanik, ondorengo Lacan batek diskurtso psikoanalitikoaren proiektu filosofiko-ontologiko orotatik nola bereizten duen aztertu beharko dugu, kapitulu honen hasieran aurreratu dugun bezala. Horrela, merkantziak bokazio ontologiko/sistematikoa badu, apustu psikoanalitiko oro horretatik bereizi beharko dela argudiatuko dugu. Hori da, beraz, filosofia oro eragozten duen “erreal” psikoanalitiko horretan jokoan dagoena.

Erreala dena izatetik bereizten da, eta horrek ondorioak ditu filosofiaren eta psikoanalisiaren harremanetan. Balmesek dioen bezala, errealitateak objektioa jartzen die filosofiaren lilurei. Errealitatea kontraesanean dago izatearekin (Balmès, 2002, 119).

Lakaniar garapenek, beren irakaskuntza hasi eta gero, gozamenera artikulatuko dute erreala, aurreraxeago ikusiko dugun bezala: "Gozamena – gozamena bere alderdi deseginean – errealaren izenetako bat izango da, ontologia oztopatzen dueña" (Ibidem., 119). Bestalde, izatearen eta denaren arteko banaketari dagokionez, “errealitateak desberdintasuna iraultzen du eta hirugarren bihurtzen da”. (Ibidem., 79). Era berean, garrantzitsua da aurreratzea, aurrerago garatuko dugun bezala, Lacanen plazeraren eta gozamenaren arteko bereizketa dagoen bezala, eta paraleloan, errealitatearen eta errealaren arteko bereizketa ere egongo dela.

Baina, nola uko egiten dio problematika horri bere alderdi filosofikoenetan? Zer esan nahi du errealak sinbolikotik haratago, fantasmatik haratago? Hitz lakaniarretan, fantasma (kantiar transzendentalaren instantzia) zeharkatu eta haratago zer dagoen ikustera joatea da kontua. Millerrek, adibidez, argi eta garbi adierazten du Lacanek mamuaren esparru transzendentalaz haraindi seinalatzen duela:

“Zentzu horretan, Lacanen tesia ez da fantasmaren gorespina. Mamua ez da azken hitza. Aitzitik, pasearen esperientzia hura zeharkatzean datzalako, mamutik haratago” (Miller, 2018b, 58).

Lacandar teoriaren orbitaren eta filosofiaren barruan, Zizek “haratagoko” instantzia hori artikulatzen saiatzen da, Hegelek urrats hau ematen duela proposatuz: “Non kokatzen da Hegel hemen? Bere posizioa bakarra da: transzendentzia-esparrua gauzan bertan berrinskribatzen du. Baina nola?” (Zizek, 2016, 104). Zizekek, beraz, egiazkoa zer den galdetzen dio bere buruari:

“Bide hegeliarra, berez, inkonsistentzia estruktural immanentearena da, eta, beraz, zeinaren arabera matrize formala modu immanentean oztopatzen den (...), eta hor ukitzen dugu Errealia: ez kanpoko errealtate gisa (...), baizik eta matrizeen dibisio formala eragiten duen antagonismo gisa (...). Errealtatean dagoen arrakala da Errealia, ez-osoan egiten duena. Konponbidea ez da, beraz, subjektua (itxura subjektiboa) eta bera bereizten dituen arrakala baino haratago bere horretan baden gauza lortzea, baizik eta arrakala hori bera bere horretan den gauza bera dela hautematea, zeina Errealaren ezaugarria baita” (Ibidem, 110-113).

Zizek horrela azaltzen saiatzen da “Izatearekin dugun gatazka Izateak bere buruarekin duen gatazka dela” (Ibidem., 126). Bestalde, interesgarria da marko transzendentaletik errealerako urrats filosofiko hori pultsioaren eta desiraren bikote kontzeptual lakaniarrarekin nola artikulatzen duen, “Desira kantiarra dela (...) eta pultsioa hegeliarra dela” proposatuz (Ibidem., 384). Desirak esparru transzental bat eta bere enkoadraketa behar ditu, pultsioa esparru horretatik haratago dago:

“Lacanen ustez, desirak eta pultsioak kontrako egitura formala dute: desira gabezia-metonimia amaigabe batean flotatzen du, pultsioa mugimendu zirkular itxi bat den bitartean; desioa beti da asegaitza, baina pultsioak bere gogobetetasuna sortzen du; desirari Legeak/debeku sinbolikoak eusten dio, eta pultsioa, berriz, Legearen dialektikatik kanpo geratzen da” (Ibidem., 385).

Balioraren produkzioa eta errealizazioa. Merkantziaren barne-kontraesana eta dinamismoa

Gutxi gorabeherakoa baino izango ez den modu batean, orain frogatu nahi duguna da

Zizekek, Hegelekin, adierazten duen bezala, berbaitango gauza, berbaitango izatea, antagonismoak zeharkatzen badu, zalantzarik gabe, merkantzia ere antagonismo horrek zeharkatzen duela. Horrela, jarraian ikusiko dugu merkantziak bere bi poloen artean, truke-balioaren eta erabilera-balioaren artean, duen tentsio horrek gizarte kapitalistaren ezaugarri dialektiko eta mugimendu bat sortzen duela. Horrela, merkantziaren TB(truke balioa)-EB (erabilera balioa) bipolaritatearekin koherentziaz, ontologia horren funtsezko beste ezaugarri bat ikusiko dugu: kontraesankorra dela (termino marxiarretan), funtsezko impasse baten inguruan (Lakaniako erretorikan) egituratuta eta hautsita dagoela, eta ez dela unidimentsionala. Bestalde, kontraesan horrek, merkantziak erabilera-balioaren eta truke-balioaren artean duen bipolaritate horrek, dialektika konplexua ekarriko du ekoizpenaren instantziaren eta balioaren kontsumoaren/errealizazioaren instantziaren artean. Zehatzago aztertu dugu gai hori kontsumoari buruzko 4. kapituluaren azken atalean. Laburbilduz, balioaren eta gainbalioaren ekoizpena kontsumo/errealizazioaren esparrura bideratu behar dela azaldu nahi izan dugu. Ekoiztako balioa erabilgarritzat hartu behar du Besteak. Kasu honetan kontsumitzaileak. Besteak egindako pasarte horrek, bere aldetik, sortutako balioaren zati bat besteari lagatzea ekarriko du, lacandar hautu behartuan subjektua izatea bilatzeak, izaki horren lursail bat konkistatzeko, horren lagapena ekarriko duen bezala.

Beraz, gure ustez, produkzio-prozesuaren eta balioa egiteko prozesuaren arteko kontraesan hori TB(truke balioa)-EB (erabilera balioa) kontraesanera erreduzitu daiteke:

“Erabilera-balioaren eta kanbio-balioaren arteko kontraesan hori, merkantzian eta merkataritza-zirkulazio sinplean jada agertzen zena, modu berrian berpizten da kapitalaren zirkulazioa denean” (Rosdolsky, 2004, 355).

Marxek errealizazioaren eta trukearen gaia eztabaidatzen duenean (balorizazioarako ekoizpen-prozesua bezain beharrezkoak direnak), adierazi du produkzio-eremura mugatzen bagara balorizazioa modu idealean baino ez dagoela. Horrela, produziturikoa balio gisa errealizatzeko, zirkulazioaren eremura itzuli behar da:

“eskuragarri dagoena prezio jakineko merkantzia bat da (ideala), hau da, idealki diru-kopuru jakin gisa baino ez da existitzen, eta, diru gisa jartzeko, trukaketan egin behar da lehenik, hala den heinean, hau da, zirkulazio sinplearen prozesuan sartu behar da berriro” (Ibidem, 353).

Hala, Marxek adierazi du paradoxa dela balorizazio-prozesu oro aldi berean desbalorizazio-prozesu bat izatea:

“Prozesu horrek porrot egiten badu — eta porrot hori gertatzeko aukera salmenta eta erosketa bereizte hutsak ematen du kasu bakoitzean —, kapitalistaren dirua baliorik gabeko produktu bihurtuko da (hala nola) desbalorizazioa (...) prozesuaren elementu bat da. Horrela, errealizazioare arazora eta bertan barneratutako krisien arazora iristen gara”. (Ibidem., 354).

Izan ere, merkantziaren erabilera-balioaren alderdia beti bestearentzat duen balioari lotu behar zaio (Ibidem., 355). Esan genezake badela, salgaiaren logikan bertan, bere esentzian, nolabaiteko bestearentzako izate baterako erremisio bat, hura gabe dena izateari uzten diona.

7.1.5. ONTOLOGIA ETA ETIKAREN GURUTZAKETA

Dagoeneko zirriboratu dugu balio ekonomikoak, baita psikoanalisian adierazleak ere, dimentsio ontologikoa eta dimentsio etikoa, izatearena eta praxiarena, materialtasunarena eta betebeharrarena gurutzatzea dakarrela. Orain, mamuaren instantzia protokantiarretik bere haratagora, izatearen logikatik eta a priori sinbolikoetatik Lacandar errealera azken urratsa marraztu ondoren, interesgarria da auzi etikora itzultzea berriro ere. Izan ere, Lacanek berak, sinbolikoa eta erreala subjektuarekiko erreferentzian artikulatzean, psikoanaliaren etikaren gaia sartzen du. Baita ere, eremu ontologiko eta filosofikoan aurkitu ditugun itzulpen posibleek han ere arrazoimen praktiko eta arrazoimen teorikoaren nolabaiteko lotura agertzen zaigula ikusten uzten digutelako. Bigarren urrats batean, tesi hauek ekonomiaren arlorako duten itzulpen posiblea azaldu beharko dugu.

Ontologiaren eta etikaren arteko gurutzaketa horretaz ohartarazten gaitu, adibidez, Heideggerrek Kanten Arrazoimen hutsaren kritikaren bere irakurketan:

Arrazoimen hutsaren kritikan jada Kantek dio «praktikoa dela askatasunaren bidez posible den guztia». 40. Baina arrazoimen teoretikoaren ahalgarritasunak askatasuna barne hartzen duen heinean, teoriko bezainbeste, praktikoa. (Hediegger, 2014, 132)

Pentsamendu teorikoaren legeei lotutako problematika guztiak ondorio praktikoak dakartza: ze afektibitatepean (horrek nolabaiteko karga etikoa duela), aurkezten da lege hori? Heideggerrentzat, legea subjektuan errespetu gisa aurkezten da:

Kantek pertsona deitzen dio, halaber, ni moralari, norberaren buruari, gizakiaren esentziari. Zertan datza pertsonaren nortasunaren esentzia? «Nortasuna bera da [...] lege moralaren ideia, lege moralari bereiztezinki lotutako errespetuarekin batera .» (Ibidem., 133)

Gure aldetik, esango dugu psikoanalisirako ere bi uneak – ontologia eta etika – gurutzatu egiten direla. Heideggerrek errespetuaren afektuaren gaian gurutzaketa hori adierazten duen bezala, Freud-en artikulazio horren zantzuak plazeraren printzipioaren eta errealitatearen printzipioaren inguruko problematikan aurkitzen ditugu. Freuden pentsamoldearen barne-arazo hori hizpidera ekartzeak duen interesa zera da, ikertzen ari garen eremuaren – ekonomiaren eta psikoanaliaren arteko elkargunea – eta filosofiarekiko harremanen arteko gure azterketarekin jarraitzeko aukera ematen digula. Hemen planteatutako gaiak, berriz, nahiko argi artikulatzen dira Kanten tesi ontologiko batzuekin. Horrek, beraz, fantasma psikoanalitikoaren logikaren eta a priori teoriko kantiarren eskematismoaren artean ezarritako baliokidetasunei jarraipena emateko balio digu.

Freudentzat plazera eta errealitatea dira subjektuaren jarduera psikikoa gidatzen duten bi printzipioak. Eskematizazio horretan, terminoen banaketa horretan, ikus dezakegu

Freudentzat dialektika bat dagoela, dinamismo bat alderdi teorikoaren (epistemologikoa edo ontologikoa) eta alderdi etikoaren (plazera, displazerra, ongiaren bilaketa) artean. Bestalde, Freudek banaketa hori bikoizten du, Kantekin hitz eginez, atribuzio-judizioaren eta existentzia-judizioaren arteko banaketa teorikoenarekin. Beraz, Freudera itzulita, arazoaren banaketa teoriko hau dugu:

	Etika (subjektuaren orientabide praktikoa)	Ontologia (subjektuaren orientabide teorikoa)
Lehen maila	Plazeraren printzipioa.	Atribuzio judizioa
Bigarren maila	Errealitatearen printzipioa.	Existentzia judizioa

8. TAULA "Psikoanalisi etikaren eta ontologiaren gurutzaketan"

Autorea: Manex Rodriguez

Esan bezala, arazo freudiar honek Kant eta bere ezeztapena Jainkoaren existentziaren argumentu ontologikotik igortzen ditu:

"Izatea, jakina, predikatu erreala da, hau da, gauza baten kontzeptuari erants dakioken zerbaiten kontzeptu bat. Gauza baten edo berbaitango determinazio batzuen posizioa besterik ez da. Erabilera logikoan judizio baten kopula baino ez da. «Jainkoa ahalguztiduna da» esakuneak bere objektuak dituzten bi kontzeptu ditu: Jainkoa eta ahalguztiduna. «Izan» hitza ez da predikatu bat gehiago, baizik eta predikatua subjektuarekin lotzen duena. Baldin orain subjektua (Jainkoa) bere predikatu guztiekin (horien artean ahalguztiduna) batera hartzen badut eta "Jainkoa da" edo "Jainko bat dago" esaten badut, ez diot predikatu berririk jartzen Jainkoaren kontzeptuari, baizik eta subjektua bera bakarrik jartzen dut bere predikatu guztiekin, eta objektua nire kontzeptuarekin harremanetan jartzen dut. Biek izan behar dute zehazki gauza bera, eta, beraz, ezin zaio ezer erantsi ahalgarritasuna bakarrik adierazten duen kontzeptuari, nik bere objektua

absolutuki emana bezala pentsatzen dudalako («bera da» esapidearen bidez)”.
(Kant, 2002, 335)

Itzul gaitezen orain Freudekin etikarekiko gurutzaketara, eta zehazkiago, plazeraren eta errealitatearen bi printzipioekiko gurutzaketara:

Kasu horretan, pentsatutakoa (desiratutakoa) modu soilik haluzinatzailean jarri zen, gaur egun ere gure pentsamendu onirikoekin gauero gertatzen zaigun bezala. Espero zen asebetetasunik ezak, desengainuak, bakarrik ekarri zuen, ondorioz, poztasun ahalegin hura bertan behera uztea, haluzinazio bidez. Haren ordeztu, aparatu psikikoa kanpoko munduaren konstelazio errealak irudikatzen eta benetako aldaketa lortzera deliberatu behar zen. Horrela, printzipio berri bat sartu zen jarduera psikikoan; jada ez zuen atsegina zena irudikatu, erreal zena baizik, nahiz eta desatsegina izan (Freud, 2010, 224).

Existentzia-judizio honek, beraz, plazeraren printzipio haluzinatzailearekiko dialektikan, "Epai Inpartziala" ezarriko du, errepresentazio jakin bat egiazkoa ala faltsua zen erabakiko lukeena, hau da, errealitatearekin bat zetorren ala ez erabakiko lukeena (Ibidem., 226). Izakiaren dimentsio ontologikoa kapitulu honen lehen orrialdeetan zirriborratutako lacandar sinbolikoarekin asimilatzen duen logika orokorrari jarraituz, sinbolikoak izakiaren dimentsioa ezarriko du, non atribuzio-judizioak errealitatearen zati jakin batzuk izendatu eta emango dituen:

“Verwerfung-a, ordena sinbolikoaren agerpenetik atera baita, hau da, Bejahung delakotik, zeina Freudek ezartzen baitu judizio atributiboak erroa hartzen duen lehen mailako prozesu gisa. Horrek ez du beste ezer esan nahi ez bada errealetik iztearen errebelazioa zerbait etortzeko oinarrizko baldintza. Edo, Heideggerren hizkuntzan esateko: izaten utzia izan dadin” (Lacan, 2013f, 369).

Hala ere, orain arte argudiatu bezala, bada, izateaz haratago, erreal, eta atribuzio-judizioaz haratago existentzia-judizioa. Lacanek baieztatzen ez dena (beti egongo da horren hondar jakin bat) benetako sinbolizazioaz haratago itzultzen dela dio (Lacan,

369). Psikoanalistak auzi etikoaren tematizazio esplizitua gehitzen dio kontzeptu sare horri. Horrela, plazeraren printzipioa eta errealitatearen printzipioa gurutzatzen ditu. (Lacan, 1973, 20). Bere tesia puntu honetan hauxe izango da: etika, eskuarki, idealaren nagusitasunera bideratuko genukeen arren, benetan psikoanalisian inplikaturako etika errealera bideratzen dela:

Bada, gauza bitxia pentsaera sumario batentzat, zeinak pentsatuko bailuke etikaren esplorazio oro idealaren, eta ez erreal-denaren, nagusitasunaren gainean ezarri behar dela, gu alderantziz joango gara, errealaren nozioaren sakontzearen zentzuan. Auzi etikoa, Freuden posizioak horretan aurrera egiteko aukera ematen digun heinean, gizakiaren kokapenaren orientazio batetik abiatuta artikulatzen da, errealarekiko erlazioan. Hori ulertzeko, Aristoteles eta Freuden arteko tartean zer gertatu zen ikusi behar da (Lacan, 1973, 21).

Lehenago aurreratu dugun bezala, Lacanek, Freuden pentsamenduaren irakurketan eta bere lanketak konbinatzen saiatzean, nolabaiteko ebaketa sartzen du bai plazeraren printzipioan bai errealitatearen printzipioan. Millerrek dio: Esan dezakegu, libidinaltasunaren eta sinbolikoaren arteko loturak, eszizio bat burutzen duela plazerraren eta errealitatearen printzipio freudiarretan, eta Gauza bakantzen duela.

hau da, plazeraren mende dagoen eta Gauza argitzen duen guztian jarritako azentuak, plazeraren eta errealitatearen printzipio freudiarretan zatiketa bat eragiten duela (Miller, 2018a, 221).

Plazerra	→	Errealitatea
Gozea	→	Errealia

Interesgarria da ikustea nola antolatuko diren gozamina eta errealia mintegi honetan (psikoanalisiaren etikari buruzko 7. mintegia), konnotazio maximalistagoekin: gauza, transgresioa, Antigonaren tragedia, etab. Millerrek adierazten duen bezala, geroago mikroan deklinatuko denaren bertsio makroa da:; pulsio partziala, a objektu txikia,

behartze txikia, etab. Oro har, gozamen-plusa Gauza ren itzulpena da maila makrotik mikrora. (Ibidem,. 245)

Baina, zer lotura du horrek merkantziaren gaiarekin? Lehen esan dugun bezala, eta 5. kapituluaren garapen kapitalistari buruz ikusi genuen bezala, uste dugu merkantziaren logika eta psikoanalisiaren logika puntu batean aldentzen direla. Izan ere, Lacanek adierazletik eta fantasmatik haratago dagoen instantzia bat delimitatu zuen tokian, baita lege simbolikoaren erregulazioaz haratagoko dispersio pulsionalarenean, Badiouk eta Schumpeterrek logika dialektiko baten barne momentu bat artikulatuko dute. Kapitulu horretan azaltzen dugun bezala, Lacanek “bi heriotzen arteko” subjektuaren etikoa kokatzen duen tokian, Badiouk “bi legeen arteko” subjektua kokatzen du. Eta Schumpeterrek, bide beretik, hor kokatzen du kapitalista, zirkulazio normalizatu eta egokorreko bi estadioren artean, berrikuntza tekno-produktiboaren batbateko agerpenaren ostean.

Beraz, hemen marraztutako etikaren logikari, fantasmaz haraindiko erreal horrekin bat etorri ahal izateko, merkantziarenari egokitu behar zaio. Horrela, kapitalismoaren subjektu etikoak fantasma errealerantz zeharkatzen duela proposatzen dugu, esate baterako, balioaren bermeetatik eta bere diru-pilaketatik haratago (diruari buruzko 6. kapituluaren ikusi genuen bezala) apustu ekonomiko eta tekno-produktibo zalantzagarri batean inbertitzen duenean. Hala ere, merkatuaren dialektikotasunak bigarren itzuli bat ezartzen du, eta, horren arabera, “haratago” joate hori balioaren esparrura berbideratuko da: kapitalistaren inbertsio-apustuari, apustu hori arrakastatsua denean, balio-itzulketa batek erantzuten dio (bere errekonozimendu ekonomikoaren dimentsioarekin), eta hori da inbertsio kapitalistaren logika (dialektika hori ere landu dugu lanaren eta kapitalaren trukeei buruzko 3. kapituluaren). Berriz ere, merkantzien esferan detektatu uste dugun funtzionamenduaren eta lacandar teoriaren arteko bereizketa puntu batean kokatzen gara.

7.2. BI FETITXISMOAK. ALDEAK

7.2.1. SARRERA

Atal honetan, gure helburu nagusia, alde batetik, bi fetitxismoak bereiztea da, Marxek eta Freudek, bakoitzak bere eremuan aurkitu zituen fenomenoak aipatzeko termino bera erabiltzean, eurak nahastea oso erraz lortzen baita. Zentzu horretan, gure sparring pribilegiatua Zizek izango da, uste baitugu nahasmen horri men egiten diola. Bestalde, gure tesi nagusia berresteko balioko digu (adierazlearen logiken eta merkantziaren logiken arteko homologia), marxiar testua komentatuz eta homologia horretan gure tesia frogatzeko baliagarriak diren zenbait ezaugarri azpimarratuz.

Sarrera honetan zenbait kontsiderazio etimologiko eta orokor aurkeztuko ditugu, ondoren fetitxismoaren ikuspegiak aztertzeko Freudengan, lehenik, eta Marxengan, ondoren. Marxiar testua komentatzean

Interesgarria iruditzen zaigu ibilbide honi hasiera ematea Ramas San Miguelek “Fetitxe eta mistifikazio kapitalistak. Marxen ekonomia politikoaren kritika” liburuan egiten duen sarrera batekin:

“Marxek ez zuen inoiz egin fetitxismo terminoak izan zitzakeen esanahi desberdinen mugapenik, eta, izatez, modu desberdinetan erabili zuen. Horrela, ez dago beste aukerarik terminoaren etimologiara begiratzea. Ramasek azaltzen duen bezala, portugesezko "feitico" hitzetik dator, “magia sorginkeria esan nahi duena, agian latinetik eratorria < facere> eta < facticum>, eta esanahi-tarte bat hartzen dute, egitetik artifiziala edo artifiziala dena arte” (Ramas, 2018, 52. or.).

Bestalde, ilustrazioak sineskeria mota desberdinak kritikatzeko erabili zuen aldizka terminoa. (Ramas, 2018, 50. or.) Izan ere, terminoa esperientzia kolonialetik abiatuta hedatuko da. Askotan balio zuen europarrak ez ziren tribuek hainbat objekturi ahalmen magiko-naturaz gaindikoak egozteko. Kantek, Hegelek edo Comtek erabili zuten terminoa. (Ramas, 2018, 52-53). Baina esan daiteke terminoak etapa berri bat hasten duela Marxekin. Ramasek dioenez, Marxekin fetitxista ez da hainbeste

erlazionatuko besteren kulturekin, baizik eta mendebaldeko kulturaren alderdi batzuen zehaztapenean sartuko da (oso desberdinak bi autoreetan, Marxengan eta Freudengan). Fetitxismoaren kontzeptuak zibilizazio kapitalistaren beraren irrazionaltasuna adierazteko balio dio Marxi.

Hala ere, Ramasek ez du fetitxismo hitzaren erabilerarik jasotzen, eta hori guretzat, aztertzen ari garen autoreak kontuan hartuta, benetan garrantzitsua da. RAEren arabera, fetitxismo hitzak esan nahi du:

1. m. Fetitxeen kultura.
2. m. Zerbaiten edo norbaiten gehiegizko gurtzea.
3. m. Psikol. Desbideratze sexuala, giza gorputzaren atalen bat edo horrekin lotutako jantziren bat kitzikapenaren eta desiraren objektu gisa finkatzean datza.

Guk fetitxearen azken esanahi erotiko hori hartu behar dugu kontuan, Marxen eta fetitxismo psikoanalitikoaren ikusmolde desberdinak aztertu ahal izateko.

7.2.2. FETITXISMOA FREUDEN

Freuden fetitxismoaren auzia hitzaren zentzu erotikoa oinarritzen da. Baliteke psikoanalisi ezagutzen ez duen irakurleari xeble samarra izatea Freuden fetitxismoari buruzko tesia. Gu haren testuari buruz hitz egitera mugatuko gara, haren baliozkotasunaren gaian sartu gabe. Hona hemen tesia:

“Orain fetitxea faloaren ordezkoa dela jakinarazten badut, zalantzarik gabe, desilusia eragingo dut. Horregatik, berehala gehitu nahi dut ez dela edozein zakilaren ordezkoa, baizik eta zakil jakin batena, oso berezia, lehen haurtzaroan garrantzi handia izan duena, baina geroago galdu zena (...) argiago esateko: fetitxea emakumearen (amaren) faloaren ordezkoa da, zeinarengan mutikotxoak sinetsi duen, eta ez dion uko egin nahi” (Freud, 2014, 147-148).

Beraz, Freudentzat, haurraren garapen arruntean haurrak onartu beharko balu amak eta emakumeek zakilik ez dutela, subjektu batzuek uko egin diezaiokete kastrazio hori

onartzeari. Fetitxismoa litzateke, beraz, subjektuek gorputzaren gabezia hori ukatzeko erabiltzen duten formetako bat.

Diruari buruzko 6. kapituluan, adierazle falikoa eta diruzko salgaia nola pareka daitezkeen erakusten saiatu gara. Ikuspuntu horretatik abiatuta, zer ondorio ditu Freuden tesiak fetitxismoari buruz ekonomiaren esparruan? Fetitxismoa faloaren ordezkorearen atzean dagoen faltaren estaltze estrategia bada, bi gauza adierazi beharko ditugu: lehenik eta behin, balioaren esfera zeharkatzen duen falta ezkutatzeko estrategia motaren bat izango da. Gure ustez, falta hori da, funtsean, 6. kapituluan (gaztelerako bertsioan) lehiaren mekanismoari buruzko zenbait zehaztapen egitean adierazi duguna, balio-logikan zehaztugabetasuna eta ezegonkortasuna eragiten baititu, eta horrek produkzio-baldintzak eta aberastasun-banaketa etengabe iraultzeko aukera ematen du. Bigarrenik, fetitxismoa faloaren ordezkora bada, ekonomiaren eremuko ukapen hori ezin da izan diru-babes bermatzaile hutsa, horrek esan nahi baitu diruan/faloan bertan babesa bilatu behar dela; aitzitik, beste berme-bilaketa bat izango da, balio-esferaren funtsezko ezegonkortasunaren eta gabeziaren aurrean. Itzulpen hau nahiko iluna da. Fetitxismoak psikoanalisian eta ekonomian dituen zentzu dibergenteak bereizi ondoren, eta diruzko merkantzia adierazle falikoarekin parekatu ondoren, ez da ikusten zer itzulpen mota egon daitekeen fetitxismoaren kontzeptu psikoanalitikoarentzat, eta haren inplikazio teorikoentzat, eremu ekonomikoan.

7.2.3. FETITXISMOA MARXEN

Atal honetan adierazi dugun bezala, bi helburu konbinatuko ditugu: (1) fetitxismo marxiarraren teoria aurkeztea, (2) adierazlearen logiken eta merkantziaren logiken arteko homologazioei buruzko gure lanen argitan aipatzea.

Marxek fetitxismoari buruzko bere testu ospetsuan, Kapitala liburukiaren lehen liburukiko 1. kapituluko 4. atalean, nabarmendu nahi du merkantziak, erabilera balio huts gisa duen itxura errugabeaz haratago, “zentzumenez haratagoko errealitate³⁵ misterioitsu eta naturaz gaindikoa” aurkezten duela:

³⁵ Horrela itzuli dugu “suprasensible” kontzeptua

“Badirudi merkantzia bat, lehen begiratuan, gauza nabaria eta hutsala dela. Bere azterketatik ondorioztatzen denez, ordea, gauzarik deabruzkoena da, sotiltasun metafisikoz eta zirrikitu teologikoz betea. Erabilera-balioa den heinean, ez du ezer misteriotsurik (...). Baina merkantzia gisa aurkezten den unetik, sentipenezko eta, aldi berean, sentimenetik haratagoko gauza bihurtzen da (...) borondate askez dantzan hasiko balitz baino askoz ere gutizia bitxiagoak garatzen ditu (Marx, 2014, 33-34).

Izan ere, Marxek merkantziek truke-balio gisa dituen sotiltasun metafisikoez hitz egiten duenean, haren sentsibilitateaz haratago errealitateaz, ez da guretzat Marx batek adierazlearen materialasunaren eta haren eraginkortasun sinbolikoaren aurrean duen harridura baizik (guk lehenago tratatua), oraindik ere halakotzat izendatzen ez zekien arren (Freud ere ez zen berariaz izendatzeko gai izan, nahiz eta bere teoria guztiak hori aurreratzen zuela zirudien). Beraz, fetitxismo marxianoak zerikusi handiagoa du auzi magiko eta sinbolikoarekin sexual-psikoanalitikoarekin baino. Bestalde, zentzumenaz haratagoko errealitate horrek (adierazleari dagokiona) Marxentzat nahimen autonomia eta bere kasa mugitzeko gaitasuna dituela dirudi: adierazlearen autonomia (lacandarki esanda) edo menderatze abstraktua (postoniarra, guk adierazten dugun autonomiarekin erlazionatua) besterik ez da hau gure iritzi.

Marxek galdera hau egiten du: “Nondik sortzen da, beraz, lan-produktuaren izaera misteriotsua, merkantzia forma hartzen duen unetik?” (Ibidem., 35). Jakina, horrela kapitalismoaren lanaren emaitzak hartzen duen balio mota da, gure ustez.

Bestalde, Marxek gizonaren eta bere lanaren produktuaren artean nolabaiteko inbertsioa dagoela adierazten duen mistifikazioa salatu du, merkantzien formak, ispilu batean islatuta bezala, beren lanaren ezaugarri sozialak laneko produktuen ezaugarri objektibo gisa aurkezten dizkienean gizonei (Ibidem., 35-36). Horrek esan nahi du, gainera, gizakiei beren gizarte-harremanak gauzen arteko harreman gisa agertuko zaizkiela.

Pasarte honetan, beraz, adierazlearen logiketara erraz eraman ditzakegun gai batzuk ere aurkitzen ditugu. Ekoizleen arteko harremanak, beraz, gauzen arteko erlazio moduan emango dira. Truke-balioak logika sinbolikoei erantzuten badie, Lacanek dioen hori, adierazlea subjektu bat beste adierazle batentzat adierazten duen hori dela, alegia, (Lacan en Bonoris, 2013, 84), pasarte hori komentatzeko modu ez oso behartua da; hainbestera, non esan baitezakegu merkantzia bat subjektu bat beste merkantzia batentzat errepresentatzen duena dela. Jarraitzen du Marxek:

“gizonek, beraz, ez dituzte lan-produktu batzuk beste batzuekin balio gisa erlazionatzen, gauza horiek lan huanoaren bilgarri fisiko gisa bakarrik balio dietelako, baizik eta alderantziz: trukaketan, beren lan desberdinak giza lan gisa berdintzean. Ez dakite, baina hala egiten dute” (Ibidem., 2014, 39).

“Ez dakite, baina egiten dute”, esaten duen aforismoari buruz bi iruzkin egin daitezke guretzat. Lehenik eta behin, hura atxikitzeke interesa, Zizeken testuarentzat duen garrantzia dela eta. Baina, bestalde, gure ustez, Marxen fetitxismoaren teoriak inkontzientearen nozioren bat adierazten duela esan nahi du, baita honako beste zitak ere: "Bere gizarte-mugimenduak gauzen mugimendu baten forma du haientzat, eta haren kontrolpean dago, hura gizarteak kontrolatu beharrean" (Ibidem., 41).

Beste bi gogoeta egin daitezke marxiar testuari buruz: alde batetik, hieroglifikoaren metaforaren interesa: balioaren dimentsioak lan-produktu bakoitza hieroglifo sozial bihurtzen du. Ondoren, gizonak hieroglifikoaren zentzua deszifratzen saiatzen dira (Ibidem., 39). (...) “Balioak laneko produktu bakoitza hieroglifiko sozial bihurtzen du”(Ibidem., 39). Metafora hori askotan erabiltzen du Lacanek sintoma neurotikoari erreferentzia egiteko.

Paradigma mota hori, gure ustez, Lacanek aurkaratzen duen paradigma ilustratu klasiko bat da, psikoanaliaren barne-koherentziaren eta inkontzientearen nozioaren izenean, inkontzientearen esperientzia kogitoaren oinordeko den filosofia ororen aurkakoa dela adierazten duenean (Lacan, 2013b). Geroago, Lacan kogitoaren auzira itzuli bazen, beste

angelu batetik joan zen, eta pentsatu genuen leku batean bere burua menderatzen zuen subjektu oso bateratura itzuli nahi izan zuela. Beraz, gure ikuspegia (inkontzientea kontuan hartzen duena) ikuspegi marxista klasiko orotatik bereizi beharko duen puntua da.

7.2.4. FETITXISMOA ZIZEKEN

Behin Freud-en eta Marx-en fetitxismoaren ikusmoldeak komentatuta, testu konplexuago batean murgilduko gara: Zizek-en testuan. Funtsezko testua izango da guretzat, atal honetan bi fetitxismoak bereizi behar baitira. Zizek, bere analogia sustatzean (desberdintzearen orde) erreferentzia interesgarria da gure ikuspegia marrazteko. Beraz, fetitxismoaren gaiari buruz dugun argudioaren giltzarrira iritsiko gara.

Formaren sekretua

Fetitxismoaren auziari buruzko lehen hurbilketa Zizek-en testuan "forma"ren auziari dagokionez ematen da: "Marxen eta Freud-en interpretazio-prozeduraren artean funtsezko homologia bat dago bi kasuetan («sekretua»). Analisiaren bidez aztertu behar dena ez datza formak ezkututzen duen edukia («sekretua»), baizik eta "forma" horretan bertan" (Zizek, 2010, 35). Nahiz eta formaren gaia zuzenean lotuta egon Marx-en fetitxismoaren auziarekin, Freud-en teoriaren puntu guztiz desberdinei egiten diete erreferentzia: alde batetik, psikoanalisisiko gezurtapen fetitxistaren auzia dago, jarraian landuko dugun Zizek-en testuaren beste punto batean landuko duguna; bestetik, formaren gaiak psikoanalisian gehiago eragiten dio ametsaren lanari. Hau da, psikoanalisian ezeztapenak³⁶ ez du zerikusirik, gure ikuspegitik, Marx-en merkantzia formaren auziarekin.

Bestalde, Zizekek jada aipatu dugun formula marxianoa alderantzikatu du. Formula horren arabera, fetitxismoan merkataritza-trukean parte hartzen duten subjektuek ez dakite zer egiten duten (beren produktuak eta balioa sozialki parekatzen), baina hala ere egin egiten dute Zizekek gizarte postideologiko eta ziniko garaikidean inplikaturako

³⁶ Horrela itzuli dugu Freud-en "denegación" kontzeptua.

subjektuek zer egiten duten eta, hala ere, zinikoki egiten jarraitzen dutenarne ideiarekin gurutzatzen du. (Ibidem., 56-57). Horrek, gizarte post-ideologikoaren apologia liberalaren alderantzikatzean, irakurketa batera garamatza, zeinaren arabera totalitarioa ez bailitzateke hainbeste izango uste sendoak izatea, baizik eta barre ironikoa.

Horrela, pasarte hauetan, Zizekek ezeztapenaren auzi freudiarra eta Marxen auzia gurutzatzen ditu, zeinaren arabera gizarte liberaleko hiriarrek ez dakiten zer egiten duten, baina hala ere egiten duten. Zizekek gaur egungo gizarte utopikoak analizatzeko darabilen ideia.

Gure ikuspegitik, interesgarriagoa da formulazio marxiarri eustea, (“ez dakite, baina hala ere egiten dute”) merkataritza-inkontzienteren baten iradokizunari eusten diola iruditzen baitzaigu. Horrela, ondorioan adieraziko dugun bezala, lan honetan adierazten ari garen ikuspegitik, oraindik ez genuke ironia eta bereizketa desiragarririk lortuko gure zibilizazioaren egitate ideologiko nagusiarekin: balioarekin eta merkatuarekin.

7.2.5. ONDORIOA FETITXISMOAZ

Fetitxismo marxianoak bizitza propioa duela ematen duen merkantzia misterioitsu eta magikoaren auzira jotzen badu, fetitxismoaren esanahi arruntak balio berezia duen objektu baten kultura garamatza. Freudengan, ordea, fetitxismo horrek, lehenik eta behin, sexu-zentzua du, eta, bigarrenik, ez du esan nahi objektu horrek bizitza propioa zuenik.

Bestalde, Zizekek marxiar eta freudiar fetitxismoaren artean egindako elkarketak muga batzuk ditu. Zizek, ideologiaren kritika teoriarik, gertuago dago fetitxismo freudiarretik marxianotik baino. Hala ere, etengabe hurbiltzen ditu bi eremuak, eta, beraz, testuaren iruzkina konplexua bihurtzen da. Zizekek aipatzen ez badu ere, dirua, balioaren eta harreman-izaeraren ordezkari unibertsalagoa den aldetik, gure ustez, psikoanalisiak pribilegioz adierazitako adierazle pribilegiatu baten baliokidea da: faloa. Faloa, adierazgarri gisa, absentzia baten adierazlea da (5. kapituluan, diruari eta faloiari buruzkoan, jorratu dugu).

Arrazoi ziniko baten aroari buruzko erreferentzia soziologikoak ilundu egiten du, izan ere, noiz garen eta noiz ez garen Bestearen faltaren inguruan kontziente ikertzeko aukera, Bestean. Gure partetik uste dugu, ekonomia politikoaren eta haren kritikaren esparruan ikertu behar litzateke auzi hau, gure tesiaren koherentziari eusteko.

Izan ere, uste dut oso ohikoak direla Beste horri irmotasuna ematen dioten fantasiak, elite edo figura ilunen bati Beste merkantzia-eremu horren gaineko kontrola egozten diotenak, horretan norberak parte hartu duela aitortu beharrean, eta posizio horrek berriro hurbilduko lituzkeela haiek ez dakite, baina hala egiten dute, arrazoi zinikoaren zizekiar formulazioari baino gehiago. Ekonomista gehienek, jakina, ez dute hori egin: ezegonkortasun oro istripu kontingente gisa interpretatzen da, eta ekidin zitekeen, merkatu perfektuaren eraketan tematzen da.

Uste dugu Zizek, kapitalismoa merkantzien ekoizle sistema gisa baino gehiago, postmodernitatea, metarrelato ororen erorketa eta bere zinismoa pentsatzen ari dela. Guretzat, gure zibilizazioaren alderdi ekonomikoari buruz gehiago galdetzen dugunontzat, merkatua gizakiak inoiz jasan duen metarrelatorik handiena da.

7.3. OSZILAZIO LACANDARRAK KAPITALISMOAREN KONTZEPTUALIZAZIOAN

Orain arte egin dugun esposizio osoak merkantzia-forma aztertzeke mahaigaineratu nahi izan du bere materia sinbolikoa, truke-balio gisa. Lehenik eta behin, Baudrillarderen testuak aztertu ditugu, eta, ondoren, Postonek egindako Marxen irakurketa. Bertan, merkantzien formak langileak alienatuta dituen Beste inbertsonal bat eraikitzen duela argudiatzen zuen tesiaren alde egin dugu. Lacanen lau diskurtsoen (gehi bat) teoriar sartzek erakusten du gure garapena ez datorrela bat Lacanek Milango hitzaldian kapitalismoaz egin zuen irakurketarekin, gorago aipatu eta azaldu duguna, zeinetan azaltzen duen Lacanek kapitalismoak eremu simboliko osoa bazer uzten duela. Gure ustez, ordea, merkantziaren unibertsoan logika sinbolikoak eta inkontzienteak erabiltzen dituzte. Horixe da, egia esan, gure tesi nagusia lanaren lehen zati honetan,

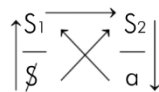
eta hori defendatzen dugu, psikoanalisiak bere aberastasun teorikoa merkantziaren abenturak aztertzeko erabil dezakeen interrogazio esparru bat aktibatuko duelakoan.

Lacanen diskurtsoaren nozioaren inguruko lehen ohartarazpen bat egin beharra dago. Pierre Brunok adierazten du diskurtsoaren kontzepzio lacandarraa ez dela arrunta, korrontea, zeinaren arabera hitz multzo artikulatu bat izango litzatekeen. (Bruno, 2011, 237) Diskurtsotzat hartzen badugu ahozko edo idatzizko testu bat, gai jakin bati buruzkoa dena, Lacanentzat, hitzak interakzio soziala baitakar, diskurtsoak harreman sozialerako modu bat esan nahiko du. Era berean, Jorge Alemanek Lacanen diskurtsoaren ideia aurkeztu zuenean, alderdi berari heldu zion:

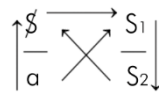
“Lacane diskurtsoei buruz zentzu funtsezkoago batean hitz egiten du. Lehenik eta behin, hitzik gabeko diskurtso gisa, (...) adierazlea diskurtsoaren kausa da. Diskurtsoa, gizarte-lokarri den aldetik, hizkuntzan sostengatzen da. (...) Diskurtsoa da bakoitzak hizkuntzan bizitzeko duen modua. (...) Psikosian, subjektua eta bestearen lekua diskurtsoak txertatzen dituen hitzarmen eta mugetatik kanpo daude (...) diskurtso histerikoa, unibertsitarioa, nagusia edo ugazabarena eta psikoanalitikoa (...) erradikalki diferenteak dira, eta horietako bakar batek ezin ditu beraz besteak baztertu” (Alemán, 2018, 87-89).

Lacanen diskurtsoaren ideia funtsezko puntu hori argitu ondoren, mugatu zituen diskurtsoen funtsezko ezaugarri komuna aipatu behar dugu, diskurtso kapitalistaren eta beste lau diskurtsoen arteko funtsezko ezberdintasuna adierazteko balioko diguna: ezinezkotasunaren nozio logikoa, ez-harremanarena (bereziki “harreman sexualaren inexistenziaren” aforismoarekin lantzen duena lacanek ...), psikoanalisiak gizarte-harreman orotan aurkitzen duena (diskurtso kapitalistan izan ezik, Lacanen arabera). Ezintasun hori diskurtsoaren eta egiaren arteko identitate eza agertzen da, Brunoren arabera. Lacanek emandako eskema grafikoetan ikusten dugun bezala (behean), egiaren lekutik bektoreak abiatzen dira, baina ez dira bertara iristen. Izan ere, egiaren berri dugu, baina ez dugu inoiz bere osotasunean atzematen. Lacan bera aipatzeko: “diskurtso bat beste diskurtsoekiko diferentzian definitzen da, ekoizpenaren lekua hartzen duen terminoaren (behe-eskuina) eta egiaren lekua hartzen duenaren (behe-ekerra) arteko

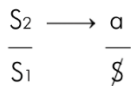
harremanaren arabera, edo, hobeto esanda, haien arteko loturarik ezaren arabera. Haustura hori, gogora dezagun, «gozamenaren hesitik»³⁷ dator” (Lacan Mabel Materen, 2006) Aipu horretan, gainera, Lacanek zera adierazten du: erlazio eza, eta gozearekiko harremanaren ezinezkotasun logikoa : diskurtsoak hesi bat inplikatzan du harekiko (gozearekiko).

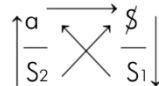
Jabearen diskurtsoa

Diskurtso historikoa

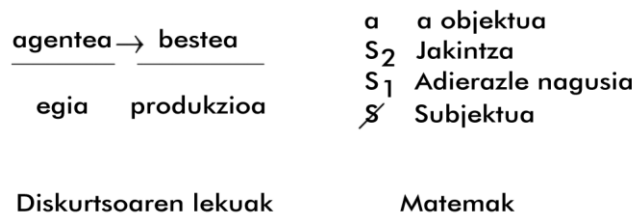
Unibertsitate-diskurtsoa

Analistaren diskurtsoa

5. ESKEMA “Lau diskurtsoak”

Autorea: Lacan.

6. ESQUEMA “Diskurtsoen eskemen logika”

Autorea: Lacan

³⁷ Lacanek “barrera del goce”-az hitz egiten du, subjektuak gozerako dauzkan oztopoei erreferentzia eginaz.

Ezintasun hori erreala antzemateko ezinezkotasan bezala agertzen da. Edith Yurevichen arabera: “Egiari lotutako ekoizpenak ezintasun bat markatzen du, dena ezin baita esan, eta egia izango da semblantearen³⁸ euskarria («sinbolikoa»), erreala ukitzen laguntzen duena, soilik ukitzen dugunerako jada eraikuntza bat dela” (Edith Yurevich, 2011, 32-33). Edith Yurevichek jarraitzen du: “bi marratxoek ezinezkoa adierazten dute, eta objektu hori multzoa deserregulatzen duen hondar asimilaezin gisa geratzen da” (Ibidem., 40). Ildo beretik, Brunok adierazten du: “sinbolikoak, harekin egina denez jakintza oro, ezin du, ikusi dugun bezala, erreala berriz ere xurgatu; horrela, jakintzak, ezinbestean, nukleo inkonsistente bat darama” (Bruno, 2011, 255).

Hala ere, ikusiko dugun bezala, diskurtso kapitalistak, Lacanen arabera, aurreko 4 diskurtsoekiko desberdintasun nagusia sinbolikoari datxekion ezinezkotasanaren (eta gozamenerako oztupoaren) dimentsioa ezabatzea da. Has gaitezen Lacanek diskurtso kapitalistari buruz duen ikusmoldean funtsezkoa den ezaugarri horri buruzko erreferentzia batekin:

“Diskurtso kapitalista bereizten duena vewerfung delakoa da, sinbolikoaren eremu guztiak kanporatzea, baita horren ondorioa, esan dudana bezala ... zeren arbuioa? Kastrazioarena. Ordena orok, kapitalismoarekin parekatzen den diskurtso orok alde batera uzten du maitasunaren gauzak deitzen ditugunak (...) Horregatik, hain zuzen ere, lerradura horretatik bi mendera, kalbinista dei diezaioguna azken finean, (zergatik ez?), kastrazioak bere agerpena egin du diskurtso analitikoaren forman” (Lacan, Mabel Mater-en, 2004)

Terminoen permutazio txiki horrek (beheko eskema grafikoan ikus daitekeena) esan nahi du diskurtso kapitalistaren bektorea ez dela diskurtso orori datxekion ezintasunak markatzen (Lacanek teorizatzen dituen beste lauei: ugazabarena, histerikoarena unibertsitatearena eta analistarena). “Diskurtso kapitalistan, aldiz, gozamen-plusak, ustez, gozamenik eza tapatzea dakar” (Bruno, 2011, 291).

³⁸ Gorago azaldu bezala eta azaldutakoagatik, frantsesetik datorren “semblant” terminoari eutsi diogu euskarazkoan ere bai.

agentea → bestea
 egia ← produkzioa

<i>Nagusiaren Diskurtsoa</i>	<i>Diskurtso Kapitalista</i>
$\frac{S_1}{\$} \leftarrow \frac{S_2}{\alpha}$	$\frac{\$}{S_1} \nwarrow \frac{S_2}{\alpha}$
(ezinezkotasuna)	(zirkuitulaburra)

ESQUEMA 7. "Diskurtsoen eskemen logika 2"

Autorea: Lacan

Beraz, agentearen eta egiaren lekua ugazabaren diskurtsoan duten terminoak trukatzek berekin dakar Lacanen lau diskurtsoen teoriaren arabera diskurtso oro partekatzen duenaren eraldaketa: gozamenerako hesi bat eratzearena, alegia:

"Diskurtso horiek (Lacanez adierazitako laurak) esplizituki eraikita daude < gozamenerako oztopoa> baten printzipioaren gainean, eta hesi hori ulertu behar da, izan ere, hesi horren ondorioz diskurtso bat sortzeak ezin du lortu Egia (...). Diskurtso kapitalistaren kontrako ezaugarria da altxamendua, edo, hobeto esanda, hesi hori deuseztatzea" (Ibidem, 82-83).

Lacanen diskurtsoaren teoria orokorra eta diskurtso kapitalistaren eta mugatutako beste lau diskurtsoen arteko desberdintasun erabakigarria ezarri ondoren, iruditzen zaigu ez dagoela lekuz kanpo Lacanentzat diskurtso kapitalistak oztopo bat zekarrela, diskurtso analitikoak bakarrik ihes egitea ahalbidetuko lukeena (Bruno, 2011, 283). (Yurevitch Edith, 2011, 42).

Lau diskurtsoen teoria eta, zehazki, Lacanentzat diskurtso kapitalista den bosgarren diskurtso horren teoria labur-labur azaldu ondoren, kapitalismoaren kontzeptualizazioan Lacanentzat eta bere jarraitzaileentzat oztopo iruditzen zaiguna

aztertzen saiatuko gara. Azken horrek logika sinbolikoak dakartza, edo sinbolikotik kanpo kokatutako logika bat adierazten du? Puntu honi buruz posizionatzea erabakigarria da guretzat, lacanismoak Lacanen diskurtso kapitalistaren teoriarekiko duen koherentzia edo koherentzia eza aztertzea inplikatzeko delako; izan ere, gure jarrera kapitalismoak giza munduaren desimbolizazioa dakarrela izango balitz (autore hauek behin eta berriz esaten duten bezala), Lacanek kapitalismoari buruz duen teoriaren barruan egongo ginatke oraindik. Hala ere, badira enuntziatuak, bai Lacanengan, bai Zizek-engan edo Aleman-engan, bi aukeren artean daudenak eta, horrela, Lacanen diskurtso kapitalista kritikatzeko atea irekita uzten dutenak, ideia honetan oinarrituta: kapitalak logika sinbolikoak eta inkontzienteak ere baditu. Adibidez, Zizekek, Marxi jarraiki, giza harremanen desimbolizazio kapitalistaren teoriak oraindik ere artikulazio sozialaren logika sinboliko batean kontraparte bat aurkitzen duen puntua adierazten du:

“Marxen azterketaren funtsezko zehaztapena da forma tradizional guztien aurrekaririk gabeko desagite horrek, gizabanakoek beren bizitza kolektiboa eta askea gidatuko duten gizartea sortu beharrean, bere patu anonimoaren forma propioa sortzen duela (...)” Gizarte-lotura ororen desagitearen ideiatik abiatzen bada ere, Zizek jada, aipamen berean, ideia hau zirriborratzen du: “kapitalismoak gizarte-lotura horien desintegrazioak ez dituela gizarte-substantziaren instantzia guztiak desagiten” (Zizek, 2001, 377).

Adierazi nahi genuke problematika hori ere jorratu dugula, ikuspegi desberdin samarretik, 5. kapituluari buruzkoan, eta Deleuze bezalako pentsalarien jarrerari buruz dugun jarrera artikulatuz. Halaber, Alemanek diskurtso kapitalistaren teoria lacandarraren (kapitalismoa eta desimbolizazioa berdintzen dituenaren) irismena erlatibizatzen du:

“< likidoa> ri buruzko deskribapenekin, Bestearen egungo figura sinbolikoen zulatze eta higadurari buruzkoekin ados bagaude ere, adierazi beharra dago korrosio hori gertatzen aritzeko, Marxek ikusi ahal izan zuen bezala, egitura oso indartsu bat egon behar dela subjektuak eta lotura sozialak finkatzeko (...)”

Boterea inoiz baino trinkoagoa da, Teknikak eta Kapitalak zuzendutako Beste Bat dagoelako” (Aleman, 2012, 26-27).

Aipamen horretan, gure ustez, Alemanek adierazten du trama sinbolikoa kargutik kentzeak berekin dakarrela hura teknika eta kapitala nagusi dituen Beste berri baten ordeztu lekualdatzea. Uste dugu, beraz, nolabaiteko inkoherentzia erakutsi izana lacanismoaren baitan kapitalismoa ulertzeari dagokionez.

7.4. ONDORIO BATZUK

Beraz, atal honetan aztertu ahal izan dugu merkantziak eta adierazle psikoanalitikoak zer zentzutan planteatzen dituzten antzeko problematika filosofiko eta ontologikoak. Aztertu dugu, beraz, merkantzika eta adierazle psikoanalitikoak zein zentzutan inplikatzeko duten izatearen dimentsioa. Aztertu ahal izan dugu, baita ere, zer izaki-mota eta zer ontologia-mota ekar lezaketen. Bide horretan, balioak eraginkortasun sinbolikoarekin duen loturan duen materialtasun berezi hori azaldu dugu. Interesgarria izan da ikustea izatearen gaiak haratago, kantiar filosofia ere parekatu nahi genituen bi eremuen arteko zubi izan daitekeela. Ontologiari dagokionez, gure ibilbidea amaitzeko, alde batetik, izatearen dimentsiotik haratagoko errelaren auzia planteatu dugu, eta, bestetik, ontologiaren eta etikaren arteko erlazioak, lacandar teoriaren lineamendu orokorren arabera.

Azken bi ataletan, alde batetik, fetitxismoaren kontzeptu psikoanalitikoa eta marxiarra bereizi nahi izan ditugu. Beste aldetik, diskurtso kapitalistaren azterketa lakaniarra eztabaidatu dugu laburki, eta nabarmendu dugu, subjektua bere gozamenaren objektuekin lotu beharrean, salgaiak benetako bokazio ontologikoa duela eta subjektua balioaren izatearekin eta logika sinbolikoarekin lotzen duela, eta, beraz, ez dutela saihesten subjektuak kastrazioaren zehar egin beharreko bidea.

Ibilbide teoriko horren emaitza izan da arrazoi asko daudela, analisi ontologiko eta filosofikoaren bidez, merkantziaren eta adierazlearen alorrak parekagarri egiteko.

8. MARGINALISMOA. ADOSTASUNAK ETA DESADOSTASUNAK

Orain arteko lana ekonomia politikoko kontzeptuekin kontzeptu psikoanlitiko batzuk homologatzea izan bada, bi eremuen arteko zubiak ezartzeko eta horien arteko elkargunea argitzeko, hemen ikuspegia zertxobait aldatuko dugu: garatutako tesiak marginalismoaren funtsezko egileekin konparatu eta haien kritkarako aplikatzen saiatzea izango da gure asmoa, horrek teoria ekonomiko garaikidearen zati handi baten oinarriei dagokienezgure ikuskera zehatzago kokatzeko aukera ematen digula uste baitugu. Horiei dagokienez, beraz, adostasun- eta desadostasun-puntu batzuk aurkituko ditugu, gure ustez, lan osoan zehar garatu dugun ikuspegia gehiago argitzea ahalbidetuko dutenak. Horretarako, marjinalismoaren hiru egile nagusienengana joko dugu: Carl Menger, Stanley Jevons eta Leon Walras. Haien artean alde txiki batzuk badauden arren, uste dugu nahiko hurbil daudela bi ikuspegiak (eurena eta gurea) aurrez aurre jartzeko gure lanean ikuspegi bateratutzat hartzeko.

Illo horretan, funtsezko puntu batzuk aztertuko ditugu. Lehenik eta behin, teoria marjinalistaren oinarri psikologikoa utilitarista dela azalduko dugu. Lacanek esplizituki kritika batzuk egin zizkion teoria horri, eta, beraz, nahikoa izango da kritika horiek laburtzea lehen dibergentzia-puntu bat planteatzeko. Bigarrenik, autore horien balioaren, trukearen eta prezioen eraketaren teoriak landuko ditugu elkarrekin. Ikusiko denez, gure delineamendu teorikoek teoria ekonomikoaren hiru atal horien trataera bateratua sustatzen dute neurri handi batean. Haren ikuspegia guk bereziki balioaren eta kontsumoaren teoriari buruzko kapituluetan garatutako hainbat alderdirekin alderatu ahal izango dugu. Hirugarrenik, lanaren eta kapitalaren teorizazioari ekingo diogu. Logika ekonomikoaren funtsezko bi instantzia horiei buruzko kapituluarekin hartueman bat ezartzeaz gain, garatu dugun garapen ekonomiko kapitalistari buruzko kapitulu ere aipa dezakegu. Hori horrela da kapitulu honek ere kapitalaren instantziari buruzko gure ikuspegiari buruzko tesi batzuk aurreratzen dituelako nolabait. Ikusiko dugu, gainera, kapitalaren gaiari buruz dugun ikuspegiaren paradoxa eta berezitasun batzuek justifikatuko dutela gai hori bi kapitulu horiek erlazionatuz jorratzea. Amaitzeko, gure diruaren teoria eta marjinalisten diruaren teoria kontrajarriko ditugu.

8.1. UTILITARISMOAREN KRITIKA

8.1.1. BALIAGARRITASUNA³⁹ MARGINALISTENGAN ETA KRITIKA PSIKOANALITIKOA

Esan bezala, gure tesien eta eskola marjinalistaren arteko lehen geldialdia utilitarismoarena da. Utilitarismoa marjinalisten teorien oinarri antropologikoa edo psikologikoa da, eta esplizituki adierazten dute. Bestalde, aurreratu dugun bezala, Lacanek esplizituki komentatu eta kritikatu zuen teoria utilitarista, eta bere tesiak laburbildu besterik ez dugu egin beharko. Aurreratuko dugu psikoanalisiaren eta utilitarismoaren arteko funtsezko aurkakotasuna ada Freudek teorizatutako “plazeraren haratagoko printzipio” horrekiko ezartzen dela, zeina Lacanek behin eta berriz birteorizatu zuen lkupegi psikoanalitiko lacandarra teoria marjinalistarekin eta, horrekin batera, zientzia ekonomikoaren zati handi batekin neurri handi batean bateraezina dela frogatzeko lehen pieza da, funtsezkoa.

Horrela, adibidez, Jevonsek esplizituki aipatzen du teoria utilitaristaren aita fundatzailea: Jeremy Bentham, adieraziz, bere ideiak “lan honetan proposatzen den teoriarne abiapuntu direla, eta II kapituluaren hasieran esplizitatzen direla” (Jevons, 1871, 48). Adam Smithek bere tesiak nolabait aurreratu zituela ere aipatzen du, baina orain ez dagokigu auzi horri heltzea. Interesgarriagoa iruditzen zaigu Jevonsek Benthamen figura nagusiari egiten dion erreferentziarekin geratzea. Jevonsek honela laburbiltzen ditu Benthamen tesiak:

“Ez dut inolako zalantzarik moralaren teoria utilitarista onartzeko, zeinak defendatzen baitu ongi eta gaizki zer dagoen erabakitzeke, gizateriaren zorionaren gainean duen eragina dela irizpide zuzena. Baina ez dut inoiz sumatu teoria horretan ezer dagoenik terminoei interpretazio zabal edo eskuzabalena ematea eragozten digunik. Jeremy Benthamek teoria utilitarista formulatu zuen modu ez hain murriztailean. Haren arabera, guretzat interesa edo garrantzia duen orok plazer edo oinaze kausa izan behar du, eta terminoak behar bezain

³⁹ Marginalismoan funtsezkoa den “utilidad” kontzeptua itzuli dugu “baliagarritau” kontzeptuarekin.

zentzu zabalean erabiltzen direnean, plazera eta mina barne hartzen dituzte”
(Jevons, 1998, 81)

Ikusiko dugun bezala, marginalismoaren funtsezko tesietako batek, gainera, erabilgarritasun, ongizate eta gogobetetze hori funtsean subjektiboa dela adieraziko du. (Jevons, 1871, 97) Geroago itzuliko gara horretara. Oraingoz, Benthamen testuari berari heldu nahi diogu:

“I. Naturak bi nagusi subiranoren gobernupean jarri du gizateria: mina eta plazerra. Haiek bakarrik adierazten digute zer egin behar dugun, bai eta zer egingo dugun ere. Alde batetik onaren eta txarraren irizpidea, bestetik kausa eta efektuen katea, bere boterearen menpe daude. Egiten dugun guztian gobernatzen gaituzte, esaten dugun guztian, pentsatzen dugun guztian: edozein esfortzu egin dezakegularik lotura bakarretik askatzeko, hori frogatzeko eta berresteko baino ez du balioko. Hitez, gizaki batek itxura egin dezake bere aginteari uko egiten diola, baina, egia esan, beti egongo da hari lotuta. Baliagarritasunaren printzipioak 'lotura hori aitortzen du eta sistema horren oinarriak onartzen du, zeinaren xedea zorionaren egitura arrazoimenaren eta legearen bidez eribitzea baita. Hori zalantzan jartzen saiatzen diren sistemek soinua erabiltzen dituzte, zentzua beharrean, fan-tasiak arrazoiaren ordez, iluntasuna argiaren ordez”. (Bentham, 2008, 11)

Benthamek, bere aldetik, bere ikuspegiari utilitarismo kontrajarri dakizkiokeen bi ikuspegi daudela planteatzen ditu: lehenik eta behin, zoriontasunaren eta aszetismoaren arteko lotura egiten duena, printzipio utilitarista erabat kontrajarri; bigarrenik, partzialki kontrajartzen dituenak plazerra eta zoriotasuna, eta adierazten duena zoriontasunak, batzuetan, asetzearekin eta plazerarekin duela zerikusia, eta beste batzuetan ez (17-18 orri). Bestalde, interesgarria da desiraren mina deritzonari egiten dion erreferentzia: desirak, nolabaiteko irrikaren asetzea bilatzeak, mina ere eragin dezake, gogobetetze hori eskuraezin gisa agertzen denean (44, orri). Bi aipamen horiek lehen gogoeta batzuk merezi dituzte. 4. kapituluan, desioaren logika produktibismo kapitalistaren logika weberiarra hurbildu dugu. Hori aszetiko gisa aurkezten da, eta uste dugu

psikoanalisiak inkontzientean aurkitzen duen desirak nolabaiteko asebetetzeari partzialki uko egitearekin ere baduela zerikusia. Lehenik eta behin, beraz, aszetismo minimo bat (halakotzat galera bat onartzea ulertzen badugu) beharrezkoa da desira artikulatzeko, gure aburuz; bigarrenik, uko egite hori Benthamek desioaren min gisa adierazten duenera hurbiltzen da, hura asetzea gizakiarentzat oztopatuta dagoen heinean; eta, gainera, estrukturalki. Uko egite horri buruzko zenbait aipamen ere egin ditugu diruari buruzko 5. kapituluan.

Millerrek dio Lacanek Jakobsonen bitartez ezagutu zuela Bentham. Bentham, bere utilitarismoarekin, “moralaren kritikarako derrigorrezko urratsa” zen, eta Lacanek Freuden aurrekari bezala ere proposatu zuen. (Miller, 2018a, 93-94). Psikoanalista frantsesak teoria utilitaristara egindako hurbilketa, lehenik eta behin, “kritikaren ikurpean” gertatu zen, kritika horrek American Way of Life delakoarekin parekatzen zuenean utilitarismoa, baita “ego-psychology delakoaren helburu egokitzaileekin ere” (102-103 orri.); hau da, niaren pribilegio gisa eta inkontzientearen ukapen gisa (104 orri.). Aurrerago, Lacanek elkarrizketa horri ekingo dio, berau fikzioek (sinbolikoak, frantses psikoanalistarentzat) giza traman duten papera sustatzen zuen pentsamendu bat ikusteko. Hala ere, guri interesatzen zaiguna heriotza pultsioaren (Freud)/gozamenaren (Lacan) eta plazeraren printzipioaren arteko aurkakotza da. Psikoanalisi, beraz, antagonikoa da empresa benthamiarrarekiko eta premisa margnialistekiko gizonaren bihotzean ez plazera ez ongia bilatzen ez dituen pultsioa kokatzen baitu.

Gure lanketa teorikotik abiatuta, plazeraren printzipioaren kritika bat aurreratu dugu hainbat kapitulu eta artikulaziotan. Adibidez, kontsumoaren arrandiazko logika, 3. kapituluan Veblenetik hartu duguna, printzipio horrekiko antagonikoa da. Irudimenezko dimentsioaren eta pultsio oldarkorraren hurbilketa lakaniarrak – bere irakaskuntzaren lehen faseetan – ikuspegi horrekin bat egiten du. 2. kapituluan, errepiapen automatismo lacandarra eta Postoneren menderatze abstraktua hurbildu ditugu. Oraingoan, sinbolikoa eta balioa dira heriotza-pultsioaren terminoetan formulatzen direnak, eta, beraz, plazeraren printzipioaren aurka. 4. kapituluan, moldaerari buruzkoan, desioaren logika Weberrek formulatzen duen “mundo barneko ascetismo” kapitalistara hurbildu

dugu. Ikuspegi bera agertzen da 6. Kapituluari (gaztelarako bertsioan), lanari eta kapitalari buruzkoan, adibidez, jolasaren teoria bat proposatu dugunean, edo lana eta desioa teorikoki elkartzeko ahalegina proposatu dugunean, baldin eta onartzen badugu azken hori erabat lotuta dagoela plazeretik haratago. 7. kapituluari buruzkoan, heriotzaren pultsioari buruzko erreferentzia batzuk ere egin ditugu, eta, Lacanen lanari jarraiki, errealtatearen dimentsioari lotu dizkiogu.

8.1.2. ANTROPOLOGIA ANTIUTILITARISTAK

Ez dago soberan, bestalde, logika utilitarioa mundu prekapitalistari kontrajarrita irudikatzen duten ikuspegi batzuk plazaratzen dituzten testu batzuk aipatzea. Adibidez, Hirschmanek materialismo garaikidea eta erromatarren mundua kontrastatzen ditu, eta “zeintzuek aberastasun-desira eta bestelako bizio batzuk pasio bakarraren mesedetan ezabatu zituzten: ohorearekiko pasioaren mesedetan, alegia” (Hirschman, 1977, 34). Hala ere, modernitatean eta berpizkundetik aurrera, joera praktikoa horren gainbehera bat dago, ohorezko eta loriazko ideal aristokratikoen atzerapena. Garai berrietan, beste motibazioak (ohorea, aintza, etab.) munduaren gobernuarentzat kaltegarritzat agertzen hasten dira: “Spinoza eta Halifax bezala, badirudi Retzek oraindik sentitzen duela grinaren intrusioak mundua askoz ere desordenatuago egiten duela mundua interesak bakarrik gobernatuko balu baino” (Ibidem, 68), eta mundu hura irrikatzen du, non interes arrazionalak munduaren martxarako norabide arrazionala markatuko duten.

Bataillek ere mundu modernorako trantsizio hori galdekatzen du. Zentzu horretan giza desira erabilgarritasun hutsera murriztea kritikatu du:

“Erabilgarritasuna hitzaren funtsezko balioaren arabera denean debate baten zentzua (...) esan dezakegu debatea faltsutua dela eta funtsezko auzia ekiditen dugula. Ez da existitzen, hain zuzen, inolako bitarteko zuzenik, gaurko kontzeptzio ezberdinak kontuan hartuta, gizonentzako erabilgarri zer den definitzea ahalbidetuko digunik. Hutsarte hau egiaztatzen da, etengabe plazerraren erabilgarritasunaz denaz haratagoko zerbaiti erreferentzia egin behar izanean” (Bataille, 1987, 25).

Bere ustez, xahutzearen eta erabilgarritasun/baliagarritasun⁴⁰-ezaren funtzioa hartu behar da kontuan (3. kapituluaren kontsumoari buruz jorratu dugun logikara hurbiltzen da, Veblenen kontsumo nabarmenarekin):

“Horrela eragindako galerei lotze zaie (...) balio inproduktiboen sorkuntza, zeintzuetan loria den absurduena eta, aldi berean, irrika handienak sortzen dituen. Hondamendiarekin batera loria da, forma oker eta liluragarrietan, existentzia soziala dominatu duena eta ezinezko egin duena hura gabe ezer abiatzea, galera pertsonal edo sozialaren praktikaitsuak gidatzen badu ere” (Ibidem., 42)

Bataillek bezala, Stimillik, beste autore batzuetan oinarrituz, erlijioaren alferrikakotasunaren eta erabilgarritasun ezaren balioa kokatzen du, berriro ere bere logiketan jokoan dagoen superfluitate eta luxuaren dimentsioa azpimarratuz.

“erlijioan Durheimek identifikatzen duen aspektu erabakigarrenetako bat zera da: hura helburu utilitario ororekiko arrotz dela. (...) erlijioaren eta dibertimenduzko edo estetikazko elementuen lotura seinatzen du (...) luxuzko eta ez-beharrezko obrekin zerikusia dutenak.” (Durkheim en Ibidem., 147)

Transzendentziaren eta sakratuaren arteko lotura estua dago, beraz. Baina Stimilliren ustez, alferrikako gozamen hori ez zaio kapitalismoari arrotz, baizik eta haren barruan loratzen da (Ibidem., 152) Hain da horrela, ezen menturatu bailiteke oraindik badela sakratuaren hondar bat merkataritza-ekonomia prosaikoan. Zentzu horretan, Stimillik kapitalismoaren erlijiotasuna adierazten duten Benjamin-en tesi batzuetara jotzen du, zeinak adierazten duen “ekonomia kapitalista erlijio kristauetik era parasitario batean eratorri izana zordun edo zorretan-izate⁴¹ izaera duen gizakiaren etengabeko kultuan itzultzen den” (25 orri)

⁴⁰ Bi terminoak jarri ditugu hemen, aldi berean ari garelako erabilgarritasunaren kontzeptu filosofikoaz zein baliagarritasunaren kontzeptio marginalistaz.

⁴¹ Gaztelerako ser-en-deuda kontzeptuak zordunari egiten dio erreferentzia, baina espresibide horrek estilo eta erresonantzia filosofikoagoak ditu. Euskarazkoan, “zorretan-izate” kontzeptua gehitu diogu.

Horrela, lehenik eta behin, utilitarismo marginalistaren eta ikuspegi psikoanalitikoaren arteko aurkakotasuna adierazi nahi izan dugu; eta, bigarrenik, zalantzan jarri nahi izan dugu gizonak, gizartea eta ekonomia printzipio utilitarista horrek arautzen dituela.

8.1.3. ERABILGARRITASUN BEHERAKORRA⁴² ETA KRITIKA PSIKOANALITIKOAREN TESIA

Hala ere, utilitarismo marginalistaren berezitasun batzuetan gehiago sakondu behar dugu. Erabilgarritasun beherakorraren funtsezko tesia da. Walrasek honela azaltzen du:

“(B) ondasunaren unitateek (1) banakoarentzako erabilgarritasun itentsibo bat dute, lehenetik hasi, zeinak behar premiazkoena asetuko duen, azkenerarte, zeinaren kontsumoak asegarritasuna eragingo duen.; arazoa beheranzko hori matematikoki espresatzean datza” (Walras, 1987, 219)

Hori da hiru egileek partekatzen duten puntuetako bat. Mengerrek honela azaltzen du:

“Esleitu diezaiozun halaber, beharizan bat asetzen duen ekintza bakoitzari, balio numeriko bat, beheranzko balioa duena beharizana asetzen doan heinean. Horrela, badugu beharizan bakoitzarentzako, zeintzuen asebetetzearen arabera den gure biziraupena, asebetetzearekiko beheranzko erlazio batean dagoen balio bat, baita lorturiko asetzearen eta harei datxekikon ongizatearekiko » . (Menger, 1983, 112-114)

Printzipio hori Jevonsek ere formulatzen du, bere artikulazio grafiko matematikoekin. (Jevons, 1998, 99). Bestalde, Mengerrek grafikoki artikulatzen du. 10etik 0era bitarteko eskala batean, gogobetetze bakoitzak bere esanahia puntu batean murriztea proposatzen du, zerora iritsi arte:

⁴² Horrela itzuli dugu marginalismoan funtsezko den “utilidad decreciente” kontzeptua.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
8	7	6	5	4	3	2	1	0	
7	6	5	4	3	2	1	0		
6	5	4	3	2	1	0			
5	4	3	2	1	0				
4	3	2	1	0					
3	2	1	0						
2	1	0							
1	0								

Brunok dioen bezala, logika hori guztiz antinomikoa da psikoanalisari interesatzen zaion beste logika batekiko: pultsioarenarekiko. Faltak berak satisfakzioa ematen dion heinean (Zizekek dioen bezala), mendekotasun-logika batean, gogobetetze bakoitzak gogobetetze berri eta handiagoa eskatuko du:

“Paretoren axiomarekiko kontraesan nabarmena: izan ere, honek dio edalea ez dela hain egarri egongo bigarren basoan lehenengoan baino, eta hori zalantzarik gabe egia da behar fisiologikoa bakarrik kontuan hartuz gero, baina berehala faltsua dela pultsioaren mailan” (Bruno, 2011, 340)

Bestalde, Brunok, kapitalaren logika eta pultsioarena hurbiltzen zituen Lacanen irakurketari jarraituz (7. kapitulan eztabaidatu dugu), zeinak adierazten duten satisfakzio berrien ekoizpen esponentzial hau kapitalismoaren ezaugarria dela; plazeraren printzipioaren araberako gogobetetze progresibo eta baketsuaren ideia baino askoz gehiago. Gure ikerketan, egiatasun progresiboaren logika hori bi artikulaziotan agertu da nagusiki: lehenik eta behin, 4. kapitulan, garapen ekonomikoari buruzkoan, Freudek “Kulturarekiko ondoeza” lanean egiten duen aurrerapenaren nozioaren kritikaz labur eztabaidatu dugunean. Federicik ekonomiaren esparrutik logika horri egiten dizkion kritika batzuekin ere lotu dugu. Ideia nagusia da

zenbat eta aurrerapen handiagoa egin, orduan eta asegabetasun handiagoa izango dela. Paradoxa hori bera agertu da berriro diruari buruzko 5. kapituluan, bere logika huskeria keynestarraren paradoxara hurbildu dugunean.

Honaino egindako bidean, beraz, teoria maginalistaren oinarri utilitarista azaldu dugu eta psikoanalisiarekin duen bateraezintasuna adierazi dugu, batez ere pultsioak plazeraren inperioari egiten dion objektzioan zentratuz. Ekonomiaren arloan inperio hori zalantzan jartzen zuten erreferentzia ez-psikoanalitiko batzuk ere artikulatu ditugu. Bigarrenik, plazeraren edo erabilgarritasunaren printzipioa teoria ekonomikora egokitzearen berezitasun bat aipatu dugu: erabilgarritasun beherakorraren tesia. Gure aldetik, pultsioaren logikarekin kontrajarri dugu, zenbat eta gehiago kontsumitu orduan eta gogobetetze handiagoa eskatzen baitu.

8.2. BALIOAREN TEORIA (ETA TRUKEARENA, LEHIARENA ETA PREZIOEN ERAKETARENA)

Orain, ordea, bestelaok tesi marjinalista batzuetara pasatu behar dugu. Atal honetan, ikerketan zehar garatutako hainbat ikuspegi eta balioaren, trukearen eta prezioen eraketaren teoria marjinalistak alderatuko ditugu.

Zer da balioa marginalistentzat Balioa, funtsean, erabilgarritasuna da, hau da, plazera eta gogobetetzea. Gutxienez hura lortzeko itxaropena. Jevonsek adierazten du, gainera, balio hori kuantifikagarria dela (Jevons, 1998, 73) eta norberaren interesarekin lotzen duela; honela laburbiltzen du:

“Hala ere, liburu honen gaira itzuliz, hemen aurkezten den teoria erabilgarritasunaren mekanikena eta interes propioaren teoria gisa deskriba daiteke. Bere deta-iles profilatzean deskuiduan eror zitekeen, baina bere ezaugarri nagusietan teoria honek egiazkoa izan behar du. Bere metodoa zinematika edo estatikarena bezain segurua eta erakusgarria da. Hobeto esanda, Euklidesen oinarritzko hitzak bezain nabaria da bere baitan, formulen benetako esanahia erabat ulertzen denean”. (Jevons, 1998, 80)

Baina balio horren funtsezko ezaugarrietako bat, marjinalistentzat, haien subjektibotasuna da. Mengerrek adierazten duen bezala:

“Horrela, bada, gauza bat ondasun bilakatzeko, edo, hobe esanda, ondasun kualitateak irabaz ditan, jarraian aipatuko ditugun lau baldintzek bat etorri beharko dute:

1. Giza premia.
2. Gauzak behar hori betetzearekin kausazko lotura izateko gai izatea.
3. Gizakiak kausazko harreman hori ezagutzea.
4. Gauzaren gaineko disposizioa, halako moldez non egitez erabil baitaiteke aipatutako beharrezana betetzeko”. (Menger, 1983, 48)

Hala ere, horri dagokionez, funtsezko zehaztapen batzuk egin behar ditugu. Lehenik eta behin, balioa erabilgarritasunetik badator, eta hori, aldi berean, objektuaren atseginetik, aparatu teoriko psikoanalitikoarekiko ageriko artikulazioa fantasmaren mailan dagoela adierazi behar dugu. Gainera, baldintza hori areagotu egiten da Mengerren tesia onartzen badugu alde batetik, alegia, balio hori subjektiboa dela, eta onartuz, bestetik, fantasma subjektu bakoitzaren berezitasunari dagokion irudimenezko eszenatokia dela. Mamua hainbat lekutan agertu da gure lanetan. Hemen emango dugun erabilerarako, balioari buruzko tesi marjinalistei kontrajartzeko, elkargunerik interesgarriena XX kapitulua izan liteke, ontologiari buruzkoa, non fantasmaren erresonantzia kantiarrak deitu ditudana berreskuratu dudana. Fantasma 4. kapituluan ere agertu da, garapenez, eta horri lotuta dago, lanaren eta kapitalaren arteko transferentziaren logikan ere, 6. Kapitulan (gaztelerako bertsioan) jorratuak.

Walrasek, berriz, estuki lotzen du balio hori eskasiarekin:

“Gure kontsiderazio preliminarretan, aberastasun soziala urriak diren gauza material eta inmaterialen multzo bezala definitu genuen. Erabilgarri direnak eta aldi berean kantitate murrizt batekoak. Frogatu genuen horiek zirela, horiek baino ez, balioa zutenak eta trukagarri zirenak. Hemen bestela jokatuko dugu.

Honela definituko dugu sozial aberastasuna: balioa ematen duten eta trukagarriak diren gauza material eta ez-materialen multzoa, eta frogatuko dugu gauza baliotsu eta trukagarri guztiak, eta horiek bakarrik, erabilgarriak eta mugatuak direla aldi berean kantitatean. Lehen kasuan, kausatik efektura ginoazen. Bigarreanean, berriz, efektutik kausara joango gara. Argi dago, behin urritasunaren eta truke balioaren arteko elkarlotzea ezarrita, libre garela nahi dugun norabidean arrazontzeko. Pentsatzen dut, ordea, truk balioa bezalako fenómeno orokor baten ikerketa sistematikoan, bere naturaren ikerketa jatorriaren ikerketa baino lehenago egin behar dela” (Walras, 1987, 179-180)

Halaber, Mengerrek adierazten du giza ekonomiak eta jabetza pribatuak jatorri ekonomiko bera eta komuna dutela; izan ere, azken batean, ondasun batzuen kantitate erabilgarria giza beharra baino txikiagoa da (Menger, 1983, 86-87), eta, esplizituki eskasia deitzen ez badio ere, haien logika dela uste dugu. Hain zuzen ere, Mengerrek ondasun ez-ekonomikotzat hartzen ditu beharizan batzuk asetu bai baina urriak ez diren ondasunak (Íbidem, 88-89) Zentzu horretan, oparotasunaren ekonomia ekonomiaren aurkakoa litzateke. Gure aldetik, nola itzultzen dugu eskasia ekonomikoaren nozioa gure aparatuko psikoanalitikora?

Fantasmak desira artikulatzen du, baina desira ez da psikoanalisisirako, galera bati artikulaturiko desira baizik. Gure ustez, urritasun edo eskasia marginalistaren parekoa da, falta zaiguna nahi dugu. Eta, haratago, agian, falta horixe bera bera. Bestalde, eskasia eta horrek logika ekonomikoan dituen ondorioak mekanismo honetan gehiegi geldituko ez bagara ere, esango genuke bere logikaren zantzu bat zirriboratu dugula 4. kapituluaren, MacPhersonekin lehiaren teoria jorratu dugunean. Eskasia guretzat Bestearen mailan bakarrik koka daiteke, non subjektuak hura asebetete dezaketen objektuak bilatuko dituen, eta Bestehorren huts-egita gisa baino ezin dugu kontzeptualizatu. Horrek esan nahiko luke eskasia, lehenik eta behin, ez dela benetako eskasia, sinbolikoa baizik, eta horrek esplikatuko luke, agian, urritasun edo eskasia horrek bere dinamikotasunean animatzen duen sistema inoiz ugaritasun material gehien sortu duena izatea. Bestalde, kapitulu horretan adierazi dugu Bestean huts egite horrek, bere buruaren gainean ezin itsi, ezin autoklausuratze horrek, bide ematen diela

beren bilbean inplikaturak dauden subjektuei aurrez esleitutako leku egonkorrik ez izateko eta lehiaren logiketara etengabe bultzatzeko.

Hala ere, beste bi argibide osagarri eman behar ditugu. Lehenik eta behin, gure ikuspegitik, balioa ez da subjektiboa, baizik eta intersubjektiboa, sinbolikoaren dimentsioari estuki lotua. 2. kapituluaren garatu dugu esplizituki horri buruzko gure ikusmoldea. Fantasmaren gaiarekin erlazionatzeko, esango dugu fantasma, subjektu bakoitzaren berezia izan arren, Bestearekiko harremanean atzemandako zati sinboliko eta imaginarioekin eraikita dagoela. Bestalde, 7. kapituluaren ontologiari buruzkoan, esplizituki azaldu dugu nolabaiteko tentsioa dagoela kapitalismoari buruz dugun ikuskeraren eta Lacanek logika subjektiboari buruz duen ikuskeraren artean, batez ere hurrengo puntuan: Lacanek dialektikari (dialektizaezina den objektuarekin) eta intersubjektibotasunari (gozamenarekin eta “gutziz-bakar-bataren”⁴³ logikara hurbiltzearekin) buruzko erreferentzia oro pixkanaka alde batera uztea; guretzat, berriz, funtsezkoa da horri eustea, ekonomiaren funtzionamendua hobeto saihesteko. Hori da, halaber, Badiouren filosofiaren bidez gidatzea nahiago izan dugun puntua, Lakaniaren ikuspegia ahaztu gabe ere. Beraz, bada halako anbigutasun bat, eta guk Lacanengandik apur bat urruntzen den ideia baten alde egiten dugu: balioa ez da horrela subjektiboa izango, intersubjektiboa baizik.

Horrek jada adierazi dugunera garamatza: balioari buruzko gure ikuspegia ondoen zirriborrotuta dagoen tokia 2. kapituluaren da, sinbolikoaren logikekin parekatzen dugunean. Beraz, balio-teoria elkartrukearen teoriarekin lotzera behartuta gaude ezinbestean, marjinalismoan tratamendu desberdina behar baitute. Horrela, Jevonsekin esango dugu balioa gizakiek, plazerak eta erabilgarritasunak gidaturik, beren salgaiak prezio eta truke-harreman kuantitatiboak sortuz aurrez aurre jartzen dituztenean zehazten dela. (Jevons, 1998, 67). Zein da, beraz, marginalisten trukearen teoria?

⁴³ Lacanek azken elaborazioetan “el uno-todo-solo” delakoari buruz hitz egin zuen, gozearen hainbat aspektu teorizatzeke. Gure elaboraziorako ez da printzipioz ezinbestekoa, eta itzulpen literal hori aukeratu dugu.

“Merkatu batean bi merkantzia emanda, beharren gehieneko asetasuna edo benetako erabilgarritasunaren maximoa lortuko da, gizabanako bakoitzarentzat, asetutako azken premien intentsitateen arteko proportzioa edo “rareteen”⁴⁴ arteko proportzioa prezioaren berdina denean. Berdintasun hori lortzen ez den bitartean, mesedegarria izango da gizabanakoarentzat salgaiaren zati bat saltzea, haren raretea beste ondasunaren rarete-aren prezioa baino txikiagoa baita, beste salgaiaren zati bat erosteko, haren rarete-a lehen salgaiaren rarete-aren prezioa baino handiagoa baita” (Walras, 1987, 227).

Walrasedek, beraz, adierazten du ez legokeela trukerik, baldin eta bi trukatzailentzat onuragarritasun-irabazirik ez balego. Era berean, Jevonsek trukeak ekonomian duen funtsezko zeregina azpimarratzen du (Jevons, 1998, 119). Logika berean, Mengerrek hiru baldintza aipatzen ditu truke ekonomikoa gertatzeko:

“- Hala ere, elkarren arteko ondasun-trukeak lortu nahi den arrakasta izan dezan, hiru baldintza bete behar dira, dagoeneko ikusi dugun bezala: (trukerako)

- a) subjektu ekonomiko batek hainbat ondasun behar ditu, zeintzuek beretzat balio gutxiago duten beste subjektu ekonomiko batek dituen ondasunek baino; bigarrenak, bere aldetik, justu alderantzizko ondasunen erlazioa behar dut
- b) bi subjektu ekonomikoek bakoitzaren egoeraren berri izan behar dute, eta
- c) biek gaitasun nahikoa izan behar dute ondasun-trukea errealitate bihurtzeko.

- Hiru baldintza horietako bat falta bada, truke ekonomikorako eskatutako oinarriak desagertu egingo dira, eta, bi subjektuei eta biei dagokienez, baztertu egingo dira” (Menger, 1983, 160).

Baina interesgarriena zera da, Mengerrek beste gozamen, plazer edo irabaziren bat egon daitekeen ala ez galdetzen duenean, hau da, ondasunen gozamenaren erabilgarritasuna handitzea:

“Trukea berez plazer bat balitz, gizakiek beren ondasunak truketuko lituzkete eta

⁴⁴ “Rarete” kontzeptuak Walrasengan ondasun baten eskasia mailari egiten dio erreferentzia. Gaztelarazko bertsoan, esaterako, frantsesezko hitza agertzen da.

beren eragiketak amaigaberaino luzatuko lituzkete, ziur baitago trukea ez dela gizakientzat berez helburua” (Ibidem., 157)

Eta iruzkin horrek ahalbidetzen digu gure ikuspegi psikoanalitikoarekin funtsezko kontrakotasuna txertatzea. Psikoanalisisirako, trukeak bere buruarekiko interesa badu. Hizkuntza-trukeaz ari bagara, Lacanek zenbait aipamen egin zituen hitzaren gozamen hutsarekin lotuta. Bere aldetik, Maussek azaldu zuen ekonomia primitiboetan beti egon zela eman, jaso eta itzultzeko betebeharra, trukea trukaturako objektuen gozamenetik haratagoko betebeharra izanik, eta funtsezko erakunde soziala. Hausnartu beharko litzateke mundu kapitalistan oraindik ere trukaketa hutserako interes hori mantentzen den ala ez, baina garatzen ari garen ikuspegiak, balioaren logika sinbolikoa eta logikoa homologatuz, baiezko erantzunera bideratzen gaitu. Bestalde, Besteak subjektuaren eraketaren aurrean (aurrekotasun edo lehentasun logikoa litzakeena) duen lehentasunaren tesi lakaniarrak, kontsumoari buruzko 3. kapituluarekin edo gure hipotesi nagusiaren gaineko 2. kapituluarekin lotuta, ondorio honetara garamatza: garatu ditugun tesien arabera, trukeak nolabaiteko lehentasuna izaten jarraitzen du salgaien gozamen pribatuaren gainetik. Bestalde, Veblenek arrandiazkoa kontsumori buruz duen ideiak ere eragozpena jartzen dio plazerak eta erabilgarritasuna maximizatzeko trukutzen den ikuspegiari.

Trukearen logika hori, era berean, oso lotuta dago prezioak eratzeko mekanismoarekin, ahalbidetuz:

“Bi merkantzia (A) eta (B) emanda, eta horietako bakoitzaren eskari-kurbak bata bestearen arabera, edo kurba horien ekuazioak, oreka-prezioak zehaztea” (Walras, 1987, 199)

Walrasek, aldi berean, lehiaren mekanismoarekin lotzen du, eta horri buruzko zenbait ohar egin ditugu gorago. (Walras, 1987, 204-205) Prezioen formazio-mekanismo hori ere Mengerrek adierazten du, esanez: “prezioa erdikotik nahiko gertu kokatuko dela, bi kurben muturrekiko erdi puntu batean” (Menger, 1983, 174). Eskaintzaren eta eskariaren logika eklipsatu egin da gure prestaketan. Espero dezagun etorkizunean

egingo diren ikerketek mekanismo horrek tesi lacandar nagusiekin duen erlazio zuzena ezartzea. Aurreratu dezakeguna zera da, mekanismo hori lehiaren logikarekin ahaidetuta dagoela. Lehia ekonomikoari 4. kapituluaren hurbildu gatzakio, Beste osatugabearen (kasu honetan merkatuaren eta balioaren Beste osatugabe horren) inguruko lacandar tesietara hurbilduz.

Bestalde, kapitulu honetako azken atalean gure diruaren teoriaren eta marjinalisten teoriaren artean garatuko dugun alderaketari labur aurrea hartuz, honako hau adierazi nahi dugu: trukea utilitateak maximizatzeko mekanismo gisa egiten duten teoria marjinalista horiek diruaren esku-hartzearen abstrakzioa eginez ezartzen dira teoriarik:

« Diruak elkartrukeetan esku hartuko du. Instante bakoitzean, zirkulazioan dagoen diruaren parte bat aurrezkiek irentsiko dute, eta aurrezturiko diruaren parte bat zirkulaziora itzulia izango da kredituen bitartez. Aurrezkiaren fenomenoekiko abstrakzio egiten badugu, aurrezki monetarioarekiko abstrakzio ere egin genezake. Jarraian ikusiko dugun bezala, era berean egin daiteke zirkulazioaren dagoen diruaren abstrakzio » (Walras, 1987, 379)

Aurrerago garatuko dugunez, uste dugu diru-faktorea ere badela trukearen ulermen utilitarista zalantzan jartzeko arrazoietako bat.

8.3. LANAREN ETA KAPITALAREN TEORIA

8.3.1. KAPITALAREN TEORIA

Atal honetan kapitalismoa azaldu nahi duen teoria ororentzat funtsezkoak diren beste bi alderdi aztertuko ditugu. Lana da, alde batetik, eta kapitala, bestetik, bai eta euren tratamenduan agertzen diren zenbait arazo ere.

Jevonsek dioenez, “ekonomia, beraz, ez da elkartrukearen edo balioaren zientzia hutsa: kapitalizazioaren zientzia ere bada” (Jevons, 1998, 223) Gure ustez, merkatu-ekonomia simple bat eta ekonomia kapitalista bat bereizten dituen hori da. Gai hau jorratu dugu jada MacPhersonen testu bati erreferentzia eginez, garapen kapitalistari buruzko 4. kapituluaren. Gauzak horrela izanik, kapitalaren definizioari buruzko lehen hurbilketa

bat egitea ezinbestekoa da: Kapitala, egia osoz, ekoizpena errazteko erabilitako aberastasunean datzala esaten zaigu (Íbidem, 223) Edo, zehatzago esanda:

“Kapitala (edozein motatako langileak mantentzeko behar diren salgaien multzoa baino ez da) (...) Kapitalak ahalmena ematen digu merkantzia garrantzitsuren bat ekoizteko helburu bakartzat dituzten makina, erreminta edo aurretiazko beste produktu batzuen horniduran gastu handia egiteko, eta horiek ekoizpena izugarri erraztuko dute egiten dugunean. Kapitalak, besterik gabe, lana alde aurretik gastatzeko aukera ematen digu”. (Íbidem, 225)

Lehen hurbilketa horrek nolabaiteko elkarrizketa ahalbidetzen digu gure ikerketan zehar proposatutako hipotesiekin. Aipamen horiek kapitala lanarekin edo gainerako ekoizpen-faktoreekin trukutzen den balioa delako ideia jartzen dute jokoan. Lacanen desioaren grafotik termino ekonomikoetan egin genuen itzulpena atzera eginez gero, grafoaren goiko mailan kokatzen den trukea eskatzen du horrek, hau da, goiko mailan dagoen produkzio-maila, haren azpian kokatua dagoen kontsumo arruntarekin kontrajarria. Bigarrenik, kapitalari eta lanari buruzko 6. kapituluko lanetara jotzen du (gaztelarzko bertsioan). Kapitulu horretan, besteak beste, bi erakunde ekonomiko horien arteko trukearen izaera transferentziala ezartzen saiatu gara. Erlazio horiek Marxen testu batzuetara joz ezarri ahal izan genituen, eta paradoxa batzuetara eraman gintuzten, bai berak eta bai beste batzuek – adibidez, Schumpeterrek – ulertu zuten: baliokideak trukatzeko logikaren barruan, nola da posible gainbalioa? Lacanek transferentzia teorizatzen zuen antzerako era batean, zeinetan adierazten zuen transferentzia ez zela berdinen arteko erlazio bat, adierazia utziko dugu, Marxekin, lanaren eta kapitalaren arteko elkartrukea ez dela igualitarioa. Beherago itzuliko gara horretara.

Orain kapitalaren funtzioaren oinarritzko beste ezaugarri bat aipatzea interesatzen zaigu: bere izaera abstinentea, baita aszetikoa ere (Weberiar irakurketa baten barruan, adibidez) Horrela, Jevonsek Senoiar "aipatuz adierazten du abstinentzia onurari dagokiola, lana soldatei den bezala" (Jevons, 1998, 231). Aurreratu dugun bezala, garapen ekonomikoari buruzko 4. kapituluan kapitalaren funtzio aszetikoa nabarmendu dugu, horrek beti ekarriko baitu etorkizuneko ekoizpen handiago baten mesedetan

oraingo kontsumoa saihestea. Esan dugun bezala, desira psikoanalitikoaren ere galera bat onartzetik sortzen da. Kastrazioa ez da besterik. Hala ere, interesgarria da Jevonsentzat abstinentsia hori erabilgarritasun-maximizazioaren logikara bideratu behar dela: gaur kontsumitzen ez badut, biharko ekoizteak une horretako uko horretatik lortutako erabilgarritasuna handituko duelako da. Kritika psikoanalitikoaren nahikoa ezarri dugu erabilgarritasunaren printzipioarekiko. Esan dezagun, beraz, gure ikuspuntutik nolabaiteko abstinentsia dagoela, zeinaren onurak ez baitira baliagarritasunean, ahetasunean edo atseginean neurtzen, baizik eta Desiraren izaerarekin berarekin kontsekuente izatean.

8.3.2. LANAREN TEORIA

Goazen orain atal honetan aztertzen ari garen beste erakundera: lana. Jevonsek Smith aipatzen du esaten duenean: Denaren prezio egiazkoa, gizonak bere jabetzan hartu nahi duen edozerren kostua, hura lortzeko esfortzu eta zailtasuna dira. Lana izan zen lehen prezioa, gauza guztiengatik ordaindu zen jatorrizko moneta» (Smith en Jevons, 1998, 183). Jevonsek, berriz ere, irakurketa utilitarista gehitzen du:

“Lana da jasan behar dugun ahalegin mingarria sufrimendu handiagoak saihesteko edo faborez saldo bat uzten duten plazerrak lortzeko” (Íbidem, 183)

Kapitalistaren abstinentsia bezala, langilearen ahalegina erabilgarritasuna maximizatzeko legera bideratu behar da. Berriz ere utilitarismoaren kritika psikoanalitikora jo behar dugu, lehenik, baina baita desira galera-dimentsio jakin batera artikulatzeko beharrera ere. Ildo horretatik, lanari eta kapitalari buruzko 6. Kapituluaren (gaztelerazko bertsioan), ekonomiaren arloko lanaren logika – eta, bereziki, Marxen – desira psikoanalitikoaren logikarekin hurbil dagoela adierazi dugu.

Kapitalak zein lanak, “plazeraz haratagoko” printzipioari obeditzen diote, zeinaren arabera artikulatzen duen Lacanek desira. Baina, orduan, zein da desira psikoanalitikoaren baliokidea ekonomian, lanean edo kapitalean? Egia esan, gure ikerketan, alde desberdinetan, funtsezko bi subjektuen tesia garatu dugu, zeinen dialektikak truke kapitalistaren funtsa egituratzen duen: subjektu kapitalista eta

subjektu langilea. Tesi hau 4. kapituluari agertzen da, garapenari buruzkoan, XX. kapituluari, diruari buruzkoan, eta 6. kapituluari, lanari eta kapitalari buruzkoan. Lana eta abstinentzia kapitalista ez lirateke horrela izango, desioaren bi aldaera baizik, subjektu bati ala besteari erreferentzia egiten diogun heinean

8.3.3. BALIOA ZEHATZTEA: ESKAINTZAREN ETA ESKARIAREN ARABERA EDO PRODUKZIO-KOSTUEN ARABERA?

Azaldu dugu dagoeneko, gainontzeko merkatu trukeekin ez bezala, zeintzuek ekibalenteen trukearen legeei erantzuten baitie, kapitalaren eta lanare arteko trukea ez dela igualtariora. Hau da Marxek zehatz azaldu zuen tesia, guk lanari eta kapitalari buruzko 6. kapituluari erreformulatu duguna. Teoria ekonomikoak, berriz, luzaroan ezagutu zituen balio ekonomikoari buruzko bi tesi desberdin. Lehenengoaren arabera, salgai baten balioa merkantzia ekoiztearen kostuaren berdina da. Bigarrenaren arabera, bere balioa kontsumitzailearen erabilgarritasun subjektiboari baino ez dagokio. Egile marginalistak ez daude banaketa teoriko horretatik kanpo. Menger, printzipioz, bigarren alternatibaren alde dago eta lehenengoa errore absolututzat hartzen du: ondasunen balioa ez dator bere ekoizpenean kontsumitutako ekoizpen-faktoreen balioetik (Menger, 1983, 131) Mengerrentzat, egia alderantzizkoa besterik ez da:

“Argi dago, halaber, goragoko ordenako ondasunen balioa (kapitalarena) ere ez dela behegoko ordenako ondasunen balio aurreikusgarriaren elementu determinantea; ondasun bat ekoizteko jada erabili diren goragoko ordenako ondasunen balioa ez soilik ez da ondasun horien balio efektiboaren elementu erabakigarria, baizik eta alderantzizkoa gertatzen da, hau da, inguruabar guztien azpian goragoko ordenako ondasunen balioa kalkulatu da, gizaki ekonomikoek benetan edo ustez ekoiztera bideratzen dituzten behegoko ordenetako ondasunek aurreikus dezaketen balioaren arabera”. (Menger, 1983, 131-133)

Horrek gure ikerketaren hasieran zirriborratutako grafoaren logikara hurbiltzea errazten digula uste dugu. Grafoak grafikoki adierazten du Lacanek komunikazioaren atzeraeraginezko logika deitu zuena: Bestiak zehazten du atzeraeraginez gure mezuaren esanahia, eta – gure itzulpen-saiakeran adierazi dugu – merkatuak zehazten

du, atzeraeraginez, gure lanak alde zuzenetik ekoiztutako produktuaren balioa. Zentzu honetan: Mengerren tesiarekin bat egiten dugu.

Hala ere, horrek ez du beste tesia erabat baztertzen, eta egia da, nolabait, azken produktuaren balioak kostuek horiek ekoizteko duten balioarekin bat egin behar duela. Era berean, Walrasentzat, ekoizpenaren arazoaren konponbideak ekoizpen-kostuen konponbidera garamatza, trukearen arazoaren konponbideak eskaintzaren eta eskariaren konponbidera jotzen duen bezala, eta honako hau gaineratzen du:

“Horrela, ekonomia politikoko bi lege handiak berraurkitu besterik ez nuen egingo, baina gatazkan baleude bezala aurkeztu beharrez, eta elkarren artean kontraesankorrak balira bezala, bakoitzari bere papera esleituko diet” (Walras, 1987, 367-368).

Jevonsek, bere aldetik, haratago joanez, bata bestera bidaltzen du: ekoizpen kostuen teorema eskaintzaren eta eskariaren legearen aldaera bat besterik ez da:

“Ikus dezagun, trukearen eta produkzioaren teoriak bateratzean, inplikaturako salgaien kopuruetan doikuntza bikoitza gertatzen dela. Alderdi bakoitzak, bere truke-harremanaren arabera, artikuluen kontsumoa doitzeaz gain, haien ekoizpena ere doitzen du. Truke-harremanak ekoizpena gobernatzen du, ekoizpenak truke-harremana gobernatzen duen bezala. Ez da erraza hitzez adieraztea nola erabakitzen diren, azkenean, truke-harremanak. Produkzio-ahalmenaren eta azken erabilgarritasun-mailaren arabera neurtutako eskariaren arteko balantze orokorraren mende daude”. (Jevons, 1998, 189)

Horrela, Mill kritikatu du produkzio-kostuen legea baino lehenagoko lege batera jo nahi duenean, eskaintzaren eta eskariaren legearekin. Jevonsek adierazi du produkzio-kostuaren printzipioa sartzean ez zituela eskaintzaren eta eskariaren legeak alde batera utzi. Ekoizpen-kostua eskaintza gobernatzen duen zirkunstantzia bat baino ez da, eta, horrela, zeharka eragiten du balioak. (Jevons, 1998, 205)

8.3..4. ESTATIKA ETA DINAMIKA. BA AL DAGO IRABAZIRIK BALIOKIDEEN ELKARTRUKEAREN LEGEAREKIN?

Errepikatu behar dugu problematika hau hurrengo ataletan egindako delineamendu teorikoei dagokiela: lehenik eta behin, balioaren teoriari buruzko 2. kapituluari, non esplizituki geure egin baikenuen balioen baliokidetasun logika – eta hor kokatu baikenuen gainbalioaren leku paradoxikoa, eximoa, baliokilde horiekiko); bigarrenik, lanari eta kapitalari buruzko xx. kapituluari, Marxekin eta Lacanekin, haien arteko trukeak baliokidetasun trukea oztopatzen duen ideia artikulatu genuenean. Merkantziak balio bereko beste merkantzia batzuekin trukatzeko badira, nola dago irabazia?, galdetzen dio Marxek bere buruari.

Schumpeterrek 4. kapituluari aipatutako testuetan garapen ekonomikoari buruz egiten duen galdera ere bada. Baina bere soluzioa bereziki interesgarria egiten zaigu. Plusbalioak, extimitatearena bezalako toki topologiko paradoxikoak gain, denboradimentsio espezifikoa du: izaera desagertkorra, iheskorra, Schumpeterrek truke orekatuko bi estadio deitzen dituenaren artean. Orain arte deskribatutako logika estatikoak merkatu prezioak eta produkzio kosteak berdintzen baditu, ekibalenteen trukearen legearen pean ez dago irabazientzako tokirik. Hala ere, kapitalistak eta bere irabaziek bitartekari funtzioa dute bi denbora-estadioen artean. Bien arteko hiatoa irekita dagoen bitartean, bata eta bestea egon daitezke, baina garapen kapitalistaren dialektikak balio baliokildeengatik trukatzera bidaltzen dituenean, desagertu egingo dira. Marxek ere ulertu zuen hori, gainbalioa gauzatzeko gainbalio baliokildea behar zela adierazi zuenean, eta horren faltan kapitalismoak gainmetatze-krisi etengabeak jasan behar zituela, etab. Gogoratu behar da dialektika hori dialektika badiosiarrari lotu diogula, Lacanen teorizazioa puntu zehatz honetan baino egokiagoa baita. Walras ere kontziente da paradoxa hauetaz, adierazten duenean, esaterako, “beraz, produkzioaren oreka egoeran, enpresariak ez dute ez irabazirik ez galerarik izango” (Walras, 1987, 386)

Beraz, atal honetan lanari eta kapitalari buruzko tesi marjinalistak guk hainbat kapituluari garatutako ideiekin jarri ditugu harremanean eta kontrastean. Bestalde, erabilgarritasunaren aurkako logikak errepikatzeaz gain, beste bi tesi garrantzitsuri

lotzeko aukera izan dugu. Lehenik eta behin, balioaren zehaztapenaren atzeraeraginezko logikara. Logika hori guk garatu dugu grafoaren atalean, Lacanen mezua zehazteko atzeraeraginezko logika itzuliz. Bigarrenik, ekoizpen-kostuen araberako balio-zehaztapenaren tesiaren eta eskaintzaren eta eskariaren legeen araberako balio-zehaztapenaren tesiaren arteko artikulazio zailari erantzun bat ematen saiatu gara. Izan ere, arazo hori geure buruari aurkezten genion, baina aztertzen ari garen marjinalisten testuetan ere agertzen zen. Bigarren arazo horrek, gainera, balioaren trukearen legearen eta gainbalioaren existentziaren arteko bateragarritasun teorikora garamatza. Horri erreferentzia egin genion bai 2. kapituluan, balioaren logika sinbolikoari buruzkoan, bai 4. kapituluan, garapen kapitalistari buruzkoan. Gure ustez, kapitulu horretan aurreratu dugun ikuspegi dialektikoak nahiko irtenbide egokia eskaintzen du.

8.4. DIRUAREN TEORIA

Gure tesien eta marjinalisten tesien arteko azken parekatze-puntu gisa, diruaren teoria aipatu behar dugu nahitaez. Diruari buruzko 5. kapituluan ikusi dugunez, teoria klasikoak kapitalen eskaintzaren eta eskariaren arteko bidegurutzean kokatzen du dirua, hau da, aurrezkien eta inbertsio kapitalisten arteko orekaren artean:

“Lehenik eta behin, dimentsioen teoriari dagokionez, formula argi eta garbi zuzena da. Interes-tasak kapital-jesapenagatik urtero ordaindutako baturak kapitalarekin duen erlazioa adierazten du. Kapitala eta interesa natu-raleza beraren kantitateak dira, euren erlazioa zenbaki abstraktu bat delarik. Denboraren iraupenaz zatituta, interes-tasak T-1 dimentsioa izango du”. (Jevons, 1998, 240)

Zein da teorema honen oinarria? Gure ustez, teoria marjinalistaren sakoneko utilitarismoa da horretarako funtsezko premisa. Ekonomia erabilgarritasunaren eta plazeraren zerbitzura dagoela pentsatuz soilik esan daiteke ekonomian nolabaiteko aurrezpena badago, inbertsio kapitalista dela bere xedea. Interesaren logika erabilgarritasunaren logikara murriztea esplizitua da, adibidez, Jevonsen:

“Ez da inolako saiorik egiten erabilgarritasun-kopuruak definitzeko, eta, beraz, maileguak, itzultzen denean, maileguan hartu zenean zuen erabilgarritasun bera emango du. Mailegu-hartzaileak eta mailegu-emaileak zortearen pean utziko dute hori, edo ordaindu beharreko interes-tasan arduratuko dira horretaz. Hori eragiketaren iraupenarekiko proportzionala izango da, eta ET dimentsioak izango ditu”. (Jevons, 1998, 232)

Baina, eta kontsumoarena eta gastuarena ez den gogobetetze alternatiborik balego? Diruari buruzko 5. kapituluaren, Keynesengan oinarrituta, dirua / balioa pilatzeko nahi hutsaren gozamenaren tesia azaldu dugu. Ildo horretan, aurreztaileek balio metatua kapitalaren edo inbertsioaren baliokidetasun utilitariotik haratago balio pilaketa pururako joera izango lukete. Egoera horretan, aurrezpenaren esperotako erabilgarritasuna inbertsio kapitalistaren esperotako erabilgarritasunarekin egokituko lukeen prezioen doikuntzaren orde, trukea eten egingo litzateke. Balioaren diru pilaketaren funtzio asoziala da.

Bestalde, Walras-ek dio diruaren prezioa eskaintzaren eta eskariaren legeen arabera ezartzen dela, eta, beraz, diruaren zerbitzuaren balioa edo “rareté”-a zuzenki proportzionala da bere erabilgarritasunarekiko, eta alderantziz proportzionala bere kopuruarekiko (Walras, 1987, 547-48). Besteak beste, horrek merkatuaren gaineko merkatu bat ekarriko lukeelako: salgaien trukeak diruaren bitartekariaren beharra badu eta diruak bere merkatu propioa badu, merkatua “ber bi” edo merkatu karratua (metáfora matematikoak erabilia) izango genuke. Bi merkatu hauek, hain zuzen ere, gure ikerketaren hasieran desioaren grafoan nabarmentzen diren bi grafoetan seinalatuta daude. Hala ere, ikusi behar dugu diruaren eta kapitalaren merkatu hori kokatzen den goiko mailan Bestea barratua dagoela, eta hori bat datorrela gure ideiarekin zeinaren arabera maila honetan, kapitalen merkatuan inbertituta lor litekeen erabilgarritasunaren gaineko balio plus bat egonda, elkartrukea eten egiten den.

8.5. KAPITULUAREN LABURPENA

Horrela, gure ikerketan garatutako ikuspegiaren eta teoria marjinalistaren funtsezko tesi batzuen arteko aurkakotasuna ondorioztatu dugu. Oinarri utilitaristatik hasita, balioaren (eta trukearen, lehiaren eta prezioen eraketaren) teoriatik igaroz, edo lanaren eta kapitalaren teoria elkarlotuetatik hasita, teoria monetarioan amaitzeko, uste dugu frogatu dugula psikoanalisiak giza izaerari buruz irakasten diguna bateraezina dela teoria marjinalistan oinarritzen den teoria ekonomiko orok horren inguruan defendatzen duenarekin.

9. ONDORIOAK

Aurkezten dugun tesian intuizio batetik eta oinarritzko hipotesi batetik abiatu gara. Sakoneko intuizioaren arabera, lakaniar psikoanalisiak jokoan jartzen dituen egitura subjektibo eta intersubjektiboak baliozkoak eta klinikoki eraginkorrak badira, egitura horiek ezin dira subjektuen bizitza ekonomikotik guzti kanpo geratu, haiekiko indiferente izan. Hau da, gure intuizioaren arabera, psikoanalistarengana jotzen duen sintomadun subjektua harreman ekonomiko kapitalistetan murgilduta bizi den subjektua bera da, langile, kontsumitzaile, enpresaburu edo kapitalista den aldetik. Gainera, psikoanalisiak egindako subjektuen karakterizazioaren eta mikroekonomia marginalistak egindako subjektuen karakterizazioaren arteko oinarritzko desberdintasun bat sumatzen dugu.

Sarreran adierazi dugun bezala, lacandarren psikoanalisiak nolabaiteko elkarrizketa izan du hurbilagokoak edo urrunagokoak diren diziplina ezberdinekin (Lacanen lana da horren froga), hala nola epistemologiarekin, filosofiarekin, kriminologiarekin... edo, oraintsuago, teoria politikoarekin (Laclaren populismoaren teorian, adibidez). Guk dakigunez, ekonomiaren edo ekonomia politikoaren teoriarekin duen elkarrizketa oraindik ez da oso arakatua izan.

Gure helburua, beraz, testu honetan, gabezia hori konpontzea eta lacandar eskema teorikoak ekonomiaren eremura estrapolatzea posible dela frogatzea da, edo saiakera hori egitea bederen.

Behin helburu hori planteatuta, hainbat galdera topatu ditugu, gure ikerketarekin erantzuten saiatuko garenak.

- Subjektuaren funtzionamendu psikikoaren funtsezko mekanismo batzuk azaldu nahi dituen psikoanalisi bezalako zientzia batek ez al du zerikusirik eremu ekonomikoarekin, zeinetan subjektu hori bera murgilduta bizi den? Edo, beste era batera esanda: psikoanalistarengana jotzen duen inkontzientearen subjektua erabat bereizita dago lanari, kontsumoari, aurrezkiari eta abarri buruzko erabaki ekonomikoak hartzen dituen subjektuarengandik?

- Zenbateraino hurbil daitezke lakaniar psikoanalisi eta teoria ekonomikoa, biak ala biak hain desberdinak izanda?

- Hurbilketa hori posible bada, zeintzuk dira hori ahalbidetzen duten kontzeptuak?

Sakoneko galdera horiei erantzuteko, hipotesi bat aurkitu dugu bi eremu zabal hauen arteko elkargunearen artikulazio posiblea lantzen hasi ahal izateko: psikoanalisiak lantzen duen adierazlearen logika ekonomia politiko kapitalistaren balioaren logikaren homologoa dela.

Oinarrizko hipotesi hori, gure ustez, gutxienez emankorra izan da. Tesi hori enborra izan da, zeinari hainbat adar erantsi zaizkion nolabaiteko perspektiba orokor eta koherente bat osatu dutenak, eta, hala, gure hasierako intuizioa berresten dutenak gure iritziz, hain zuzen: uztartu nahi izan ditugun bi eremu horien arteko elkargune posible bat dagoela.

Horrela, ideala, desira, transferentzia, fantasma, faloa eta kastrozioa, subjektuaren instantzia edo Bestearen instantzia bezalako funtsezko funtzio psikoanalitikoak lotu ahal izan ditugu teorian, kontsumoa, lana, garapen ekonomikoaren teoria, dirua, gainbalioa, etab. bezalako funtsezko instantzia ekonomikoekin. Aukera bat zen bi eremu hauek oinarrizko diskordantzia salbazezinak izatea. Guk, ordea, kontrakoa defendatzeko argumentazio zabal bat eskaini dugu, hau da, bi eremuek homología estruktural sakonak dituztela argudiatu.

Jarraian, tesin honen kapituluetan zehar gure ibilbide teorikotik atera ditugun ondorio nagusi batzuk laburbiltzen saiatuko gara. Hipotesi nagusiari dagokionez, gure ustez, psikoanalisiaren adierazlearen logikaren eta ekonomia kapitalistan balioaren logikaren arteko homologia estrukturalaren hipotesia zabaldu eta sakondu ahal izan dugu. Hori hala egin ahal izan dugu, adibidez, kontsumo ekintza argitu eta hizkuntzalaritzaren hainbat aspektuekin loturan jarriz. Kontsumo ekintzak, horrela, hizkuntza ekintzarekin antzekotasunak dituela argudiatzen saiatu gara: kontsumoa produktuen hautaketaren eta konbinazioaren arteko artikulazioaren mende dagoela, hizkuntza bere bezala, hitz egitea ere hitzaren hautaketa eta hitzen konbinazioen artikulazio bat baita teoría lacandar-jakobsoniarraren arabera: metaforaren (hautaketa) eta metonimiaren (artikulazioa) konbinazio bat, alegia. baita teoria lakaniar-jakobondarraren arabera ere, hitz egitea eragiketa metaforikoaren (hitz baten hautaketa) eta metonimikoaren (bi hitzen artikulazioa) arteko artikulazioaren mende dagoela.

Saiatu gara azaltzen bi eremuak – hizkuntzaren zein merkantzia / balioena -, homologikoki estrukturatzen direla ondoren puntuan: bi eremuak artikulatzen direla logika diferentzial baten eta logika ekibalentzial baten artean edo haien tentsioan. Honek gura ikerketa Marxek diru-formaren eraketaren logika gisa garatzen dituen ideiekin lotzera garamatza; halaber, bide horretatik, errepresioaren teoria psikoanalitikoarekin zein ez-osoaren logika lacandarrarekin lotu ahal izan ditugu. Errepikapen automatismoa, Lacanek adierazlearekin loturikoa, eta balioaren logika autonomoa, Postonek zehaztasunez garatua, elkartu ahal izan ditugu euren arteko homologian insistituz.

Hipotesi nagusiaren bigarren mailako edo aldameneko hipotesiei dagokienez, honakoa garatu ahal izan dugu: kontsumoak nolabait pilatu egiten dituela merkantziak, merkantzia guztiak, zeinaren aurrean subjektua bere lanak errepresentatuta agertzen den. Horrela, kontsumoa instituzio bakartia eta autistikoa denaren ideia zabalduaren kontra egin dugu. Baudrillard, Veblen edo Debordenak bezalako teorietara joz, kontsumo ekintza gizartearen logika batek egituratzen duela frogatzen saiatu gara. Ildo beretik, adierazi dugu, Naomi Kleinen testu bat erabiliz, salgaiek logika diferentzialak eta baliokideak dituztela, nolabait homologoak, adierazlearen logika diferentzial eta baliokideekiko. Kapitulu horren azken atal batean, sarreran aurreratutako hipotesietatik harago, hautapen behartuaren problematika lacandarra eta balioaren errealizazioaren problematika kapitalista lotu ahal izan ditugu. Subjektuak, psikoanalisian, nolabaiteko izatea aurkitzeko, Bestearengandik pasatu behar du nahitaez, eta bere izatetik zerbait galdu. Horrela, ekoizpen kapitalistak kontsumoaren eta Bestearekiko trukearen esparrutik igaro behar du, balioen bat errealizatu eta lortu nahi badu. Subjektuak ez du bere izaterako bide zuzenik aurkitzen, eta ekoizpen kapitalistak ez du balioaren ekoizpen zuzenik aurkitzen Bestearen instantziatik pasatu gabe (kasu honetan, kontsumotik). Bi hautu behartuetan, agenteak zerbait galdu behar du dena ez galtzeko. Gure ikerketaren sarreran puntu horri buruz planteatutako hipotesiak funtsean berretsi egin dira.

Kapitalismoaren analisiak, berriz, merkantziaren eta ekoizpenaren esparruan nolabaiteko logika progresiboa edo, hobeto, nolabaiteko dialektika azaltzeko beharra ezarri digu. Uste dugu Lacanen teoriatik hurbil dauden sare kontzeptual batzuk aurkitu ditugula logika hori garatu ahal izateko: Badiouren filosofia hain zuzen. Gertaeraren

teoriak aukera hori erraztu digu: Schumpeterrek garapen kapitalistari buruz duen teoria ekonomikoarekin gurutzatzean, lotura batzuk ezarri ahal izan ditugu "gertaera" psikoanalitiko eta filosofikoaren eta ekonomiaren esparrurako "gertaera tekno-produktibo" gisa itzuli dugun horren artean. Honakoa litzateke logika hori: alde batetik, balioaren funtsezko ezegonkortasuna isolatu nahi izan dugu. Horrekin esan nahi dugu bai balio-eremua bai adierazlearen eremua ziurgabetasun erradikal batek zeharkatzen dituela. Ekonomiari dagokionez, lehia eta konpetentzia dira ziurgabetasun horren errepresentatzaileak. Horrek esan nahi du transakzio ekonomikoak funtsezko aldakortasunari lotuta daudela, horrek haien existentziari eragiten dion ziurgabetasunarekin. Esanahiaren eremua ere ziurgabetasun ezaugarri horrek zeharkatzen du psikoanalisian. Hala ere, badago nolabaiteko funtzio bat, aldi baterako behintzat ziurgabetasun hori baretzen duena. Psikoanalisiaren esparruan, maitasunak betetzen du nolabaiteko funtzioa subjektuaren ziurgabetasuna hori lasaitzeko, nolabaiteko egonkortasuna emanez. Fantasma terminoaren erabilera zabala egin dugu, kontzeptu horrek Freudek subjektuaren "maitasun baldintzak" deitu zuena baizik ez duelako itzultzen. Maitasun hori, berriz, beti gertakizun gisa aurkezten da, zeinean lehen aipatutako ziurgabetasuna estaltzen duen. Logika hori guztia bat dator ezaugarri orokorretan, bai Badiouren gertakariaren teoriarekin, bai Schumpeterren berrikuntza teknoproduktiboaren teoriarekin, gure iritzi. Gainera, batak zein bestek garapen kapitalistaren logika dialektikoa irakurtzea ahalbidetzen dute. Schumpeterrek ondo adierazten duen bezala, logika horrek zirkulazio ekonomiko egonkortu eta normalizatuko uneak dakartza, baina disrupzio berritzaileko uneekin tartekatua.

Gai konplexu honen inguruan hainbat hausnarketa egin ahal izan ditugu. Adibidez, aurrerapenaren existentziaren edo inexistenziaren arazoari buruz hausnartu ahal izan dugu, gure esku-hartzea aurrerapen ekonomikora mugatuz, baina Freudek bere "Ezinegona kulturala" testuan egin ahal izan zituen gogoetekin eztabaidatuz. Sarritan erabilitako tesi ezagun baten inguruko zenbait ohar ere egin ahal izan ditugu, Marxen eta Engelesen "Manifestu komunista" ren pasarte batzuetan aipatua: kapitalismoak gizarte-harreman guztiak iraultzeko eta desintegrazteko joera duela. Bada, garapen ekonomikoari eta horren dialektikari buruz arestian deskribatutako ideiei jarraiki, gure

ustez kapitalismoak desegituratzeaz gain, harreman horiek berregituratzen ere badakiela azaldu dugu.

Diruaren instituzioari dagokionez, esango dugu kontzeptu psikoanalitiko lacandarrak ekonomiaren eremura estrapolatzeko gure proiektuak ezin duela, gure ustez, behar adinako sendotasunik aurkitu faloaren kontzeptuari nolabaiteko baliokide bat topatu gabe ekonomiaren arloan: funtsezkoa izan da adierazle berezi horri bikote bat aurkitzea ekonomiaren eremuan. Bikote hori, gure hipotesian, dirua baino ez da. Dirua erabilera-baliorik gabeko balio hutsa izatea esentzia duen salgaia da, eta faloa esanahirik gabeko adierazletzat hartu izan da maiz. Faloak subjektuak adierazlearekin bere osotasunean dituen harremanak egituratzen baditu, saiatu gara erakusten diruak subjektuak merkantzien munduarekin dituen harremanak egituratzen dituela. Ideia horrek, bestalde, ekonomia monetarioaren eremuan sartzea eta hipotesi gehigarri batzuk aurkitzea eraman gaitu. Subjektuak bere objektu preziatua, bere faloa, apustu orotatik babesteko duen joera inkontziente horren eta teoria keynesiarraren arteko homologia nabarmendu nahi izan dugu. Keynesen tesian, likidezia hobesteak moneta inbertsioan faktore ekonomiko gisa jokoan jartzea oztopa dezake. Gai hori kontzeptualizatu dugu esanez faloak oztopatu egiten duela gizonen eta emakumeen arteko harreman harmonikoa eta diruak oztopatu egiten eskaintzaren eta eskariaren joko askea maila makroekonomikoan; izan ere, diruaren logikak eta horrek eragiten duen subjektibotasunak eragotzi egiten dute teoria ekonomikoan Sayren legea edo baliabideen aprobetxamendu osoaren legea bezala ezagutzen dena. Horrela, Keynesekin jarraituz, ikusi dugu dirua/balioa pilatzeko nahi hutsak nolabaiteko baliabide ekonomikoen desokupazioa eragiten duela. Uste izan dugu, era berean, homologia bat aurkitu ahal izan dugula Keynesen aurreztearen paradoxaren eta Freuden superniaren paradoxaren artean. Lehenengoak dio batzuetan aurrezteko ekintzak, ekonomi arloaren egitura osoa eta kausa-sekuentzia osoa kontuan hartuz gero, gutxitu egiten dituela irabaziak. Freudek dioenez, batzuetan subjektuak bere buruari ezartzen dion sakrifizioak, superiniari obedituz, ez du superni hori baretzen, baizik eta haren aginduen akuilu bilakatzen da: zenbat eta gehiago obeditu, orduan eta errudunago da subjektua, eta abar. Beraz, diruak eta faloak bakoitzak bere eremuan logika homologoak

dakartzatela dioen hipotesi nagusia berretsi eta sakondu egin da gure iritziz egindako ikerketan.

Gure hipotesi nagusiaren alde argudiatzeko beste puntu teoriko garrantzitsu batzuk lanaren eta kapitalaren instantziak ziren. Gai horiei heldu diegun atalak tesian zehar planteatu ahal izan ditugun hainbat gai korapilatzeko nolabaiteko funtzioa bete du: kontsumoa, dirua, garapen kapitalista, etab. (nahiz eta tesia honen markoan euskarara itzuli gabe utzi dugun kapitulu bakarra den)

Bestalde, kapitulu hau funtsezkoa izan da multzoaren nolabaiteko ikuspegi koherentea lortzeko. Psikoanalisiaren aldetik, idealaren instantzia funtsezkoa zela ikusten genuen, eta gure asmo teorikoak gauzatu ahal izateko, ekonomiaren esferan kontzeptu edo instantzia horren itzulpen bat aurkitzeko aukera oso garrantzitsua zela. Ekonomiaren aldetik, bigarrenik, lanaren erakundea bere funtzionamenduaren erdigunea zela ikusten genuen. Gainera, ideia horiek bat zetozen planteatu zitzaigun arazo bati irtenbide bat ematearekin. Kapitalismoaren funtzionamenduari buruz psikoanalisitik egiten diren irakurketa ohikoek, eta teoria kritiko desberdinetatik egiten diren beste batzuek, aipatu dugun bezala, kapitalismoaren logika desegituratzailea azpimarratu ohi dute. Gu, berriz, saiatzen gara argudiatzen kapitalak, desegituratzen bezainbeste, badakiela gizarte-harremanak berregituratzen. Bada, lanaren erakunde ekonomikoan aurkitzen genuen funtzio bat, logika errepikakorrak berrezartzen zituena, ohiturak eratzen zituena eta subjektuen bizitza ekonomikoari errepikapen obsesibotik desintegrazio eskizofrenikotik baino hurbilago zegoen estilo bat ematen ziona.

Oinarri horietatik abiatuta, beraz, honako irtenbide hau aurkitzen dugu: lanak desio psikoanalitiko ordezkatzen duela, idealarekiko funtsezko erlazioan, alienazio eta separazio operazioen bitartez. Ideal hori, bestalde, gure iritziz, kapitalak ordezkatuko du. Bien arteko harremanak, bestalde, transferentzia-egoera bat dakar. Halakotzat hartzen da subjektu desiragarri batek subjektu edukitzaile bat maite duen ideiarene eta subjektu horren nolabaiteko sugestioa ahalbidetzen duenaren itzulpena. Transferentzia harreman hori du inkontzientearen subjektuak bere idealekin, eta transferentzia harreman horixe subjektu ekonomikoak, langile klaseak, kapitalarekin.

Gure ustez, subjektu inkontzienteak bere idealei dagokienez duen egoera da, baita langile klaseek egoera ekonomikoan dauden kapitalistekin duten egoera ere. Transferentzia hori psikoanalisian egituratzen da, Lacanek "Transferentzia" gaiari buruzko mintegian a objektuaren inguruan edo haren genitalen bertsioaren inguruan (faloa) frogatu zuen bezala. Instantzia faliko psikoanalitikoak bere homologoari diru ekonomikotik itzuli genionez, guretzat erraza izan da planteatzea langilearengan izerditan uzten dela ordaintzen dion haren aginduengatik, berak falta duen zerbait duelako: dirua.

Bestalde, aurreko kapituluetan landutako guztiak aplikazio ontologiko batzuk dituela ondorioztatu dugu. Sarrerako hipotesietan adierazi dugun bezala, adierazlearen esparruak psikoanalisian eta balioaren esparruak ekonomian arazo filosofiko eta ontologiko oso hurbilak dituztela frogatzea lortu dugu, hala nola, izatearen auzia. Ontologiaren funtsezko arazo gisa, izatearen arazoa kapitulu honek oinarri izan duen euskarria da. Autore marxista batzuek salgaien eta ontologiaren artean ezartzen dituzten erlazioak hainbat homología dituzte Lacanek adierazlearen eta izatearen artean zehazturiko erlazioekin. Inklusio ahal izan dugunez, izatea psikoanalistarentzat sinbolikoaren eremuan baino ezin da aurkeztu, Heideggerrek izatearen eta hizkuntzaren artean ezarri zituen lotura intimoei jarraituz.

Merkantziaren aldetik, modu homologoan, izatearen dimentsioa, entearena ez bezala, erabilera-balioaren esferan baino, truke-balioaren forma unibertsalean agertzen dela ezartzen saiatu gara. Ildo horretan, arazo ontologiko batzuk ere jorratu ahal izan ditugu, hala nola osotasunarena, batarena eta aniztasunarena, balioaren materialtasunarena, edo fetitxismoarena, adibidez, baita "balioaren formaren kantismoa" deitu duguna ere, non defendatu dugun psikoanalisian adierazlearen logikek eta ekonomian balioaren logikek Kanten eta bere a priorizko ulermen moduetatik oso hurbil dauden problematika filosofikoen oihartzuna egiten duten forma batzuk dituztela.

Azkenik, lana amaitzeko, gure emaitzak teoria marginalistarekin alderatu nahi izan ditugu. Horrela, psikoanalisiaren eta ekonomia politikoaren arteko gurutzaketan zirriborratutako ideiak ekonomiako eskola marginalistaren ideiekin alderatu ahal izan ditugu. Gure ustez, argi geratu da, lehenik eta behin, oinarritzko antagonismo bat dagoela gure eta euren ikuspegiaren artean, batak eta besteak aldeztan dituzten

antropologietan. Psikoanalisiak ezin du bat egin zientzia ekonomikoaren zati handi baten orientazio utilitaristarekin. Gainera, kontsumoaren eta diruaren analisitik ondorio eta ikuspegi antiutilitaristak atera ditugu

Egile marginalista nagusiengan (Jevons, Walras eta Menger) bestalde, ikerketan zehar azaldu zaizkigun arazoetako batzuen kontzientzia aurkitu dugu. **XX** Bereziki esan nahi dut ekonomia estatiko batean eta baliokide hutsak trukatzean gainbaliorik ez dagoela. Paradoxa hau artikulatu genuen bai Schumpeterrekin, 4. kapituluaren garapenari buruz, bai Marxekin, 2. kapituluaren, ekonomiaren balioaren logikaren eta adierazlearen logikaren arteko homologiar buruzko pasartean. Puntu honetan atxiki beharreko ondorio nagusia gure ikuspegiaren (desoreka areagotzen duena) eta beren -marginalisten - ikuspegiaren (orekarako joera areagotzen duena) arteko funtsezko aurkakotza da.

Gure ustez, bigarren mailako hipotesi horiek guztiak baieztatzeak gure hipotesi orokorraren baliozkotasuna eta produktibitatea frogatzen ditu: adierazlearen logika psikoanalitikoaren eta balioaren logika ekonomikoaren egiturazko homologia. Interesgarria da, bestalde, sarreran Lacanen desioaren grafoaren eskemaz egin genuen itzulpena labur-labur gogoratzea, gure garapenaren emaitza nagusietako batzuk modu grafiko intuitiboan artikulatzeko aukera ematen baitu.

Horrela, goian planteatutako hipotesien hariari jarraituz, psikoanalisitik ekonomiaren eremura egindako itzulpen hori honela ager liteke (goian Lacanen grafikoa, behean gure itzulpena):

bada, edo Bestea bere horretan desriatzaile izateari erantun bat, Lacanek S (A) bezala idazten duena. Lacanek osatu gabeko hori "egiari buruzko egiaren" ezintasun logikoa idazteko erabiltzen du, edo metahizkuntzarako ezintasun logikotzat. Hau itzuli dugu, diruari buruzko kapituluari, "balioaren gaineko baliorik" ez dagoela esanez. Diruari buruzko r. kapituluari azaldu dugun bezala, urre patrioiak rol hori jokatu zuen denbora batez prezioen egonkortasunaren bermatzaile gisa. Deuseztapena, beraz, bat dator balioaren gaineko baliorik ezin dela izan dioen egiaztapen teorikoarekin.

Lehengaiak sekuentzia honetan duten lekuari dagokionez, ekonomiara itzulitako grafoaren goiko oharra justifikatu gabe geratu da gure lanean, eta 4. kapituluari garapen kapitalistari buruz jorratu dugun logika dialektikoak ere ez du bere islapena eskema honetan aurkitzen.

Amaitzeko, aipatu behar da Lacanentzat grafoaren goiko solairua inkontzienteari dagokiola. Guretzat, grafoaren beheko solairua ondasunen zirkulazioaren laburpena da; goiko solairua, berriz, Marxek "ekoizpenaren gune ezkutua" deitzen duena da, merkataritza-ekonomiaren funtzionamenduaren dialektika garrantzitsu baina ezkutuenetako batzuk jokatzen diren eremua.

Ikerketa honek alde batera uzten ditu galdera oso interesgarri batzuk, eta lana, aurkezten den esparruaren mugengatik ez bada, arazo ekonomiko eta psikosozial oso batzuetara zabal daitekeen sentsazioa. Horrela, gure nahia edo ambizioa, hasitako ikerketari jarraipena ematea besterik ez da, guk geuk edo interesa duen beste edonork. Gure iritziz, egindako lanaren ondoren jarraitu beharrra ikerketa ildoak ondorengoan lirateke:

- Lehenik eta behin, gure mugak direla eta, ezin izan diogu eman gure lanketari itzulpen matematikoa, interesgarriena izango litzatekeena.
- Ikuspegi juridikotik, sentitzen dugu jabetza pribatuaren erakundea ikuspegi psikoanalitikoetik ezin izana galdekatu. Horrek kapitalismoaren alderdi juridikoen azterketa gehituko luke, kapitalismoa behar bezala ulertzeko funtsezkoa dena gure iritziz.

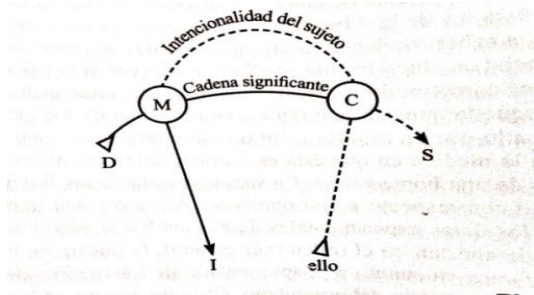
- Gauko filosofian badira teorizazioak “jabetu ezina denaz” politikoki galdegiten dutenak. Saio horiekin elkarrizketan hasia interesgarria da, uste baitugu askotan bekatu egiten dutela zientzia ekonomikoa behar bezala aintzat ez hartzeko.
- Era berean, zenbait intuizio izan ditugu hazkunde ekonomikoaren teoria guk garatutako ikuspegian oinarrituta lantzeko, edo, era berean, krisi kapitalisten azalpenei heltzeko moduari buruz.
- Jakintza ekonomikoaz gain, teoria politikoak ere beharko lirateke, lan honetan azaldutako esparru orokorraren barruan, bizitza ekonomikorako hain funtsezkoa den Estatuaren erakundearen funtzioa eta zentzua egituratzen saiatzeko, adibidez.
- Azken galdera honen luzapenean, ekonomia kapitalistaren azken helburuez eta ongizatearekin duen harremanaz galdetzeko aukera zabalik dagoela uste dugu. Uste dugu psikoanalisiak ideia interesgarri batzuk adieraz ditzakeela, subjektuen mota guztietako ondoezak gertutik jorratzen dituen disziplina den aldetik.
- Beste zentzu batean, eta ez hainbeste gure galderak iradoki digutelako, baizik eta munduaren ibilbideak inposatu egiten duelako, premiazkoa da klima-aldaketari buruzko nolabaiteko hausnarketa egitea. Gai horri heldu nahi dioten eztabaida psikoanalitikoetan ahots batzuk entzuten hasi dira. Gure ikuspegitik, interesgarria litzateke horiek gure lanean proposatutako bizitza ekonomikoari buruzko irakurketetara artikulatu ahal izatea.
- Halaber, oso interesgarria izango litzateke psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko harremanei ikuspegi klinikoago batetik heltzea. Hau da, subjektuak instantzia ekonomikoekin dituen harremanei buruzko jakintza lortzea, pazienteen zein haien psikoanalisten testigantza klinikoetatik abiatuta.
- Logika berean, interesgarria litzateke ekonomiaren esparruan dispositibo analitikoa nola txertatzen den berreskuratzea eta horretan sakontzea. Gure ustez, ildo horretan funtsezko bi galdera sar daitezke. Lehenik eta behin, diruaren funtzioa pazientearen eta psikoanalistaren arteko harremanean. Bigarrenik, psikoanalisi, tratamendu bat, sendabide bat, merkantziak diren ala ez, eta zer zentzutan diren merkantziak edo izateari uzten dioten jakitea, gainerako salgaiekin bezala, subjektuak ordaindu egin behar baitu horiek eskuratzeko.

Galdera hauek erantzunik gabe geratu izanak, gure intuizio nagusiekiko inplikazio batzuk dituzte. Psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko elkargune bat argitzeko aukeraren inguruan zenbait argudio garrantzitsu eman ditugula uste badugu ere, galdera teorikoarekin jarraitzeko proposatutako bide batzuek nolabaiteko itzala edo susmoa zabaltzen dute intuizio nagusiarengan. Izan ere, inkontzientearen auziak, dakigunez, ez dira maila kuantitatiboan konpontzen, ekonomikoentzat, berriz, plano hori funtsezkoa da. Bigarrenik, jabetu ezina denaren instantzia baten posibilitatea zaila da artikulatzen lurralde, gorputz eta desira oro irensten duen sistema ekonomiko batean, teoria kritiko batzuek sarritan adierazi duten bezala. Bi gai horiek eta gaur egun bururatzen ez ditugun beste batzuek, beharbada, planteatzen dezakete, psikoanaliaren eta ekonomiaren arteko nolabaiteko elkargunea egon arren, biek ezaugarri espezifiko garrantzitsuak izan ditzaketela beren esentzian, elkarrengandik aldentzen dituztenak.

Egia esan, lan honentzako espero litekeen etorkizunik onena da proiektu honen sakoneko orientazioa partekatu dezaketen ikertzaile gehiagorekin elkarriketan hasi ahal izatea: zientzia ekonomikoaren eta psikoanaliaren arteko zubiak eraikitzen jarraitzea. Ezagutzaren aurrerapena beste ikertzaile batzuekin izandako eztabaidan egin zen beti. Unibertsitate-erakundeak eta erakunde psikoanalitikoek eztabaidarako eta iritziak alderatzeko espazio zabalak eskaintzen dituzte gure ustez, eta, aldi berean, ekarpen individual interesgarriek lekua egiten jarraitzen dute. Nolanahi ere, irakurleak dagoeneko igarri duenez, tesi honetan garatutako teoriak eskatzen du aurrez aurre jartzea tesi ekonomikoak eta datu-base ekonometrikoak; halaber, jakintza psikoanalitikoak egunero egiten dio aurre kontsultetan, eta dibanek, berriz, sendatzeko ahalmenaren eraginkortasunari. Zentzu batean, lan hau nahiko espekulatiboa da, filosofikoa, eta beretzako anbizio handiena beste aditu batzuekin hitz egitea da, hala nola ekonomilariekin edo psikoanalistekin.

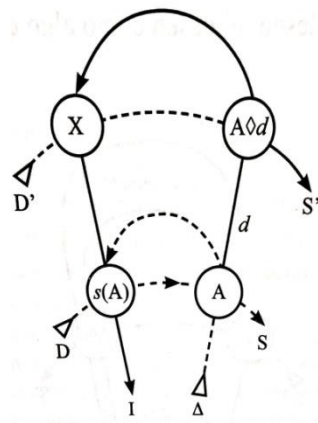
10. GEHIGARRIA. FIGURAK, TAULAK ETA ESKEMAK

10.1 FIGURAK

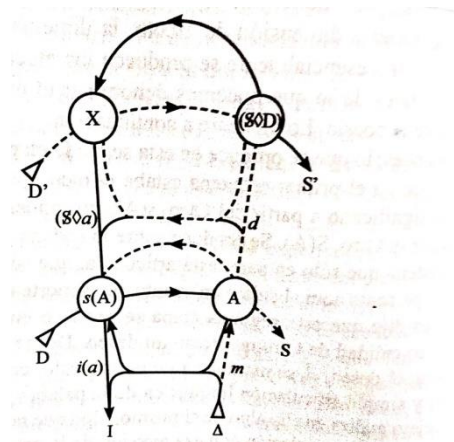
1 FIGURA. "Desiraren grafoa". Lehen pisua

Autorea: Lacan, 6. Seminario, "El deseo y su interpretación", 20. orrialdea

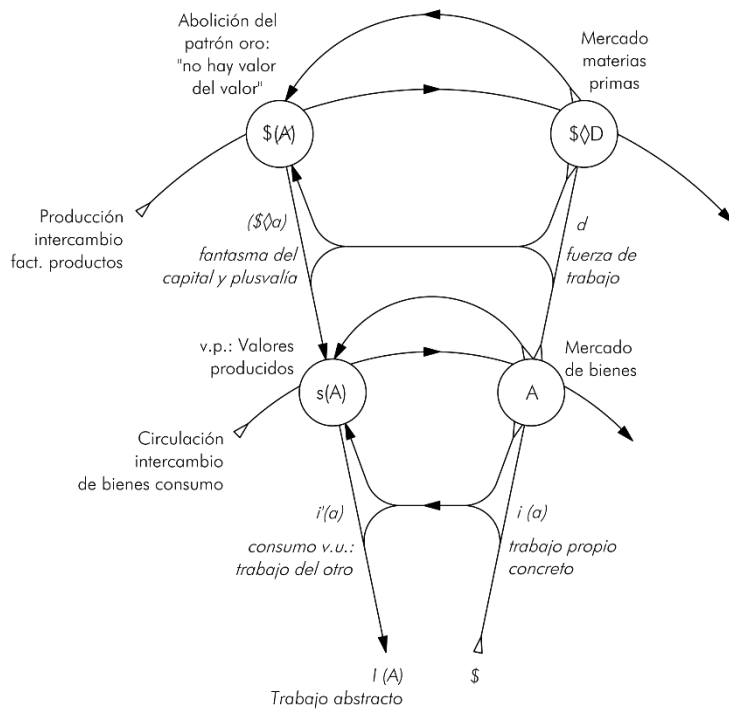
2 FIGURA. "Desiraren grafoa", 2. pisua

Autorea: Lacan. 6. Seminario, "El deseo y su interpretación", 23.orrialdea

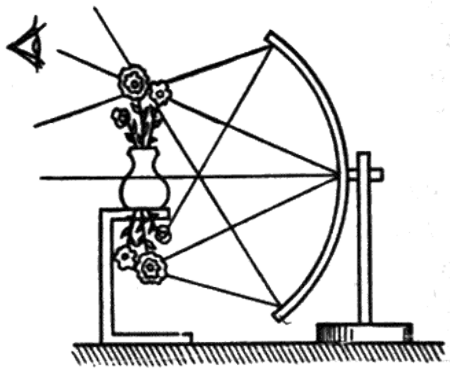

3. FIGURA. "Desiraren grafoa", 3. formulazioa

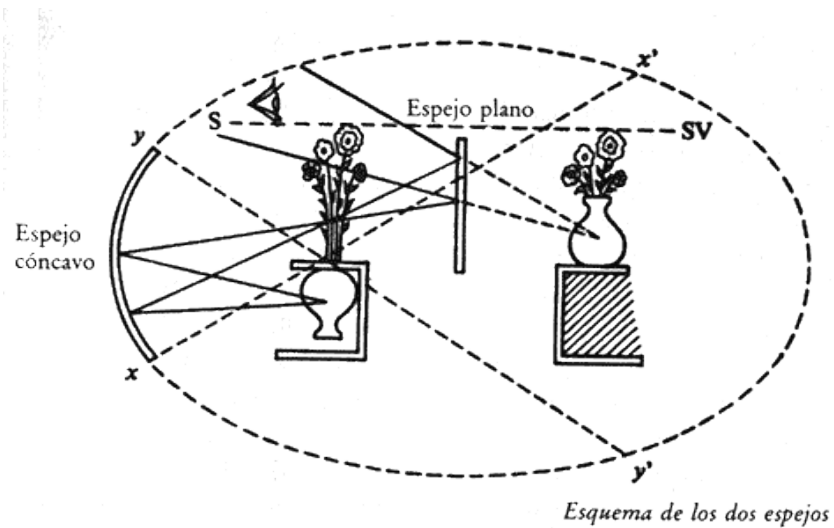
Autorea: Lacan. 6. Seminario, "El deseo y su interpretación", 26. orrialdea

4. FIGURA. “Desiraren grafoa ekonomiara itzulia”. Autorea: Manex Rodriguez

5. FIGURA “Ispiluaren estadioa”, 1 formula
 Autorea: Lacan, 1981, 193 or. (deribazioa, zatia)

6. FIGURA Estadio del espejo, fórmula 1

Autorea: Lacan, 1981, 193. orrialdea (bertsio osatua)

10.2. TAULAK

Txaketa 1 =	
10 te libera =	
40 kafe libera =	
Gari kuarter bat =	20 ohial makila
2 urre ontza =	
Burdin tonelada erdia =	
X bider A merkantzia =	

1. TAULA. "Balioaren forma orokorra"

Autorea: Karl Marx, "El Capital", 85. orrialdean

Ontologia	Psikoanalisia	Ekonomia politiko
Bata	Ideala	Produkzioa / Kapitala
Multiplea	Bestea	Kontsumoa / Langileak

2. TAULA “Produkzioa eta kontsumoa ontoogiaren, psikoanalisiaren eta ekonomia politikoaren gurutzaketan”

Autorea: Manex Rodriguez

OHITURAZKO GIZARTEA EDO GIZARTE JERARKIKOA	MERKATU XINPLEKO GIZARTEA	MERKATU GIZARTE POSESIBOA
<p>(a) La produktiboa eta gizarteareiko erregulatzaila autoritarioki esleitua da.</p> <p>(b) Talde, ordena, klase eta pertsona bakoitza lan mota bati lotura dago</p> <p>(c) Lan indar guztia lurrari lotua dago</p>	<p>(a) Ez dago lanaren esleipen autoritariorik.</p> <p>(b) Ez dago lanaren konpentsazioen esleipen autoritariorik.</p> <p>(c) Kontratuen definizio bat eta bere egekuzioaren inpoizio bat dago autoritatearen aldetik.</p> <p>(d) Banako oro saiatzen da arrazionalki bere irabaziak maximizatzen.</p> <p>(e) Banako orok ditu jabetzan lurra edo bestelako baliabideak,</p>	<p>a) Ez dago lanaren esleipen autoritariorik.</p> <p>(b) Ez dago lanaren konpentsazioen esleipen autoritariorik.</p> <p>(c) Kontratuen definizio bat eta bere egekuzioaren inpoizio bat dago autoritatearen aldetik.</p> <p>(d) Banako oro saiatzen da arrazionalki bere irabaziak maximizatzen.</p>

	beren lanarekin bizitzeko haina emango diotenak.	
		<p>(e) Banako bakoitzaren lanerako gaitasuna, bere jabetza alienazin bat da</p> <p>(f) Lurra eta errekurtsioak banakoen jabetza alienaezinak dira.</p> <p>(g) Banako batzuk dagoeneko badutena baino botere edo diru sarrera handiagoak nahi dituzte</p> <p>(h) Banako batzuk, besteek baino energia, gaitasun edo ondasun gehiago dituzte.</p>

3. TAULA. "Ekonomiaren arabeko gizarte ezberdinen taula"

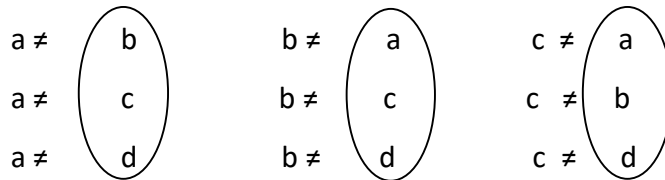
Autorea: Manex Rodriguez, MacPhersonen (2005) teorian oinarritua

	Etika (subjektuaren orientabide praktikoa)	Ontologia (subjektuaren orientabide teorikoa)
Lehen maila	Plazeraren printzipioa.	Atribuzio judizioa
Bigarren maila	Errealitatearen printzipioa.	Existentzia judizioa

8. TAULA "Psikoanalisis etikaren eta ontologiaren gurutzaketan"

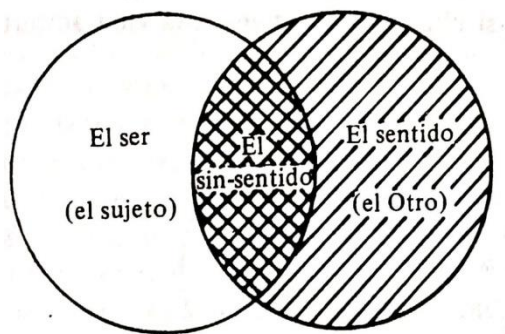
Autorea: Manex Rodriguez

10.3 ESKEMAK

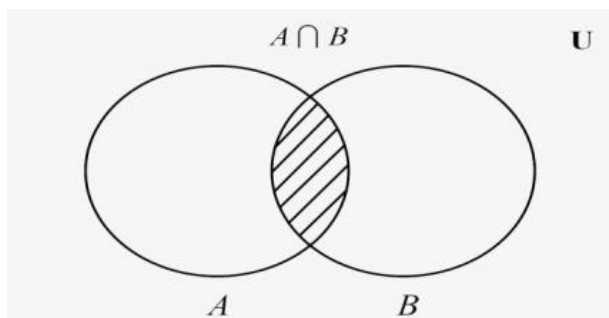
1. ESKEMA. Diferentziaren logika

Autorea: Jacques Alain Millerengan inspiratua, 2017, 374-378 orrialdeak

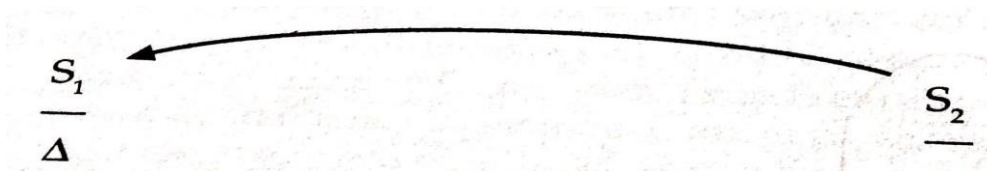
2. ESKEMA "Alienazioaren vel-a"

Autorea: Lacan, 2019, 219. orrialdeak

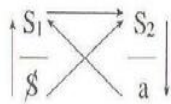
3. ESKEMA "Alienazioaren vel-aren bertsioa: Bataren eta Multiplearen vel-a" Autorea:

Manex Rodriguez

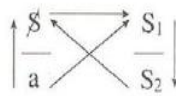

4. ESKEMA Identifikazio eratua eta identifikazio eratzaila

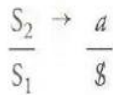
Autorea: Miller, 1998, 114, orrialde

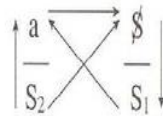
Discurso del amo

Discurso histórico

Discurso universitario

Discurso del analista

5. ESKEMA “Lau diskurtsoak”

Autorea: Lacan.

6. ESQUEMA “Discurtsoen eskemen logika”

Autorea: Lacan

agente → otro
 verdad ← producción

Discurso Amo

$\frac{S1}{\$} \leftarrow \frac{S2}{a}$
(imposibilidad)

Discurso Capitalista

$\frac{\$}{S1} \leftarrow \frac{S2}{a}$
(cortocircuito)

ESQUEMA 7. "Diskurtsoen eskemen logika 2"

Autorea: Lacan

11. BIBLIOGRAFIA

- Agamben, G. (2010) "El país de los juguetes", in: "Infancia e historia", Adriana Hidalgo editoria, Buenos Aires
- Agamben, G. (2013) "Opus dei. Arqueología del oficio", Pre-textos, Valencia
- Aleman, J. (2012), "Soledad: Común. Políticas en Lacan" , Madrid, Clave Intelectual
- Aleman, J. (2018), "Capitalismo: crimen perfecto o emancipación", Barcelona, NED ediciones
- Aristóteles, (2014), "Metafísica", Gredos, Barcelona
- Badiou, Alain (2009) "Teoría del sujeto", Prometeo, Buenos Aires
- Bataille, G. (1987) "La noción de gasto", in: "La parte maldita", ed. ICARIA, Barcelona
- Baudrillard, J. (2010) "Hacia una crítica de la economía política del signo", in: J. Baudrillard, "Crítica de la economía política del signo", Madrid: Siglo XXI, pags. 155-181
- Baudrillard, (2011) "La sociedad de consumo", siglo XXI, Madrid
- Bauman, Z. (2000) "Modernidad líquida", Fondo de Cultura Económica, Ciudad de Mexico
- Bentham, Jeremy (2008) "Los principios de la moral y la legislación", Claridad, Buenos Aires, Argentina
- Bonoris, Bruno (2013). La diferencia y el sujeto. La subversion de Lacan sobre el signo saussureano. V Congreso Internacional de Investigación y Práctica Profesional en Psicología XX Jornadas de Investigación Noveno Encuentro de Investigadores en Psicología del MERCOSUR. Facultad de Psicología - Universidad de Buenos Aires, Buenos Aires
- Bruno, P., (2011), "Lacan, pasador de Marx. La invención del síntoma", S&P ediciones
- Cornford, F.M. (1989), "Platón y Parménides", La balsa de Meduse, Visor Dis SA, Madrid
- Cosenza, D. (2019), "La comida y el inconsciente. Psicoanálisis y trastornos alimentarios", Nuevos Emprendimientos Editoriales, España

- Debord, G. (1999), “La sociedad del espectáculo” , Pre-textos, Valencia
- Deleuze, G. (2005) “Derrames. Entre el capitalismo y la esquizofrenia”, ed. Cactus serie CLASES, Buenos Aires
- Dessal, G. (2019) “Inconsciente 3.0. Lo que hacemos con las tecnologías y lo que las tecnologías hacen con nosotros”. Xoroi edicions
- Dor, Jöel (1985) “Introducción a la lectura de Lacan II. La estructura del sujeto”, gedisa editorial, barcelona
- Engels, Friedrich (2020) “La situación de la clase obrera en Inglaterra”, Akal, Madrid
- Entrena-Durán, Francisco,; Jiménez-Díaz, José Francisco (2013) La producción social de los hábitos alimenticios. Una aproximación desde la sociología del consumo Revista de Ciencias Sociales (Ve), vol. XIX, núm. 4, octubre-diciembre, 2013, pp. 683-693 Universidad del Zulia Maracaibo, Venezuela, recuperado de: <https://www.redalyc.org/pdf/280/28029474007.pdf>
- Fabelo Corzo, Jose Ramon (2019) “La sociedad del espectáculo de Guy Debord: 50 años después” La Fuente Publicaciones en Estética Arte de la BUAP, Coordinadas epistemológicas para una estética en construcción. Colección La Fuente. BUAP. Puebla, 2019., 259-274, recuperado de: https://www.researchgate.net/publication/345953047_La_sociedad_del_espectaculo_de_Guy_Debord_50_anos_despues/link/5fb2d3d4a6fdcc9ae05af61b/download
- Federici, Silvia (2020) “Reencantar el mundo. El feminismo y la política de los comunes”, Traficantes de sueño, Madrid
- Figueras, Alberto Jose & Alejandro Morero, Hernan (2013), La teoría del consumo y de los ciclos en Thorstein Veblen”, Revista de Economía Institucional, vol. 15, n.º 28, primer semestre/2013, pp. 159-182, recuperado de: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4376953.pdf>
- Fink, Eugen (1984), “La filosofía de Nietzsche”, Alianza Universidad, Madrid
- Fraser, Nancy (2020) “Los talleres ocultos del capital. Un mapa para la izquierda”, Traficantes de sueños, Madrid

- Frayne, D. (2017) “El rechazo del trabajo. Teoría y práctica de la resistencia al trabajo”, Akal, Madrid
- Freud, S. (1911) “Formulaciones sobre los dos principios del acontecer psíquico”, Amorrortu editores: in “Obras Completas XII”
- Freud, S. (1914), “Introducción al narcisismo”, in Freud, S: “Obras Completas XIV”, Buenos Aires, Amorrortu, pags. 70-98
- Freud, Sigmund (1921) “Psicología de las masas y análisis del yo”, in “Obras Completas, XVIII”, pags 63-137
- Freud, Sigmund (2013). “Proyecto de psicología”, in: Obras completas vol. I, Amorrortu, Buenos Aires
- Freud, S. (2014), “Fetichismo”, in: Obras Completas vol. XXI, Amorrortu, Buenos Aires
- Freud, S. (1930), “El malestar en la cultura”, in: Obras Completas vol. XXI, Amorrortu, Buenos Aires
- García – Ruiz, Pablo, (2005), “Comunidades de marca. El consumo como relación social”, Política y Sociedad, 2005, Vol. 42 Núm. 1: 257-272, recuperado de: https://www.researchgate.net/publication/27589732_Comunidades_de_marca_El_consumo_como_relacion_social
- Gallo, Hector & Elkin Ramirez Mario, (2012), “El psicoanálisis y la investigación en la universidad”, Grama ediciones, Buenos Aires
- Gayo, Modesto (2022) “Clase y política en España I (1986-2008). Estructura social y clase media en la democracia postransicional”. Siglo XXI, Madrid
- Gorz, A. (1995) “Metamorfosis del trabajo”, Colección politeia, Madrid
- Heidegger, Martin (1993), “Introducción a la metafísica”, Gedisa editorial, Barcelona.
- Heidegger, Martin (2000) “Carta sobre el humanismo”, Alianza editorial, Madrid
- Heidegger, Martin, (2014) “Kant y el problema de la metafísica”, Fondo de Cultura Heidegger, Martin, (1927), “Ser y tiempo”:

<https://www.doccity.com/es/ser-y-tiempo-martin-heidegger-libro-pdf/3027960/>

- Heinrich, Michael (2008) “Crítica de la economía política. Una Introducción a El Capital de Marx”, escolar y mayo editores, Madrid
- Huizinga, J. (1972), “Homo ludens”, Madrid, Alianza editorial
- Jakobson, R. (1956/1967). Dos aspectos del lenguaje y dos tipos de trastornos afásicos. En *Fundamentos del lenguaje*, R.Jakobson y M. Halle, Madrid, Ciencia Nueva., pags. 99-143
- Jevons, William Stanley (1998) “La teoría de la economía política”, Pirámide, Madrid
- Kant (2002) “Crítica de la razón pura”, Tecnos, Madrid
- Keynes, J.M. (2019) “Teoría general de la ocupación, del interés y de dinero”, Fondo Cultura Económica, Ciudad de Mexico
- Kiccilof, A. (2012) “Volver a Keynes. Fundamentos de la Teoría general de la ocupación, el interés y el dinero”, Eudeba, Buenos Aires
- Klein, N. (2001), “No logo. El poder de las marcas”, Paidos, Barcelona
- Kojève, Alexandre, (1982) La dialéctica del amo y del esclavo en Hegel, Buenos Aires, La Pléyade,1982, págs. 9/37.
- Krugman, Wells, Grady, (2015), Fundamentos de economía, ed: Reverté, Barcelona
- Kurz, R. (2016) El colapso de la modernización. Del derrumbe del socialismo de cuartel a la crisis de la economía mundial, Buenos Aires, Editorial Marat
- Lacan, J. (1973), “Seminario7. La ética del psicoanálisis”, Buenos Aires, Paidos
- Lacan, J. (1981) “Seminario 1. Los escritos técnicos de Freud”, Paidos, Buenos Aires
- Lacan, J. (1994) “Seminario 4. La relación de objeto”, Paidos, Buenos Aires
- Lacan, J. (2003) “Seminario 8. La transferencia”, Paidos, Buenos Aires
- Lacan, J. (2013a), “Seminario sobre La carta robada”, in: J. Lacan, “Escritos 1”, Madrid: Siglo XXI, pags. 23-72

- 2013Lacan, J. (2013b), “El estadio del espejo como formador de la función del yo tal como se nos revela en la experiencia analítica”, in: Lacan, J. “Escritos 1”, Siglo XXI, pags. 99-107
- Lacan, J. (2013c), “Respuesta al comentario de Jean Hyppolite”: J. Lacan, “Escritos 1”, Madrid: Siglo XXI, pags. 363-379
- Lacan, J. (2013d), “Instancia de la letra en el inconsciente o la razón desde Freud”, in: J. Lacan, “Escritos 1”, Madrid: Siglo XXI, pags. 461-495
- Lacan, Jacques (2013e), “Significación del falo”, in: Escritos 2, Siglo XXI editorias,
- • Lacan, Jacques (2019) “Los cuatro conceptos fundamentales del psicoanálisis”, Paidós, Buenos Aires, Argentina
- Laclau, E. (2005) “La razón populista”, Buenos Aires, Fondo de Cultura económica
- Levi-Strauss, C. (1987) “La eficacia simbólica” in: “Antropología estructural”, Paidós, Barcelona
- Lerma Cruz, Carmen Elisa (2016) Rituales de consumo y su relación con la construcción de identidad personal y social, recuperado de: https://www.revistalatinacs.org/16slcs/2016_libro/078_lerma.pdf
- Lissen Aguayo, María (2021-2022), Análisis económico de la industria de la moda española en el período 2018-2020 recuperado de: <https://idus.us.es/bitstream/handle/11441/130806/Lissen%20Aguayo%2C%20Mar%C3%ADa%20TFG.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lopez rodriguez, Daniel Miguel, (2018), “La dialéctica del amo y el esclavo” in (errebisatu ondo dagon): <https://posmodernia.com/la-dialectica-del-amo-y-el-esclavo/>
- Macpherson, C.B. (2005) “La teoría política del individualismo posesivo. De Hobbes a Locke”, ed- Trotta, Madrid
- Mandel, Ernest (1986) “Las ondas largas del desarrollo capitalista. La interpretación marxista”, Siglo XXI, Madrid
- Marcuse, H. (1965), “Eros y civilización”, Ariel, Barcelona

- Marin Segarra, Luis (2012) El concepto de trabajo en Marx y en Habermas, Univesritat Jaume I castelló, tesis
doctoral:<http://hdl.handle.net/10803/669338>
- Marques Rodilla, Cristina (2006) “El acontecimiento del amor. De la insuficiencia del goce”, Biblioteca nueva, Madrid
- Martinez Marzoa, Felipe (2020) “La filosofía de El Capital”, Abada editoriales, Madrid
- Marx, K. (2010) “El Capital (tomo1)”, Siglo XXI, Mexico DF
- Marx, K. & Engels, F. (2017), “El manifiesto comunista”, Ediciones península, Barcelona
- Menger, Carl (1983) “Principios de economía política”, Unión editorial, Madrid
- Miller, Jacques Allain (1998) “Los signos del goce”, MExico, Paidós
- Miller, Jacques-Alain (2009) « Dos dimensiones clínicas: Síntoma y fantasma » in : “Conferencias porteñas. Tomo 1”, Paidos, Buenos Aires
- Miller, Jacques-alain (2010) “La lógica del significante”, in: “Conferencias Porteñas. Tomo 1”, Buenos Aires, Paidos, pags. 17 - 65
- Miller, Jacques-alain (2012) “Punto cenit. Política, religión y el psicoanálisis”, Colección Diva, Buenos Aires
- Miller, Jacques-alain (2017), Extimidad, Buenos Aires, Paidos
- Miller, Jacques-alain. (2018a) “El partenaire-síntoma”, Paidós, Buenos Aires
- Miller, Jacques Allain (2018b), “Del síntma al fantasma. Y retorno”, Paidos, Buenos
- Miller, Jacques Alain (2020) “En dirección a la adolescencia”, in: “De la infancia a la adolescencia”, Miller Jacques Allain y otros, Paidos, Buenos Aires
- Monkobodzky, S. (2008) El cuerpo ¿un objeto de consumo? Reflexión desde una perspectiva económica [En línea]. Jornadas de Cuerpo y Cultura de la UNLP, 15 al 17 de mayo de 2008, La Plata. Disponible en Memoria Académica.
recuperado de:
https://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/trab_eventos/ev.667/ev.667.pdf

- Negri, Toni
http://www.herbogeminis.com/IMG/pdf/Toni_Negri_valor_y_afecto.pdf;
 (última consulta: 22/06/2019)
- Olin Wrgith (2010), "Construyendo utopías reales", Akal, Madrid
- Olin Wright, Erik (2015) "Clases", Siglo XXI, Madrid
- Olga Mabel Mater, (2004)
<https://www.elsigma.com/filosofia/acercadelrechazodeldiscurso/4826>
- Olga Mabel Mater, 2006, <https://www.elsigma.com/historia-viva/traduccion-de-la-conferencia-de-lacan-en-milan-del-12-de-mayo-de-1972/9506>
- Özelçuk, C. & Madra, Y.M., (2011a) "Fromm capitalist-all to communist non-all" in: *Psychoanalysis, Culture and Society*, vol. 10, pags. 79-97
- Postone, M. (2006), *Tiempo, trabajo y dominación social*, Madrid y Barcelona, Marcial Pons, Ediciones jurídicas y sociales, S.A.
- Pzeworski, Adam (1988) "Capitalismo y socialdemocracia", alianza editorial, Madra
- Ramas San Miguel, C. (2018), *Fetichismo y mistificación capitalistas. La crítica de la economía política de Marx*, Madrid, Siglo XXI
- Riesco Sanz & García Lopez (2007) "Prefacio. Marx, más allá del marxismo", *Marx Reloaded. Repensar la teoría crítica del capitalismo. Traficantes de sueños*, Madrid
- Rodríguez Díaz, Susana (2012), *Consumismo y sociedad: una visión crítica del homo consumens*, *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas* | 34 (2012.2), recuperado de: http://dx.doi.org/10.5209/rev_NOMA.2012.v34.n2.40739
- Rodriguez Lopez, Emmanuel, (2022) "El efecto clase media. Crítica y crisis de la paz social", *Traficantes de sueños*, Madrid
- Rosdoslky (2004) "Génesis y estructura de *El Capital* de Marx (estudios sobre los Grundrisse)", Siglo XXI, Buenos Aires
- Rosdoslky (2004) "Génesis y estructura de *El Capital* de Marx (estudios sobre los Grundrisse)", Siglo XXI, Buenos Aires

- Saussure, Fredinand de (1945) "Curso de lingüística general", Losada, Argentina
- Schumpeter, Joseph A. (1967) "Teoria del desenvolvimiento económico", Fondo cultura económica, Mexico
- Sohn-Rethel, (2017) "Trabajo manual y trabajo intelectual. Una crítica de la epistemología", Dado ediciones, Madrid
- Sohn Rethel, Alfred (2017) "Trabajo intelectual y trabajo manual. Una crítica de la epistemología", Dado ediciones, Madrid
- Stimilli, Elettra (2021) "La deuda del viviente. Ascesis y capitalismo", Pre-textos, Valencia
- Stimilli, E. (2002) "Deuda y culpa", Herder, Barcelona
- Zupancic, A. (2010). "Ética de lo real. Kant, Lacan", Prometeo libros, Buenos Aires
- Zizek, S. (2010), "El sublime objeto de la ideología", Siglo XXI, Madrid
- Zizek, Slavoj (2016) "Contragolpe absoluto", Ediciones Akal, Madrid
- Zizek, S. (2001) "El espinoso sujeto. El centro ausente de la ontología política, Buenos Aires", editorial Paidós
- Veblen, T. (2004). "Teoría de la clase ociosa", Alianza editorial, Madrid
- Walras, Leon (1987) "Elementos de economía política pura", Alianza universidad, Madrid
- Weber, Max (2011), "La ética protestante y el espíritu del capitalismo", Fondo de cultura económica, Mexico
- Weeks, K. (2020) "El problema del trabajo. Feminismo, marxismo, políticas contra el trabajo e imaginarios más allá del trabajo", Traficantes de sueños, Madrid
- Winnicott (1971a), "El juego. Exposición teórica", in: Winnicott, DW, "Realidad y juego", Barcelona, Gedisa, pags 79-98
- Winnicott (1971c), "Objetos transicionales y fenómenos transicionales", in: Winnicott, DW, "Realidad y juego", Barcelona, Gedisa, pags 27-63